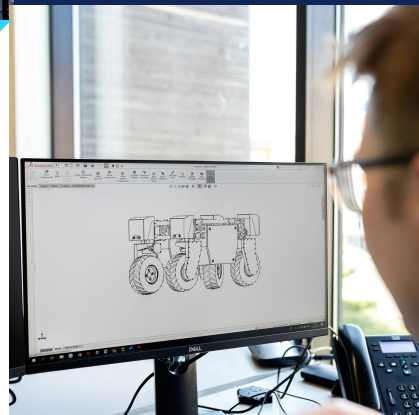
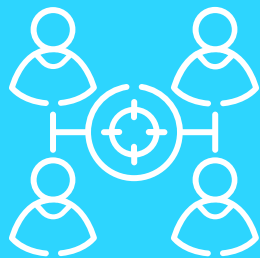
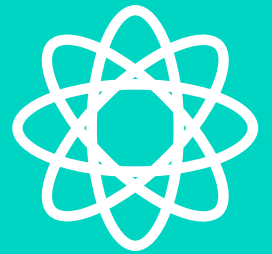

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

» Мистецтво наставництва

Олеся Ващук, Михайло Шепітько, Олександр Торбас,

Анастасія Сімахова, Анна Яцишин

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
МИСТЕЦТВО НАСТАВНИЦТВА**

Монографія

Київ, 2025

УДК 001.89

Рекомендовано рішенням
Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
(протокол №50 від 18.12.2024 р.)

Рецензенти: Галицька О., Гловюк І., Дашко І., Жукова А., Кочержук Д.,
Нестерова О., Новицька Н., Овсянніков В., Соловей Ю.

Науковий керівник: мистецтво наставництва: монографія / Ващук О.,
Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.; за ред. Лемещенко-
Лагода В. – К.: Рада молодих учених при МОН, 2025. – 340 с., випр.

ISBN 9798311754682

Монографія присвячена комплексному дослідженню наукового керівництва в процесі підготовки здобувачів наукового ступеня, зосереджуючись на ключових аспектах організації освітнього процесу, нормативно-правового регулювання, розробки індивідуальних стратегій навчання та забезпечення дотримання етичних стандартів у наукових дослідженнях.

Особливий акцент зроблено на ролі наукового керівника у формуванні дослідницьких компетентностей здобувачів, забезпеченні їхнього наукового зростання та супроводженні на всіх етапах підготовки дисертації — від формулювання наукової проблематики та розробки гіпотез до проведення емпіричних досліджень і впровадження отриманих результатів у наукову, освітню та практичну діяльність.

Монографія крім того висвітлює ключові аспекти оформлення та захисту дисертаційного дослідження, методологічні засади ефективного наставництва, сучасні інструменти для побудови професійного іміджу молодого науковця.

Видання стане цінним ресурсом для аспірантів, докторантів, їхніх наукових керівників, а також працівників закладів вищої освіти та наукових установ, які забезпечують підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

© Ващук О., Шепітько М., Торбас
О., Сімахова А., Яцишин А.,
Рада молодих учених при МОН

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ I. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ	8
1.1. Організаційні складові здобуття наукового ступеня (Шепітько М., Ващук О.).....	8
1.2. Етичні складові здобуття наукового ступеня (Шепітько М., Ващук О.).....	19
1.3. Стратегія та план роботи при підготовці здобувача наукового ступеня (Шепітько М., Ващук О.).....	23
1.4. Індивідуальна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня (Шепітько М., Ващук О.).....	31
РОЗДІЛ II. НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ	39
2.1. Нормативне закріплення на національному рівні здобуття наукового ступеня (Торбас О.).....	39
2.2. Нормативне закріплення на рівні ЗВО (НУ) здобуття наукового ступеня (Торбас О.).....	73
РОЗДІЛ III. ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ	77
3.1. Пошукові запити здобувача (аспіранта, ад'юнкта): бібліографія, стан ринку (Ващук О.).....	88
3.2. Емпіричні дослідження здобувача наукового ступеня (Ващук О.).....	99
3.3. Висунення первинних гіпотез та їх апробація здобувачами наукового ступеня (Ващук О.).....	117
3.4. Наукові праці та пілотні моделі здобувача наукового ступеня (Ващук О.).....	125
РОЗДІЛ IV. ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ	133
4.1. Емпіричні дослідження другого року навчання здобувача наукового ступеня (Ващук О.).....	140
4.2. Формування висновків та їх апробація здобувачем наукового ступеня (Ващук О.).....	146

4.3. Наукові праці, пілотні моделі тощо на другому році навчання здобувача наукового ступеня (Ващук О.).....	151
РОЗДІЛ V. ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ	164
5.1. Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність (Ващук О.).....	168
5.2. Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність (Ващук О.)...	182
5.3. Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво (тощо) (Ващук О.).....	199
РОЗДІЛ VI. ЗАВЕРШЕННЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ	217
6.1. Підведення підсумків дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня (Ващук О.).....	218
6.2. Оформлення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня (Ващук О.).....	225
РОЗДІЛ VII. ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ (Ващук О.)	235
РОЗДІЛ VIII. РОЗВИТОК ІМІДЖУ МОЛОДОГО ВЧЕНОГО	
8.1. Формування іміджу аспіранта (Сімахова А.).....	245
8.2. Цифрові інструменти для розбудови іміджу аспіранта та молодого вченого (Яцишин А.).....	245
	248
ПІСЛЯМОВА. ПРОДОВЖЕННЯ НАУКОВОЇ (НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ (Сімахова А.)	267
ДОДАТКИ	
ДОДАТОК А. Зразок 1. Стратегія підготовки здобувача наукового ступеня (Ващук О.)	269
ДОДАТОК Б. Зразок 2. Стратегія підготовки здобувача наукового ступеня (Ващук О.)	
ДОДАТОК В. Зразок 3. Універсальна зразкова стратегія підготовки здобувачів наукового ступеня (Ващук О.)	

ДОДАТОК Г. Приклад плану дисертаційної роботи 1. Дисертаційна робота у галузі права (Ващук О.)	
ДОДАТОК Д. Приклад плану дисертаційної роботи 2. Дисертаційна робота у галузі економіки (Ващук О.)	
ДОДАТОК Е. Приклад плану дисертаційної роботи 3. Дисертаційна робота у галузі педагогіки (Ващук О.)	
ДОДАТОК Ж. Приклад плану дисертаційної роботи 4. Дисертаційна робота у галузі природничих наук (Ващук О.)	
ДОДАТОК З. Приклад плану дисертаційної роботи 5. План дисертаційної роботи (Ващук О.)	
ДОДАТОК К. Напрями застосування цифрових сервісів для наукової діяльності (Яцишин А.)	
ДОДАТОК Л. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Галицька О.)	
ДОДАТОК М. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Гловюк І.)	
ДОДАТОК Н. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Дашко І.)	
ДОДАТОК П. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Жукова А.)	
ДОДАТОК Р. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Кочержук Д.)	
ДОДАТОК С. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Нестерова О.)	
ДОДАТОК Т. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Новицька Н.)	
ДОДАТОК У. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Овсянніков В.)	
ДОДАТОК Ф. Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» (Соловей Ю.)	

ПЕРЕДМОВА

У сучасному швидкоплинному науковому просторі, який охоплює різноманітні сфери від мікробіології до астрофізики, від соціології до кібернетики і далі, наукова діяльність залишається ключовим інструментом для розуміння трансформації світу. Водночас роль наукового керівника виходить далеко за межі звичайної передачі знань. Науковий керівник виступає як наставник, ментор і провідник для тих, хто робить перші кроки у світі інновацій та відкриттів.

Монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» створено з метою підтримати керівників у цій відповідальній ролі. Видання містить комплексний аналіз принципів і практик ефективного наукового керівництва та рекомендації щодо їх впровадження. У монографії розкриваються основні аспекти наукового наставництва: від етичних норм і комунікаційних стратегій до сприяння формуванню мотивації здобувачів та вдосконалення індивідуального підходу.

Структурована за тематичними розділами, монографія дозволяє як систематично освоювати матеріал, так і звертатися до окремих актуальних тем. Початкові розділи охоплюють базові принципи керівництва, тоді як подальші розділи аналізують складніші аспекти, такі як лідерські стратегії і групова динаміка, основні завдання наукового керівника і здобувача, виклики з якими вони безпосередньо мають справу протягом підготовки дослідження, а також підтримка особистісного та професійного розвитку здобувачів. Останній розділ присвячений саморозвитку, підкреслюючи важливість постійного навчання, саморефлексії та адаптації.

Ця монографія є корисним інструментом для наукових керівників з різним рівнем досвіду. Він надає практичні рекомендації, які допоможуть ефективніше підтримувати інтелектуальну допитливість, критичне мислення та креативність здобувачів. Завдяки цьому виданню ви зможете глибше зрозуміти потреби

здобувачів, уникати професійного вигорання та розвивати стійкі моделі роботи.

Підсумовуючи, монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» покликаний допомогти вам не лише стати ефективним наставником, але й зробити значний внесок у розвиток науки.

Колектив авторів

РОЗДІЛ І

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Організація підготовки здобувачів вимагає ретельно продуманої структури, що охоплює як організаційні, так і етичні складові процесу. Основою успішного навчання є створення відповідних умов, які дозволяють здобувачам повною мірою розкрити свій потенціал. Це передбачає належне забезпечення навчального процесу матеріально-технічними ресурсами, доступом до сучасних бібліотек, лабораторій та інших освітніх ресурсів, а також чітке планування освітньої програми з урахуванням специфіки обраної дисципліни.

Важливою складовою є етична сторона підготовки, яка полягає у формуванні високих моральних стандартів та дотриманні принципів академічної доброчесності. Відповідальність, чесність, повага до інтелектуальної власності повинні стати невід'ємною частиною освітнього процесу. Це сприятиме розвитку у здобувачів не лише професійних знань, але й високих моральних якостей, необхідних для їхньої майбутньої діяльності.

Стратегічне планування відіграє ключову роль у досягненні поставлених цілей підготовки здобувачів. Цей підхід передбачає розробку чіткої стратегії, яка враховує як довгострокові, так і короткострокові завдання, і водночас визначає шляхи їх досягнення. План роботи повинен включати детальний графік виконання завдань, розподіл ресурсів та відповідальність за їх реалізацію. Регулярний моніторинг і коригування стратегії дозволять забезпечити ефективність навчального процесу та своєчасне реагування на зміни в освітньому та науковому середовищі.

1.1. Організаційні складові здобуття наукового ступеня

Організаційні складові процесу здобуття наукового ступеня є ключовими елементами, що забезпечують ефективність навчального процесу та наукової діяльності здобувача. Вони включають формалізовані етапи та вимоги, які визначають умови для успішного завершення підготовки здобувача до захисту дисертації. Процес здобуття наукового ступеня є складною і багатоетапною процедурою, що включає не лише науково-дослідницьку діяльність, але й дотримання певних організаційних вимог. Організаційні складові здобуття наукового ступеня спрямовані на створення системи контролю за якістю наукових досліджень, забезпечення належної підтримки здобувача під час навчання та гармонійне поєднання різних етапів підготовки дисертації.

Основні організаційні етапи здобуття наукового ступеня

Вступ до аспірантури або докторантури

Одним із перших організаційних етапів є зарахування здобувача на програму аспірантури або докторантури в обраному закладі вищої освіти чи науковій установі. Для цього здобувач має пройти конкурс (відбір) на основі оцінювання академічних здобутків, наукових публікацій, плану дослідження та інших критеріїв.

На цьому етапі визначається науковий керівник, який буде супроводжувати здобувача протягом усього процесу написання дисертації та забезпечувати його науковий розвиток.

Формулювання наукової тематики

Важливою організаційною складовою є вибір теми дослідження, яка повинна бути актуальною, новаторською та відповідати обраній науковій галузі. Здобувач разом із науковим керівником розробляє план дослідження, обґрунтовує вибір теми і визначає наукову

проблему, яку буде вирішувати. Це передбачає первинне дослідження наукової проблеми, оцінку дисертабельності теми, аналіз наукових джерел, попередніх досліджень за даним науковим напрямом, первинної емпіричної бази та підготовку обґрунтування даного дослідження.

Офіційне затвердження теми дослідження проходить на вченій раді відповідного підрозділу/закладу вищої освіти (наукової установи), після чого здобувач офіційно розпочинає роботу над дисертацією.

Розробка індивідуального плану роботи

Кожен здобувач має індивідуальний план роботи, в якому визначаються ключові етапи дослідження, терміни виконання завдань, плани публікацій та наукової апробації результатів. Цей план затверджується науковим керівником і контролюється на всіх етапах підготовки дисертації.

Індивідуальний план включає не тільки написання дисертації, але й участь у конференціях, публікації у наукових журналах, проведення емпіричних або теоретичних досліджень.

Регулярні звіти та атестації

Протягом усього періоду підготовки здобувач повинен звітувати перед вченою радою або спеціалізованими радами щодо виконання плану роботи. Звіти включають інформацію про хід дослідження, опубліковані статті, участь у конференціях, виконання наукових завдань.

Атестації проводяться на регулярній основі для перевірки прогресу здобувача. На основі цих звітів вирішується питання про продовження навчання, корекцію плану або рекомендації щодо покращення якості досліджень.

Наукова апробація результатів

Апробація наукових результатів є обов'язковим етапом здобуття наукового ступеня. Це включає публікації в наукових журналах, виступи на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо.

Важливою складовою є участь у міжнародних наукових заходах, де здобувач презентує свої результати міжнародній спільноті та отримує зворотний зв'язок від інших дослідників. Також апробація проходить у формі практичної оцінки здійснення наукового дослідження.

Підготовка та подання дисертації

Здобувач повинен підготувати і подати дисертацію до попереднього захисту на вченій раді. Після цього роботу оцінюють рецензенти, які висловлюють зауваження та рекомендації щодо її доопрацювання.

Остаточна версія дисертації подається на публічний захист після успішного виконання всіх вимог закладу/установи, зокрема публікації наукових статей і звітів.

Організація публічного захисту

Після подання дисертації здобувач готується до публічного захисту. Публічний захист здійснюється на спеціалізованій вченій раді. На цьому етапі здобувач повинен представити свої наукові досягнення, аргументувати висновки та відповісти на запитання членів ради.

Процес організації публічного захисту передбачає підготовку необхідних документів, рецензій та оформлення дисертації згідно з академічними стандартами.

Отримання наукового ступеня

Після успішного захисту здобувач отримує науковий ступінь, який офіційно засвідчує його кваліфікацію як науковця. Отримання

ступеня відбувається після затвердження результатів захисту відповідними органами закладу вищої освіти (наукової установи), Міністерства освіти і науки України.

Після цього здобувач продовжує свою наукову кар'єру як самостійний дослідник, публікує результати, бере участь у нових наукових проєктах і програмах.

Отже, організаційні складові здобуття наукового ступеня є багатокомпонентним процесом, який включає навчальну, науково-дослідницьку та адміністративну діяльність. Кожен етап вимагає належного планування, контролю і звітності. Ключову роль у цьому процесі відіграють науковий керівник і вчена рада, які забезпечують підтримку здобувача та контроль за дотриманням вимог.

Освітні організаційні складові здобуття наукового ступеня

Організаційні складові процесу підготовки здобувачів наукового ступеня відіграють важливу роль у забезпеченні якості навчального процесу, його відповідності сучасним вимогам та потребам суспільства. Правильна організація дозволяє створити сприятливі умови для засвоєння знань, розвитку навичок та формування професійних компетенцій. У даному підрозділі розглядаються ключові аспекти, які формують основу організаційної складової підготовки здобувачів наукового ступеня, включаючи структуру навчального процесу, розподіл навчальних ресурсів, забезпечення доступу до інформації та підтримку академічної діяльності.

Одним із перших кроків у створенні організаційної основи для підготовки здобувачів наукового ступеня є розробка та впровадження освітньо-наукових програм. Ці програми повинні бути розроблені з урахуванням як національних стандартів освіти, так і вимог ринку праці. Зміст таких програм має відповідати сучасним тенденціям у відповідній галузі знань, включати новітні досягнення науки і технологій, передбачати інтеграцію теоретичних знань

з практичними навичками. Крім того важливим є врахування міжнародного досвіду та стандартів, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність випускників на міжнародному ринку праці.

Навчальний процес повинен бути чітко структурований і добре спланований, і охоплювати складання навчального розкладу, що враховує специфіку кожного курсу, рівень підготовки здобувачів та їх індивідуальні потреби. Ключовим є забезпечення балансу між лекційними, практичними та самостійними заняттями, що дозволяє ефективно поєднувати теоретичні знання з практичними навичками. Окрім того, навчальний процес має бути гнучким, що дає можливість адаптуватися до змін в освітньому середовищі та потребах здобувачів.

Значну увагу слід приділяти питанням матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, що охоплює забезпечення аудиторій, лабораторій, комп'ютерних класів та інших навчальних приміщень необхідним обладнанням та ресурсами. Наприклад, лабораторії повинні бути оснащені сучасними приладами та інструментами, що дозволяють проводити дослідження на високому рівні. Комп'ютерні класи мають бути забезпечені необхідним програмним забезпеченням, що дозволяє здобувачам використовувати сучасні інформаційні технології для виконання навчальних завдань. Пріоритетним аспектом є водночас забезпечення доступу до електронних баз даних, наукових журналів, книг та інших інформаційних ресурсів, що дозволяє здобувачам бути в курсі останніх досягнень у їхній галузі.

Окрему увагу варто приділити питанням організації навчальних занять. Лекції, семінари, лабораторні роботи повинні бути організовані таким чином, щоб забезпечити максимальну ефективність засвоєння знань.

Ключовою складовою є підготовка викладацького складу, який має володіти не лише глибокими знаннями у своїй галузі, але й вміннями ефективно передавати ці знання здобувачам. Викладачі повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію, зокрема, брати

участь у наукових конференціях, семінарах, тренінгах, що дозволяє їм бути в курсі останніх досягнень науки і технологій.

Ключовим елементом організаційної складової є також забезпечення взаємодії між здобувачами та викладачами. Це передбачає створення умов для відкритого та ефективного спілкування, що сприяє обміну ідеями, досвідом та знаннями. Важливо, щоб викладачі були доступні для здобувачів не лише під час лекцій та семінарів, але й поза навчальними заняттями. Це дозволяє здобувачам отримувати необхідну підтримку та консультації з питань, що виникають у процесі навчання.

Організаційна складова крім того включає систему оцінювання знань та навичок здобувачів наукового ступеня. Система оцінювання повинна бути прозорою, об'єктивною та спрямованою на стимулювання здобувачів до постійного самовдосконалення. Ключовим є використання різних форм оцінювання, включаючи тестування, письмові роботи, усні іспити, презентації, проєкти тощо. Це дозволяє оцінити не лише рівень теоретичних знань здобувачів, але й їхні практичні навички, рівень сформованості критичного мислення, здатність до аналізу та синтезу інформації.

Крім того, варто звернути увагу на питання управління навчальним процесом, що містить розробку та впровадження ефективної системи моніторингу та оцінки якості навчання, і дозволяє виявляти слабкі місця та оперативно вносити необхідні корективи. Не менш важливим є забезпечення зворотного зв'язку між здобувачами та адміністрацією закладу (установи), що дозволяє враховувати потреби та побажання здобувачів у процесі організації навчання.

Ключовим аспектом організаційної складової є створення умов для академічної мобільності здобувачів наукового ступеня. Це передбачає можливість здобувачам брати участь у міжнародних обмінах, стажуваннях, програмах подвійних дипломів, що сприяє їхньому професійному та особистісному розвитку. Академічна мобільність дозволяє здобувачам не лише здобувати нові знання та

досвід, але й розширювати свій кругозір, знайомитися з іншими культурами, розвивати міжкультурну комунікацію.

Друга складова навчання здобувачів наукового ступеня – організація наукової діяльності здобувачів, що включає створення умов для проведення наукових досліджень, участь у наукових конференціях, публікацію наукових робіт тощо. Необхідним є також стимулювання здобувачів до участі у наукових дослідженнях, зокрема, через надання грантів, стипендій, премій за наукові досягнення. Належна організація наукової діяльності сприяє розвитку дослідницьких навичок, формуванню критичного мислення та здатності до самостійного вирішення наукових проблем.

Наступним елементом організаційної складової є підтримка здобувачів наукового ступеня у процесі підготовки та захисту дисертаційних робіт, що включає надання консультацій з питань вибору теми дослідження, методології, написання наукових текстів, підготовки до захисту тощо. Ключовим є забезпечення умов для апробації наукових результатів, зокрема, через організацію наукових семінарів, конференцій, публікацію наукових статей.

Не можна оминати увагою і питання організації роботи з інформаційними ресурсами, що включає забезпечення доступу до сучасних бібліотек, електронних баз даних, наукових журналів, книг тощо. Пріоритетним є також навчання здобувачів навичкам роботи з інформаційними ресурсами, зокрема, проведення тренінгів, семінарів з інформаційної грамотності, що дозволяє здобувачам ефективно використовувати наявні ресурси у процесі навчання та наукової діяльності.

Значну увагу слід приділити питанням забезпечення здоров'я та благополуччя здобувачів, що включає організацію медичного обслуговування, проведення заходів з профілактики захворювань, забезпечення умов для фізичної активності тощо. Не менш значущим є створення умов для психологічної підтримки здобувачів, зокрема,

через організацію роботи психологічних служб, проведення тренінгів з управління стресом, розвиток емоційної грамотності тощо.

Організаційні складові підготовки здобувачів наукового ступеня водночас включають питання забезпечення соціального захисту здобувачів, зокрема, надання стипендій, пільг, підтримки вразливих категорій здобувачів тощо. Крім того, створення умов для соціальної адаптації здобувачів, зокрема, через організацію роботи наукових організацій, клубів за інтересами, проведення культурних та спортивних заходів тощо є важливим.

Організаційні складові відіграють ключову роль у створенні культури закладу/установи, яка сприяє розвитку інноваційного мислення, творчого підходу до вирішення проблем та здатності до самостійного прийняття рішень. Ця культура формується на основі спільних цінностей, принципів та стандартів, які сповідають усі учасники освітнього процесу – викладачі, адміністрація та здобувачі. Необхідним є забезпечення атмосфери відкритості, взаємоповаги та співробітництва, яка сприяє активному залученню здобувачів до навчальної та наукової діяльності.

Ключовим аспектом організаційної культури є розвиток лідерських якостей серед здобувачів, що передбачає створення умов для їхньої участі в управлінні навчальним процесом, наприклад, через представництво в органах самоврядування, участь у плануванні та організації заходів, а також у прийнятті відповідальних рішень на рівні закладу/установи. Розвиток лідерських якостей сприяє формуванню у здобувачів відповідальності, здатності до прийняття рішень та управління ресурсами, що є важливими навичками для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Окрім того, організаційна складова підготовки здобувачів наукового ступеня включає забезпечення умов для ефективної комунікації та взаємодії між різними учасниками освітньо-наукового процесу. Це передбачає створення інформаційної інфраструктури, яка дозволяє оперативно передавати інформацію, обмінюватися досвідом

та знаннями. Використання сучасних інформаційних технологій, зокрема, е-платформ для навчання, систем управління навчально-науковим процесом, соціальних мереж, сприяє покращенню комунікації між здобувачами та викладачами, та між здобувачами.

Організація навчального процесу крім того передбачає створення умов для індивідуалізації навчання. Це означає, що кожен здобувач повинен мати можливість навчатися відповідно до своїх індивідуальних особливостей, темпу навчання, рівня підготовки та інтересів. Індивідуалізація навчання сприяє підвищенню мотивації здобувачів, покращенню якості засвоєння знань та формуванню стійких професійних компетенцій. Для цього необхідно забезпечити гнучкість навчальних програм, можливість вибору індивідуальних навчальних траєкторій, а також підтримку з боку викладачів та наставників.

Ще одним ключовим аспектом є інтеграція навчального процесу з практичною діяльністю, що здійснюється через організацію стажувань, практичних занять на підприємствах, участь у реальних проєктах та дослідженнях, співпрацю з представниками бізнесу та інших організацій. Інтеграція з практикою дозволяє здобувачам застосовувати отримані знання у реальних умовах, розвивати професійні навички та формувати досвід, необхідний для майбутньої професійної діяльності.

Пріоритетним аспектом організаційної складової є забезпечення умов для безперервного професійного розвитку здобувачів, що передбачає організацію навчальних курсів, тренінгів, семінарів, що дозволяють здобувачам постійно оновлювати та поглиблювати свої знання, освоювати нові технології та методи роботи. Безперервний професійний розвиток сприяє підвищенню конкурентоспроможності здобувачів на ринку праці, їхньому кар'єрному зростанню та особистісному розвитку.

Окрім навчальних аспектів, організаційні складові включають питання забезпечення соціальної інтеграції здобувачів. Це особливо

важливо для іноземних здобувачів, здобувачів з особливими потребами, а також для тих, хто проживає далеко від дому. Заклад/установа повинен забезпечити умови для їхньої успішної адаптації до нового середовища, зокрема, через організацію мовних курсів, культурних заходів, забезпечення доступу до медичних послуг, соціальної підтримки тощо. Соціальна інтеграція сприяє створенню сприятливого соціально-психологічного клімату, що позитивно впливає на академічні досягнення та загальний рівень задоволеності здобувачів.

Питання безпеки є невід'ємною частиною організаційної складової підготовки здобувачів, що включає забезпечення фізичної безпеки на території закладу/установи, організацію охорони, проведення інструктажів з безпеки, створення умов для запобігання надзвичайним ситуаціям. Необхідною умовою є забезпечення інформаційної безпеки, захисту персональних даних здобувачів, що особливо актуально в умовах використання е-ресурсів та дистанційного навчання.

Організаційні складові підготовки здобувачів водночас передбачають розвиток системи підтримки стартапів та інноваційних проєктів. Це здійснюється через створення бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, організацію конкурсів стартапів, надання менторської підтримки та фінансування інноваційних проєктів. Така діяльність сприяє розвитку підприємницьких навичок серед здобувачів наукового ступеня, стимулює їх до створення нових продуктів та послуг, а також дозволяє комерціалізувати наукові дослідження.

Підсумовуючи, слід зазначити, що організаційні складові підготовки здобувачів наукового ступеня є комплексною системою, яка охоплює всі аспекти навчального процесу, від розробки навчальних програм до забезпечення соціального захисту здобувачів. Правильна організація підготовки дозволяє створити сприятливі умови для розвитку професійних компетенцій, формування високих

моральних якостей, забезпечення академічної доброчесності та конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Успішна реалізація цих складових вимагає чіткої координації дій усіх учасників освітнього процесу, гнучкості у прийнятті рішень, постійного моніторингу та вдосконалення наявних механізмів. Лише за таких умов можна забезпечити високий рівень підготовки здобувачів наукового ступеня, їхню конкурентоспроможність на ринку праці, та сприяти розвитку їхніх професійних та особистісних якостей.

1.2. Етичні складові здобуття наукового ступеня

Етичні складові процесу підготовки здобувачів наукового ступеня відіграють надзвичайно ключову роль у формуванні їхньої професійної компетентності та особистісних якостей. Етика у сфері освіти охоплює широке коло питань, пов'язаних із взаємодією між викладачами і здобувачами, дотриманням норм академічної доброчесності, забезпеченням поваги до прав та свобод усіх учасників освітнього процесу. Важливість етичних аспектів у навчанні зростає з кожним роком, оскільки сучасне суспільство вимагає від професіоналів не лише високих технічних знань та навичок, але й здатності діяти в етичних рамках, зберігаючи при цьому повагу до моральних та правових норм.

Одним із визначальних аспектів етичних складових підготовки здобувачів наукового ступеня є академічна доброчесність. Академічна доброчесність передбачає дотримання принципів чесності, відповідальності, справедливості та прозорості у всіх аспектах здобуття наукового ступеня. Це означає, що всі учасники освітнього процесу, включаючи викладачів, здобувачів та адміністративний персонал, повинні діяти згідно з високими етичними стандартами, уникати шахрайства, плагіату, фабрикації даних та інших форм недоброчесної поведінки. Академічна доброчесність є фундаментом,

на якому будується довіра до освітньої системи, а також забезпечується справедливе оцінювання та визнання досягнень здобувачів.

Особлива увага повинна приділятися формуванню у здобувачів поваги до інтелектуальної власності, що включає розуміння та дотримання авторських прав, правильне використання та цитування наукових джерел, уникання плагіату. Важливо, щоб здобувачі усвідомлювали, що будь-яке порушення інтелектуальної власності не лише шкодить їхній репутації, але й підриває довіру до науки загалом. Викладачі повинні надавати чіткі інструкції щодо правил цитування та використання джерел, створювати умови, що сприяють розвитку навичок самостійної наукової роботи.

Етичні складові включають питання забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів різних наукових спеціальностей без винятку або пріоритетності. Усі учасники освітнього процесу повинні мати рівний доступ до навчальних ресурсів, можливостей для розвитку та участі в академічному житті незалежно від їхньої статі, раси, національності, релігійних переконань, фізичних можливостей чи соціально-економічного статусу. Це передбачає створення інклюзивного середовища, яке поважає різноманітність і визнає унікальність кожної особистості. Інклюзивна освіта є одним із ключових аспектів етичної підготовки здобувачів, оскільки вона сприяє розвитку толерантності, емпатії та розуміння міжкультурних відмінностей.

Ще одним ключовим етичним аспектом є забезпечення конфіденційності та захисту особистих даних здобувачів. У сучасному цифровому світі, де інформація може бути легко доступною та поширюваною, питання захисту даних набувають особливої актуальності. Викладачі та адміністрація повинні забезпечувати конфіденційність інформації, що стосується академічних результатів, особистих даних та інших аспектів, які впливають на приватне життя здобувачів. Недопущення неправомірного використання або

розголошення таких даних є важливим етичним зобов'язанням кожного закладу/установи.

Етичні складові підготовки здобувачів наукового ступеня також охоплюють питання взаємоповаги та етичної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу. Викладачі повинні демонструвати повагу до думок, переконань та цінностей здобувачів, створювати атмосферу довіри та відкритості, де кожен вільно висловлює свої ідеї та отримує конструктивний зворотний зв'язок. Здобувачі, у свою чергу, повинні дотримуватися принципів ввічливості та поваги у своїй взаємодії з викладачами та однолітками. Визначальним аспектом етичної комунікації є вміння конструктивно вирішувати конфлікти, уникати агресії та образ, та будувати діалог на основі взаєморозуміння та співпраці.

Особливу увагу варто приділити питанням етики у наукових дослідженнях, які проводять здобувачі, що включає дотримання принципів чесності, об'єктивності, відкритості та відповідальності при проведенні наукових експериментів, зборі та аналізі даних, публікації результатів досліджень. Необхідно, щоб здобувачі усвідомлювали свою відповідальність перед науковою спільнотою та суспільством загалом, уникали маніпуляції з даними, фабрикації результатів та інших форм недоброчесної наукової поведінки. Викладачі повинні навчати здобувачів основам наукової етики, зокрема, через обговорення етичних дилем, що виникають у процесі проведення досліджень.

Етичні аспекти підготовки здобувачів водночас включають формування відповідального ставлення до використання ресурсів, зокрема, природних, фінансових та людських, що передбачає розвиток у здобувачів екологічної свідомості, економного та відповідального використання ресурсів, розуміння глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, збереженням біорізноманіття та стійким розвитком. Важливо, щоб здобувачі усвідомлювали свої зобов'язання перед майбутніми поколіннями і активно брали участь у пошуку рішень для

збереження навколишнього середовища та забезпечення стійкості розвитку.

Ключовим аспектом етичних складових є формування у здобувачів етичної відповідальності за свої дії та рішення у професійній діяльності, що включає розвиток у них усвідомлення наслідків своїх дій для інших людей, суспільства та навколишнього середовища, здатності приймати рішення на основі етичних принципів та моральних норм. Здобувачі повинні розуміти, що професійна етика є невід'ємною частиною їхньої професійної компетентності, і діяти відповідально у своїй роботі.

Окрім того, етичні складові підготовки здобувачів включають розвиток у них громадянської відповідальності та активної громадянської позиції. Це передбачає формування у здобувачів розуміння їхніх прав та обов'язків як громадян, здатності до участі у громадському житті, захисту прав людини, готовності брати участь у вирішенні суспільних проблем. Здобувачі мають розуміти свою роль у суспільстві та бути готовими брати на себе відповідальність за його розвиток та благополуччя.

Етичні складові підготовки здобувачів також включають питання етики у використанні інформаційних технологій. У сучасному світі, де цифрові технології відіграють все більшу роль у навчанні, роботі та повсякденному житті, важливо навчати здобувачів етичному використанню цифрових інструментів, що включає дотримання принципів конфіденційності, безпеки, відповідального використання соціальних мереж, елементів штучного інтелекту, а також уникання кібербулінгу, фальшивих новин та інших негативних явищ, що мають серйозні наслідки для суспільства.

У контексті підготовки майбутніх вчених необхідно приділяти увагу етичним аспектам співпраці з бізнесом та іншими зовнішніми партнерами, що передбачає дотримання принципів прозорості, чесності та відповідальності у взаємодії з партнерами, уникання конфлікту інтересів, забезпечення рівних умов для всіх учасників

співпраці. Важливо, щоб здобувачі розуміли значення етики у бізнесі, були здатні будувати довгострокові та взаємовигідні відносини з партнерами на основі взаємної поваги та довіри.

На завершення, етичні складові підготовки вчених є невід'ємною частиною процесу формування їхньої професійної компетентності та особистісних якостей. Вони охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із академічною доброчесністю, повагою до прав людини, відповідальністю за свої дії та рішення, здатністю діяти у відповідності до етичних норм у різних сферах життя. Забезпечення високих етичних стандартів у підготовці вчених є запорукою їхнього успіху у професійній діяльності та ключовим внеском у розвиток відповідального та етичного суспільства.

1.3. Стратегія та план роботи при підготовці здобувача наукового ступеня

Розробка стратегії та плану роботи є однією з ключових складових процесу підготовки вчених, оскільки вона визначає загальні напрями, цілі та завдання освітньо-наукової діяльності. Ефективна стратегія дозволяє організувати навчальний процес таким чином, щоб досягти високого рівня навчання, розвитку професійних компетенцій та підготовки здобувачів до майбутньої професійної діяльності. План роботи, у свою чергу, деталізує кроки, необхідні для реалізації стратегічних цілей, визначає відповідальних осіб, ресурси та терміни виконання завдань.

Стратегія підготовки здобувачів повинна базуватися на комплексному підході, що враховує всі аспекти процесу підготовки. Вона включає такі ключові елементи, як визначення навчальних цілей і завдань, розробка змісту навчальних програм, вибір методів і форм навчання, організація навчального процесу, оцінка результатів навчання та забезпечення постійного розвитку професійних

компетенцій здобувачів. Стратегія повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, нових вимог ринку праці та потреб здобувачів наукового ступеня.

Одним із перших етапів розробки стратегії є визначення навчальних цілей та завдань. Навчальні цілі повинні відображати очікувані результати навчання, тобто те, що здобувачі наукового ступеня повинні знати, вміти та в якій мірі розвинути свої професійні компетенції після завершення навчання. Цілі можуть бути загальними, що охоплюють весь навчальний процес, або специфічними, що стосуються окремих курсів, модулів чи навчальних заходів. Необхідно, щоб цілі були реалістичними, вимірюваними та досяжними, і відповідали сучасним стандартам освіти та вимогам ринку праці.

Наступним кроком є розробка змісту освітньо-наукових програм. Такі програми повинні відображати актуальні знання та навички, необхідні для професійної діяльності у відповідній галузі. Вони мають включати як теоретичний матеріал, так і практичні завдання, що дозволяють здобувачам застосовувати отримані знання на практиці. Зміст програм повинен відповідати сучасним досягненням науки і техніки, включати міждисциплінарний підхід та забезпечувати розвиток критичного мислення, творчих здібностей та здатності до самостійного навчання. Важливим є до того ж врахування міжнародного досвіду та стандартів, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність випускників на міжнародному ринку праці.

Вибір методів і форм навчання є наступним етапом розробки стратегії. Методи навчання повинні відповідати цілям навчання, змісту програм та індивідуальним особливостям здобувачів наукового ступеня. Це можуть бути традиційні лекції, семінари, практичні заняття, лабораторні роботи, а також сучасні методи, такі як проблемне навчання, проектні методи, симуляції, кейс-стаді, онлайн-курси тощо. Необхідно, щоб методи навчання сприяли активному залученню здобувачів до навчального процесу, розвитку їхніх

аналітичних та практичних навичок, здатності до співпраці та комунікації.

Форми навчання варіюються від традиційних аудиторних занять до дистанційного навчання, змішаних форм (blended learning), індивідуальних консультацій, групових проєктів, стажувань тощо. Вибір форми навчання залежить від специфіки навчального матеріалу, рівня підготовки здобувачів наукового ступеня, а також від технічних можливостей закладу/інституту. Важливо, щоб форми навчання сприяли інтеграції теоретичних знань з практикою, розвитку самостійності та відповідальності здобувачів наукового ступеня за свої результати навчання.

Організація навчального процесу є наступним етапом реалізації стратегії. Це включає складання навчального розкладу, організацію навчальних занять, забезпечення доступу до навчальних матеріалів, управління навчальним процесом та моніторинг його ефективності. Таким чином навчальний процес має бути організований таким чином, щоб максимально використовувати навчальний час, забезпечити баланс між теоретичними та практичними заняттями, створити сприятливі умови для засвоєння знань та розвитку навичок здобувачів наукового ступеня.

Ключовим аспектом організації навчального процесу є забезпечення належної матеріально-технічної бази, що включає забезпечення аудиторій, лабораторій, комп'ютерних класів необхідним обладнанням та ресурсами, доступ до сучасних бібліотек, електронних баз даних, навчальних матеріалів тощо. Необхідно, щоб матеріально-технічна база відповідала сучасним стандартам та вимогам, забезпечувала здобувачів усіма необхідними ресурсами для ефективного навчання.

План роботи, що деталізує реалізацію стратегії, повинен включати конкретні заходи, терміни їх виконання, відповідальних осіб та необхідні ресурси. План роботи може бути розроблений на різні часові горизонти – на навчальний рік, семестр, місяць чи навіть

тиждень, залежно від специфіки навчального процесу. Важливо, щоб план роботи був чітко структурованим, логічно побудованим та дозволяв оперативно контролювати виконання завдань.

Оцінка результатів навчання є ключовим етапом реалізації стратегії. Вона дозволяє визначити, наскільки ефективно були досягнуті навчальні цілі, які знання та навички здобули здобувачі, які аспекти навчального процесу потребують вдосконалення. Оцінка результатів здійснюється за допомогою різних методів - тестування, письмових робіт, усних іспитів, проєктних робіт, презентацій, зворотного зв'язку від здобувачів тощо. Важливо, щоб система оцінювання була прозорою, об'єктивною та спрямованою на стимулювання здобувачів наукового ступеня до постійного самовдосконалення.

Окрім оцінки результатів навчання, ключовою складовою є моніторинг та оцінка ефективності реалізації стратегії, що включає аналіз виконання плану роботи, досягнення поставлених цілей, використання ресурсів, і аналіз зовнішнього середовища, що впливає на навчальний процес. Моніторинг дозволяє виявити слабкі місця, своєчасно внести необхідні корективи у стратегію та план роботи, забезпечити гнучкість та адаптивність навчального процесу.

Стратегія підготовки здобувачів наукового ступеня повинна включати заходи щодо постійного розвитку професійних компетенцій самих здобувачів. Це може бути організація додаткових курсів, тренінгів, семінарів, майстер-класів, що дозволяють здобувачам поглиблювати свої знання, освоювати нові технології та методи роботи, розвивати професійні навички. Ключовим аспектом є забезпечення можливостей для академічної мобільності, участі у міжнародних обмінах, стажуваннях, конференціях, що сприяє розширенню кругозору здобувачів, розвитку міжкультурної комунікації та інтеграції у світову наукову спільноту.

Окрім цього, стратегія повинна передбачати заходи щодо підтримки інноваційної діяльності здобувачів наукового ступеня. Це

може бути організація конкурсів стартапів, підтримка наукових досліджень, створення бізнес-інкубаторів та центрів трансферу технологій, надання грантів та фінансування інноваційних проєктів. Підтримка інноваційної діяльності сприяє розвитку підприємницького мислення серед здобувачів, стимулює їх до створення нового, а також візуалізує процеси комерціалізації наукових досліджень.

Пріоритетною складовою стратегії є забезпечення умов для розвитку лідерських якостей та організаційних здібностей здобувачів. Це може бути організація тренінгів з лідерства, участь у самоврядуванні, організація і проведення різноманітних заходів, проєктів, участь у волонтерській діяльності. Розвиток лідерських якостей сприяє формуванню у здобувачів відповідальності, здатності до прийняття рішень та управління ресурсами, що є важливими навичками для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Окрім розвитку професійних та лідерських якостей, стратегія повинна також включати заходи щодо забезпечення соціальної підтримки здобувачів наукового ступеня. Це може бути надання стипендій, пільг, соціальної допомоги, підтримка здобувачів з особливими потребами, організація роботи самоврядних організацій, клубів за інтересами, проведення культурних та спортивних заходів. Соціальна підтримка сприяє створенню сприятливого соціально-психологічного клімату, що позитивно впливає на академічні досягнення та загальний рівень задоволеності здобувачів наукового ступеня.

Завершуючи підрозділ, варто підкреслити, що стратегія та план роботи є основоположними елементами процесу підготовки здобувачів наукового ступеня. Вони визначають загальні напрями та конкретні кроки для досягнення поставлених цілей, забезпечують ефективність навчального процесу, розвиток професійних компетенцій та особистісних якостей здобувачів. Ефективна стратегія та план роботи дозволяють організувати навчальний процес таким

чином, щоб максимально використовувати наявні ресурси, забезпечити високу якість навчання та підготувати здобувачів до успішної професійної діяльності у сучасному світі.

Наукова складова стратегії при підготовці здобувача наукового ступеня

Наукова складова у стратегії підготовки здобувачів наукових ступенів є ключовим елементом, що визначає якість їхньої підготовки та їхню здатність вносити вагомий внесок у розвиток наукової думки. Наукова підготовка спрямована на формування у здобувачів глибокого розуміння сучасних наукових досягнень, розвиток дослідницьких навичок, критичного мислення та здатності до самостійного проведення наукових досліджень. Важливим є також формування етичних принципів у науковій діяльності та розвиток навичок ефективної наукової комунікації.

Одним із перших кроків у формуванні наукової складової є визначення основних наукових напрямів, що відповідають інтересам здобувача та пріоритетам закладу/установи. Вибір наукової тематики має ґрунтуватися на актуальності дослідження, можливості його практичного застосування та науковому новаторстві. Науковий керівник відіграє ключову роль у цьому процесі, допомагаючи здобувачеві сформулювати наукову проблему, визначити цілі та завдання дослідження, обрати методи дослідження, що відповідають обраній тематиці.

Значну увагу слід приділяти розробці Індивідуального плану наукової роботи здобувача. Цей план має включати конкретні етапи виконання наукового дослідження, терміни їх реалізації, необхідні ресурси та заплановані результати. План роботи повинен бути реалістичним, враховувати можливі ризики та невизначеності, і водночас передбачати можливість коригування у разі зміни обставин. Необхідно, щоб здобувач мав чітке уявлення про послідовність етапів

свого дослідження та про те, як кожен з етапів пов'язаний із загальною метою роботи.

Наукова складова передбачає активну участь здобувачів у наукових конференціях, семінарах, круглих столах та інших наукових заходах. Це дозволяє їм представляти свої дослідження науковій спільноті, отримувати зворотний зв'язок від колег, обговорювати актуальні проблеми у своїй галузі та дізнаватися про новітні досягнення науки. Участь у таких заходах сприяє розвитку навичок наукової комунікації, здатності чітко та переконливо представляти свої ідеї, а також розширенню кола наукових контактів, що є корисним для подальшої кар'єри здобувача.

Окрім участі в наукових заходах, суттєвим елементом наукової підготовки є публікаційна діяльність здобувача. Публікації в наукових журналах, збірниках конференцій, монографіях дозволяють здобувачеві поділитися результатами свого дослідження з широкою аудиторією, отримати визнання наукової спільноти та зробити свій внесок у розвиток науки. Важливо, щоб здобувач навчався писати наукові статті високого рівня, що відповідають вимогам міжнародних стандартів, вмів структурувати та логічно викладати матеріал, дотримувався етичних норм при підготовці публікацій.

Наукова складова має бути зосереджена і на формуванні у здобувачів навичок проведення емпіричних досліджень, що включає збір, аналіз та інтерпретацію даних, проведення експериментів, використання сучасних методів і технологій у дослідницькій діяльності. Необхідно, щоб здобувачі мали можливість працювати з сучасним обладнанням, програмним забезпеченням, базами даних та іншими ресурсами, що необхідні для проведення якісних наукових досліджень. Викладачі та наукові керівники повинні сприяти розвитку у здобувачів навичок аналізу та інтерпретації наукових даних, критичного мислення та здатності до формулювання обґрунтованих висновків на основі отриманих результатів.

Не менш суттєвим аспектом наукової складової є розвиток навичок роботи у міждисциплінарних дослідницьких групах. Сучасна наука все більше орієнтується на міждисциплінарний підхід, що дозволяє вирішувати складні наукові проблеми, залучаючи знання та методи з різних галузей науки. Здобувачі повинні навчитися ефективно працювати в команді, комунікувати з фахівцями з інших дисциплін, інтегрувати різноманітні наукові підходи у свої дослідження, що сприяє розширенню наукового світогляду здобувачів, розвитку творчих здібностей та здатності до інноваційного мислення.

Ключовим елементом наукової підготовки є участь здобувачів у грантових програмах та конкурсах наукових проєктів, що дозволяє здобувачам не лише отримати фінансову підтримку для своїх досліджень, але й навчитися писати наукові проєкти, обґрунтовувати актуальність і новизну своїх досліджень, планувати бюджет та ресурси, керувати науковими проєктами. Участь у таких програмах сприяє розвитку управлінських навичок, здатності до самостійного прийняття рішень та відповідальності за результати своєї роботи.

Окрім активної наукової діяльності, ключовим аспектом наукової складової є навчання здобувачів основам педагогічної діяльності. Багато здобувачів планують свою подальшу кар'єру у сфері освіти, тому важливо, щоб вони мали можливість розвивати педагогічні навички, навчитися ефективно передавати знання, організовувати навчальний процес, працювати зі студентами. Це може включати проведення лекцій, семінарів, практичних занять, розробку навчальних програм і матеріалів, участь у підготовці та оцінці курсових і дипломних робіт. Педагогічна діяльність сприяє розвитку комунікативних навичок, відповідальності та здатності до організації навчального процесу.

Пріоритетною складовою наукової підготовки здобувачів є розвиток у них навичок наукової етики, що включає дотримання етичних норм при проведенні наукових досліджень, уникнення

плагиату, фабрикації даних, маніпуляцій з результатами досліджень. Здобувачі повинні усвідомлювати свою відповідальність перед науковою спільнотою та суспільством загалом, розуміти необхідність дотримання етичних принципів у своїй науковій діяльності. Науковий керівник відіграє важливу роль у цьому процесі, демонструючи власним прикладом високу етичну поведінку та сприяючи розвитку етичної культури серед здобувачів.

На завершення, наукова складова у стратегії підготовки здобувачів (аспірантів, ад'юнктів) є ключовим елементом, що визначає якість їхньої наукової підготовки, здатність до самостійного проведення наукових досліджень та внесок у розвиток науки. Вона охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із вибором наукової тематики, розробкою плану наукової роботи, участю у наукових заходах, публікаційною діяльністю, проведенням емпіричних досліджень, роботою у міждисциплінарних групах, участю у грантових програмах, педагогічною діяльністю й дотриманням наукової етики. Забезпечення високих стандартів наукової підготовки є запорукою успіху здобувачів у науковій діяльності та їхнього внеску у розвиток наукової думки на національному і міжнародному рівнях.

1.4. Індивідуальна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня

Поняття Індивідуальної стратегії підготовки здобувача наукового ступеня

Індивідуальна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня є комплексом методологічних, науково-дослідних та організаційних заходів, спрямованих на досягнення кінцевої мети – здобуття наукового ступеня. Це системний підхід до планування та

виконання наукових завдань, який охоплює весь процес від вступу до аспірантури чи докторантури до захисту дисертації.

Стратегія включає визначення ключових етапів наукового дослідження, послідовність їх виконання, контроль за дотриманням вимог і графіку, а також забезпечення необхідних ресурсів для досягнення цілей. Основою стратегії є науковий план дослідження, визначення методів його реалізації та підготовка здобувача до публічного захисту.

Значення стратегії підготовки здобувача наукового ступеня

Ефективна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня відіграє ключову роль у досягненні високої якості дисертаційного дослідження та успішного завершення навчання. Вона має низку важливих аспектів:

✓ *Чітке структурування процесу дослідження.* Стратегія допомагає чітко визначити всі етапи підготовки дисертації, що дозволяє уникнути хаотичності у виконанні наукових завдань та втрати часу та забезпечує логічну послідовність дій та оптимальне використання ресурсів.

✓ *Планування ресурсів.* Розробка стратегії дозволяє заздалегідь планувати всі необхідні ресурси для дослідження, включаючи фінансування, матеріальну базу, доступ до наукової літератури, можливість участі у конференціях та інших заходах для апробації наукових результатів.

✓ *Контроль за виконанням завдань.* Чітка стратегія передбачає контроль за виконанням кожного етапу дослідження, що забезпечує своєчасне коригування плану у разі виникнення труднощів або непередбачуваних обставин.

✓ *Забезпечення якісної наукової апробації.* Стратегія допомагає організувати ефективну апробацію наукових результатів, що включає публікації у фахових журналах, участь у наукових

конференціях та отримання зворотного зв'язку від наукової спільноти.

✓ *Підготовка до захисту.* Стратегія визначає основні етапи підготовки здобувача до публічного захисту, включаючи підготовку презентації, формулювання висновків, підготовку до відповідей на запитання ради.

Зміст стратегії підготовки здобувача наукового ступеня

Індивідуальна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня включає низку ключових елементів, що визначають успіх усього процесу навчання та дослідження:

✓ *Визначення теми та цілей дослідження.* Першим і найважливішим етапом є вибір теми наукового дослідження, яка повинна бути актуальною, новаторською та відповідати науковим інтересам здобувача. Разом із науковим керівником формулюються головні завдання, які потрібно вирішити у процесі дослідження.

✓ *Підготовка індивідуального плану роботи.* Індивідуальний план роботи здобувача є основним документом, який визначає часові рамки для виконання кожного етапу дослідження, що включає визначення термінів підготовки наукових статей, емпіричних досліджень, проведення експериментів та інших наукових завдань.

✓ *Методологія та методи дослідження.* Ключовою складовою стратегії є розробка методології дослідження, що включає вибір наукових методів, які будуть використовуватися для вирішення поставлених завдань. Від правильного вибору методології залежить якість наукових результатів і можливість їх застосування в подальшій науковій роботі.

✓ *Планування наукової апробації.* Апробація результатів дослідження є невід'ємною частиною стратегії. Здобувач має регулярно публікувати результати свого дослідження у фахових

журналах, виступати на конференціях, отримуючи зворотний зв'язок від наукової спільноти.

✓ *Контроль і звітність.* Здобувач регулярно звітує про виконання завдань відповідно до індивідуального плану роботи. Контроль за дотриманням плану здійснює науковий керівник, який допомагає коригувати стратегію у разі виникнення труднощів або відхилень від графіку.

✓ *Підготовка до публічного захисту.* Останнім етапом стратегії є підготовка здобувача до публічного захисту дисертації, що включає підготовку підсумкової версії дисертації, оформлення необхідних документів, рецензії та підготовку до виступу на захисті.

Отже, Індивідуальна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня є комплексом заходів, що забезпечують системний підхід до проведення наукових досліджень, контролю за їх якістю та своєчасним виконанням завдань. Вона дозволяє здобувачу ефективно організувати свою роботу, уникнути зайвих труднощів та досягти поставлених цілей у встановлені терміни.

Індивідуальний план роботи/реалізації стратегії підготовки здобувача наукового ступеня: поняття, значення, зміст

Поняття Індивідуального плану

Індивідуальний план роботи здобувача наукового ступеня – це структурований документ, який визначає конкретні дії, етапи, ресурси та часові рамки, необхідні для досягнення кінцевої мети – успішного захисту дисертації та отримання наукового ступеня. Він є деталізованим механізмом виконання наукового дослідження, де кожен етап описується з урахуванням вимог, специфіки дослідження та індивідуальних особливостей здобувача.

Цей план є частиною Індивідуальної стратегії підготовки здобувача і служить інструментом для контролю та оцінки прогресу наукової роботи. Він включає конкретні завдання для кожного етапу

дослідження, а також часові рамки для їх виконання, забезпечуючи таким чином структурованість та послідовність дій.

Значення плану реалізації стратегії підготовки здобувача наукового ступеня

Індивідуальний план роботи здобувача наукового ступеня має ключове значення для успішного здобуття наукового ступеня, оскільки він забезпечує:

✓ *Структурованість та організацію роботи.* План дозволяє чітко розподілити етапи дослідження, забезпечуючи послідовність виконання наукових завдань і уникнення хаосу або непослідовності в роботі. Кожен етап ретельно продуманий і відповідає стратегії підготовки.

✓ *Часове планування.* За допомогою плану визначаються чіткі часові рамки для кожного етапу підготовки, що дозволяє здобувачу контролювати свій прогрес і вчасно реагувати на можливі затримки або труднощі. План допомагає уникати зайвих відтермінувань та втрати часу.

✓ *Контроль за виконанням.* План дозволяє науковому керівнику та здобувачу систематично відстежувати виконання завдань та коригувати процес роботи у разі відхилень від графіку або виникнення труднощів. Він також полегшує контроль за результатами на різних етапах дослідження.

✓ *Раціональне використання ресурсів.* Планування дозволяє ефективно розподіляти ресурси, необхідні для дослідження: час, фінанси, наукову літературу, доступ до лабораторій або експериментальних баз. Завдяки цьому здобувач може краще організувати свою діяльність.

✓ *Забезпечення наукової апробації.* План передбачає публікації наукових статей, виступи на конференціях та апробацію результатів дослідження в різних наукових заходах, що важливо для

отримання зворотного зв'язку та перевірки значущості результатів дослідження.

Зміст плану реалізації стратегії підготовки здобувача наукового ступеня

План реалізації включає кілька ключових етапів, кожен із яких має своє завдання, часові рамки та методи виконання. Залежно від тематики дослідження та особливостей здобувача наукового ступеня, зміст плану варіюється, але загальна структура включає такі елементи:

✓ Вибір теми та формулювання проблеми дослідження. Перший етап включає вибір теми дослідження та визначення наукової проблеми, яку необхідно вирішити. На цьому етапі здобувач спільно з науковим керівником формулює цілі та завдання дослідження. План включає часові рамки для затвердження теми, розробки попереднього плану роботи та пошуку наукової літератури.

✓ Огляд літератури та формування теоретичних основ. Наступний етап передбачає детальне вивчення наукових джерел за темою дослідження. Здобувач має зібрати й проаналізувати наукові праці, що стосуються обраної проблематики, щоб сформулювати теоретичну базу для подальших досліджень. Планом передбачено підготовку огляду літератури та розробку методології на основі попереднього аналізу.

✓ Розробка методології дослідження. Важливим етапом є розробка методології дослідження, що включає вибір методів збору даних, визначення інструментів аналізу, планування емпіричних або теоретичних досліджень. План визначає часові рамки для розробки методологічного підходу, проведення попередніх досліджень або експериментів, підготовки відповідних звітів.

✓ Проведення емпіричних досліджень. Залежно від специфіки теми, здобувач проводить емпіричні дослідження,

експерименти або збирає дані з інших джерел. На цьому етапі необхідно дотримуватися методологічних принципів і забезпечити надійність отриманих даних. Планом передбачено часові рамки для збору, аналізу та обробки отриманих результатів, і підготовку проміжних звітів.

✓ Наукова апробація результатів. Одним із ключових етапів є наукова апробація. Здобувач має опублікувати наукові статті за результатами досліджень, взяти участь у конференціях, семінарах та інших наукових заходах для представлення своїх результатів. Планом визначається кількість публікацій, тематика виступів на конференціях, часові рамки для подання матеріалів до наукових видань.

✓ Аналіз результатів та формування висновків. Після завершення досліджень здобувач аналізує отримані дані, робить висновки щодо досягнення поставлених цілей та вирішення наукової проблеми. План включає терміни для підготовки підсумкових висновків, написання відповідних розділів дисертації та обговорення результатів із науковим керівником.

✓ Написання та оформлення дисертації. Оформлення результатів дослідження у вигляді дисертації є завершальним етапом роботи. Здобувач готує рукопис дисертації, узгоджує його зі своїм науковим керівником та подає на попередній захист. Планом визначено строки написання окремих розділів, перевірки тексту науковим керівником і подання остаточної версії на розгляд.

✓ Підготовка до публічного захисту. Завершальним етапом є підготовка здобувача до публічного захисту. Це включає підготовку презентації, рецензій та документів для захисту. Також передбачено репетиції виступу та підготовка до відповідей на можливі запитання від членів ради. Планом передбачено всі необхідні процедури для організації та проведення захисту в установлені строки.

Отже, Індивідуальний план роботи/реалізації стратегії підготовки здобувача наукового ступеня є ключовим документом, що

визначає ефективність та успішність усього процесу здобуття наукового ступеня. Він забезпечує структурованість роботи, контроль за виконанням наукових завдань і сприяє досягненню поставлених цілей у встановлені часові рамки.

РОЗДІЛ II НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ

2.1. Нормативне закріплення на національному рівні здобуття наукового ступеня

Власне здобуття наукового ступеня з точки зору нормативного регулювання можна поділити на три умовні етапи:

1. вступ до аспірантури;
2. навчання в аспірантурі;
3. захист дисертаційного дослідження.

Специфіка нормативного регулювання здобуття наукового ступеня доктора філософії полягає в тому, що частина даної процедури закріплена на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів, які є загальнообов'язковими, а частина визначається самими ЗВО (НУ) відносно тих питань, де це дозволяє чинне законодавство. Відповідно, задля кращого розуміння специфіки нормативного регулювання здобуття наукового ступеня сам здобувач має орієнтуватися як в чинному законодавстві, так і у вимогах, які визначені самим ЗВО (НУ). У даному випадку також варто пам'ятати, що хоча ЗВО (НУ) в межах наданої їм автономії можуть самостійно регулювати ті чи інші питання здобуття наукового ступеня доктора філософії, такі положення не можуть суперечити умовам, що визначаються законами чи підзаконними нормативно-правовими актами.

Розпочати аналіз необхідно із Закону України «Про освіту», який є базовим і визначає основні терміни та положення, які стосуються здобувачів наукових ступенів та порядку присвоєння таких ступенів. Так, відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про освіту», **здобувачами** є вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, **аспіранти (ад'юнкти)**, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти. Згідно зі п. 3 ч. 1 ст. 34 ЗУ «Про вищу освіту»,

аспірант – це особа, зарахована до закладу вищої освіти (наукової установи) для здобуття ступеня доктора філософії/доктора мистецтва, ад'юнкт – особа, зарахована до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання для здобуття ступеня доктора філософії. Таким чином аспіранти та ад'юнкти є здобувачами, тобто на них поширюються більшість вимог, які поширюються на студентів. Очевидно, що головною метою будь-якого аспіранта є здобуття наукового ступеня, проте на даний момент здобуття даного ступеня в першу чергу буде залежати від результатів навчання. Напевно, це одна із головних змін, яких зазнала аспірантура та навчання на ній після проведення реформ – тепер аспірантура розглядається не стільки як процес здобуття наукового ступеня, скільки як продовження навчання після бакалаврату та магістратури.

Відповідно до ст. 10 ЗУ «Про вищу освіту» рівнями вищої освіти є:

- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти.

Відповідно до ст. 5 ЗУ «Про вищу освіту», третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності. Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

В цій же статті зазначено, що **доктор філософії** – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді.

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) (ст. 5 ЗУ «Про вищу освіту»). Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді. Таким чином особа може здійснити захист дисертаційного дослідження поза аспірантурою, але лише:

1) якщо вони працюють в самому ЗВО чи науковій установі за основним місцем роботи;

2) якщо вони виконали освітньо-наукову програму (здали всі іспити та атестації і опанували всі передбачені результати навчання).

Це єдине виключення, коли особа може отримати науковий ступінь доктора філософії поза аспірантурою. У всіх інших випадках навчання в аспірантурі є обов'язковою умовою (форма може бути денна, заочна, вечірня тощо, це вже буде вирішувати сам ЗВО (НУ)).

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить **чотири роки**. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС.

Вступ до аспірантури

Перед тим, як здобувач почне опановувати відповідні знання, він має вступити до аспірантури, тобто виконати вимогу, які передбачені правилами прийому ЗВО (НУ). Правила прийому кожного року оновлюються відповідно до умов прийому, які щорічно затверджуються Міністерством освіти і науки України. Відповідно до ст. 44 ЗУ «Про вищу освіту», умови прийому на навчання для здобуття вищої освіти оприлюднюються на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки (МОН України) не пізніше 15 жовтня року, що передує року вступу до закладу вищої освіти.

В цій же статті зазначено, що прийом на основі ступеня магістра для здобуття ступеня доктора філософії або доктора мистецтва здійснюється за результатами вступних випробувань. Проте тут необхідно зазначити, що останнім часом держава в особі МОН України на рівні підзаконних нормативно-правових актів вводить додаткові умови для вступу до аспірантури. Наприклад, у 2024 році, в Наказі МОН «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році» було визначено, що особи, які поступають до аспірантури, мають скласти єдиний вступний іспит (далі - ЄВІ) - форма вступного випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 або НРК7, а також для допуску до вступних випробувань у закладі вищої освіти для вступу на навчання для здобуття ступеня доктора філософії / доктора мистецтва, яка поєднує тест загальної навчальної компетентності та тест з іноземної мови (англійської, німецької, французької, іспанської на вибір вступника), яке проводиться Українським центром оцінювання якості освіти відповідно до законодавства.

Даним наказом передбачено, що для конкурсного відбору осіб, які вступають на навчання для здобуття ступеня доктора філософії / доктора мистецтва, зараховуються бали вступних іспитів зі

спеціальності, а також результати компонентів ЄВІ інших форм вступних випробувань (у формі іспитів, співбесід, презентацій дослідницьких пропозицій чи досягнень), якщо вони передбачені Правилами прийому. Умовою допуску до вступних випробувань у закладі вищої освіти є успішне складання ЄВІ в 2023 році з оцінкою за тест з іноземної мови не менше ніж 130 балів або успішне складання ЄВІ в 2024 році з оцінкою за тест загальної навчальної компетентності не менше ніж 160 балів. Таким чином особа для того, щоб вступити до аспірантури, повинна набрати певний мінімум балів з ЄВІ, що є допуском до внутрішнього іспиту в ЗВО (НУ), який, як правило, складається з внутрішніх вступних іспитів та презентації дослідницької пропозиції (ЗВО може змінювати форму вступних випробувань в тих межах, які допускаються Умовами прийому, що затверджені МОН України).

Умови та правила прийому змінюються щорічно, інколи навіть декілька разів на рік. Таким чином будь-яка особа, яка зацікавлена у вступі до аспірантури, має вивчати актуальні правила прийому на офіційному сайті ЗВО (НУ), до аспірантури якої вона планує вступати, та, за необхідності, особисто звертатися до приймальної комісії для роз'яснення всіх особливостей вступу. Наприклад, у 2025 році обговорюється пропозиція того, щоб майбутні аспіранти здавали не лише ЄВІ, а і єдине фахове вступне випробування з філософії науки. «Після отримання двох позитивних результатів тестування майбутній аспірант має скласти вступний іспит в університеті – з іноземної мови, спеціальності або пройти інші форми вступних випробувань (у формі іспитів, співбесід, презентацій дослідницьких пропозицій чи досягнень), якщо вони передбачені Правилами прийому в закладі вищої освіти. Крім того, проектом Порядку прийому до закладів вищої освіти встановлено мінімальні тестові бали для ЄВІ та ЄФВВ з філософії науки, що має отримати вступник.

Для ЄВІ це 150 балів за кожен з компонентів тесту – блок ТЗНК та блок з іноземної мови.

Для ЄФВВ з філософії науки – 100 рейтингових балів.

Окрім того, передбачено, що відповідно до правил прийому закладу вищої освіти особам, які вступають для здобуття ступеня доктора філософії / доктора мистецтва до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, яка зазначена в їхньому дипломі, можуть бути встановлені додаткові вступні випробування»¹.

Відповідно до п. 17 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), прийом на навчання для здобуття ступеня доктора філософії здійснюється за результатами:

єдиного вступного іспиту з іноземної мови, проведеного Українським центром оцінювання якості освіти відповідно до законодавства;

вступного іспиту із спеціальності або спеціальностей для міждисциплінарної програми (в обсязі програми рівня вищої освіти магістра з відповідної спеціальності);

інших форм вступних випробувань (іспити, співбесіди, презентації дослідницьких пропозицій чи досягнень).

Вступник, який підтвердив свій рівень знань з іноземної мови, зокрема англійської мови, в обсязі, який відповідає рівню B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, дійсним сертифікатом тестів TOEFL або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment, може не складати єдиний вступний іспит з іноземної мови. Під час визначення результатів конкурсу зазначені сертифікати прирівнюються до результатів єдиного вступного іспиту з іноземної мови з найвищим балом.

Вага бала з кожного вступного випробування під час підрахування результатів конкурсу визначається в правилах прийому до закладу.

¹ <https://osvita.ua/vnz/vstup-do-aspirantury/93541/>

Відповідно до правил прийому до закладу особам, які вступають до закладу для підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі) із спеціальності, віднесеної до іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), можуть бути призначені додаткові вступні випробування.

Навчання в аспірантурі

Після того, як здобувач успішно пройшов всі ступені випробування, його зараховують до аспірантури. Далі з точки зору нормативного регулювання основними документами, якими буде керуватися здобувач, будуть освітньо-наукова програма ЗВО (НУ) та Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502) (далі – Порядок підготовки). Особливу увагу необхідно приділити саме Порядку підготовки, адже він не лише визначає особливості взаємовідносин між аспірантом та ЗВО (НУ) протягом всього часу навчання, але і напряду буде впливати на власне захист дисертаційного дослідження та отримання наукового ступеня доктора філософії.

Відповідно до п. 5 Порядку підготовки, підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за державним (регіональним) замовленням здійснюється виключно в аспірантурі (ад'юнктурі) за очною (денною, вечірньою) формою здобуття освіти. Відповідно, навчання за контрактом може відбуватися тільки на заочній формі навчання.

Права та обов'язки аспіранта

Відповідно до п. 8 Порядку підготовки, здобувачі виконують обов'язки та користуються правами, що визначені Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, а також можуть мати:

вільний доступ до всіх видів відкритої науково-технічної інформації, наявної у закладах, бібліотеках і державних архівах України;

отримання методичного і змістовного наукового консультування (керівництва) щодо власного дослідження від наукового консультанта (керівника/керівників);

безпечні та нешкідливі умови для проведення наукових досліджень, забезпечення належно обладнаним місцем для наукової роботи;

академічну мобільність та наукове стажування, що реалізуються відповідно до законодавства;

академічну та соціальну відпустку відповідно до законодавства;

трудова діяльність у позанавчальний час відповідно до законодавства.

З метою забезпечення належного проведення наукових досліджень здобувачі зобов'язані:

дотримуватися принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників у відповідній галузі, встановлених закладом;

виконувати індивідуальний навчальний план;

виконувати індивідуальний план наукової роботи **та двічі на рік звітувати про хід його виконання** на засіданні кафедри, відділу, лабораторії чи іншого визначеного підрозділу закладу;

підготувати свої наукові досягнення у вигляді дисертації (для здобувачів ступеня доктора філософії) та у вигляді дисертації або наукової доповіді – у разі захисту наукових досягнень,

опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях (для здобувачів наукового ступеня доктора наук).

Покладення закладом на здобувача обов'язків, не пов'язаних з виконанням освітньо-наукової програми або підготовкою в докторантурі, забороняється.

Науковий керівник аспіранта

Аспіранту (ад'юнкту) протягом місяця з дати наказу керівника закладу про зарахування призначається науковий керівник з числа наукових або науково-педагогічних працівників закладу, які мають науковий ступінь та відповідну наукову кваліфікацію. Вчений, який є доктором наук, може здійснювати одночасне наукове консультування (керівництво) не більше п'яти здобувачів, у тому числі не більше трьох здобувачів наукового ступеня доктора наук. Вчений, який є доктором філософії (кандидатом наук), може здійснювати одночасне наукове керівництво не більше трьох здобувачів ступеня доктора філософії.

Науковий керівник здійснює наукове керівництво за науковою роботою аспіранта (ад'юнкта) над дисертацією, проведенням його власного наукового дослідження, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта (ад'юнкта), контролює виконання індивідуального плану наукової роботи і відповідає перед вченою радою закладу за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника.

Рішенням вченої ради аспіранту (ад'юнкту) може бути призначено два наукових керівники з відповідним розподілом навантаження та обов'язків між ними або змінено наукового керівника.

З метою забезпечення ефективної підготовки здобувача заклад **змінює наукового керівника**, зокрема у разі:

припинення ним трудової діяльності на наукових або науково-педагогічних посадах;

неспроможності виконувати свої повноваження за станом здоров'я або його смерті;

невиконання своїх обов'язків, визначених п. 19 Порядку підготовки;

відмови надавати висновок за результатами наукового керівництва;

прийняття в установленому порядку рішення про позбавлення права участі в підготовці та/або атестації наукових кадрів;

притягнення до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності відповідно до законодавства;

спільного бажання наукового керівника і здобувача;

в інших випадках, передбачених законодавством.

Зарахування результатів навчання, отриманих в іншому закладі

В Порядку підготовки (п. 22) зазначено, що заклад в установленому ним порядку може прийняти рішення про визнання набутих аспірантом (ад'юнктом) в іншому закладі компетентностей, здобутих результатів навчання, кредитів ЄКТС, передбачених освітньо-науковою програмою, та визначити академічну різницю (у разі потреби). Іншими словами, особа може почати навчатися в аспірантурі в одному ЗВО (НУ), а продовжити навчання – в іншому. В такому випадку для продовження навчання їй мають бути перезараховані відповідні результати навчання, щоб здобувач міг продовжувати навчання на, наприклад, другому чи третьому курсі.

В цілому необхідно зазначити, що порядок перезарахування результатів навчання в значній мірі визначається самим ЗВО (НУ), адже тут законодавець надає досить широку автономію відповідним закладам. Здобувач не може змусити заклад обов'язково

перезарахувати результати навчання та одразу прийняти його на відповідний курс аспірантури. В той же час окремі положення переведення здобувачів на загальнодержавному рівні теж ю.

Так, 07.02.2024 року МОН України було затверджено Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки. В даному положенні, крім іншого, зазначається, що порядок визнання результатів попереднього навчання, кредитів ЄКТС, зарахування освітніх компонентів, виконання індивідуального плану наукової роботи, інші умови при поновленні на навчання (далі – умови поновлення) визначаються в положенні про організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти.

При цьому обов'язковими умовами є:

попереднє або в строк до шести місяців після поновлення на навчання виконання незарахованих освітніх компонентів навчального плану попередніх періодів навчання (при цьому обсяг незарахованих освітніх компонентів на день поновлення не може перевищувати 20 кредитів ЄКТС);

включення до індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти визначених освітньою програмою закладу вищої освіти для попередніх періодів навчання обов'язкових освітніх компонентів та/або передбаченого нею обсягу вибіркового освітніх компонентів (за необхідності);

проходження передбачених законодавством етапів атестації здобувачів вищої освіти (за необхідності).

Зарахування обов'язкових освітніх компонентів (індивідуального плану наукової роботи) або їх складників здійснюється в порядку, визначеному в положенні про організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти, за умови, що під час попередніх періодів навчання особа здобула передбачені освітньою програмою або аналогічні результати навчання. Як вибірково за заявою здобувача вищої освіти зараховуються, зокрема, освітні

компоненти попереднього навчання, що не можуть бути зараховані як обов'язкові.

Підготовка до захисту дисертації

Стан підготовки дисертації здобувача до захисту визначається науковим керівником (або консенсусним рішенням двох керівників).

Не пізніше ніж протягом дев'яти місяців до завершення нормативного строку навчання за акредитованою освітньо-науковою програмою здобувач:

1) отримує довідку про виконання освітньо-наукової програми і висновок наукового керівника (керівників) з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану;

2) звертається до структурного підрозділу закладу, що виконує відповідну освітньо-наукову програму та здійснює підготовку здобувача, з письмовою заявою про отримання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. До заяви додаються дисертація в друкованому вигляді та електронній формі, наукові публікації (або їх копії), в яких висвітлено наукові результати дисертації, довідка про виконання освітньо-наукової програми та висновок наукового керівника (керівників).

На даний момент досі виникає досить багато питань до формулювання «не пізніше піз протягом дев'яти місяців», адже таке формулювання можна тлумачити занадто широко. В цілому існує неофіційний консенсус, що підготовка до проведення захисту дисертаційного дослідження має розпочатися не пізніше ніж за 9 місяців до закінчення строку навчання. В Порядку підготовки є досить багато посилань на інші строки, протягом яких мають бути виконані ті чи інші дії, в той же час відсутня чітка вказівка на наслідки пропущення таких строків. Відповідно, здобувач та науковий керівник

повинні розуміти, що фактично основою вимогою з точки зору дотримання таких строків є **обов'язок захистити дисертаційне дослідження до закінчення строку навчання в аспірантурі. Якщо здобувача буде відраховано з аспірантури з підстави закінчення строку навчання без захисту, то для захисту власного дисертаційного дослідження йому потрібно буде повторно поступати до аспірантури.** Відповідно, і наукових керівник, і здобувач мають правильно розрахувати час, щоб пройти всі необхідні етапи, які не пов'язані з виконанням освітньої складової навчання в аспірантурі.

З метою надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **не пізніше ніж через місяць** з дня надходження заяви проводиться **публічна презентація** здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення на засіданні базового структурного підрозділу закладу, що виконує відповідну освітньо-наукову програму та здійснює підготовку здобувача. Результати обговорення та проведення презентації відображаються у висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, який підписується головою на засіданні структурного підрозділу закладу. Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації надається здобувачеві не пізніше ніж протягом двох тижнів з дня проведення презентації. **У разі отримання негативного висновку** про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач може повторно звернутися до структурного підрозділу закладу **не пізніше ніж протягом шести місяців** до завершення нормативного строку навчання за акредитованою освітньо-науковою програмою з письмовою заявою про отримання такого висновку після доопрацювання дисертації або на поновлення в закладі для завершення виконання відповідної освітньо-наукової програми у разі відрахування.

За наявності позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач

звертається до вченої ради закладу, в якому він виконав освітньо-наукову програму, з письмовою заявою про утворення разової спеціалізованої вченої ради **не пізніше ніж протягом двох тижнів** з дня отримання зазначеного висновку.

Утворення разової спеціалізованої вченої ради закладу та присудження нею здобувачеві ступеня доктора філософії здійснюється відповідно до законодавства, що регулює присудження ступеня доктора філософії.

Підготовка в аспірантурі (ад'юнктурі) завершується отриманням диплома доктора філософії після публічного захисту дисертації в разовій спеціалізованій вченій раді.

Відрахування та поновлення

Особа, яка була відрахована із закладу у зв'язку із завершенням навчання за відповідною освітньо-науковою програмою без захисту дисертації, може вступити до закладу повторно.

Особа, яка раніше проходила підготовку в аспірантурі (ад'юнктурі) за державним (регіональним) замовленням, може повторно вступити до закладу для підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі) за державним (регіональним) замовленням лише за умови відшкодування коштів, витрачених на її підготовку, відповідно до законодавства.

Здобувач, який був відрахований із закладу до завершення навчання за відповідною освітньо-науковою програмою за власним бажанням, на підставі невиконання індивідуального навчального плану, порушення умов договору (контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання, або у зв'язку з іншими випадками, передбаченими законом, може бути поновлений на навчання у цьому закладі на той рік підготовки, з якого здобувач був відрахований, в межах ліцензованого обсягу.

Захист дисертаційного дослідження

Власне частина питань, які стосуються і самої дисертації, і її захисту, регулюються згаданим вище Порядком підготовки. Проте в даному випадку вузькопрофільним нормативно-правовим актом буде виступати Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затверджений постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44 (далі – Порядок присудження) та іншими нормативно-правовими актами.

Вимоги до дисертації

Якщо вести мову про вимоги, які ставляться до дисертаційного дослідження, то тут необхідно керуватися Вимогами, до оформлення дисертації, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (далі – Вимоги).

Так, у Вимогах зазначено, що дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук, доктора філософії (кандидата наук) готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису в твердій або м'якій палітурці та в електронній формі. За бажанням здобувача дисертація може бути перекладена англійською мовою або іншою мовою, пов'язаною з предметом дослідження, з поданням перекладу до спеціалізованої вченої ради.

Дисертація повинна мати такі основні структурні елементи:

- титульний аркуш;
- анотація;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- основна частина;
- список використаних джерел;
- додатки.

Для ознайомлення зі змістом та результатами дисертації подається державною та англійською мовами анотація - узагальнений короткий виклад її основного змісту. В анотації дисертації мають бути стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та за наявності практичного значення.

В анотації також вказуються:

- прізвище та ініціали здобувача;
- назва дисертації;
- вид дисертації та науковий ступінь, на який претендує здобувач;
- спеціальність (шифр і назва);
- найменування вищого навчального закладу або найменування наукової установи, у якому (якій) здійснювалася підготовка;
- найменування наукової установи або найменування вищого навчального закладу, у спеціалізованій вченій раді якої (якого) відбудеться захист;
- місто, рік.

Обсяг анотації становить 0,2 - 0,3 авторських аркуша.

Анотація може подаватися третьою мовою, пов'язаною з предметом дослідження.

Наприкінці анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту наукової праці, відображати тематику дослідження і забезпечувати тематичний пошук роботи. Кількість ключових слів становить від п'яти до п'ятнадцяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому.

Після ключових слів наводиться список публікацій здобувача за темою дисертації. Вказуються наукові праці:

- в яких опубліковані основні наукові результати дисертації;
- які засвідчують апробацію матеріалів дисертації;

- які додатково відображають наукові результати дисертації.

Зміст повинен містити назви всіх структурних елементів, заголовки та підзаголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць вимірювання, скорочень подається за необхідності у вигляді окремого списку. Додатково їхнє пояснення наводиться у тексті при першому згадуванні. Скорочення, символи, позначення, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться.

Основна частина дисертації має містити:

- вступ;
- розділи дисертації;
- висновки.

Обсяг основного тексту дисертації вираховується авторськими аркушами.

У вступі подається загальна характеристика дисертації, а саме:

- обґрунтування вибору теми дослідження (висвітлюється зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями у відповідній галузі знань шляхом критичного аналізу з визначенням сутності наукової проблеми або завдання);
- мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження;
- методи дослідження (перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом; обґрунтовується вибір методів, що забезпечують достовірність отриманих результатів та висновків);
- наукова новизна отриманих результатів (аргументовано, коротко та чітко представляються основні наукові положення, які виносяться на захист, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше);

- особистий внесок здобувача (якщо у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувачем опубліковано наукові праці, обов'язково зазначається конкретний особистий внесок здобувача в такі праці або розробки; здобувач має додати посилання на дисертації співавторів, у яких було використано результати спільних робіт);

- апробація матеріалів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення);

- структура та обсяг дисертації (анонсується структура дисертації, зазначається її загальний обсяг).

За наявності у вступі можуть вказуватися:

- зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами - вказується, в рамках яких програм, тематичних планів, наукових тематик і грантів, зокрема галузевих, державних та/або міжнародних, виконувалося дисертаційне дослідження, із зазначенням номерів державної реєстрації науково-дослідних робіт і найменуванням організації, де виконувалася робота;

- практичне значення отриманих результатів - надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх практичного використання.

У розділах дисертації має бути вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень здобувача наукового ступеня, зроблено посилання на всі наукові праці здобувача, наведені в анотації. Список цих праць має також міститися у списку використаних джерел.

У разі використання наукових результатів, ідей, публікацій та інших матеріалів інших авторів у тексті дисертації обов'язково повинні бути посилання на публікації цих авторів. Фрагменти оприлюднених (опублікованих) текстів інших авторів (цитати) можуть включатися до дисертації виключно із посиланням на джерело (крім фрагментів, які не несуть самостійного змістовного навантаження).

Розділи дисертації можуть поділятися на підрозділи (нумерація складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою), пункти (нумерація – з номера розділу, порядкового номера підрозділу і порядкового номера пункту, відокремлених крапкою), підпункти (нумерація – з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту і порядкового номера підпункту, відокремлених крапкою). Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумеруються арабськими цифрами.

При нумерації формул і рисунків за наявності посилань на них у тексті дисертації проставляються через крапку номер розділу та номер формули (рисунка). Формула, що нумерується, наводиться посередині нового рядка (нумерація – з правого боку в дужках). Номер та назва рисунка наводяться знизу/з правого боку рисунка.

У висновках викладаються найбільш важливі наукові та практичні результати дисертації, вказуються наукові проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати дослідження, а також можливі напрями продовження досліджень за тематикою дисертації.

За наявності практичного значення отриманих результатів надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. У разі якщо результати досліджень впроваджено, відомості подаються із зазначенням найменувань організацій, в яких здійснено впровадження. У цьому випадку додатки можуть містити копії відповідних документів.

Список використаних джерел формується здобувачем наукового ступеня за його вибором (опціонально - в кінці кожного розділу основної частини дисертації) одним із таких способів:

- у порядку появи посилань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання.

Бібліографічний опис використаного джерела може обмежуватися обов'язковою інформацією, необхідною для однозначної ідентифікації цього джерела.

До додатків може включатися допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації:

- проміжні формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- протоколи та акти випробувань, впровадження, розрахунки економічного ефекту, листи підтримки результатів дисертаційної роботи;
- інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами дисертації, описи і тексти комп'ютерних програм вирішення задач за допомогою електронно-обчислювальних засобів, які розроблені у процесі виконання дисертації;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- інші дані та матеріали.

Обов'язковим додатком до дисертації є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма участі).

- Додатки можуть бути надані у вигляді окремої частини (том, книга).

Обсяг основного тексту дисертації визначається пунктами 10, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, або може встановлюватися освітньо-науковою програмою закладу вищої освіти (наукової установи) відповідно до специфіки відповідної галузі знань та/або спеціальності. Дана

вимога є вкрай цікавою, адже Порядок присудження наукових ступенів, на які є посилання є Вимогах, вже втратив чинність. **Таким чином необхідно підкреслити, що на даний момент відсутня єдина нормативна вимога щодо обсягу дисертаційного дослідження.** Кожен ЗВО чи наукова установа мають право (в даному випадку можна навіть стверджувати, що зобов'язані) самостійно визначати обсяг дисертації відповідно до галузі знань, спеціальності та інших особливостей. Якщо ж в якості прикладу використати положення Порядку, на який є посилання і який втратив чинність, то там зазначено, що «дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук повинна мати обсяг основного тексту 4,5-7, а для суспільних і гуманітарних наук - 6,5-9 авторських аркушів, оформлених відповідно до вимог, установлених МОН». В цілому можна помітити, що більша частина ЗВО (НУ) визначають саме такі або подібні обсяги дисертацій у своїх внутрішніх документах. Проте необхідно ще раз підкреслити, що даний Порядок втратив чинність, а тому на нього посилалися не можна.

До загального обсягу дисертації не включаються таблиці та ілюстрації, які повністю займають площу сторінки.

Один авторський аркуш дорівнює 40 тис. друкованих знаків, враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами, що становить близько 24 сторінок друкованого тексту при оформленні дисертації за допомогою комп'ютерної техніки з використанням текстового редактора Word: шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14 pt

Дисертацію друкують на одному або на двох (за бажанням) боках аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу

Шрифт: кегель – мітел (14 типографських пунктів). Допускається підготовка дисертаційної роботи в форматі LaTeX з відповідним стильовим оформленням

Текст дисертації необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 - 25 мм, праве - не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм.

Публікація наукових результатів дисертаційного дослідження

Відповідно до Порядку підготовки, наукові результати дисертації повинні бути висвітлені **не менше ніж у трьох наукових публікаціях здобувача**, до яких зараховуються:

1) статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Якщо така стаття опублікована у співавторстві, у дисертації зазначається особистий внесок кожного автора. Якщо число співавторів у такій статті (разом із здобувачем) становить більше двох осіб, така стаття прирівнюється до 0,5 публікації (крім публікацій, визначених п. 2);

2) статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus (крім видань держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором);

3) не більше одного патенту на винахід, що пройшов кваліфікаційну експертизу та безпосередньо стосується наукових результатів дисертації, що прирівнюється до однієї наукової публікації;

4) одноосібні монографії, що рекомендовані до друку вченими радами закладів та пройшли рецензування, крім одноосібних монографій, виданих у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором. До одноосібних монографій прирівнюються одноосібні розділи у колективних монографіях за тих же умов.

Стаття у виданні, віднесеному до першого - третього квартилів (Q1-Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, чи одноосібна монографія, що відповідає зазначеним вимогам, прирівнюється до двох наукових публікацій.

Належність наукового видання до першого - третього квартилів (Q1-Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports визначається згідно з рейтингом у році, в якому опублікована відповідна публікація здобувача або у разі, коли рейтинг за відповідний рік не опублікований на дату утворення разової ради, згідно з останнім опублікованим рейтингом.

Наукові публікації здобувача, що видаються в Україні, публікуються державною мовою, англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу. Публікація, оприлюднена в Україні англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу, має супроводжуватися анотацією та переліком ключових слів державною мовою.

Для статей, опублікованих у міжнародних фахових виданнях іншими, ніж англійська, мовами, разова рада своїм рішенням може зобов'язати надати переклад або коротку анотацію статті державною мовою.

Статті зараховуються за темою дисертації за умови обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків, а також опублікування не більше ніж однієї статті в одному випуску (номері) наукового видання.

Статті, опубліковані після набрання чинності Порядком, зараховуються за темою дисертації лише за наявності у них активного ідентифікатора DOI (Digital Object Identifier), крім публікацій, що містять інформацію, віднесену до державної таємниці, або інформацію для службового користування.

Не вважається самоплагіатом використання здобувачем своїх наукових праць у тексті дисертації без посилання на ці праці, якщо вони попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані здобувачем в анотації дисертації.

Порядок створення разової спеціалізованої вченої ради

За наявності позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач звертається до вченої ради закладу, в якому він виконав освітньо-наукову програму, з письмовою заявою про утворення разової ради не пізніше ніж протягом двох тижнів з дня отримання зазначеного висновку.

У заяві здобувач засвідчує, що дисертація виконана ним самостійно з дотриманням академічної доброчесності, підтверджує, що подано до захисту остаточний текст дисертації, та зазначає мову захисту дисертації (державна або за бажанням здобувача англійська мова).

До заяви додаються:

- дисертація в друкованому вигляді та електронній формі у форматі PDF/A з текстовим шаром з накладенням кваліфікованого електронного підпису (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу);
- наукові публікації (або їх копії), в яких висвітлено наукові результати дисертації;
- довідка про виконання освітньо-наукової програми;
- висновок наукового керівника (керівників);
- висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Здобувачі, які не є резидентами України, також можуть застосовувати кваліфікований електронний підпис (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу) відповідно до законодавства держави, резидентами якої вони є.

Вчена рада **не пізніше ніж протягом двох місяців** з дня отримання заяви здобувача утворює разову раду у складі п'яти осіб: голови разової ради, рецензентів (рецензента) та офіційних опонентів, дані про яких внесено до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (крім наукових та науково-педагогічних працівників вищих

військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти/наукових установ, наукових установ системи Міноборони). Рішення вченої ради про утворення разової ради вводиться в дію наказом керівника закладу протягом п'яти робочих днів.

Компетентність членів разової ради за тематикою дослідження здобувача визначається наявністю **не менше трьох наукових публікацій** за тематикою дослідження здобувача **за умови їх опублікування протягом останніх п'яти років** до дня утворення разової ради та після присудження вченому ступеня доктора філософії (кандидата наук), до яких зараховуються:

- одноосібні монографії, що рекомендовані до друку вченими радами закладів та пройшли рецензування, крім одноосібних монографій, виданих у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором. До одноосібних монографій прирівнюються одноосібні розділи у колективних монографіях за тих же умов (для іноземних видань – згідно з вимогами до наукових видань відповідної держави);
- наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України;
- наукові статті, опубліковані у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, крім видань держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором.

Одноосібна монографія загальним обсягом не менше п'яти авторських аркушів або наукова публікація у періодичному науковому виданні, віднесеному до першого – третього квартилів (Q1-Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, прирівнюється до двох наукових публікацій.

Належність наукового видання до першого – третього квартилів (Q1-Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports визначається згідно з рейтингом у році, в якому опублікована відповідна публікація члена разової ради або у разі, коли рейтинг за відповідний рік не опублікований на дату утворення разової ради, згідно з останнім опублікованим рейтингом.

Структурний підрозділ, на засіданні якого здійснювалася публічна презентація здобувачем наукових результатів дисертації, подає вченій раді закладу пропозиції щодо кандидатур до складу разової ради.

В цілому необхідно зазначити, що на даний момент відсутні нормативні вимоги до опонентів або рецензентів щодо їх приналежності до певної галузі знань чи спеціальності. Основною вимогою є наявність спільного наукового інтересу з дисертантом та його дослідженням, що і підтверджується не менше трьома публікаціями. Очевидно, що ніхто не буде повністю знайомитися з такими публікаціями, тому ключову роль в процесі оцінки можливості офіційного опонента чи рецензента приймати участь у захисті дисертації є **відповідність ключових слів їх публікацій і ключових слів дисертації**. Хоча саме ця вимога чітко нормативно не виділена, так чи інакше всі будуть звертати увагу саме на ключові слова. Тобто і дисертант, і науковий керівник ще з самого початку роботи над дисертаційним дослідженням мають чітко розуміти, якими ключовими словами вони планують оперувати та на початкових етапах вже оцінювати наукові роботи потенційних офіційних опонентів або рецензентів.

У разі відсутності у закладі можливості призначити двох рецензентів з урахуванням вимог цього Порядку разова рада утворюється у складі голови ради, одного рецензента та трьох офіційних опонентів.

Офіційні опоненти не можуть працювати в одному і тому ж закладі, мати спільні публікації за останні п'ять років з головою,

рецензентами та науковим керівником та включаються до складу разової ради за їх письмовою згодою.

Особа не може входити до складу разової ради у разі, коли вона:

- 1) є науковим керівником здобувача;
- 2) є керівником закладу, в якому утворюється разова рада;
- 3) є співавтором наукових публікацій здобувача;
- 4) має реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача (зокрема, є його близькою особою) та/або його наукового керівника, та/або іншого члена разової ради;
- 5) притягувалася до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності, зокрема щодо позбавлення права участі у роботі спеціалізованих вчених рад відповідно до Законів України “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”;
- 6) працює (працювала) на керівних посадах у закладах, установах, організаціях, що незаконно провадять (провадили) свою діяльність на тимчасово окупованих територіях України;
- 7) не володіє мовою захисту дисертації в обсязі, достатньому для кваліфікованого проведення атестації здобувача;
- 8) отримала диплом доктора філософії (кандидата наук) менше ніж за три роки до дати утворення разової ради.

Одна особа протягом календарного року може брати участь як член разової ради не більш як у восьми захистах дисертацій.

Рішення про утворення разової ради приймає вчена рада закладу. Заклад на підставі рішення вченої ради видає наказ про утворення разової ради.

Протягом п'яти робочих днів з дати видання наказу про утворення разової ради заклад:

- 1) оприлюднює з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації на своєму офіційному веб-сайті електронну копію дисертації у форматі PDF/A з текстовим шаром з накладенням електронного підпису здобувача, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису (з

використанням кваліфікованої електронної позначки часу), висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації та інформацію про склад разової ради, посилання на веб-сайт, де здійснюватиметься трансляція захисту дисертації;

2) вносить інформацію про утворення разової ради до інформаційної системи;

3) передає друкований примірник дисертації, підписаний здобувачем, до бібліотеки закладу;

4) подає електронний примірник дисертації до державної наукової установи “Український інститут науково-технічної експертизи та інформації”, а також до локального репозитарію закладу.

Інформація про утворення разової ради вважається оприлюдненою з дня її внесення до інформаційної системи.

Будь-яка особа, яка є суб'єктом наукової і науково-технічної діяльності, може подати МОН повідомлення щодо невідповідності складу разової ради вимогам законодавства протягом 15 днів з дня оприлюднення Національним агентством інформації про утворення разової ради (внесення змін до складу разової ради).

МОН проводить перевірку відповідності складу разової ради вимогам Порядку та розглядає повідомлення щодо невідповідності складу разової ради (у разі надходження) протягом місяця з дня оприлюднення Національним агентством інформації про утворення разової ради (внесення змін до складу разової ради).

У разі виявлення порушень МОН зупиняє роботу разової ради шляхом внесення відповідної інформації до інформаційної системи із зазначенням підстав для усунення виявлених порушень.

Публічний захист дисертації

Інформація про зміни у складі разової ради оприлюднюється в інформаційній системі.

За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача, зарахованих за темою дисертації, **протягом 45 календарних днів** з дня оприлюднення інформації про утворення разової ради кожен рецензент подає разовій раді рецензію, а кожен офіційний опонент – відгук, в яких зазначають результати власної оцінки наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача, зокрема новизни представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукової обґрунтованості та відповідності темі дисертації, рівня виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Рецензенти та офіційні опоненти забезпечують об'єктивність підготовлених ними рецензій і відгуків. На рецензію (відгук) накладається кваліфікований електронний підпис рецензента (офіційного опонента) (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу). Рецензент (офіційний опонент), який не є резидентом України, засвідчує рецензію (відгук) власним підписом, який скріплюється печаткою закладу за основним місцем роботи.

У разі коли рецензія (відгук) не відповідає встановленим вимогам, голова разової ради визначає строк для її (його) доопрацювання.

У разі неподання рецензії (відгуку) у встановлений строк або подання з порушенням встановленого строку голова разової ради ініціює перед вченою радою закладу питання про заміну відповідного члена ради.

Заклад забезпечує створення необхідних умов для проведення разовою радою перевірки дотримання здобувачем академічної доброчесності.

У разі виявлення членами ради академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача рецензент (офіційний опонент) зазначає про це у своїй рецензії (відгуку).

Протягом трьох робочих днів з дня надходження до разової ради останньої рецензії (відгуку), але не раніше закінчення строку, визначеного Порядком:

- разова рада призначає дату, час і місце проведення публічного захисту дисертації. **Дата проведення публічного захисту дисертації призначається не раніше ніж через два тижні та не пізніше ніж через чотири тижні з дня надходження до разової ради останньої рецензії (відгуку).** Інформація про дату, час і місце проведення публічного захисту дисертації здобувача оприлюднюється на офіційному веб-сайті закладу та вноситься до інформаційної системи;

- електронні копії рецензій (відгуків) у форматі PDF/A з текстовим шаром з накладенням електронного підпису рецензента (офіційного опонента), що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу), оприлюднюються на офіційному веб-сайті закладу з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації, а їх копії на вимогу здобувача надаються йому для ознайомлення.

Публічний захист дисертації проводиться на засіданні разової ради, яке вважається правоможним за умови участі в ньому повного складу разової ради.

Члени разової ради та/або здобувач можуть брати участь у засіданні разової ради за допомогою засобів відеозв'язку в режимі реального часу. Заклад забезпечує можливість використання засобів відеозв'язку, зокрема особами з інвалідністю.

У разі відсутності кворуму для проведення засідання разова рада приймає рішення про перенесення дати проведення захисту дисертації, призначаючи іншу дату не раніше ніж через два тижні та не пізніше ніж чотири тижні від попередньої дати.

Протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про зміну дати проведення захисту дисертації інформація про дату, час і місце проведення захисту дисертації оприлюднюється на офіційному веб-сайті закладу та вноситься до інформаційної системи.

Заклад забезпечує трансляцію захисту дисертації в режимі реального часу на своєму офіційному веб-сайті, а також відеозапис трансляції захисту дисертації з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації.

Якість і тривалість відеозапису трансляції захисту дисертації повинна бути достатньою для того, щоб повністю (без скорочень та інших видів редагування) відтворити процедуру захисту дисертації, в тому числі з виступами здобувача та членів разової ради, наукової дискусії, голосування кожного з членів ради.

Засідання разової ради для проведення публічного захисту дисертації проводиться за процедурою, визначеною закладом.

Під час атестації здобувача члени разової ради повинні оцінити науковий рівень його дисертації та наукових публікацій з урахуванням дотримання ним академічної доброчесності, і встановити рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Захист дисертації повинен мати характер відкритої наукової дискусії, в якій зобов'язані взяти участь здобувач, голова та усі члени разової ради.

У разі надходження до закладу звернень інших осіб з оцінкою дисертації разова рада озвучує їх під час публічного захисту дисертації та з урахуванням результатів їх розгляду приймає відповідне рішення. Такі звернення беруться до розгляду у разі їх надходження не пізніше ніж за три робочих дні до дня захисту дисертації.

Кожен член разової ради відкрито висловлює свою позицію за присудження або за відмову у присудженні ступеня доктора філософії.

Рада приймає рішення шляхом відкритого голосування:

- про присудження ступеня доктора філософії, якщо його підтримали не менше ніж чотири члени разової ради;

- про відмову у присудженні ступеня доктора філософії, якщо його підтримали два чи більше членів разової ради.

За результатами голосування оформлюється рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії за формою, затвердженою МОН. У рішенні, яке підписується головою разової ради та скріплюється відбитком печатки закладу, обов'язково зазначаються результати голосування членів разової ради.

Член разової ради має право викласти письмово окрему думку, в якій зазначити зауваження щодо дисертації, зокрема щодо дотримання здобувачем академічної доброчесності та/або щодо процедури захисту дисертації. Окрема думка додається до рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії і є його невід'ємною частиною.

Невід'ємною частиною рішення є також відеозапис трансляції захисту дисертації, на який накладається електронна печатка закладу, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронної печатки.

Здобувач має право до початку голосування щодо присудження ступеня доктора філософії за письмовою заявою на ім'я голови разової ради зняти дисертацію із захисту, крім випадків виявлення разовою радою порушення академічної доброчесності в дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації. Здобувач може скористатися таким правом лише один раз.

Якщо разова рада виявила факти академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації, заява про зняття дисертації із захисту не приймається. У такому разі разова рада приймає рішення про відмову у присудженні ступеня доктора філософії без права повторного подання дисертації до захисту.

Після прийняття разовою радою рішення про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії заклад:

1) протягом трьох робочих днів оприлюднює рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії та відеозапис трансляції захисту дисертації на своєму офіційному веб-сайті з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації. У разі неможливості оприлюднення відеозапису трансляції захисту дисертації на офіційному веб-сайті закладу відеозапис у той самий строк оприлюднюється закладом на іншому веб-сайті, який забезпечує можливість вільного перегляду за посиланням, оприлюдненим на офіційному веб-сайті закладу;

2) протягом п'яти робочих днів оприлюднює в інформаційній системі результати захисту дисертації та розміщує посилання на відеозапис трансляції захисту дисертації.

У разі зняття дисертації із захисту заклад протягом трьох робочих днів з дати захисту дисертації оприлюднює інформацію про це на своєму офіційному веб-сайті та подає її до інформаційної системи.

У разі зняття здобувачем дисертації із захисту або відмови разової ради у присудженні ступеня доктора філософії здобувач має право за умови доопрацювання подати дисертацію повторно до захисту не раніше ніж через рік, крім випадку, передбаченого Порядком.

Повторний захист дисертації після її доопрацювання можливий за умови отримання здобувачем повторно висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

На підставі рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії заклад не раніше ніж через 15 та не пізніше ніж через 30 календарних днів з дня захисту дисертації видає наказ про видачу здобувачеві диплома доктора філософії та додатка до нього європейського зразка.

Якщо протягом 15 календарних днів з дня захисту дисертації закладом було виявлено порушення встановленої Порядком процедури захисту дисертації або до закладу надійшло повідомлення про таке порушення, наказ закладу про видачу здобувачеві диплома доктора філософії видається у разі прийняття вченою радою рішення про залишення рішення разової ради в силі.

Рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії набирає чинності з дати набрання чинності наказом закладу про видачу диплома доктора філософії.

Диплом доктора філософії оформляється за формою, затвердженою МОН, та видається здобувачеві у порядку, встановленому закладом.

Здобувачеві, підготовка якого здійснювалася відповідно до договору між вітчизняним та іноземним закладами та якому присуджено ступінь доктора філософії згідно з Порядком, диплом доктора філософії може бути виданий також іноземним закладом відповідно до законодавства держави місцезнаходження такого закладу.

Протягом десяти робочих днів з дня видачі диплома доктора філософії заклад додає копію рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії, засвідчену головою разової ради, до примірника дисертації, що зберігається у бібліотеці закладу.

Положення цього пункту застосовуються з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації.

Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, рецензії, відгуки, рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії та відеозапис трансляції захисту дисертації додається до особової справи здобувача, яка зберігається відповідно до законодавства.

Дисертація (разом з активним посиланням на неї в інформаційній системі), висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, рецензії, відгуки, рішення

разової ради про присудження ступеня доктора філософії, відеозапис трансляції захисту дисертації, оприлюднені закладом з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації, повинні бути доступними для вільного перегляду не менш як шість місяців з дати набрання чинності рішенням разової ради про присудження ступеня доктора філософії.

2.2. Нормативне закріплення на рівні ЗВО (НУ) здобуття наукового ступеня

Як вже було зазначено, більшість питань щодо здобуття наукового ступеня доктора філософії регулюються законними або підзаконними нормативно-правовими актами. В той же час ЗВО (НУ) також мають певну автономію у вирішенні окремих питань, які пов'язані як зі вступом на навчання до аспірантури, так і з самим навчанням. Кожний здобувач повинен самостійно на офіційному веб-сайті ЗВО (НУ) ознайомитись з тими документами, які стосуються навчання та захисту дисертаційного дослідження та, за необхідності, звернутися за консультацією до відділу аспірантури.

Якщо максимально узагальнити внутрішні нормативно-правові акти ЗВО (НУ), то здобувача третього (освітньо-наукового) рівня в першу чергу будуть цікавити:

- правила прийому (які щорічно затверджуються ЗВО (НУ) відповідно до загальнодержавних Умов прийому);
- освітньо-наукова програма, за якою буде відбуватися навчання;
- положення про організацію освітнього процесу, в якому визначаються загальні умови здобуття освіти в ЗВО (НУ).

Необхідно підкреслити, що такий перелік документів є умовним і далеко не повним, адже ЗВО (НУ) мають досить широку автономію в частині визначення власного нормативного регулювання. Проте цей перелік є непоганою відправною точкою для ознайомлення здобувачів

з особливістю навчання за конкретною освітньо-науковою програмою.

Необхідно зазначити, що кожен ЗВО (НУ) розробляють та затверджують освітньо-наукову програму відповідно до стандартів вищої освіти, затверджених МОН України². Якщо ж стандарт вищої освіти з тієї чи іншої спеціальності не було затверджено, ЗВО (НУ) має керуватися Національною рамкою кваліфікацій.

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій (затвердженої Постановою КМУ від 23.11.2011 № 1341), доктор філософії, доктор мистецтва відповідає 8 рівню Національної рамки кваліфікацій та третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Даний рівень передбачає, що аспірант оволодіти концептуальними та методологічними знаннями в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності. Відповідно, після навчання в аспірантурі здобувач має оволодіти наступними вміннями та навичками:

- спеціалізовані вміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики

- започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтового наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності

- критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей.

Відповідно до Порядку підготовки, освітньо-наукова програма, за якою здійснюється підготовка здобувачів ступеня доктора філософії, складається з освітньої та наукової складових.

Освітня складова освітньо-наукової програми спрямована на досягнення 8 рівня Національної рамки кваліфікацій та повинна містити інформацію про перелік та обсяг освітніх компонентів у

² <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/zatverdzeni-standarti-vishchoi-osviti>

кредитах ЄКТС (30-60 кредитів ЄКТС), їх послідовність, форми організації освітнього процесу, види та обсяг навчальних занять, графік освітнього процесу, форми поточного і підсумкового контролю.

Освітньо-наукова програма є основою для формування аспірантом (ад'юнктом) індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи, які погоджуються з науковим керівником та затверджуються вченою радою закладу протягом двох місяців з дня зарахування особи до закладу для підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі).

Індивідуальний навчальний план повинен містити перелік дисциплін за вибором аспіранта (ад'юнкта) в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків кількості кредитів освітньої компоненти ЄКТС. Аспірант (ад'юнкт) може змінювати свій індивідуальний навчальний план за погодженням із своїм науковим керівником у порядку, який затверджується вченою радою.

Вивчення аспірантами (ад'юнктами) освітніх компонентів може здійснюватися на базі закладу, до якого зарахований аспірант (ад'юнкт), а також в рамках реалізації права на академічну мобільність – на базі інших закладів.

Невиконання індивідуального навчального плану, зокрема порушення строків його виконання без поважних причин, передбачених законодавством, порушення умов договору або академічної доброчесності є підставою для ухвалення закладом рішення про відрахування аспіранта (ад'юнкта).

Наукова складова освітньо-наукової програми є її невід'ємною частиною, що реалізується у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта (ад'юнкта) та передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації відповідно до вимог згідно із законодавством.

Аспіранти (ад'юнкти) проводять наукові дослідження згідно з індивідуальним планом наукової роботи.

Індивідуальний план наукової роботи та тема дисертації погоджуються здобувачем з його науковим керівником (керівниками) і після обговорення кафедру, відділом, лабораторією затверджуються вченою радою закладу або вченою радою відповідного структурного підрозділу закладу протягом двох місяців з дня зарахування здобувача до закладу для підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі). У разі потреби тема дисертації може бути уточнена та затверджена у новій редакції після обговорення кафедру, відділом, лабораторією.

Протягом строку навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) аспірант (ад'юнкт) повинен виконати освітню і наукову складові освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, опублікувати наукові публікації за темою дисертації, підготувати дисертацію та пройти процедуру атестації разовою спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.

РОЗДІЛ III

ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Перший рік навчання здобувача є вирішальним етапом у його науковій підготовці, оскільки саме в цей період закладаються основи для майбутніх досліджень, формується наукова база та визначаються ключові напрями роботи. Цей рік передбачає активний процес пошуку та аналізу наукової літератури, визначення проблематики дослідження та формування методологічних підходів. Важливим завданням першого року є не тільки теоретична підготовка, але й початок емпіричних досліджень, що дозволяють перевірити початкові гіпотези та зробити перші кроки до наукових відкриттів.

У цьому розділі розглядаються основні аспекти роботи здобувача в перший рік навчання, такі як пошук релевантної наукової інформації, проведення емпіричних досліджень, формулювання гіпотез та їх апробація, а також перші наукові публікації, що відображають проміжні результати дослідження. Від того, наскільки успішно здобувач пройде цей етап, залежить ефективність його подальшої наукової діяльності.

Здобувач має опанувати основні методи бібліографічного пошуку, ознайомитися зі станом досліджень у вибраній галузі, визначити прогалини у знаннях, що можуть стати основою для його дисертаційної роботи. Паралельно з теоретичною підготовкою розпочинається робота над емпіричними дослідженнями, що дозволяють перевірити попередні гіпотези та сприяти їх подальшому формуванню.

Первинні результати наукових пошуків здобувач має апробувати через публікації та участь у наукових заходах, що дозволить отримати зворотний зв'язок від наукової спільноти.

Рекомендації щодо організації роботи наукового керівника та здобувача наукового ступеня у перший рік навчання

1. Встановлення чітких цілей і плану роботи:

- *Спільна розробка плану роботи.* На початку першого року навчання науковий керівник та здобувач повинні спільно розробити детальний план роботи на рік. Цей план має включати основні етапи дослідження, такі як пошукові запити, розробка методології, проведення емпіричних досліджень, публікація наукових праць тощо.
- *Визначення чітких цілей.* Керівник допомагає здобувачу сформулювати чіткі й досяжні цілі на кожен етап роботи, що забезпечить здобувачу розуміння того, які результати необхідно досягти до кінця першого року.

2. Регулярні консультації та зворотний зв'язок:

- *Регулярні зустрічі.* Варто встановити графік регулярних зустрічей між науковим керівником та здобувачем (наприклад, щотижня або щомісяця), під час яких будуть обговорюватися прогрес, труднощі та подальші кроки. Це забезпечить постійну підтримку здобувача та своєчасне вирішення проблем, що виникають.
- *Зворотний зв'язок.* Керівник повинен надавати конструктивний зворотний зв'язок на кожному етапі роботи здобувача, що включає рецензування наукових праць, оцінку результатів пошукових запитів, корекцію методології тощо.

3. Огляд та аналіз наукової літератури:

- *Рекомендації щодо літератури.* Науковий керівник надає рекомендації щодо основних наукових джерел, які здобувач має опрацювати (наприклад, монографії, статті, огляди, що є основою для формування теоретичних основ дослідження).
- *Сприяння систематизації знань.* Керівник допомагає здобувачу структурувати та систематизувати отриману інформацію,

визначити основні теоретичні концепції, що будуть використані в дослідженні, а також визначити прогалини, які потребують подальшого вивчення.

4. Підтримка в розробці методології дослідження:

- *Консультації щодо вибору методів.* Керівник допомагає здобувачу вибрати відповідні методи дослідження, що будуть використовуватися для збору та аналізу даних. Важливо, щоб методологія відповідала цілям дослідження та забезпечувала достовірність результатів.
- *Оцінка та корекція методології.* Після розробки методології керівник перевіряє її на відповідність науковим стандартам та, за необхідності, пропонує корективи (наприклад, уточнення вибірки, зміни у інструментарії або адаптацію підходів).

5. Організація та проведення емпіричних досліджень:

- *Підготовка до збору даних.* Керівник надає підтримку у підготовці до проведення емпіричних досліджень, допомагаючи здобувачу розробити інструменти для збору даних (анкети, опитувальники тощо) та визначити оптимальні умови для проведення дослідження.
- *Контроль та моніторинг.* Керівник здійснює контроль за проведенням емпіричних досліджень, забезпечуючи дотримання методологічних стандартів та етичних норм. Регулярні консультації під час збору даних допоможуть здобувачу оперативно вирішувати проблеми, що виникають.

6. Підтримка у написанні наукових праць:

- *Консультації з написання.* Науковий керівник надає рекомендації щодо структури, стилю та оформлення наукових праць. Важливо, щоб здобувач вчився правильно формулювати наукові результати, готувати статті до публікації у рецензованих виданнях.

- *Рецензування та корекція.* Керівник здійснює попереднє рецензування наукових праць здобувача, надаючи детальний зворотний зв'язок та рекомендації щодо покращення тексту, що сприяє підвищенню наукового рівня публікацій здобувача наукового ступеня.

7. Розвиток навичок публічних виступів та апробація результатів:

- *Підготовка до конференцій.* Керівник допомагає здобувачу підготуватися до виступів на наукових конференціях, семінарах та інших заходах, де можна презентувати результати дослідження. Це включає підготовку доповідей, постерів, презентацій тощо.

- *Апробація результатів.* Науковий керівник сприяє апробації наукових результатів здобувача через їх презентацію на різних наукових форумах, що дозволяє отримати зворотний зв'язок від інших науковців та вдосконалити дослідження перед його публікацією або захистом.

8. Підтримка мотивації та подолання труднощів:

- *Мотиваційна підтримка:* керівник повинен сприяти підтриманню мотивації здобувача на всіх етапах роботи, що включає надання позитивного зворотного зв'язку, визнання досягнень, а також допомогу в подоланні труднощів, що можуть виникати під час дослідження.

- *Психологічна підтримка.* Важливо, щоб науковий керівник був готовий надати психологічну підтримку здобувачу, допомогти подолати страхи або невпевненість, що можуть виникати під час першого року навчання.

9. Оцінка прогресу та корекція плану роботи:

- *Періодичний перегляд плану.* Керівник спільно зі здобувачем періодично переглядає план роботи та оцінює досягнутий

прогрес. За необхідності, в план можуть бути внесені корективи, щоб врахувати нові обставини або результати досліджень.

- *Аналіз проміжних результатів.* Керівник оцінює проміжні результати роботи здобувача, надає рекомендації щодо подальших кроків та допомагає адаптувати дослідницькі підходи, якщо це необхідно.

Такі рекомендації спрямовані на створення ефективної та результативної співпраці між науковим керівником та здобувачем наукового ступеня під час першого року навчання, що забезпечить успішний початок наукової кар'єри здобувача та сприятиме досягненню високих наукових результатів.

Виклики, що виникають у наукового керівника та здобувача наукового ступеня у перший рік навчання

Різні виклики впливають на ефективність дослідницького процесу та загальний прогрес здобувача наукового ступеня у перший рік навчання.

Виклики для наукового керівника у перший рік навчання:

- ✓ *Різний рівень підготовки здобувача.* Керівник може зіткнутися з тим, що здобувач має недостатній рівень знань або навичок для проведення самостійного наукового дослідження. Це може включати недостатнє знання методології, слабкі аналітичні здібності або недостатнє розуміння теми. Виклик полягає в необхідності додаткового навчання та підтримки здобувача наукового ступеня, що вимагає значного часу та зусиль.

- ✓ *Організаційні труднощі.* Керівник може стикнутися з проблемами організації роботи зі здобувачем через недостатню комунікацію, нерегулярні зустрічі або невчасне виконання завдань здобувачем. Важливо забезпечити ефективний контроль за

виконанням плану роботи та підтримувати регулярний зв'язок із здобувачем.

✓ *Високий рівень очікувань.* Керівник може мати високі очікування від здобувача, що можуть не відповідати реальному рівню його підготовки або можливостям, що призведе до розчарування або конфліктів. Виклик полягає в необхідності адаптації вимог до можливостей здобувача та забезпечення підтримки для досягнення очікуваних результатів.

✓ *Проблеми з мотивацією здобувача.* Керівник може зіткнутися з проблемою низької мотивації здобувача, особливо якщо виникають труднощі в дослідженні або якщо здобувач стикається з особистими проблемами. Підтримка мотивації здобувача, надання позитивного зворотного зв'язку та допомога в подоланні труднощів є ключовими завданнями для керівника.

✓ *Нерівномірний розподіл навантаження.* Керівник може зіткнутися з тим, що здобувач нерівномірно розподіляє своє навантаження, що призводить до затримок у виконанні завдань або до перевантаження на певних етапах роботи. Необхідно контролювати розподіл навантаження та допомагати здобувачу ефективно планувати свою роботу.

Виклики для здобувача наукового ступеня у перший рік навчання:

✓ *Пошук та систематизація інформації.* Здобувач може зіткнутися з труднощами в пошуку релевантної літератури, особливо якщо тема дослідження є новою або малодослідженою. Також викликом може бути організація та систематизація знайденої інформації. Важливо навчитися ефективно використовувати наукові бази даних і систематизувати інформацію для подальшого використання у дослідженні.

✓ *Недостатність методологічних знань.* Здобувач може відчувати труднощі у виборі та застосуванні наукових методів, що

необхідні для проведення емпіричних досліджень. Недостатнє розуміння методології призведе до помилок у дослідженні. Здобувачу необхідно працювати над підвищенням свого методологічного рівня та консультуватися з науковим керівником щодо правильного вибору методів.

✓ *Страх перед публікацією.* Перший рік навчання може бути пов'язаний з труднощами у підготовці та публікації наукових праць. Здобувач може відчувати невпевненість у своїх результатах, страх перед рецензентами або відчуття, що його праця не відповідає високим стандартам. Необхідно працювати над покращенням своїх наукових текстів під керівництвом наукового керівника та поступово долати страхи, пов'язані з публікаційною діяльністю.

✓ *Труднощі у розробці пілотних моделей.* Здобувач може зіткнутися з проблемами при розробці пілотних моделей або прототипів, особливо якщо це вимагає спеціальних технічних знань або ресурсів. Невдачі на етапі пілотних досліджень можуть викликати розчарування. Важливо звертатися за підтримкою до наукового керівника та бути готовим до вдосконалення своїх підходів.

✓ *Труднощі з адаптацією до академічного середовища.* Перший рік навчання може бути складним періодом адаптації до академічного середовища, особливо якщо здобувач не має достатнього досвіду у проведенні наукових досліджень або у публікаційній діяльності. Здобувачу варто знайти баланс між навчанням, дослідженням та особистим життям, а також навчитися організовувати свою роботу в умовах самостійності.

Загальні виклики для наукового керівника та здобувача наукового ступеня у перший рік навчання:

✓ *Проблеми комунікації.* Непорозуміння або недостатня комунікація між науковим керівником і здобувачем можуть призводити до затримок у роботі або невідповідності очікувань. Це може бути пов'язано з різними підходами до роботи, стилем

комунікації або недостатньою частотою контактів. Необхідно забезпечити відкриту та регулярну комунікацію для вирішення всіх поточних питань та забезпечення спільного розуміння завдань.

✓ *Відсутність чіткого планування.* Відсутність чітко структурованого плану роботи може призвести до втрати часу, затримок у виконанні завдань або надмірного навантаження в кінці року. Важливо спільно розробити детальний план роботи на перший рік навчання та регулярно його переглядати і коригувати.

✓ *Ризики неефективного управління часом.* Невміння ефективно керувати часом може призвести до того, що здобувач не встигне виконати всі заплановані етапи дослідження, що негативно вплине на загальний прогрес роботи. Варто навчитися розставляти пріоритети, планувати свою роботу та дотримуватися встановлених термінів.

Такі виклики вимагають активної співпраці між науковим керівником і здобувачем наукового ступеня для їх подолання. Важливо створити сприятливі умови для навчання і дослідження, забезпечити підтримку та зворотний зв'язок на всіх етапах роботи, сприяти професійному зростанню здобувача.

Сучасні тенденції для наукового керівника та здобувача наукового ступеня у перший рік навчання

Сучасні тенденції у науковій сфері суттєво впливають на роботу наукового керівника та здобувача наукового ступеня, особливо у рамках першого року навчання. Ці тенденції стосуються як організації навчального процесу, так і проведення досліджень, впровадження інноваційних методів та технологій, а також підвищення вимог до якості наукових публікацій. Нижче наведені основні тенденції, які впливають на роботу наукових керівників та здобувачів:

1. Інтернаціоналізація наукової діяльності

- *Залучення до міжнародних проєктів.* Все більше здобувачів та наукових керівників беруть участь у міжнародних дослідницьких проєктах та програмах, що відкриває можливості для обміну досвідом, спільних публікацій, доступу до ресурсів і фінансування з боку міжнародних організацій.

- *Співпраця з іноземними науковцями.* Інтернаціоналізація сприяє встановленню контактів з науковцями з різних країн, що дозволяє здобувачам розширити науковий горизонт і підвищити рівень своїх досліджень.

2. Використання цифрових інструментів та платформ

- *Цифрові бази даних та бібліотеки.* Здобувачі активно використовують онлайн-бібліотеки та наукові бази даних для проведення пошукових запитів, збору літератури та аналізу даних, що дозволяє значно скоротити час на пошук інформації та підвищити її якість.

- *Інструменти для аналізу даних.* Сучасні цифрові інструменти, такі як програмне забезпечення для статистичного аналізу (SPSS, R, Python), платформи для обробки великих даних, а також інструменти для якісного аналізу (NVivo) стали невід'ємною частиною наукової роботи здобувачів.

- *Використання штучного інтелекту.* Все частіше штучний інтелект використовується для автоматизації аналізу даних, пошуку релевантної літератури, створення моделей та симуляцій.

3. Зростання вимог до якості наукових публікацій

- *Публікації у високорейтингових журналах.* Існує тенденція до публікації наукових статей у журналах з високим імпаکت-фактором, що вимагає від здобувачів та їхніх керівників більш ретельної підготовки та відповідності міжнародним стандартам.

- *Посилення рецензування.* Процес рецензування наукових праць стає більш жорстким, що змушує здобувачів приділяти більше уваги якості своїх досліджень та аргументованості висновків.

4. Орієнтація на міждисциплінарні дослідження

- *Розширення тематики досліджень.* Зростає популярність міждисциплінарних досліджень, що поєднують знання з різних галузей науки. Це відкриває нові можливості для здобувачів, дозволяючи їм працювати на стику кількох дисциплін.

- *Інтеграція різних методів.* Міждисциплінарний підхід вимагає від здобувачів оволодіння різними методами дослідження, що підвищує складність наукової роботи, але й сприяє отриманню більш комплексних результатів.

5. Підвищення уваги до етичних аспектів наукової діяльності

- *Етика досліджень.* Посилюється увага до етичних аспектів у науковій діяльності, що включає етичні питання, пов'язані зі збором даних, роботою з людьми або тваринами, забезпеченням конфіденційності, а також уникненням плагіату.

- *Етичне рецензування.* Журнали все частіше вимагають етичних висновків для публікацій, що означає, що здобувачі повинні дотримуватися високих стандартів етичної поведінки у своїх дослідженнях.

6. Використання відкритих наукових ресурсів (Open Science):

- *Відкритий доступ до публікацій.* Поширення концепції відкритої науки сприяє тому, що здобувачі публікують свої роботи у виданнях відкритого доступу, що забезпечує широке поширення результатів досліджень.

- *Open Data та Open Methods.* Все більше наукових робіт базуються на відкритих даних і методах, що дозволяє іншим

дослідникам перевіряти результати, повторювати дослідження і сприяє підвищенню прозорості наукового процесу.

7. Підвищення значущості публічної презентації результатів:

- *Наукові комунікації.* Зростає важливість вміння здобувачів ефективно комунікувати свої наукові результати широкій аудиторії, що включає як академічну спільноту, так і суспільство загалом. Це включає публікації у популярних наукових виданнях, виступи на конференціях та участь у громадських заходах.

- *соціальні мережі та наукові блоги.* Наукові керівники та здобувачі активно використовують соціальні мережі та наукові блоги для поширення своїх результатів, обговорення ідей та залучення до своїх досліджень ширшої аудиторії.

8. Посилення ролі академічної мобільності:

- *Участь у міжнародних стажуваннях.* Академічна мобільність стає все більш пріоритетною для здобувачів, які прагнуть підвищити свій науковий рівень. Участь у міжнародних стажуваннях, програмах обміну або короткострокових наукових візитах дозволяє здобувачам набратися досвіду, познайомитися з новими методиками та розширити свою професійну мережу.

- *Спільні дослідження.* Посилюється співпраця між різними університетами та науковими інституціями, що дозволяє здобувачам брати участь у спільних дослідженнях, отримувати доступ до унікальних ресурсів та методів, що не завжди доступні у їхньому рідному закладі.

9. Орієнтація на практичну значущість досліджень:

- *Прикладні дослідження.* Пріоритетним трендом є орієнтація на дослідження, які мають практичну значущість та можуть бути використані для вирішення конкретних соціальних,

економічних чи технологічних проблем. Це підвищує актуальність досліджень і сприяє залученню додаткових ресурсів.

- *Співпраця з промисловістю та бізнесом.* Наукові керівники та здобувачі все більше орієнтуються на співпрацю з промисловими партнерами, що відкриває можливості для фінансування досліджень та їх комерціалізації.

10. Підвищення вимог до міжособистісних та управлінських навичок:

- *Soft skills.* Важливість міжособистісних навичок (комунікація, управління проектами, лідерство) зростає, оскільки здобувачі наукових ступенів працюють у міждисциплінарних та міжнародних командах. Наукові керівники також повинні розвивати ці навички, щоб ефективно керувати роботою своїх підопічних.

- *Управління проектами.* Здобувачам та науковим керівникам необхідно володіти навичками управління науковими проектами, що включає планування, моніторинг прогресу, управління ризиками та бюджетування.

Такі тенденції вимагають від наукових керівників та здобувачів наукового ступеня постійного розвитку, гнучкості та готовності до адаптації в умовах швидких змін у науковому світі. Необхідно залишатися на вістрі нових підходів та технологій, щоб забезпечити високу якість досліджень та конкурентоспроможність у глобальній науковій спільноті.

3.1. Пошукові запити здобувача (аспіранта, ад'юнкта): бібліографія, стан ринку

Перший рік навчання здобувача наукового ступеня є ключовим періодом, під час якого здійснюється закладка фундаменту для подальшого дослідження. Одним із ключових завдань цього етапу

є проведення ґрунтовного бібліографічного пошуку та аналізу стану ринку (якщо дослідження стосується економічних або технологічних напрямів). Цей підрозділ охоплює аспекти, пов'язані з організацією та проведенням пошукової роботи, яка включає вивчення існуючих наукових джерел, аналіз літератури, визначення актуальних тенденцій і прогалин у знаннях, а також оцінку стану ринку у відповідній сфері дослідження.

Бібліографічний пошук: основи та значення

Бібліографічний пошук є початковим етапом наукового дослідження, оскільки саме він визначає напрямок подальшої роботи, виявляє основні проблеми та виклики, з якими стикається наукове співтовариство у відповідній галузі. Мета бібліографічного пошуку полягає в тому, щоб зібрати, систематизувати та проаналізувати наявну літературу з обраної теми, що дозволить здобувачу визначити, які питання вже досліджені, які підходи були використані, та які прогалини в знаннях існують.

Бібліографічний пошук починається з визначення ключових понять та термінів, що стосуються теми дослідження. Здобувач повинен скласти перелік основних ключових слів і фраз, які будуть використані для пошуку літератури в наукових базах даних. Ці ключові слова повинні охоплювати основні аспекти теми, включаючи терміни, що описують предмет дослідження, методи, теорії, об'єкти дослідження, суміжні поняття, які можуть бути корисними для розширення пошуку.

Наступним кроком є вибір відповідних наукових баз даних і ресурсів для проведення бібліографічного пошуку (наприклад, міжнародні наукові бази даних, такі як Scopus, Web of Science, PubMed, IEEE Xplore, JSTOR та інші, залежно від галузі дослідження). Необхідно, щоб здобувач оволодів навичками роботи з цими базами даних, вмів ефективно використовувати функції пошуку, фільтрації результатів, і

правильно інтерпретувати інформацію, представлену в наукових статтях.

Одним із важливих аспектів бібліографічного пошуку є критичний аналіз знайденої літератури. Здобувач повинен не тільки зібрати якомога більше інформації, але й оцінити її якість, надійність та актуальність, що включає аналіз методів дослідження, які використовувалися в опублікованих роботах, оцінку достовірності результатів, а також виявлення можливих суперечностей або недоліків у існуючих дослідженнях. Критичний підхід дозволяє здобувачу не тільки розширити своє розуміння предмета дослідження, але й побачити, які аспекти теми потребують додаткового вивчення.

Зібрана під час бібліографічного пошуку інформація має бути систематизована та структурована таким чином, щоб забезпечити логічний і послідовний виклад матеріалу у вступній частині дисертаційної роботи. Здобувач повинен вміти чітко викласти, які проблеми вже досліджені в літературі, які теоретичні підходи використовувалися, та які прогалини залишаються. Ця інформація стане основою для формулювання дослідницьких питань та гіпотез, які будуть вивчатися у процесі подальшої роботи.

Аналіз стану ринку

Якщо дослідження здобувача стосується економічної, технологічної або бізнес-галузі, важливим етапом першого року навчання є аналіз стану ринку. Цей аналіз дозволяє зрозуміти поточний стан галузі, в якій буде проводитися дослідження, визначити основні тенденції, ключових гравців, конкурентне середовище, а також виявити можливості та загрози, що можуть вплинути на обрану тему дослідження.

Аналіз стану ринку включає кілька основних кроків:

✓ *Збір інформації про ринок.* Здобувач повинен зібрати дані про поточний стан ринку, використовуючи різні джерела інформації,

такі як аналітичні звіти, статистичні дані, дослідження ринків, фінансові звіти компаній, публікації в галузевих виданнях та інтернет-ресурси. Необхідно зібрати максимально повну інформацію, яка включає кількісні та якісні дані про ринок, зокрема обсяги продажів, частки ринку, тенденції росту або спаду, технологічні інновації та регуляторні зміни.

✓ *Визначення основних гравців та конкурентів.* Одна з ключових цілей аналізу ринку – виявлення основних компаній або організацій, які діють у відповідній галузі. Здобувач має визначити, хто є лідерами ринку, які стратегії вони використовують, які продукти або послуги пропонують, і які інновації впроваджують. Це дозволяє зрозуміти конкурентне середовище та визначити можливості для розробки нових підходів або продуктів, що можуть мати успіх на ринку.

✓ *Аналіз тенденцій та викликів ринку.* Важливо проаналізувати основні тенденції, які впливають на розвиток ринку, зокрема технологічні інновації, зміни в споживчій поведінці, екологічні та соціальні фактори, глобалізацію, зміни в регуляторному середовищі. Здобувач має врахувати, як ці тенденції можуть вплинути на його дослідження, і визначити, які з них є загрозами, а які – можливостями для подальшого розвитку.

✓ *SWOT-аналіз ринку.* SWOT-аналіз є ефективним інструментом для оцінки стану ринку та визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз. Здобувач може використати цей аналіз для формування чіткої картини ринку, визначення потенційних напрямків для дослідження, оцінки ризиків, пов'язаних з обраною темою.

✓ *Оцінка регуляторних аспектів.* Якщо тема дослідження стосується регульованих ринків, варто враховувати всі законодавчі та регуляторні норми, що можуть вплинути на дослідження. Це включає аналіз законодавства, стандартів, ліцензійних вимог та інших нормативних актів, які регулюють діяльність у відповідній галузі.

Здобувач має забезпечити, щоб його дослідження відповідало всім вимогам і стандартам, що діють на ринку.

Стан ринку: вивчення та оцінка

Якщо тематика дослідження передбачає аналіз ринкових умов, здобувач має звернути увагу на дослідження ринку та оцінку його стану. Це особливо актуально для досліджень у галузі економіки, бізнесу, технологій, та інших сфер, де важливо розуміти поточний стан галузі, у якій здійснюється дослідження.

Етапи аналізу ринку включають:

✓ *Вивчення ринкової динаміки.* Здобувач наукового ступеня має оцінити, як змінювався ринок упродовж останніх років, які тенденції спостерігаються на ринку, та як ці зміни впливають на галузь, що є об'єктом дослідження. Це включає аналіз зростання чи зниження ринкових обсягів, появу нових технологій, зміну споживчих уподобань, а також інші чинники, що можуть мати вплив на обрану тематику.

✓ *Аналіз конкурентного середовища.* Необхідно вивчити, хто є основними гравцями на ринку, які стратегії вони використовують, як вони позиціонують свої продукти чи послуги, та які інновації впроваджують. Конкурентний аналіз дозволяє здобувачеві зрозуміти, які підходи є найбільш успішними, та як можна вдосконалити існуючі методи або розробити нові рішення для подолання наявних викликів.

✓ *Оцінка споживчих потреб і поведінки.* Якщо дослідження пов'язане зі споживчим ринком, здобувач має оцінити, які потреби та очікування мають споживачі, як вони реагують на зміни в галузі, та які чинники впливають на їхні рішення про купівлю (наприклад, аналіз демографічних даних, уподобань, рівня задоволеності споживачів, прогнозування майбутніх змін у поведінці споживачів).

✓ *Аналіз регуляторних вимог і ризиків.* Здобувач має вивчити всі регуляторні вимоги, що стосуються ринку або галузі, у якій проводиться дослідження (наприклад, аналіз законодавства, стандартів, ліцензійних вимог, визначення ризиків, пов'язаних зі змінами у регуляторному середовищі). Здобувач наукового ступеня має враховувати можливий вплив регуляторних змін на результати дослідження та відповідність їх вимогам законодавства.

Практичне застосування результатів бібліографічного пошуку та аналізу ринку

Отримані результати бібліографічного пошуку та аналізу ринку мають бути інтегровані у загальну стратегію дослідження, що дозволяє здобувачеві наукового ступеня обґрунтовано визначити напрямок досліджень, сформулювати релевантні гіпотези та визначити методологію, яка буде найбільш ефективною для досягнення поставлених цілей. Зокрема, результати треба використати для:

✓ *Формування наукових гіпотез.* Використання даних бібліографічного пошуку для визначення наукових проблем, які залишаються недостатньо вивченими, і є основою для формулювання гіпотез, що підлягатимуть перевірці у ході дослідження.

✓ *Вибір методів дослідження.* Аналіз існуючих досліджень та ринкових умов дозволяє здобувачеві обрати методи, що вже довели свою ефективність, або розробити нові методи, що враховують специфіку ринку і досліджуваної теми.

✓ *Розробка рекомендацій для подальших досліджень.* Результати аналізу є основою для визначення напрямків подальших досліджень, що будуть мати наукову новизну та практичну значущість.

Отже, бібліографічний пошук та аналіз стану ринку є критично важливими етапами на початковій стадії наукового дослідження здобувача. Вони забезпечують основу для всіх подальших етапів

роботи, включаючи формулювання гіпотез, вибір методів дослідження, та аналіз результатів. Ефективний і ретельний підхід до цих етапів забезпечить наукову обґрунтованість і практичну значущість дисертаційної роботи, що є ключовими критеріями для успішного завершення наукової підготовки і здобуття наукового ступеня.

Інтеграція результатів бібліографічного пошуку та аналізу ринку

Після проведення бібліографічного пошуку та аналізу ринку здобувач наукового ступеня повинен інтегрувати отримані результати для формування науково обґрунтованої основи для подальших досліджень, що включає підготовку огляду літератури та аналітичного звіту про стан ринку для включення до вступної частини дисертації.

Огляд літератури має бути структурованим таким чином, щоб чітко показати прогалини в існуючих знаннях та обґрунтувати необхідність проведення нових досліджень. Важливо також врахувати результати аналізу ринку при формуванні гіпотез і визначенні напрямів емпіричних досліджень. Здобувач наукового ступеня повинен продемонструвати, що його дослідження має наукову новизну та практичну значущість, оскільки воно базується на глибокому розумінні поточного стану знань та ринку.

Отже, здійснення бібліографічного пошуку та аналізу стану ринку є невід'ємною частиною наукової підготовки здобувача наукового ступеня на першому етапі його навчання. Ці етапи формують наукову базу, яка дозволяє визначити чіткі напрями для подальших досліджень, сформулювати релевантні гіпотези та забезпечити їхню апробацію. Від якості проведення цих етапів значною мірою залежить успіх усього наукового дослідження та можливість здобувача зробити значний внесок у науку і практику.

Значення бібліографічного пошуку для формування гіпотез

Бібліографічний пошук не тільки надає здобувачеві необхідну інформаційну базу, але й виступає інструментом для формування наукових гіпотез. На основі ретельно зібраних і проаналізованих джерел здобувач може виявити прогалини у знаннях, суперечності в існуючих дослідженнях або нові тенденції, що лише починають вивчатися. Ці аспекти слугують основою для формулювання нових наукових питань та гіпотез, які будуть перевірятися у подальших дослідженнях.

Гіпотези повинні бути чітко сформульовані і відповідати основним науковим принципам: вони повинні бути перевірюваними, обґрунтованими на основі наявних знань і теоретичних моделей, і водночас бути релевантними для обраної галузі дослідження. При формулюванні гіпотез здобувач може використовувати дані, отримані в результаті аналізу літератури, а також інформацію, зібрану під час оцінки стану ринку, що дозволить йому забезпечити глибше розуміння предмета дослідження та визначити найбільш перспективні напрями для емпіричного аналізу.

Інструменти та методи бібліографічного пошуку

Для забезпечення ефективного бібліографічного пошуку здобувачеві необхідно ознайомитися з різними інструментами та методами, які дозволяють швидко і точно знаходити необхідну інформацію. До таких інструментів належать:

✓ *Наукові бази даних.* Як вже зазначалося, основні наукові бази даних, такі як Scopus, Web of Science, Google Scholar, JSTOR та інші, надають доступ до великої кількості наукових статей, книг, дисертацій, звітів та інших джерел. Здобувач наукового ступеня має навчитися використовувати розширені функції пошуку, такі як фільтри за датою, типом документу, автором, ключовими словами,

сформувати навички роботи з цитатними індексами для оцінки впливовості певних досліджень.

✓ *Цитатні індекси та імпакт-фактор.* Цитатні індекси та імпакт-фактор є важливими показниками якості наукової літератури. Вони допомагають здобувачеві наукового ступеня оцінити, які статті мають найбільший вплив на досліджувану тему. Використання таких показників дозволяє зосередити увагу на найбільш релевантних і авторитетних джерелах.

✓ *Цифрові бібліотеки та репозиторії.* Цифрові бібліотеки, такі як SpringerLink, ScienceDirect, Taylor & Francis Online, а також національні або інституційні репозиторії, пропонують доступ до наукових статей, дисертацій та інших публікацій. Здобувач наукового ступеня повинен використовувати ці ресурси для отримання повних текстів документів, які не завжди доступні у відкритих базах даних.

✓ *Академічні соціальні мережі.* Платформи, такі як ResearchGate або Academia.edu, дозволяють здобувачеві не тільки знаходити наукові публікації, але й спілкуватися з іншими дослідниками, обговорювати наукові питання, обмінюватися досвідом і навіть отримувати доступ до публікацій, що можуть бути недоступні в інших базах даних.

✓ *Аналіз бібліографічних оглядів.* Бібліографічні огляди (literature reviews) є цінним джерелом, що надає огляд основних робіт у певній галузі, вказує на основні напрями досліджень і прогалини, що можуть бути заповнені новими дослідженнями. Аналіз таких оглядів значно полегшить роботу здобувача наукового ступеня на початковому етапі його досліджень.

Дії наукового керівника у частині пошукових запитів здобувача наукового ступеня

✓ *Консультації щодо вибору напрямків пошукових запитів.* Науковий керівник допомагає здобувачу визначити основні теми

та ключові слова для пошукових запитів, які відображають актуальні проблеми дослідження. Він рекомендує літературні джерела, бази даних та платформи, що є корисними для пошуку наукових статей, книг та інших матеріалів. Керівник спрямовує здобувача на теоретичні та емпіричні аспекти, які варто вивчати, зважаючи на мету дослідження.

✓ *Оцінка якості та релевантності джерел.* Керівник перевіряє, чи здобувач використовує якісні та релевантні наукові джерела, що відповідають актуальним вимогам дослідження. Він консулює здобувача щодо відбору надійних джерел інформації та уникнення малозначущих або застарілих публікацій. Науковий керівник допомагає здобувачу зрозуміти, як оцінювати значущість наукових статей, імпакт-фактори журналів і якість інших публікаційних ресурсів.

✓ *Рекомендації щодо структурування бібліографії.* Керівник надає поради щодо структурування зібраних літературних джерел, організації бібліографії за тематичними або хронологічними критеріями. Він перевіряє, чи охоплює бібліографія всі ключові аспекти теми дослідження і чи відповідає вона вимогам наукової роботи. Науковий керівник допомагає здобувачу розробити систему посилань і цитувань, що сприяє правильному оформленню наукового тексту.

✓ *Аналіз стану ринку.* Якщо дослідження передбачає аналіз ринку, керівник спрямовує здобувача наукового ступеня на відповідні економічні, технологічні або соціальні аспекти. Він допомагає визначити джерела інформації про стан ринку, такі як аналітичні звіти, статистичні дані, ринкові огляди тощо. Керівник перевіряє, чи здобувач наукового ступеня правильно використовує дані для аналізу ринкових умов, тенденцій і прогнозів, надаючи рекомендації щодо інтерпретації отриманої інформації.

✓ *Обговорення результатів пошукових запитів.* Науковий керівник регулярно обговорює зі здобувачем наукового ступеня

результати пошукових запитів, допомагаючи оцінити, чи знайдені матеріали достатньо висвітлюють тему дослідження. Він надає рекомендації щодо подальшого розширення або уточнення пошукових запитів для отримання більш релевантної інформації. Керівник допомагає здобувачу наукового ступеня інтегрувати результати пошуку в загальну концепцію дослідження, визначаючи, які аспекти вимагають додаткового вивчення.

✓ *Підготовка огляду літератури та ринкового аналізу.* Науковий керівник консультує здобувача наукового ступеня щодо написання огляду літератури та ринкового аналізу, допомагаючи структурувати матеріал і визначити основні акценти. Він перевіряє, чи огляд відображає поточний стан наукових досліджень та ринкових умов, а також чи відповідає він вимогам до наукового тексту. Керівник надає зразки успішних оглядів літератури та ринкового аналізу, які слугують прикладом для здобувача наукового ступеня.

✓ *Корекція та вдосконалення пошукової стратегії.* У разі необхідності, керівник допомагає здобувачу наукового ступеня коригувати стратегію пошуку, додаючи нові напрями або ключові слова, що можуть бути важливими для дослідження. Він сприяє оптимізації пошукового процесу для отримання більш релевантних і актуальних результатів. Науковий керівник оцінює прогрес здобувача наукового ступеня у пошуку інформації та надає рекомендації щодо подальших кроків, які можуть включати розширення пошуку на міжнародні джерела або нові бази даних.

Такі дії наукового керівника спрямовані на забезпечення ефективного і якісного проведення пошукових запитів здобувачем наукового ступеня, що є ключовим етапом у підготовці до написання дисертації та досягнення наукових результатів, які мають значення для уточнення теми дослідження.

3.2. Емпіричні дослідження здобувача наукового ступеня

Емпіричні дослідження є однією з найважливіших складових наукової роботи здобувача наукового ступеня. Вони спрямовані на отримання нових знань через систематичне збирання, аналіз та інтерпретацію даних, що дозволяє перевірити наукові гіпотези, сформульовані на основі теоретичного дослідження. Емпіричні дослідження є фундаментом для отримання нових наукових знань, які можуть мати як теоретичне значення, так і практичне застосування. У цьому підрозділі розглянемо основні етапи проведення емпіричних досліджень, методологічні підходи, інструментарій та особливості аналізу отриманих даних.

Значення емпіричних досліджень у науковій підготовці

Емпіричні дослідження відіграють ключову роль у науковій діяльності, оскільки вони дозволяють перевірити на практиці теоретичні моделі, гіпотези та концепції. У контексті підготовки здобувачів наукового ступеня емпіричні дослідження є невід'ємною частиною наукового процесу, адже саме вони забезпечують можливість отримання нових наукових даних, які можуть бути використані для розвитку науки та практики.

Метою емпіричних досліджень є отримання об'єктивних даних про явища, процеси або об'єкти, що вивчаються. Це досягається через збір первинних даних, їх систематизацію та подальший аналіз, що дозволяє зробити науково обґрунтовані висновки. Успішне проведення емпіричних досліджень вимагає від здобувача наукового ступеня володіння відповідними методами та інструментами дослідження, а також здатності до критичного мислення і аналізу.

Етапи проведення емпіричних досліджень

Процес проведення емпіричних досліджень включає кілька основних етапів, кожен з яких має свої особливості та вимоги. Здобувач наукового ступеня повинен чітко розуміти послідовність цих етапів та відповідним чином організувати свою роботу.

1. Визначення мети та завдань емпіричного дослідження.

На початковому етапі здобувач має чітко визначити мету свого дослідження, яка має бути конкретно та досяжною. Мета визначає загальний напрямок дослідження і служить основою для формулювання завдань. Завдання повинні деталізувати мету дослідження, визначаючи конкретні питання, на які має відповісти дослідження.

2. Вибір методів дослідження. Після визначення мети та завдань здобувач наукового ступеня має обрати відповідні методи дослідження, що дозволять досягти поставлених цілей. Методи є кількісними, якісними або комбінованими, залежно від характеру досліджуваних явищ і об'єктів. Важливо, щоб вибрані методи відповідали предмету дослідження і дозволяли отримати надійні та валідні дані.

3. Розробка дослідницького інструментарію. На цьому етапі здобувач наукового ступеня розробляє інструменти для збору даних, такі як анкети, опитувальники, експериментальні протоколи, інтерв'ю, спостереження тощо. Інструментарій має бути ретельно підготовленим, щоб забезпечити точність та надійність зібраних даних. Розробка інструментарію водночас включає визначення вибірки дослідження, тобто визначення групи респондентів або об'єктів, які будуть вивчатися.

4. Збір даних. Збір даних є основним етапом емпіричного дослідження, під час якого здобувач отримує інформацію, необхідну для перевірки гіпотез. Залежно від обраних методів, збір даних включає опитування, експерименти, спостереження, аналіз документів тощо. Необхідно забезпечити об'єктивність і точність збору даних, дотримуючись при цьому етичних норм дослідницької діяльності.

5. Аналіз зібраних даних. Після збору даних здобувач переходить до їх аналізу (різні статистичні методи, контент-аналіз, тематичний аналіз, порівняльний аналіз тощо). Вибір методів аналізу залежить від характеру зібраних даних і поставлених завдань. Здобувач має вміти правильно інтерпретувати результати аналізу, виявляти закономірності та тенденції, робити обґрунтовані висновки.

6. Інтерпретація та узагальнення результатів. На цьому етапі здобувач узагальнює отримані результати, співвідносить їх із теоретичними положеннями та гіпотезами, що були висунуті на початку дослідження. Інтерпретація результатів дозволяє оцінити, наскільки отримані дані підтверджують або спростовують гіпотези, та виявити нові аспекти досліджуваної проблеми.

7. Підготовка звіту та презентація результатів. Здобувач готує звіт за результатами дослідження, який представляється у вигляді наукової статті, доповіді на конференції або дисертаційної роботи. Важливо чітко і зрозуміло викласти отримані результати, підкріпити їх відповідними доказами та поясненнями. Презентація результатів є ключовим етапом, оскільки вона дозволяє здобувачеві отримати зворотний зв'язок від наукової спільноти, а також апробувати свої ідеї.

Методологічні підходи до емпіричних досліджень

Методологія емпіричних досліджень визначає підходи, принципи та методи, які будуть використовуватися для отримання та аналізу даних. У контексті наукової підготовки здобувачів важливо, щоб методологія була науково обґрунтованою та відповідала стандартам дослідницької діяльності.

Кількісні методи. Кількісні методи дослідження використовуються для вимірювання та аналізу явищ через збір числових даних, що включають експерименти, опитування, статистичний аналіз, регресійний аналіз тощо. Кількісні методи дозволяють здобувачеві отримати об'єктивні дані, що можуть бути кількісно виражені та порівняні. Вони особливо ефективні у випадках, коли необхідно виміряти взаємозв'язки між змінними, оцінити вплив одного фактору на інший або зробити прогнозування на основі зібраних даних.

Якісні методи. Якісні методи дослідження спрямовані на глибоке розуміння явищ через аналіз нечислових даних, таких як текстові матеріали, інтерв'ю, спостереження. До якісних методів належать тематичний аналіз, контент-аналіз, етнографічні дослідження, метод фокус-груп, нарративний аналіз тощо. Якісні методи дозволяють здобувачеві вивчати складні, багатогранні явища, виявляти приховані смисли, мотиви та переконання, які важко піддаються кількісному вимірюванню. Вони є особливо корисними для досліджень, що мають на меті розуміння соціальних, культурних або психологічних аспектів.

Комбіновані методи. Комбіновані або змішані методи дослідження поєднують елементи як кількісних, так і якісних підходів. Використання комбінованих методів дозволяє здобувачеві отримати більш повну картину досліджуваного явища, поєднуючи об'єктивність

кількісних даних із глибиною якісного аналізу. Наприклад, здобувач наукового ступеня може спочатку провести кількісне опитування для збору статистичних даних, а потім доповнити його якісним інтерв'ю для глибшого розуміння отриманих результатів.

Інструменти збору даних. Інструментарій для збору даних є ключовою складовою емпіричних досліджень. Від якості розроблених інструментів залежить точність і надійність отриманих даних, а отже, і достовірність наукових висновків.

Анкети та опитувальники. Анкети та опитувальники є поширеними інструментами для збору кількісних даних. Вони дозволяють отримати інформацію від великої кількості респондентів і є ефективними для вимірювання ставлень, переконань, знань, поведінкових тенденцій. При розробці анкет здобувач повинен враховувати такі аспекти, як формулювання питань, вибір типу відповідей (закриті, відкриті, шкальні), послідовність питань, забезпечення анонімності респондентів. Варто також провести пілотне тестування анкети, щоб виявити можливі недоліки та внести необхідні корективи перед основним збором даних.

Інтерв'ю. Інтерв'ю є ключовим інструментом для збору якісних даних. Воно дозволяє отримати глибоке розуміння думок, переконань, мотивів респондентів. Інтерв'ю буває структурованим, напівструктурованим або неструктурованим, залежно від мети дослідження. Структуроване інтерв'ю передбачає використання чітко визначеного списку питань, тоді як у напівструктурованому інтерв'ю здобувач може імпровізувати, ставлячи додаткові питання в залежності від відповідей респондента. Неструктуроване інтерв'ю є найбільш гнучким і дозволяє респонденту вільно висловлювати свої думки. Здобувач повинен мати навички активного слухання,

задавання уточнюючих питань, і окрім цього дотримуватися етичних норм під час проведення інтерв'ю.

Спостереження. Спостереження є інструментом, що дозволяє здобувачеві отримувати дані безпосередньо, спостерігаючи за поведінкою, подіями або процесами. Спостереження буває відкритим або прихованим, структурованим або неструктурованим. Важливо, щоб здобувач мав чітке розуміння того, що саме він спостерігає, які аспекти поведінки або процесу його цікавлять, і як він буде документувати свої спостереження. Спостереження є ефективним інструментом для вивчення соціальних явищ, організаційної культури, поведінки груп або індивідів у природних умовах.

Експериментальні дослідження. Експериментальні дослідження є одним із найпотужніших інструментів для перевірки причинно-наслідкових зв'язків між змінними. Здобувач розробляє експеримент, в якому маніпулює однією або кількома незалежними змінними, щоб оцінити їхній вплив на залежну змінну. Експерименти проводяться у лабораторних умовах або в природному середовищі. Необхідно забезпечити контроль за всіма зовнішніми змінними, щоб уникнути їхнього впливу на результати експерименту. Здобувач також повинен розробити чіткий протокол експерименту та забезпечити точне дотримання всіх етапів дослідження.

Аналіз та інтерпретація даних

Після збору даних здобувач наукового ступеня переходить до етапу аналізу, який передбачає систематизацію, обробку та інтерпретацію отриманих результатів. Методи аналізу залежать від типу зібраних даних та цілей дослідження.

Кількісний аналіз. Кількісний аналіз включає застосування статистичних методів для оцінки взаємозв'язків між змінними, виявлення закономірностей та тенденцій. Серед найбільш поширених методів – описова статистика (середнє значення, медіана, мода, стандартне відхилення), кореляційний аналіз, регресійний аналіз, факторний аналіз, дисперсійний аналіз. Здобувач повинен мати навички роботи з програмним забезпеченням для статистичного аналізу, таким як SPSS, R, Stata, SAS. Важливо правильно інтерпретувати результати аналізу та забезпечити їхню репрезентативність і валідність.

Якісний аналіз. Якісний аналіз передбачає глибоке вивчення змісту зібраних даних, таких як інтерв'ю, спостереження, документи. Основні методи якісного аналізу включають контент-аналіз, тематичний аналіз, нарративний аналіз, дискурс-аналіз. Контент-аналіз дозволяє систематизувати дані шляхом кодування тексту, виявлення частотності появи певних тем, категорій або понять. Тематичний аналіз передбачає виявлення ключових тем, які проходять через усі зібрані дані, і створення структурованої картини досліджуваного явища. Нарративний аналіз зосереджується на вивченні особистих історій респондентів, їхньому життєвому досвіді та смислових конструкціях. Дискурс-аналіз дозволяє вивчити, як певні соціальні реалії створюються і підтримуються через мову і комунікацію.

Комбінований аналіз. Комбінований аналіз використовується, коли дослідження поєднує кількісні та якісні методи. Наприклад, кількісний аналіз виявляє загальні тенденції, а якісний аналіз – надає глибоке розуміння цих тенденцій через вивчення індивідуальних випадків або контекстуальних факторів. Комбінований аналіз дозволяє здобувачеві отримати більш комплексне розуміння досліджуваного явища, зокрема через підтвердження кількісних даних якісними доказами або навпаки.

Етичні аспекти емпіричних досліджень

Етичні принципи є невід'ємною складовою емпіричних досліджень. Здобувач наукового ступеня повинен дотримуватися етичних норм на всіх етапах дослідження, від збору даних до публікації результатів.

Основні етичні принципи включають:

✓ *Інформована згода.* Усі учасники дослідження повинні бути поінформовані про мету, методи, можливі ризики та вигоди участі у дослідженні. Вони мають дати добровільну згоду на участь, маючи право відмовитися від участі у будь-який момент без негативних наслідків.

✓ *Конфіденційність і анонімність.* Здобувач наукового ступеня має забезпечити конфіденційність зібраних даних і анонімність учасників дослідження. Особиста інформація респондентів не повинна розкриватися без їхньої згоди. Дані мають бути збережені в безпечних умовах, щоб уникнути несанкціонованого доступу.

✓ *Чесність та прозорість.* Здобувач наукового ступеня має чесно та об'єктивно інтерпретувати результати дослідження, не піддаючи їх маніпуляціям чи викривленням. Усі аспекти дослідження, включаючи методологію, інструментарій та аналіз даних, мають бути прозоро описані, щоб інші дослідники могли повторити дослідження або критично оцінити його результати.

✓ *Відсутність шкоди для учасників.* Дослідження не повинне завдавати шкоди учасникам, включаючи фізичний, психологічний, соціальний або економічний аспект. Здобувач має враховувати всі можливі ризики і приймати заходи для їх мінімізації.

Отже, емпіричні дослідження є важливою складовою наукової діяльності здобувача, що дозволяє перевірити теоретичні гіпотези на

основі реальних даних. Вони вимагають ретельної підготовки, вибору відповідних методів, розробки надійного інструментарію, об'єктивного збору та аналізу даних, дотримання етичних норм. Успішне проведення емпіричних досліджень є запорукою отримання нових наукових знань, що сприяє розвитку науки та практики, підвищує науковий рівень здобувача наукового ступеня та його конкурентоспроможність на ринку праці.

Дії наукового керівника щодо емпіричних досліджень здобувача наукового ступеня

✓ *Консультації щодо вибору методів дослідження.* Науковий керівник допомагає здобувачу обрати адекватні методи емпіричного дослідження, враховуючи специфіку теми дослідження та доступні ресурси. Він надає рекомендації щодо використання кількісних або якісних методів, а також комбінованих підходів. Керівник пропонує альтернативні методологічні підходи, які можуть забезпечити більш точні або надійні результати, та пояснює їхні переваги і недоліки.

✓ *Розробка дослідницького інструментарію.* Керівник консультиє здобувача у розробці інструментів для збору даних, таких як анкети, опитувальники, інтерв'ю-гайди, експериментальні протоколи тощо. Він перевіряє відповідність інструментарію поставленим завданням дослідження. Науковий керівник допомагає здобувачу сформулювати питання для опитувальників або інтерв'ю таким чином, щоб вони були зрозумілими для респондентів та дозволяли отримати необхідні дані.

✓ *Визначення вибірки дослідження.* Керівник консультиє здобувача щодо визначення репрезентативної вибірки для дослідження. Він надає поради щодо вибору респондентів або об'єктів дослідження, щоб забезпечити достовірність та надійність результатів. Керівник допомагає розрахувати розмір вибірки,

враховуючи вимоги до статистичної значущості дослідження, та визначити методи відбору респондентів.

✓ *Моніторинг збору даних.* Науковий керівник контролює процес збору даних, допомагаючи здобувачу забезпечити дотримання методологічних стандартів і етичних норм. Він надає рекомендації щодо організації збору даних та вирішення можливих проблем, які можуть виникнути під час цього процесу. Керівник залучається до перегляду попередніх результатів збору даних та коригування процесу, якщо необхідно, щоб уникнути помилок або забезпечити більш точні результати.

✓ *Консультації щодо аналізу даних.* Науковий керівник надає рекомендації щодо вибору методів аналізу зібраних даних. Він допомагає здобувачу наукового ступеня визначити, які статистичні або якісні методи аналізу найкраще підходять для інтерпретації даних і перевірки гіпотез. Керівник консультує здобувача щодо використання програмного забезпечення для аналізу даних, такого як SPSS, R, NVivo, та надає поради щодо правильної обробки і візуалізації результатів.

✓ *Інтерпретація результатів.* Керівник допомагає здобувачу наукового ступеня інтерпретувати отримані результати, співвідносячи їх з початковими гіпотезами та цілями дослідження. Він надає поради щодо виявлення закономірностей, трендів та інших важливих аспектів, що є ключовими для наукових висновків. Керівник перевіряє логічність і обґрунтованість інтерпретації результатів, допомагаючи здобувачу наукового ступеня уникнути помилок у висновках та забезпечити наукову точність.

✓ *Апробація результатів.* Науковий керівник сприяє апробації результатів дослідження, рекомендуючи здобувачу наукового ступеня представити проміжні результати на наукових семінарах, конференціях або у формі наукових статей для отримання зворотного зв'язку від наукової спільноти. Керівник надає підтримку у підготовці презентацій, публікацій або звітів за результатами

емпіричних досліджень, перевіряючи їх відповідність науковим стандартам.

✓ *Корекція та вдосконалення дослідження.* У випадку виявлення проблем або недоліків під час аналізу даних, науковий керівник допомагає здобувачу наукового ступеня внести необхідні корективи у методологію або повторно зібрати дані. Він надає поради щодо покращення дослідницького процесу для отримання більш достовірних результатів. Керівник консультує здобувача наукового ступеня щодо подальших кроків у дослідженні, які можуть включати додатковий збір даних або розширення вибірки для більш повної апробації гіпотез.

Такі дії наукового керівника спрямовані на забезпечення якісного проведення емпіричних досліджень здобувачем наукового ступеня, що є ключовим етапом у підготовці дисертаційної роботи та досягненні наукових результатів, які мають значення для обраної галузі знань.

*Приклад 1– емпіричного дослідження
здобувача наукового ступеня**

Тема дослідження: Вплив цифрових технологій на ефективність дистанційного навчання у закладах вищої освіти

Вступ. Актуальність теми пов'язана з інтенсивним розвитком цифрових технологій та їх впливом на освітній процес, особливо у зв'язку з переходом багатьох закладів на дистанційну форму навчання через глобальну пандемію COVID-19. Це дослідження має на меті оцінити, як використання різних цифрових платформ і інструментів впливає на ефективність навчання студентів у закладах вищої освіти.

Мета та завдання дослідження

Мета дослідження: Визначити вплив цифрових технологій на ефективність дистанційного навчання у закладах вищої освіти.

Завдання:

1. Проаналізувати існуючі цифрові платформи та інструменти, що використовуються для дистанційного навчання.
2. Провести опитування серед студентів та викладачів щодо їх досвіду використання цифрових технологій у навчальному процесі.
3. Виявити основні переваги та недоліки використання цифрових технологій у дистанційному навчанні.
4. Оцінити вплив цифрових технологій на успішність студентів.

Гіпотези дослідження:

1. Використання сучасних цифрових платформ (наприклад, Zoom, Google Classroom, Moodle) покращує ефективність дистанційного навчання завдяки інтерактивним можливостям та доступності навчальних матеріалів.
2. Студенти, які активно використовують цифрові технології для навчання, демонструють вищі академічні результати порівняно з тими, хто використовує традиційні методи.
3. Основними недоліками дистанційного навчання за допомогою цифрових технологій є зниження мотивації студентів та збільшення часу, витраченого на самостійне опрацювання матеріалу.

Методологія дослідження

Методи дослідження: Дослідження проводиться з використанням комбінованого підходу, який включає кількісні та якісні методи.

Кількісні методи:

- опитування студентів та викладачів з використанням структурованого онлайн-анкетування. В анкеті використовуються закриті питання та шкальні оцінки для вимірювання рівня

задоволеності, ефективності навчання, частоти використання цифрових інструментів тощо.

- статистичний аналіз академічної успішності студентів, які брали участь у дистанційному навчанні, у порівнянні з їх результатами до переходу на дистанційне навчання.

Якісні методи:

- напівструктуровані інтерв'ю з викладачами, що дозволяє глибше зрозуміти їх досвід, виклики та успіхи у використанні цифрових технологій для навчання.
- аналіз відкритих відповідей студентів в анкетах для виявлення специфічних проблем і пропозицій щодо поліпшення дистанційного навчання.

Вибірка дослідження

Вибірка: Для опитування планується залучити 300 студентів та 50 викладачів з різних факультетів одного з університетів. Вибірка буде репрезентативною за статтю, віком, рівнем навчання (бакалаврат, магістратура) та напрямом підготовки.

Збір даних

Етапи збору даних:

1. Розробка анкети та інтерв'ю-гайду.
2. Проведення попереднього тестування анкети на невеликій групі студентів (пілотне тестування).
3. Масове розсилання анкети студентам та викладачам через університетську електронну пошту.
4. Проведення інтерв'ю з викладачами через платформу Zoom або Google Meet.
5. Збір та систематизація даних для подальшого аналізу.

Аналіз даних

Методи аналізу:

- для аналізу кількісних даних буде використано програмне забезпечення SPSS. Проведено кореляційний аналіз для виявлення зв'язку між використанням цифрових технологій та академічною успішністю студентів.

- якісні дані з інтерв'ю та відкритих питань анкети будуть проаналізовані методом тематичного аналізу для виявлення основних тем та патернів у відповідях респондентів.

Інтерпретація та обговорення результатів

Інтерпретація. Отримані дані будуть співвіднесені з початковими гіпотезами, що дозволить оцінити їхню правильність. У разі виявлення нових аспектів або проблем, що не були передбачені на етапі формулювання гіпотез, буде запропоновано додаткові пояснення та можливі напрями для подальших досліджень.

Обговорення. Обговорення результатів включатиме порівняння з іншими дослідженнями у цій сфері, аналіз можливих факторів, що впливають на ефективність дистанційного навчання, та розробку рекомендацій щодо оптимізації використання цифрових технологій у закладах вищої освіти.

Висновки та рекомендації

Висновки:

- підтвердження або спростування гіпотез.
- узагальнення основних висновків дослідження.
- визначення основних переваг та недоліків використання цифрових технологій у дистанційному навчанні.

Рекомендації:

- пропозиції щодо поліпшення цифрової інфраструктури університетів.
- рекомендації викладачам щодо ефективного використання цифрових інструментів.

- пропозиції щодо підвищення мотивації студентів під час дистанційного навчання.

Публікація та поширення результатів

Результати дослідження будуть опубліковані у вигляді наукових статей у фахових журналах, а також представлені на наукових конференціях. Крім того, буде розроблено практичний посібник для викладачів щодо використання цифрових технологій у дистанційному навчанні.

*Це емпіричне дослідження є прикладом того, як здобувач використовує комбіновані методи для оцінки впливу цифрових технологій на освітній процес, поєднуючи кількісний аналіз із якісним підходом для отримання повної картини досліджуваного явища.

*Приклад 2 – емпіричного дослідження здобувача наукового ступеня**

Тема: Дослідження факторів, що впливають на мотивацію працівників в організаціях

Вступ. Актуальність теми пов'язана з необхідністю підвищення продуктивності праці та зменшення плинності кадрів у сучасних організаціях. Вивчення мотиваційних факторів, що впливають на працівників, є важливим для розробки ефективних управлінських стратегій і створення сприятливого робочого середовища. Це дослідження спрямоване на ідентифікацію ключових мотиваційних факторів, що впливають на ефективність роботи працівників у різних організаціях.

Мета та завдання дослідження

Мета дослідження. Визначити основні фактори, що впливають на мотивацію працівників в організаціях, та оцінити їхній вплив на продуктивність праці.

Завдання:

1. Провести аналіз існуючих теорій та підходів до мотивації працівників.
2. Розробити анкету для опитування працівників різних організацій.
3. Визначити основні мотиваційні фактори, які впливають на ефективність праці.
4. Оцінити взаємозв'язок між мотиваційними факторами та продуктивністю праці.
5. Розробити рекомендації для покращення мотиваційних стратегій в організаціях.

Гіпотези дослідження

1. Матеріальна винагорода є основним фактором, що впливає на мотивацію працівників і їхню продуктивність.
2. Нематеріальні фактори, такі як визнання, кар'єрний ріст і робоче середовище, мають значний вплив на мотивацію працівників.
3. Поєднання матеріальних і нематеріальних стимулів є найбільш ефективним підходом до підвищення мотивації працівників.

Методологія дослідження

Методи дослідження. Комбіновані методи, що включають кількісний і якісний аналіз.

Кількісні методи. Опитування працівників з використанням анкети. Анкета міститиме шкальні запитання, що дозволяють оцінити рівень мотивації та вплив різних факторів на продуктивність праці.

Якісні методи:

- інтерв'ю з керівниками та HR-менеджерами для вивчення практик управління мотивацією в організаціях.
- аналіз відкритих відповідей працівників щодо їхніх очікувань та досвіду в контексті мотиваційних стратегій.

Вибірка дослідження

Вибірка. До вибірки включаються працівники з різних організацій (як державних, так і приватних), різних галузей та рівнів зайнятості (починаючи від рядових співробітників до керівників середньої ланки). Загалом у дослідженні бере участь 200-300 респондентів, що забезпечує достатню репрезентативність результатів.

Збір даних

Етапи збору даних:

1. Розробка анкети з урахуванням специфіки дослідження.
2. Пілотне тестування анкети на невеликій групі працівників.
3. Масове опитування працівників за допомогою онлайн-анкети або паперових форм (залежно від можливостей організацій).
4. Проведення інтерв'ю з керівниками та HR-менеджерами для поглибленого вивчення мотиваційних практик.

Аналіз даних

Методи аналізу:

- для кількісного аналізу даних використовується описова статистика, кореляційний аналіз та регресійний аналіз для виявлення взаємозв'язку між мотиваційними факторами та продуктивністю праці.

- якісні дані, отримані з інтерв'ю та відкритих питань анкети, аналізуються методом тематичного аналізу для виявлення ключових мотивів та досвіду працівників щодо мотиваційних практик.

Інтерпретація та обговорення результатів

Інтерпретація. Результати дослідження дозволяють оцінити, які фактори найбільш суттєво впливають на мотивацію працівників та їхню продуктивність. Інтерпретація результатів допоможе виявити найбільш ефективні мотиваційні стратегії та їхній вплив на загальну ефективність роботи організації.

Обговорення. Отримані результати будуть обговорені в контексті існуючих теорій мотивації, зокрема з точки зору класичних теорій (теорія Маслоу, двофакторна теорія Герцберга, теорія очікувань Врума) та сучасних підходів до управління людськими ресурсами. Особлива увага буде приділена практичним аспектам використання отриманих знань для підвищення мотивації в реальних організаціях.

Висновки та рекомендації

Висновки:

- основні мотиваційні фактори, які впливають на продуктивність праці.
- підтвердження або спростування висунутих гіпотез.
- виявлені сильні та слабкі сторони мотиваційних стратегій, що використовуються в організаціях.

Рекомендації:

- пропозиції щодо впровадження ефективних мотиваційних програм в організаціях.
- рекомендації для керівників та HR-менеджерів щодо підвищення мотивації працівників через поєднання матеріальних і нематеріальних стимулів.

- визначення шляхів удосконалення управління персоналом з метою підвищення загальної продуктивності.

Публікація та поширення результатів

Результати дослідження будуть опубліковані у вигляді наукових статей у журналах з менеджменту та управління людськими ресурсами, а також представлені на профільних конференціях. Розроблені рекомендації будуть надані організаціям, що взяли участь у дослідженні, для практичного впровадження.

*Цей приклад емпіричного дослідження демонструє загальні підходи до проведення емпіричних досліджень, включаючи постановку мети, вибір методів, збір та аналіз даних, інтерпретацію результатів та розробку рекомендацій.

3.3. Висунення первинних гіпотез та їх апробація здобувачами наукового ступеня

Висунення первинних гіпотез є ключовим етапом наукового дослідження, який визначає напрямок подальшої роботи здобувача наукового ступеня. Гіпотези являють собою припущення, що потребують емпіричної перевірки і повинні бути підтверджені або спростовані в ході дослідження. Цей етап є критично важливим, оскільки від якості та чіткості сформульованих гіпотез залежить успішність усього дослідження. Даний підрозділ присвячений процесу висунення гіпотез, методам їх апробації та ролі цього процесу в науковій підготовці здобувачів наукового ступеня.

Процес формулювання гіпотез

Формулювання первинних гіпотез починається на основі теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення літератури та аналізу наукових джерел. Гіпотези є науковими припущеннями, що висувуються на основі певних теорій, попередніх досліджень або спостережень, і спрямовані на пояснення конкретного явища чи процесу.

Основні кроки формулювання гіпотез:

1. *Визначення проблеми.* Відправною точкою для висунення гіпотез є чітке визначення наукової проблеми, яку здобувач має намір досліджувати. Це може бути прогалина в існуючих знаннях, спірне питання або новий аспект уже вивченої теми. На цьому етапі здобувач визначає, що саме потребує дослідження та які питання потребують відповіді.

2. *Аналіз наявних теорій і даних.* Здобувач проводить глибокий аналіз існуючих теорій, що стосуються досліджуваної проблеми, та оцінює попередні емпіричні дані. Це допомагає сформулювати уявлення про поточний стан знань у галузі, виявити суперечності або прогалини, а також визначити, які аспекти проблеми ще не досліджені. На основі цього аналізу можна висувати гіпотези, що мають на меті вирішити виявлені проблеми.

3. *Формулювання гіпотез.* Гіпотези мають бути чітко сформульовані та відповідати певним критеріям:

- конкретність. Гіпотеза повинна бути конкретною та однозначною, щоб її можна було перевірити.
- перевірюваність. Гіпотеза повинна бути сформульована таким чином, щоб її можна було емпірично перевірити, використовуючи доступні методи дослідження.

- прогнозованість. Гіпотеза повинна мати прогностичний характер, тобто передбачати певні результати, які можна перевірити на практиці.

4. *Розробка методології для перевірки гіпотез.* Після формулювання гіпотез здобувач має розробити відповідну методологію, яка дозволить емпірично перевірити ці гіпотези. Це включає вибір методів збору даних, розробку інструментарію, визначення вибірки дослідження та методів аналізу даних. Методологія повинна бути науково обґрунтованою і відповідати поставленим завданням.

Типи гіпотез

Залежно від досліджуваного явища та характеру проблеми, гіпотези можуть бути різних типів. Кожен тип гіпотези вимагає різного підходу до перевірки.

✓ *Описові гіпотези.* Описові гіпотези спрямовані на опис певного явища або процесу. Вони можуть передбачати існування певного стану або факту, який потрібно емпірично підтвердити або спростувати. *Приклад:* «Працівники, які отримують вищу заробітну плату, мають вищий рівень задоволеності роботою».

✓ *Причинно-наслідкові гіпотези.* Причинно-наслідкові гіпотези передбачають наявність причинно-наслідкового зв'язку між змінними. Вони припускають, що зміна однієї змінної спричинить зміну іншої. *Приклад:* «Підвищення рівня мотивації працівників призводить до збільшення їх продуктивності».

✓ *Порівняльні гіпотези.* Порівняльні гіпотези порівнюють дві або більше груп або явищ для визначення відмінностей між ними. *Приклад:* «Продуктивність працівників у компаніях із гнучким графіком роботи є вищою, ніж у компаніях з фіксованим графіком».

✓ *Гіпотези про взаємозв'язок.* Гіпотези про взаємозв'язок припускають існування зв'язку між двома або більше змінними, але не вказують на причинно-наслідковий характер цього зв'язку. *Приклад:*

«Існує позитивний зв'язок між рівнем освіти працівника та його здатністю адаптуватися до нових технологій».

Апробація гіпотез

Апробація гіпотез полягає у їхній емпіричній перевірці з метою встановлення їхньої істинності або хибності. Цей процес є критично важливим для здобувачів наукового ступеня, оскільки від результатів апробації залежить успішність дослідження та його внесок у наукову спільноту.

Основні етапи апробації гіпотез:

1. *Збір даних.* Для перевірки гіпотез здобувач збирає емпіричні дані відповідно до розробленої методології. Дані можуть бути отримані через опитування, експерименти, спостереження, аналіз документів тощо. Необхідно забезпечити високу якість та надійність зібраних даних, щоб результати апробації були достовірними.

2. *Аналіз даних.* Після збору даних здобувач здійснює їх аналіз з використанням відповідних статистичних або якісних методів. Аналіз дозволяє виявити закономірності, взаємозв'язки та тенденції, які підтверджують або спростовують висунуті гіпотези.

Приклад методів аналізу:

- кореляційний аналіз для виявлення взаємозв'язку між змінними.
- регресійний аналіз для перевірки причинно-наслідкових зв'язків.
- тестування гіпотез (наприклад, t-тест, ANOVA) для порівняння середніх значень у різних групах.

3. *Інтерпретація результатів.* Отримані результати аналізу мають бути інтерпретовані з точки зору поставлених гіпотез. Здобувач

визначає, чи підтверджуються висунуті гіпотези або ж їх потрібно відхилити. Варто також враховувати можливі обмеження дослідження, які можуть вплинути на результати апробації.

4. *Корекція гіпотез.* У деяких випадках результати апробації вказують на необхідність корекції або уточнення гіпотез. Це пов'язано з тим, що первинні гіпотези виявилися занадто загальними або не враховували певні фактори. Здобувач має критично оцінювати свої результати і, за необхідності, переглядати гіпотези для подальшого дослідження.

5. *Документування та представлення результатів.* Після апробації гіпотез результати мають бути задокументовані у формі звіту, наукової статті або дисертаційної роботи. Важливо чітко викласти процес апробації, використані методи, отримані результати та їх інтерпретацію. Крім того, результати апробації представляються на наукових конференціях для отримання зворотного зв'язку від колег і подальшої апробації в науковому середовищі.

Роль апробації гіпотез у науковій підготовці здобувачів наукового ступеня

Апробація гіпотез є одним із ключових етапів наукової підготовки здобувачів, оскільки вона дозволяє здобувачу розвивати критичне мислення, навички аналізу та інтерпретації даних. Цей процес сприяє глибшому розумінню досліджуваного явища та надає можливість зробити науково обґрунтовані висновки.

Успішна апробація гіпотез є суттєвим кроком на шляху до отримання наукового ступеня, оскільки вона демонструє здатність здобувача проводити самостійні дослідження та робити внесок у розвиток науки. Крім того, апробація гіпотез допомагає здобувачу

підготуватися до захисту дисертації, оскільки вона є основою для обґрунтування наукових результатів перед науковою спільнотою.

Приклад апробації гіпотези

Гіпотеза: «Підвищення рівня залученості працівників до прийняття рішень позитивно впливає на їхню мотивацію та продуктивність».

Апробація:

1. *Збір даних.* Проведено опитування серед працівників кількох компаній щодо їхньої залученості до прийняття рішень та рівня мотивації. Також було зібрано дані про продуктивність праці цих працівників.

2. *Аналіз даних.* Використано кореляційний аналіз для визначення взаємозв'язку між рівнем залученості та мотивацією, та між мотивацією та продуктивністю праці. Результати показали, що існує позитивний кореляційний зв'язок між цими змінними.

3. *Інтерпретація результатів.* Результати підтвердили гіпотезу про те, що підвищення рівня залученості працівників до прийняття рішень позитивно впливає на їхню мотивацію, що, у свою чергу, призводить до підвищення продуктивності праці.

4. *Корекція гіпотези.* Виявлено, що вплив залученості на мотивацію є сильнішим у працівників з вищим рівнем освіти. На основі цього гіпотеза була уточнена для подальших досліджень.

5. *Документування.* Результати апробації були представлені у формі наукової статті, яку було подано до рецензованого журналу. Крім того, результати були представлені на науковій конференції, де здобувач отримав зворотний зв'язок від колег.

Отже, висунення та апробація гіпотез є невід'ємними етапами наукового дослідження, які дозволяють здобувачу систематизувати свої знання, розвинути навички дослідницької роботи та зробити свій внесок у наукову спільноту. Цей процес вимагає від здобувача високого рівня аналітичного мислення, методологічної підготовки та

вміння критично оцінювати результати своєї роботи. Успішна апробація гіпотез є важливим кроком на шляху до захисту дисертації та отримання наукового ступеня.

Дії наукового керівника щодо висунення первинних гіпотез та їх апробація здобувачем наукового ступеня

✓ *Консультації щодо вибору наукової проблеми.* Науковий керівник допомагає здобувачу визначити актуальну наукову проблему, яка потребує дослідження. Він пропонує наукові напрями та підходи, що можуть стати основою для формулювання гіпотез. Керівник спільно зі здобувачем проводить аналіз літератури для виявлення прогалин у знаннях і наукових дискусій, що існують у відповідній галузі.

✓ *Допомога у формулюванні гіпотез.* Керівник надає рекомендації щодо формулювання гіпотез, які мають бути чіткими, конкретними, перевірюваними та прогнозованими. Він перевіряє відповідність висунутих гіпотез науковим критеріям і надає корективи. Науковий керівник пропонує приклади гіпотез з інших досліджень, що є корисним для здобувача при формулюванні власних наукових припущень.

✓ *Розробка методології дослідження.* Керівник сприяє здобувачу у виборі відповідних методів дослідження, що дозволять ефективно перевірити висунуті гіпотези. Він допомагає визначити, які методи найкраще підходять для збору та аналізу даних. Науковий керівник консультує здобувача щодо розробки дослідницького інструментарію, включаючи анкети, опитувальники, протоколи спостережень та експериментів.

✓ *Моніторинг процесу збору даних.* Науковий керівник контролює процес збору даних, забезпечуючи дотримання методологічних вимог і етичних норм. Він перевіряє, чи відповідає зібрана інформація вимогам дослідження. Керівник регулярно

зустрічається зі здобувачем для обговорення поточних результатів збору даних та надання рекомендацій щодо можливих корективів у процесі.

✓ *Аналіз та інтерпретація результатів.* Керівник допомагає здобувачу в аналізі зібраних даних, надаючи консультації щодо вибору статистичних та якісних методів аналізу. Він перевіряє правильність інтерпретації результатів і відповідність їх висунутим гіпотезам. Науковий керівник спільно зі здобувачем оцінює, чи підтверджуються висунуті гіпотези на основі отриманих даних, і допомагає зробити відповідні наукові висновки.

✓ *Корекція гіпотез та методології.* За необхідності, керівник пропонує коригувати гіпотези або методологію дослідження, якщо результати апробації вказують на необхідність уточнень або змін. Він допомагає здобувачу адаптувати дослідження відповідно до нових даних. Керівник спільно зі здобувачем обговорює ймовірні альтернативні пояснення результатів і допомагає у розробці нових гіпотез для подальшого дослідження.

✓ *Підготовка до публікації результатів.* Науковий керівник допомагає здобувачу підготувати результати апробації гіпотез до публікації. Він перевіряє наукову обґрунтованість висновків і рекомендацій, надає корективи до наукового тексту. Керівник консультує здобувача щодо вибору відповідних наукових видань та конференцій для публікації або представлення результатів дослідження.

✓ *Підготовка до захисту дисертації.* Науковий керівник сприяє підготовці здобувача до публічного захисту дисертації, перевіряючи готовність до представлення та обґрунтування отриманих результатів апробації гіпотез. Керівник допомагає здобувачу підготуватися до відповідей на можливі запитання від опонентів та членів ради під час захисту.

Отже, такі дії наукового керівника спрямовані на забезпечення успішного формулювання, апробації та обґрунтування гіпотез

здобувачем наукового ступеня, що є ключовим етапом у процесі написання дисертації.

3.4. Наукові праці та пілотні моделі здобувача наукового ступеня

Наукові праці та створення пілотних моделей є невід'ємними складовими процесу підготовки здобувачів наукового ступеня. Ці елементи відіграють ключову роль у формуванні наукових знань, розвитку критичного мислення, перевірці теоретичних гіпотез та верифікації результатів дослідження. Вони слугують не лише способом апробації ідей, але й інструментом для підготовки здобувачів до публікацій у наукових журналах, участі в конференціях та захисту дисертації.

Значення наукових праць у підготовці здобувачів наукового ступеня

Наукові праці, що створюються здобувачами, є результатом глибокого вивчення обраної теми, проведення теоретичних і емпіричних досліджень, а також критичного аналізу існуючих знань. Публікація наукових статей дозволяє здобувачам презентувати свої результати науковій спільноті, отримати зворотний зв'язок від колег, підтвердити новизну своїх досліджень та зробити внесок у розвиток відповідної наукової галузі.

Наукові праці здобувачів публікуються в рецензованих наукових журналах, збірниках матеріалів конференцій або у вигляді монографій. Важливо, щоб ці праці відповідали науковим стандартам, включали чітко сформульовані гіпотези, методологічно обґрунтовані дослідження, логічні та аргументовані висновки.

Етапи підготовки наукових праць

Процес підготовки наукової праці складається з кількох етапів, кожен з яких є важливим для забезпечення якості та наукової цінності роботи.

1. Вибір теми та формулювання наукових питань. На першому етапі здобувач визначає тему дослідження, яка відповідає загальній тематиці його дисертаційної роботи. Після цього формулюються основні наукові питання, на які необхідно дати відповіді у процесі дослідження. Ці питання стають основою для структури наукової праці.

2. Огляд літератури та формування теоретичних основ. Наступним кроком є вивчення наукової літератури з обраної теми. Здобувач наукового ступеня аналізує існуючі теорії, моделі, методи, а також попередні дослідження, що дозволяє сформулювати теоретичну основу для власної роботи. На цьому етапі необхідно не лише описати існуючі знання, але й критично їх оцінити, визначити прогалини, які потребують додаткового вивчення.

3. Розробка методології дослідження. Після формування теоретичних основ здобувач розробляє методологію дослідження, яка включає вибір методів збору та аналізу даних, розробку інструментів дослідження (анкет, опитувальників, експериментальних протоколів тощо) та визначення вибірки. Методологія повинна бути чітко описаною і відповідати науковим стандартам.

4. Проведення емпіричних досліджень. Здобувач проводить емпіричні дослідження згідно з розробленою методологією, що включає опитування, експерименти, спостереження, аналіз

документів та інші методи. Результати досліджень є основою для наступного етапу роботи.

5. Аналіз результатів та інтерпретація даних. Після завершення емпіричних досліджень здобувач наукового ступеня здійснює аналіз отриманих даних з використанням відповідних статистичних або якісних методів. На основі цього аналізу формуються висновки, які відповідають на наукові питання, поставлені на початку дослідження.

6. Написання та оформлення наукової праці. Здобувач готує наукову статтю, дотримуючись вимог обраного наукового журналу або конференції. Стаття включає вступ, огляд літератури, методологію, результати, обговорення та висновки. Необхідно, щоб текст був логічно структурованим, чітким і зрозумілим для читача.

7. Подання наукової праці до публікації та рецензування. Після завершення написання наукової праці здобувач подає її до наукового журналу або наукової конференції. Праця проходить етап рецензування, під час якого незалежні експерти оцінюють її якість, наукову новизну, методологічну обґрунтованість та значущість отриманих результатів. На основі рецензій здобувач може внести корективи до тексту праці.

Роль пілотних моделей у підготовці здобувачів

Пілотні моделі є важливим інструментом для перевірки теоретичних припущень та апробації розроблених підходів на практиці. Вони дозволяють здобувачам експериментально підтвердити або спростувати гіпотези, визначити сильні та слабкі сторони запропонованих методів, вдосконалити їх перед проведенням основного дослідження.

Пілотні моделі представляються у різних формах, залежно від специфіки наукової галузі:

✓ *Теоретичні моделі* – це моделі, що базуються на математичних або логічних обґрунтуваннях, які використовуються для опису та передбачення поведінки певних систем чи процесів. Теоретичні моделі перевіряються на основі вже існуючих даних або ж у ході експериментальних досліджень.

✓ *Експериментальні моделі* – це пілотні дослідження, які проводяться для перевірки працездатності методів та інструментів дослідження, перед проведенням основного експерименту. Експериментальні моделі дозволяють здобувачам виявити та усунути можливі недоліки методології, оптимізувати умови проведення дослідження.

✓ *Програмні моделі* – це комп'ютерні симуляції або алгоритми, розроблені для моделювання певних процесів або явищ. Програмні моделі використовуються для тестування гіпотез у галузі інформатики, фізики, інженерії та інших дисциплін. Вони дозволяють здобувачам проводити численні експерименти в умовах, що імітують реальні системи.

✓ *Прототипи*. У галузях, таких як інженерія, технології або дизайн, здобувачі створюють прототипи як пілотні моделі. Прототипи дозволяють перевірити функціональність, надійність та ефективність розроблених продуктів або технологій у реальних умовах.

Процес розробки та апробації пілотних моделей

Розробка пілотних моделей є складним і багатоступеневим процесом, що вимагає від здобувача глибоких знань у вибраній галузі, аналітичних здібностей та креативного підходу.

1. Формулювання гіпотез та визначення мети моделювання. На початковому етапі здобувач визначає гіпотези, які мають бути перевірені за допомогою пілотної моделі. Формулюється мета

моделювання, що включає чітке визначення очікуваних результатів та критеріїв їх оцінки.

2. Розробка концепції моделі. На цьому етапі здобувач розробляє концепцію пілотної моделі, визначаючи основні параметри, змінні та взаємозв'язки, що будуть моделюватися. Якщо це програмна або експериментальна модель, розробляється відповідне програмне забезпечення або експериментальна установка.

3. Проведення пілотного дослідження. Здобувач здійснює пілотне дослідження, використовуючи розроблену модель, що включає тестування моделі в різних умовах, зміну параметрів і оцінку отриманих результатів. На цьому етапі важливо дотримуватися методологічних стандартів і документувати всі результати.

4. Аналіз результатів та вдосконалення моделі. Після проведення пілотного дослідження здобувач аналізує отримані результати, порівнюючи їх з очікуваннями. Виявляються можливі недоліки або обмеження моделі, які потребують вдосконалення. На основі аналізу модель може бути модифікована або уточнена для забезпечення більшої точності або відповідності теоретичним припущенням.

5. Впровадження та апробація моделі. Вдосконалена модель може бути впроваджена у більш широке дослідження або використана для вирішення конкретних наукових завдань. Результати, отримані за допомогою пілотної моделі, презентуються на наукових конференціях, публікуються у наукових статтях або включені до дисертаційної роботи.

Отже, наукові праці та пілотні моделі є ключовими елементами у підготовці здобувачів наукового ступеня. Вони дозволяють здобувачам не лише поглибити свої знання та вдосконалити

дослідницькі навички, але й зробити значущий внесок у науку. Публікація наукових статей і створення пілотних моделей допомагають здобувачам апробувати свої ідеї, отримати зворотний зв'язок від наукової спільноти, а також підготуватися до захисту дисертації та подальшої наукової кар'єри.

Дії наукового керівника щодо підготовки наукових праць, пілотних моделей здобувачем наукового ступеня

✓ *Надання рекомендацій щодо вибору теми наукових праць.* Науковий керівник допомагає здобувачу визначити актуальну тему для наукових праць, яка відповідає загальному напрямку дисертаційного дослідження. Він пропонує теми, які мають наукову новизну і значущість для відповідної галузі знань. Керівник обговорює з здобувачем можливі напрями досліджень і допомагає сформулювати основні наукові питання, які повинні бути висвітлені у наукових працях.

✓ *Координація процесу написання наукових праць.* Керівник консультує здобувача щодо структури наукової статті, правильного оформлення результатів досліджень, формулювання висновків. Він перевіряє, чи дотримується здобувач вимог до наукових публікацій, у тому числі щодо оформлення посилань, цитування та наукового стилю. Керівник допомагає здобувачу підготувати наукову працю до подання у рецензовані журнали або до участі в наукових конференціях, надаючи поради щодо вибору видань та перевіряючи текст на відповідність вимогам редакційної політики.

✓ *Оцінка та рецензування наукових праць.* Науковий керівник здійснює попереднє рецензування наукових праць здобувача, надаючи детальний зворотний зв'язок. Він вказує на недоліки, пропонує шляхи їх усунення, коригує зміст або структуру праці, якщо це необхідно. Керівник рекомендує додаткові джерела літератури або інші

матеріали, які можуть покращити наукову статтю або розширити контекст дослідження.

✓ *Сприяння розробці пілотних моделей.* Керівник допомагає здобувачу у виборі відповідної концепції для розробки пілотної моделі, враховуючи специфіку досліджуваної теми. Він надає рекомендації щодо методів моделювання, вибору параметрів і змінних, використання відповідного програмного забезпечення або експериментального обладнання. Керівник контролює процес розробки пілотної моделі, надаючи консультації щодо її вдосконалення та тестування в різних умовах.

✓ *Аналіз та інтерпретація результатів пілотних моделей.* Науковий керівник допомагає здобувачу аналізувати результати, отримані за допомогою пілотної моделі, та інтерпретувати їх у контексті загального дослідження. Він надає поради щодо порівняння отриманих даних з теоретичними передумовами та іншими дослідженнями у відповідній галузі. Керівник сприяє здобувачу у визначенні, чи потрібно вдосконалити модель або провести додаткові експерименти для підвищення надійності та валідності результатів.

✓ *Підготовка до публікації та апробації результатів.* Керівник допомагає здобувачу підготувати результати, отримані за допомогою пілотних моделей, для публікації у наукових журналах або для презентації на наукових конференціях. Він перевіряє, чи правильно представлені результати, чи чітко описано методологію, і чи обґрунтовані висновки. Науковий керівник надає рекомендації щодо ефективної презентації результатів пілотних моделей, підготовки доповідей або постерів, а також щодо організації апробації результатів у науковому середовищі.

✓ *Корекція та вдосконалення наукових праць і моделей.* У разі отримання критичних рецензій або відгуків, керівник допомагає здобувачу внести необхідні корективи у наукові праці або пілотні моделі. Він консультує щодо адаптації підходів або зміни методології, якщо це необхідно для покращення результатів або підвищення їхньої

наукової цінності. Керівник підтримує здобувача на всіх етапах вдосконалення роботи, допомагаючи уникнути помилок і забезпечити високий науковий рівень публікацій.

✓ *Підготовка до захисту дисертації.* Науковий керівник допомагає здобувачу інтегрувати результати наукових праць та пілотних моделей у загальну структуру дисертації. Він перевіряє, чи правильно представлені ці результати у відповідних розділах роботи, і чи пов'язано їх з основними гіпотезами та висновками дослідження. Керівник консулює здобувача щодо підготовки до захисту, зокрема щодо представлення результатів наукових праць і пілотних моделей перед науковою радою.

Такі дії наукового керівника забезпечують ефективну підтримку здобувача на всіх етапах розробки та апробації наукових праць і пілотних моделей, що є важливими компонентами підготовки до успішного завершення дисертації та здобуття наукового ступеня.

РОЗДІЛ IV

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Другий рік навчання здобувача наукового ступеня є важливим етапом у процесі підготовки до завершення дисертаційного дослідження. Після успішного завершення першого року, протягом якого здобувач ознайомився з теоретичними основами, провів первинні пошукові запити, здійснив попередні емпіричні дослідження та сформулював гіпотези, настає час для поглибленої наукової роботи, яка включає проведення більш масштабних емпіричних досліджень, формування висновків та їх апробацію, підготовку наукових публікацій.

У цьому розділі будуть розглянуті ключові аспекти наукової діяльності здобувача на другому році навчання, які включають:

1. *Емпіричні дослідження другого року навчання*, які спрямовані на поглиблене вивчення обраної теми дослідження та отримання нових даних, необхідних для перевірки та уточнення гіпотез, сформульованих на першому році навчання. Цей етап передбачає застосування більш складних і детальних методів збору та аналізу даних, що дозволяє здобувачу отримати якісні результати.

2. *Формування висновків та їх апробація*, що включає аналіз зібраних даних, перевірку відповідності отриманих результатів висунутим гіпотезам та формулювання остаточних висновків. Апробація результатів є ключовою складовою цього етапу, адже вона дозволяє здобувачу представити свої наукові досягнення на конференціях, семінарах та інших наукових заходах, отримати зворотний зв'язок від колег і наукової спільноти, а також внести корективи у свої дослідження.

3. *Підготовка наукових праць, пілотних моделей тощо* на другому році навчання, яка включає публікацію результатів дослідження у рецензованих наукових журналах, участь у конференціях та інших наукових заходах. Це дозволяє здобувачу не

тільки апробувати результати своєї роботи, але й зробити вагомий внесок у розвиток відповідної наукової галузі.

Другий рік навчання є вирішальним у підготовці до захисту дисертації, адже він визначає рівень зрілості та наукової вагомості дослідження. Успішне виконання завдань другого року дозволяє здобувачу впевнено рухатися до завершення своєї наукової роботи, підготовки дисертації та її захисту.

Рекомендації до другого року навчання для здобувача наукового ступеня

✓ *Активна робота над емпіричними дослідженнями.* Другий рік є вирішальним етапом для поглиблених емпіричних досліджень. Здобувачу слід зосередити увагу на зборі й аналізі даних, які мають підтвердити або спростувати його гіпотези. Необхідно використовувати сучасні методи аналізу даних та інструменти для підвищення якості та достовірності результатів. Рекомендується також розширити вибірку для підвищення репрезентативності даних.

✓ *Підготовка наукових праць для публікацій.* Протягом другого року здобувачу потрібно активно працювати над підготовкою наукових статей для публікацій у рецензованих журналах, що дозволить апробувати результати досліджень та отримати зворотний зв'язок від наукової спільноти. Варто публікуватися в авторитетних виданнях, що підвищить наукову репутацію та дозволить результатам дослідження отримати визнання на міжнародному рівні.

✓ *Участь у наукових конференціях та семінарах.* Здобувачу варто брати участь у наукових заходах, де він зможе презентувати свої результати, отримати поради від експертів і встановити нові наукові контакти. Участь у конференціях дозволить вдосконалити навички публічних виступів. Конференції є відмінною платформою для апробації гіпотез, отримання критичних зауважень та обговорення подальших напрямків роботи.

✓ *Розробка пілотних моделей.* Здобувачу варто розробити пілотні моделі або прототипи, що підтверджують практичне значення його досліджень (наприклад, розробка алгоритмів, експериментальних інструментів або нових методологій, що можуть використовуватися на практиці).

✓ *Підготовка до завершального етапу дослідження.* Другий рік має бути орієнтований на поступову підготовку до завершення дисертаційної роботи. Здобувачу слід переглянути попередні результати, підсумувати їх і розпочати планування наступних етапів дослідження, зокрема формування остаточних висновків. Важливо мати детальний план на третій рік, який включатиме завершення всіх етапів дослідження та підготовку до захисту.

Рекомендації до другого року навчання для наукового керівника

✓ *Регулярна підтримка та консультації.* Науковий керівник має регулярно зустрічатися зі здобувачем, оцінювати прогрес у дослідженні та надавати рекомендації щодо подальших кроків, що включає підтримку в організації збору даних, допомогу у виборі методів аналізу та вирішенні поточних проблем. Необхідно підтримувати постійний зворотний зв'язок, щоб здобувач наукового ступеня був впевнений у правильності напрямку своєї роботи та мав можливість оперативно коригувати свої дії.

✓ *Сприяння публікаціям і апробації результатів.* Керівник повинен допомогти здобувачу підготувати наукові статті для публікацій, звертаючи увагу на відповідність стандартам академічного письма, структуру роботи та наукову новизну результатів. Підтримка у виборі відповідних наукових журналів є ключовим аспектом. Керівник має заохочувати здобувача до участі в наукових конференціях, допомагати у підготовці доповідей та виступів, а також сприяти створенню мережі наукових контактів.

✓ *Допомога у розробці пілотних моделей.* Науковий керівник повинен сприяти розробці пілотних моделей, допомагати визначити ключові етапи цієї роботи та консультивати з технічних або методологічних питань, що забезпечить ефективне тестування наукових розробок здобувача. Варто надавати практичні поради щодо вдосконалення моделей, їхньої перевірки та можливого застосування у відповідній галузі.

✓ *Корекція методології та аналіз результатів.* У процесі збору та аналізу даних здобувач стикається з труднощами, тому науковий керівник має бути готовим допомогти в корекції методології або адаптації дослідницьких інструментів. Це допоможе уникнути помилок і забезпечити точність отриманих результатів. Керівник має активно сприяти критичному осмисленню отриманих результатів, допомагаючи здобувачу інтерпретувати їх у контексті теоретичної частини дослідження.

✓ *Планування завершального етапу дослідження.* Науковий керівник повинен разом зі здобувачем скласти детальний план на третій рік навчання, який охоплюватиме впровадження наукових результатів, підготовку до захисту та завершення всіх етапів дослідження. Важливо забезпечити, щоб план був реалістичним і охоплював всі аспекти завершальної роботи, включаючи написання остаточного тексту дисертації, підготовку публікацій та апробацію наукових результатів.

Такі рекомендації допоможуть здобувачу наукового ступеня ефективно організувати свою роботу на другому році навчання, досягти якісних результатів і підготуватися до успішного завершення дисертаційної роботи.

Виклики другого року навчання для здобувача наукового ступеня

✓ *Поглиблення досліджень та збір емпіричних даних.* Один із основних викликів для здобувача наукового ступеня на другому році – це необхідність зібрати великий обсяг емпіричних даних та провести їх аналіз. Часто цей процес вимагає більше часу та ресурсів, ніж очікувалось. Проблеми виникають через доступ до джерел інформації, складнощі з організацією досліджень чи недостатність вибірки. Технічні або методологічні проблеми під час проведення експериментів призводять до затримок у дослідженні, що ускладнює дотримання графіка роботи.

✓ *Підтримка мотивації та концентрації.* На другому році навчання здобувач наукового ступеня стикається з необхідністю постійно підтримувати високий рівень мотивації. Інтенсивна робота над дослідженнями, необхідність публікацій, участь у конференціях викликає емоційне вигорання. Необхідно знайти баланс між науковою діяльністю та особистим життям, адже здобувачі часто відчують перевантаження через численні завдання, які треба виконати до кінця року.

✓ *Публікація наукових праць.* Підготовка наукових статей для публікації у рецензованих журналах є викликом через високі вимоги до якості, структури та наукової новизни. Процес рецензування займає значний час і вимагає корекції статей, що відтерміновує публікацію. Варто відповідати критеріям престижних наукових журналів, а також вміти захищати свої наукові погляди під час рецензування.

✓ *Ускладнення в розробці пілотних моделей.* Розробка пілотних моделей або експериментальних прототипів може виявитися складнішою, ніж передбачалося. Можуть виникати технічні труднощі, недостатність ресурсів або потреба в додаткових знаннях і навичках, що затримує прогрес роботи. Випробування та вдосконалення

моделей вимагають більше часу, ніж заплановано, особливо якщо результати експериментів не відповідають очікуванням.

✓ Відповідність очікуванням та термінам. Здобувач стикається з тиском через необхідність відповідати власним або зовнішнім очікуванням щодо прогресу дослідження, що викликає стрес і призводить до необхідності працювати понаднормово. Виконання завдань у встановлені терміни стає складним завданням, оскільки дослідження затягуються через непередбачені труднощі або потребу в додаткових експериментах.

Виклики другого року навчання для наукового керівника

✓ *Моніторинг прогресу здобувача.* Один із викликів для наукового керівника – це постійний контроль за прогресом здобувача. На другому році навчання здобувач наукового ступеня повинен працювати більш самостійно, але керівник все одно має контролювати всі важливі аспекти дослідження, забезпечуючи при цьому належну підтримку та консультації. Потреба у підтриманні балансу між автономією здобувача та регулярним наглядом є викликом, оскільки кожен здобувач потребує індивідуального підходу до управління.

✓ *Вирішення методологічних проблем.* Якщо здобувач стикається з труднощами у проведенні емпіричних досліджень або аналізі даних, науковий керівник повинен швидко втрутитися та допомогти вирішити ці проблеми. Це включає корекцію методології, зміну підходу або навіть перегляд експериментального дизайну. Така ситуація спричиняє затримки у дослідженні або потребує додаткового часу та ресурсів, що ускладнює роботу як здобувача, так і керівника.

✓ *Забезпечення якісного рецензування наукових праць.* Науковий керівник відповідає за рецензування та редагування наукових статей здобувача наукового ступеня перед їх публікацією. Це

вимагає не лише часу, але й глибокого аналізу наукової новизни, чіткості аргументів та відповідності стандартам наукового письма. Якщо статті не відповідають вимогам журналів, керівник має працювати зі здобувачем над корекцією матеріалів, що вимагає багато часу і зусиль.

✓ *Підтримка мотивації здобувача.* Здобувачі стикаються з емоційним вигоранням через обсяг роботи на другому році навчання. Керівник повинен бути готовий підтримати здобувача, допомогти з управлінням часом та порадити, як ефективно організувати робочий процес. Мотиваційна підтримка є ключовим аспектом роботи наукового керівника, оскільки допомагає здобувачу залишатися зосередженим і позитивно налаштованим на завершення дослідження.

✓ *Управління очікуваннями.* Науковий керівник повинен ефективно управляти очікуваннями щодо прогресу дослідження та його результатів. Іноді здобувач не досягає запланованих результатів у визначений час, що викликає напруженість як у керівника, так і у здобувача. Важливо вміти коригувати плани дослідження, залишаючись гнучким до змін, але не жертвуючи якістю роботи.

Загальні виклики для обох сторін (науковий керівник, здобувач)

✓ *Комунікація та взаєморозуміння.* Незважаючи на регулярні зустрічі, можливі проблеми з комунікацією між здобувачем та науковим керівником. Різні підходи до роботи, стилі управління або недостатня частота контактів призводять до непорозумінь або втрати мотивації. Варто встановити регулярну та відкриту комунікацію, де здобувач отримує підтримку і зворотний зв'язок, а науковий керівник – бачить реальний прогрес дослідження.

✓ *Дотримання термінів.* Другий рік навчання часто пов'язаний із численними дедлайнами для завершення досліджень,

публікацій та участі в наукових заходах. Обидві сторони повинні ретельно планувати свій час, щоб уникнути затримок та виконати всі заплановані етапи роботи. Здобувач і керівник повинні спільно працювати над тим, щоб дотримуватися плану дослідження та мати запас часу для корекції можливих помилок.

✓ *Якість наукових результатів.* Забезпечення високої якості наукових результатів є головним пріоритетом. Керівник має вимагати від здобувача дотримання наукових стандартів, а здобувач – бути готовим до перегляду своїх підходів, якщо цього потребують результати. Якість робіт визначає успішність захисту та майбутні наукові перспективи здобувача наукового ступеня, тому обидві сторони мають спільно працювати над досягненням високих стандартів.

Такі виклики є частиною природного процесу навчання, але ефективна комунікація, підтримка та належне планування допомагають здобувачу і керівнику подолати труднощі і досягти успішних результатів.

4.1. Емпіричні дослідження другого року навчання здобувача наукового ступеня

Другий рік навчання здобувача наукового ступеня є критичним періодом для проведення більш глибоких і детальних емпіричних досліджень, які спрямовані на підтвердження або спростування гіпотез, висунутих на першому році навчання. Емпіричні дослідження на цьому етапі є основою для формування остаточних висновків та розробки наукових рекомендацій, що є ключовими для успішного завершення дисертаційної роботи.

Завдання емпіричних досліджень другого року навчання

Основні завдання емпіричних досліджень на другому році навчання включають:

1. Поглиблене дослідження обраної теми. На цьому етапі здобувач має можливість глибше вивчити обрану тему, розширити свою емпіричну базу та отримати нові дані, які дозволять більш точно відповісти на наукові питання, поставлені на початку дослідження.

2. Перевірка гіпотез. Основна мета другого року емпіричних досліджень полягає в перевірці гіпотез, висунутих на першому році, що включає тестування цих гіпотез на більшій вибірці, використання складніших методів аналізу даних та проведення додаткових експериментів або спостережень.

3. Аналіз та інтерпретація даних. Здобувач повинен провести детальний аналіз зібраних даних, використовуючи сучасні методи статистичного аналізу або якісного підходу, залежно від специфіки дослідження. На цьому етапі важливо не лише отримати результати, але й правильно їх інтерпретувати в контексті обраної теми та теоретичних основ дослідження.

4. Удосконалення методології. Другий рік навчання також дає можливість вдосконалити методологію дослідження, враховуючи результати, отримані на першому році, що включає корекцію інструментарію, розширення вибірки або зміни в дизайні експерименту.

Етапи проведення емпіричних досліджень

1. Розширення вибірки. На другому році здобувач зіштовхується з необхідністю розширити вибірку дослідження, щоб підвищити репрезентативність даних та забезпечити надійність результатів. Це включає залучення нових респондентів або збільшення кількості експериментальних умов.

2. Проведення додаткових експериментів. У ході другого року досліджень виникають нові наукові питання, які потребують додаткових експериментальних перевірок. Здобувач має можливість провести нові експерименти або спостереження, що дозволять отримати додаткові дані для підтвердження або спростування гіпотез.

3. Застосування складніших методів аналізу. Здобувач має можливість використати складніші статистичні методи для аналізу даних, такі як регресійний аналіз, факторний аналіз, кластеризація або методи машинного навчання. Використання таких методів дозволяє отримати більш точні результати та виявити глибші закономірності.

4. Інтерпретація та верифікація результатів. Інтерпретація отриманих результатів є важливим етапом дослідження. Здобувач повинен критично оцінити отримані дані, порівняти їх з теоретичними передумовами та результатами попередніх досліджень. У разі необхідності, здобувач звертається до наукового керівника або колег для верифікації результатів та отримання зворотного зв'язку.

5. Корекція та вдосконалення дослідницького підходу. На основі отриманих даних та їх аналізу здобувач може внести корективи у свою методологію або підходи до дослідження. Це включає зміни в дизайні експерименту, корекцію інструментарію або адаптацію методів аналізу даних до нових умов.

Виклики під час проведення емпіричних досліджень

Проведення емпіричних досліджень на другому році навчання супроводжуватися низкою викликів, з якими здобувач та науковий керівник мають бути готові впоратися:

1. Ризик невідповідності результатів гіпотезам. Одним з головних викликів є ситуація, коли отримані дані не підтверджують висунуті гіпотези. Це викликає необхідність перегляду теоретичних основ дослідження або висунення нових гіпотез.

2. Труднощі в аналізі складних даних. Застосування складних методів аналізу вимагає додаткових знань та навичок, які здобувач може ще не мати. Це потребує постійного навчання та консультацій з фахівцями.

3. Необхідність додаткових ресурсів. Проведення масштабних експериментів або розширення вибірки вимагає додаткових фінансових, технічних або людських ресурсів, що є викликом для здобувача та його наукового керівника.

Отже, другий рік навчання здобувача наукового ступеня є вирішальним етапом у процесі дисертаційного дослідження, оскільки він дозволяє здобувачу провести поглиблені емпіричні дослідження, перевірити та уточнити висунуті гіпотези, а також підготувати основні наукові результати до публікації. Успішне завершення цього етапу забезпечує основу для формування остаточних висновків та завершення дисертаційної роботи.

Дії наукового керівника щодо емпіричних досліджень другого року навчання здобувача наукового ступеня

✓ *Консультації з планування та організації досліджень.* Науковий керівник допомагає здобувачу визначити конкретні завдання для другого року емпіричних досліджень, що включає уточнення гіпотез, які мають бути перевірені, розробку плану досліджень та визначення методів збору даних. Керівник надає рекомендації щодо розподілу часу та ресурсів, необхідних для проведення досліджень, і допомагає здобувачу спланувати кожен етап роботи.

✓ *Підтримка у виборі методів дослідження.* Науковий керівник консультує здобувача щодо вибору найбільш відповідних методів емпіричного дослідження, що включає рекомендації щодо використання кількісних або якісних методів, проведення експериментів, спостережень або інтерв'ю. Керівник також допомагає

визначити необхідне програмне забезпечення або інструменти для збору та аналізу даних.

✓ *Моніторинг процесу збору даних.* Керівник регулярно контролює процес збору даних, забезпечуючи дотримання методологічних стандартів та етичних норм. Він проводить регулярні зустрічі зі здобувачем для обговорення проміжних результатів, можливих проблем та їх вирішення. Керівник допомагає здобувачу вчасно виявляти та усувати помилки у зборі даних, що можуть негативно вплинути на результати дослідження.

✓ *Рецензування та корекція методології.* На основі попередніх результатів керівник може рекомендувати корекцію або вдосконалення методології дослідження (включати зміни у вибірці, корекцію інструментарію або адаптацію підходів до аналізу даних). Керівник надає зворотний зв'язок щодо кожного етапу дослідження, допомагаючи здобувачу покращити якість зібраних даних та їх інтерпретацію.

✓ *Консультації щодо аналізу даних.* Керівник допомагає здобувачу вибрати відповідні методи аналізу зібраних даних, надає поради щодо застосування статистичних методів, інтерпретації результатів та перевірки гіпотез. У випадку труднощів з аналізом складних даних, керівник рекомендує здобувачу додаткові навчальні матеріали або консультації з фахівцями в різних галузях.

✓ *Інтерпретація результатів та їх перевірка.* Керівник допомагає здобувачу правильно інтерпретувати отримані результати, порівнюючи їх з теоретичними основами дослідження та попередніми дослідженнями. Він перевіряє, чи відповідають результати висунутим гіпотезам та чи можна на їх основі зробити наукові висновки. Керівник сприяє верифікації результатів, залучаючи до обговорення колег або пропонуючи апробацію результатів на наукових семінарах або конференціях.

✓ *Підготовка до публікації результатів.* Науковий керівник допомагає здобувачу підготувати результати емпіричних досліджень

до публікації у рецензованих наукових журналах. Це включає консультації щодо структури статті, правильного оформлення результатів, формулювання висновків та вибору відповідних журналів для публікації. Керівник перевіряє якість написаної статті, надає рекомендації щодо її вдосконалення та допомагає здобувачу підготуватися до процесу рецензування.

✓ *Мотиваційна підтримка та подолання труднощів.* Під час проведення складних емпіричних досліджень здобувач стикається з різними труднощами, які можуть впливати на його мотивацію. Науковий керівник повинен підтримувати здобувача, допомагати йому долати перешкоди та підтримувати високий рівень мотивації. Керівник сприяє створенню сприятливого робочого середовища, де здобувач ефективно працює, отримуючи необхідну підтримку та зворотний зв'язок.

✓ *Оцінка проміжних результатів та корекція плану роботи.* Керівник періодично оцінює прогрес здобувача, аналізуючи проміжні результати дослідження. За необхідності, він може рекомендувати корекцію плану роботи або зміни в підходах до проведення дослідження. Такий підхід дозволяє здобувачу гнучко реагувати на нові обставини, ефективно використовувати час і ресурси, а також досягати запланованих результатів.

Такі дії наукового керівника спрямовані на забезпечення ефективного проведення емпіричних досліджень здобувачем наукового ступеня протягом другого року навчання. Вони дозволяють здобувачу отримати надійні результати, підтвердити або спростувати висунуті гіпотези та підготувати основу для формування остаточних висновків у дисертаційній роботі.

4.2. Формування висновків та їх апробація здобувачем наукового ступеня

Формування висновків є ключовим етапом наукового дослідження, який підсумовує всю роботу здобувача наукового ступеня. На цьому етапі здобувач аналізує та синтезує отримані дані, перевіряє їхню відповідність висунутим гіпотезам і робить науково обґрунтовані висновки, які стануть основою для дисертації. Однак формування висновків – це не кінцева точка дослідження. Ключовою складовою є апробація цих висновків у науковій спільноті, що дозволяє перевірити їхню обґрунтованість, отримати зворотний зв'язок і внести необхідні корективи перед остаточним оформленням роботи.

Завдання формування висновків

Формування висновків включає кілька пріоритетних завдань:

1. Аналіз зібраних даних. На цьому етапі здобувач здійснює детальний аналіз результатів емпіричних досліджень, проведених протягом першого та другого року навчання. Варто оцінити, наскільки отримані дані відповідають гіпотезам, які були висунуті на початку дослідження. Цей аналіз повинен бути ретельним і систематичним, щоб уникнути помилок та неточностей.

2. Синтез результатів. Здобувач синтезує отримані результати, інтегруючи їх у загальну картину дослідження, що включає виявлення закономірностей, узагальнення результатів та формування нових знань на основі проведеного дослідження. Синтез результатів є важливим, оскільки дозволяє зрозуміти, як окремі результати взаємодіють один з одним і що вони означають у контексті досліджуваної проблеми.

3. Формулювання висновків. На основі аналізу та синтезу здобувач формулює основні висновки дослідження. Висновки повинні

бути чіткими, логічними, аргументованими та відповідати меті дослідження. Вони повинні підсумовувати основні результати роботи, показувати наукову новизну та практичну значущість отриманих знань.

4. Визначення наукової новизни. Ключовим завданням формування висновків є визначення наукової новизни дослідження. Це означає, що здобувач повинен чітко вказати, у чому полягає новизна його роботи порівняно з існуючими дослідженнями, які нові знання або підходи були запропоновані в його дисертації.

5. Формулювання рекомендацій. Окрім теоретичних висновків, здобувач може запропонувати практичні рекомендації на основі отриманих результатів (наприклад, рекомендації для практичного застосування знань, вдосконалення методів або пропозиції для подальших досліджень у цій галузі).

Етапи апробації висновків

Апробація висновків є необхідним етапом, який дозволяє перевірити їхню обґрунтованість та отримати зворотний зв'язок від наукової спільноти. Цей процес включає кілька етапів:

1. Публікація наукових статей. Одним із перших кроків апробації є публікація результатів дослідження у рецензованих наукових журналах. Це дозволяє здобувачу представити свої висновки ширшій аудиторії науковців, отримати рецензії та внести необхідні корективи на основі зауважень рецензентів.

2. Участь у наукових конференціях. Здобувач представляє свої висновки на наукових конференціях, семінарах та круглих столах. Це дає можливість отримати миттєвий зворотний зв'язок від колег, обговорити результати дослідження, а також отримати нові ідеї та пропозиції для вдосконалення роботи.

3. Обговорення в наукових колективах. Здобувач повинен організувати внутрішні семінари або наукові обговорення у своєму

науковому колективі. Це дозволяє отримати думки та рекомендації від колег, які працюють у тій же галузі, що і здобувач, і мають достатній рівень компетенції для оцінки його роботи.

4. Підготовка до захисту. Після отримання зворотного зв'язку від наукової спільноти здобувач коригує свої висновки, готує їх до включення у текст дисертації та починає підготовку до публічного захисту. На цьому етапі важливо, щоб висновки були чітко сформульовані, логічно структуровані та підкріплені доказовою базою.

5. Захист висновків у спеціалізованій раді. Останнім етапом апробації є публічний захист дисертації, де здобувач представляє свої висновки перед спеціалізованою радою. Це є кульмінаційним моментом роботи, коли здобувач повинен аргументовано захистити свої наукові висновки, відповісти на запитання опонентів та довести значущість свого дослідження.

Виклики при формуванні та апробації висновків

Формування та апробація висновків можуть супроводжуватися низкою викликів:

✓ *Складність синтезу результатів.* Здобувач може зіткнутися з труднощами при інтеграції різних аспектів дослідження в одну логічну структуру, що вимагає додаткових зусиль для критичного осмислення отриманих даних і пошуку зв'язків між ними.

✓ *Невідповідність гіпотезам.* Якщо результати дослідження не підтверджують висунуті гіпотези, здобувач зіштовхується з проблемою перегляду теоретичних основ роботи або формулювання нових гіпотез. Це викликає необхідність додаткових досліджень.

✓ *Отримання критичних зауважень.* Під час апробації здобувач отримує критичні зауваження або пропозиції, які вимагатимуть суттєвих коригувань висновків або навіть перегляду

деяких аспектів дослідження. Важливо правильно сприймати критику та використовувати її для покращення своєї роботи.

✓ *Збереження наукової новизни.* Здобувач має забезпечити, щоб його висновки дійсно містили наукову новизну та внесок у розвиток науки. Це може бути складним завданням, особливо якщо тема дослідження вже добре вивчена.

Отже, формування висновків та їх апробація є вирішальними етапами у підготовці дисертаційної роботи здобувача наукового ступеня. Від якості сформульованих висновків та успішності їх апробації залежить не лише успіх захисту, але й внесок здобувача у розвиток наукової галузі. Успішне виконання цих завдань дозволяє здобувачу завершити дослідження на високому науковому рівні та підготуватися до публічного захисту своєї дисертації.

Дії наукового керівника щодо формування висновків та їх апробації здобувачем наукового ступеня

✓ *Консультації щодо формулювання висновків.* Науковий керівник надає здобувачу рекомендації щодо правильного формулювання висновків дослідження. Він допомагає визначити, які аспекти дослідження мають бути підсумовані у висновках, а також як найкраще структурувати ці висновки. Керівник звертає увагу на логічний зв'язок між отриманими результатами і висновками, забезпечуючи відповідність висновків цілям і завданням дослідження.

✓ *Рецензування висновків.* Керівник здійснює попереднє рецензування сформульованих висновків, надаючи детальний зворотний зв'язок. Він вказує на можливі логічні прогалини, недоліки в аргументації або невідповідності між результатами дослідження і висновками. Керівник перевіряє, чи висновки відображають наукову новизну дослідження і чи відповідають вони вимогам до дисертаційних робіт.

✓ *Допомога у визначенні наукової новизни.* Керівник допомагає здобувачу чітко сформулювати наукову новизну його дослідження. Він консультиє здобувача щодо того, як найкраще представити внесок у наукову галузь, порівняти результати дослідження з існуючими теоріями та практиками. Керівник надає рекомендації щодо уникнення повторення загальновідомих фактів і зосередження на тих аспектах, які є дійсно новими та унікальними.

✓ *Підготовка до апробації висновків.* Керівник сприяє підготовці здобувача до апробації висновків на наукових конференціях, семінарах або в процесі публікації наукових статей. Він допомагає підготувати матеріали для презентацій, доповідей та публікацій, а також перевіряє їх на відповідність стандартам наукового викладу. Керівник забезпечує підтримку здобувача під час участі у наукових заходах, допомагаючи йому правильно реагувати на критику та використовувати отриманий зворотний зв'язок для вдосконалення висновків.

✓ *Корекція висновків на основі зворотного зв'язку.* після отримання зворотного зв'язку від наукової спільноти на етапі апробації, керівник допомагає здобувачу внести необхідні корективи у висновки. Це включає перегляд формулювань, додавання нових аргументів або уточнення наукової новизни. Керівник консультиє здобувача щодо того, як врахувати критичні зауваження та зробити висновки більш переконливими і аргументованими.

✓ *Підготовка до захисту дисертації.* Керівник допомагає здобувачу інтегрувати апробовані висновки у текст дисертації. Він перевіряє, чи всі висновки логічно вписуються в загальну структуру роботи, чи відповідають вони цілям дослідження і чи підкріплені вони достатньою доказовою базою. Керівник готує здобувача до захисту дисертації, допомагаючи йому підготуватися до обговорення висновків перед спеціалізованою радою, відповіді на можливі запитання та аргументації своєї наукової позиції.

✓ *Мотивація та підтримка здобувача.* Під час формування та апробації висновків здобувач стикається з труднощами, які впливають на його мотивацію. Керівник надає моральну підтримку, допомагає здобувачу зберегти впевненість у своїх силах і наукових досягненнях. Керівник сприяє створенню сприятливого середовища для продуктивної роботи здобувача, надаючи йому необхідні ресурси та підтримку на кожному етапі формування та апробації висновків.

✓ *Забезпечення відповідності висновків вимогам дисертації.* Керівник контролює, щоб сформульовані висновки відповідали загальним вимогам до дисертаційних робіт. Він перевіряє, чи висновки відображають повноту дослідження, чи є вони науково обґрунтованими, логічно послідовними та відповідно оформленими. У разі необхідності, керівник надає рекомендації щодо виправлення та вдосконалення висновків, щоб забезпечити їх високу якість і відповідність академічним стандартам.

Такі дії наукового керівника спрямовані на забезпечення високої якості сформованих висновків і успішної апробації дослідження здобувачем наукового ступеня. Вони дозволяють здобувачу підготуватися до захисту дисертації та забезпечити її наукову цінність і новизну.

4.3. Наукові праці, пілотні моделі тощо на другому році навчання здобувача наукового ступеня

Другий рік навчання здобувача наукового ступеня є вирішальним етапом у процесі підготовки дисертаційної роботи. У цей період здобувач не лише проводить глибокі емпіричні дослідження та формулює висновки, але й активно працює над підготовкою наукових публікацій та розробкою пілотних моделей, які є важливими складовими його наукової діяльності. Ці завдання мають на меті не

лише апробацію наукових результатів, але й забезпечення наукової новизни та практичної значущості дослідження.

Значення наукових праць на другому році навчання

Наукові праці є основним інструментом комунікації здобувача з науковою спільнотою. Публікація результатів дослідження у рецензованих журналах дозволяє здобувачу представити свої досягнення ширшій аудиторії, отримати зворотний зв'язок від колег та підвищити науковий рівень свого дослідження. У цей період здобувач активно працює над написанням та публікацією наукових статей, що охоплюють різні аспекти його дисертаційної роботи.

1. Вибір теми та підготовка матеріалів для публікацій:

- На другому році навчання здобувач визначає теми наукових праць, які будуть публікуватися у рецензованих журналах. Ці теми повинні відображати основні результати дослідження та відповідати його науковим цілям.

- Підготовка наукових праць включає формулювання наукових питань, опис методології дослідження, аналіз отриманих результатів та формулювання висновків. Важливо, щоб наукові праці були логічно структуровані, мали чітку аргументацію та відповідали вимогам обраного наукового журналу.

2. Рецензування та публікація наукових праць:

- Після завершення написання наукової праці здобувач подає її до рецензованого журналу для публікації. Процес рецензування є ключовим етапом, на якому незалежні експерти оцінюють якість дослідження, його наукову новизну та відповідність вимогам наукового журналу.

- Публікація наукових праць дозволяє здобувачу отримати зворотний зв'язок від наукової спільноти, що сприяє вдосконаленню дослідження та підвищенню його наукової значущості.

Роль пілотних моделей у науковій діяльності здобувача

Пілотні моделі є суттєвим елементом наукової роботи, оскільки вони дозволяють здобувачу експериментально перевірити теоретичні гіпотези, протестувати розроблені методи та підходи, а також вдосконалити їх перед впровадженням у практику. На другому році навчання здобувач активно працює над розробкою та тестуванням пілотних моделей, які є частиною його дисертаційної роботи.

1. Розробка пілотних моделей:

- Здобувач розробляє пілотні моделі, що базуються на результатах проведених досліджень (наприклад, теоретичні моделі, математичні алгоритми, програмне забезпечення, експериментальні прототипи тощо, залежно від специфіки дослідження).

- Розробка пілотних моделей включає визначення основних параметрів, розробку інструментів для їх тестування та оцінки ефективності, та проведення серії експериментів або симуляцій.

2. Тестування та вдосконалення пілотних моделей:

- після розробки пілотних моделей здобувач проводить їх тестування у різних умовах для перевірки працездатності та відповідності теоретичним припущенням, що дозволяє виявити можливі недоліки або обмеження моделей, які потребують корекції.

- на основі результатів тестування здобувач вдосконалює пілотні моделі, вносячи необхідні зміни для підвищення їх точності, надійності та ефективності.

3. Презентація пілотних моделей на наукових заходах:

- здобувач презентує результати розробки та тестування пілотних моделей на наукових конференціях, семінарах або інших заходах. Це дозволяє отримати зворотний зв'язок від колег, обговорити можливі вдосконалення та знайти нові шляхи розвитку моделей.
- презентація пілотних моделей є важливою складовою апробації наукових результатів, оскільки вона дозволяє оцінити практичну значущість розробок та їх потенціал для подальшого впровадження.

Виклики при підготовці наукових праць та пілотних моделей

Підготовка наукових праць та розробка пілотних моделей супроводжуються низкою викликів, з якими здобувач зіштовхується на другому році навчання:

✓ *Високі вимоги до якості наукових публікацій.* Публікація наукових праць у рецензованих журналах вимагає дотримання високих стандартів якості, що включає чітку структуру, логічну аргументацію, наукову новизну та відповідність міжнародним стандартам. Це може бути складним завданням для здобувача, особливо якщо він не має достатнього досвіду в написанні наукових статей за перший рік навчання.

✓ *Розробка та тестування складних моделей.* Розробка пілотних моделей може вимагати значних зусиль та ресурсів, особливо якщо мова йде про складні теоретичні або експериментальні моделі. Це вимагає додаткових знань, технічної підтримки або співпраці з іншими фахівцями.

✓ *Забезпечення практичної значущості моделей.* Необхідно, щоб пілотні моделі не лише підтверджували теоретичні припущення, але й мали практичну значущість. Здобувач повинен забезпечити,

щоб розроблені моделі могли бути впроваджені у практику або мали потенціал для подальшого розвитку.

Розвиток наукової кар'єри та внесок у наукову спільноту

Другий рік навчання здобувача наукового ступеня є ключовим етапом у побудові його наукової кар'єри. Успішна підготовка та публікація наукових праць, а також розробка та презентація пілотних моделей не тільки сприяють успішному завершенню дисертаційної роботи, але й формують основу для подальшої наукової діяльності здобувача.

✓ *Створення наукового портфоліо.* Публікації у рецензованих журналах, презентації на конференціях та розробка пілотних моделей формують наукове портфоліо здобувача. Це портфоліо є важливим інструментом для подальшої кар'єри, оскільки воно демонструє наукові досягнення, компетентність та потенціал здобувача. Здобувач використовує своє наукове портфоліо для подання заявок на гранти, участі у міжнародних програмах або для отримання академічних посад.

✓ *Внесок у розвиток наукової галузі.* Публікація результатів досліджень та розробка нових моделей сприяють розвитку наукової галузі, в якій працює здобувач. Його наукові праці впливають на подальші дослідження, відкрити нові напрями у науці або сприяти вдосконаленню існуючих методик та підходів. Пілотні моделі, розроблені здобувачем, мають практичне застосування, сприяють вирішенню конкретних наукових або технічних проблем, що підвищує їх цінність і значущість для наукової спільноти.

✓ *Підготовка до міжнародної співпраці.* Другий рік навчання є сприятливим періодом для налагодження міжнародних контактів і співпраці. Участь у міжнародних конференціях, публікація в журналах, що мають міжнародне охоплення, дозволяють здобувачу отримати визнання за межами своєї країни, що відкриває нові

можливості для співпраці з іноземними науковцями та інституціями. Міжнародна співпраця може включати спільні дослідницькі проекти, обмін досвідом та знаннями, а також участь у міжнародних грантових програмах.

✓ *Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.* Активна наукова діяльність на другому році навчання підвищує конкурентоспроможність здобувача на ринку праці. Наявність публікацій у престижних журналах, успішна апробація наукових результатів, участь у міжнародних проектах – усе це є важливими факторами при розгляді кандидатур на академічні посади або позиції у науково-дослідних інституціях. Здобувач може використовувати свої досягнення для подання заявок на стипендії, гранти, для пошуку позицій постдока або наукового співробітника у провідних університетах та наукових центрах.

Заключний етап другого року навчання

Другий рік навчання завершується підготовкою здобувача до завершального етапу роботи над дисертацією, що включає остаточне формулювання висновків, підготовку матеріалів для написання основного тексту дисертації, і планування захисту роботи, зокрема:

1. Підготовка до написання дисертації. Здобувач, спираючись на підготовлені наукові праці та результати пілотних моделей, починає роботу над написанням основного тексту дисертації. Це включає структурування матеріалів, інтеграцію результатів дослідження у загальну концепцію роботи та формулювання остаточних висновків. Науковий керівник надає підтримку здобувачу у виборі структури дисертації, забезпеченні логічної послідовності викладу та дотриманні академічних стандартів.

2. Оцінка результатів другого року. На завершальному етапі другого року навчання здобувач та його науковий керівник

здійснюють оцінку досягнутих результатів. Варто оцінити, наскільки успішно виконані завдання другого року, які були визначені на початку навчання, а також визначити напрямки роботи на завершальному етапі. Така оцінка дозволяє здобувачу побачити загальний прогрес роботи, виявити можливі прогалини або проблемні місця, які потребують додаткової уваги на третьому році навчання.

3. Планування захисту дисертації. Підготовка до захисту дисертації є пріоритетним завданням на завершальному етапі другого року навчання. Це включає підготовку матеріалів для публічної презентації, вибір наукових заходів для апробації результатів дослідження, організацію підтримки з боку наукової спільноти. Науковий керівник допомагає здобувачу планувати ці заходи, забезпечуючи необхідну підтримку та консультування на кожному етапі підготовки до захисту.

Отже, другий рік навчання здобувача наукового ступеня є одним із найважливіших етапів у процесі підготовки дисертаційної роботи. У цей період здобувач активно працює над публікацією наукових праць, розробкою та тестуванням пілотних моделей, формулюванням остаточних висновків та підготовкою до захисту дисертації. Ключова роль у цьому процесі належить науковому керівнику, який забезпечує необхідну підтримку та консультування, допомагаючи здобувачу успішно завершити цей етап і перейти до завершального етапу роботи над дисертацією. Успішне виконання завдань другого року навчання закладає основу для захисту дисертації та подальшої наукової кар'єри здобувача.

Роль публікацій у науковій репутації здобувача

Успішна підготовка та публікація наукових праць на другому році навчання має значний вплив на наукову репутацію здобувача. Публікації у високорейтингових журналах і збірниках матеріалів

міжнародних конференцій є свідченням високої якості дослідження та дозволяють здобувачу зайняти помітне місце в науковій спільноті.

✓ *Публікаційна активність як показник наукового рівня.* Кількість та якість публікацій здобувача є суттєвим показником його наукового рівня та професійної компетентності. Чим більше наукових праць опубліковано в авторитетних журналах, тим вищі шанси здобувача на визнання в науковій спільноті та на отримання подальших можливостей для наукової кар'єри. Публікації у журналах з високим імпаکت-фактором свідчать про те, що результати дослідження є значущими для відповідної галузі науки, а підхід здобувача є інноваційним і обґрунтованим.

✓ *Створення наукового авторитету.* Успішні публікації дозволяють здобувачу побудувати свій науковий авторитет. Вони не лише підвищують науковий статус здобувача, але й сприяють залученню його до міжнародних наукових проєктів, отриманню грантів і стипендій. Визнання серед колег-спеціалістів у відповідній галузі науки сприяє запрошенню здобувача на рецензування статей, участі у наукових конференціях як запрошеного доповідача, а також у наукових конкурсах та комісіях.

✓ *Зміцнення позицій на ринку праці.* Наявність публікацій у престижних наукових виданнях значно підвищує конкурентоспроможність здобувача на ринку праці. Це є важливим аргументом на користь здобувача при розгляді його кандидатури на науково-педагогічні посади, для отримання грантів або позицій у науково-дослідних інституціях. Публікаційна активність до того ж відіграє ключову роль у процесі атестації здобувача, що є необхідним етапом для захисту дисертації та здобуття наукового ступеня.

Підготовка до захисту дисертації

Другий рік навчання завершується активною підготовкою здобувача до захисту дисертації. Це включає остаточне формування

тексту дисертації, підготовку презентаційних матеріалів та організацію публічного захисту.

1. Написання основного тексту дисертації. Здобувач використовує результати проведених досліджень та апробовані висновки для написання основного тексту дисертації (введення, огляд літератури, методологічну частину, результати дослідження, обговорення та висновки). Текст дисертації має бути логічно структурованим, зрозумілим та переконливим, відображати наукову новизну роботи та її практичну значущість.

2. Підготовка до публічного захисту. Здобувач готує презентаційні матеріали для публічного захисту дисертації, що включає підготовку слайдів, тез доповіді, а також відповідей на можливі запитання опонентів. Ключову роль відіграє репетиція захисту, під час якої здобувач відпрацьовує свої виступи, отримує зворотний зв'язок від наукового керівника та колег.

3. Організація захисту дисертації. Здобувач спільно з науковим керівником організовує процес захисту дисертації, що включає подання дисертації до захисту, обрання дати захисту, підготовку документації та залучення опонентів. Необхідно забезпечити належну організацію публічного захисту, враховуючи всі вимоги до проведення цього заходу.

Підтримка наукового керівника на заключному етапі

На заключному етапі роботи над дисертацією науковий керівник продовжує відігравати ключову роль у підтримці здобувача наукового ступеня. Це включає надання консультацій, допомогу в редагуванні тексту дисертації, підготовку до захисту та моральну підтримку, зокрема:

✓ *Консультації з написання дисертації.* Науковий керівник консультує здобувача щодо структури та змісту дисертації, допомагає формулювати висновки та рекомендації, а також забезпечує

відповідність тексту академічним стандартам. Керівник здійснює рецензування чернеток дисертації, надає рекомендації щодо покращення стилю, аргументації та загальної логіки викладу матеріалу.

✓ *Підготовка до публічного захисту.* Науковий керівник готує здобувача до публічного захисту, допомагаючи у підготовці доповіді, слайдів та відповідей на запитання опонентів. Він проводить репетиції захисту, дає поради щодо поліпшення виступу та допомагає здобувачу відчувати себе впевнено перед публікою. Керівник надає підтримку у вирішенні організаційних питань, пов'язаних із проведенням захисту дисертації.

✓ *Мотиваційна підтримка.* Науковий керівник забезпечує моральну підтримку здобувача на заключному етапі роботи над дисертацією, допомагаючи долати стрес та нервові напруження, що можуть виникати перед захистом. Важливо, щоб науковий керівник допомагав здобувачу зберегти впевненість у своїх силах і наукових досягненнях, забезпечуючи позитивну атмосферу для успішного завершення роботи.

Перспективи подальшої наукової діяльності

Успішне завершення другого року навчання та підготовка до захисту дисертації відкривають перед здобувачем широкі перспективи для подальшої наукової діяльності. Це включає можливість продовження наукових досліджень, участь у міжнародних проєктах, розвиток академічної кар'єри або впровадження результатів дослідження у практику, зокрема:

✓ *Продовження наукових досліджень.* Після захисту дисертації здобувач продовжує свої наукові дослідження, розширюючи тему дисертації або вивчаючи нові аспекти проблеми. Це включає участь у постдокторських програмах, отримання грантів на проведення досліджень або співпрацю з міжнародними науковими

центрами. Здобувач може працює над публікацією монографії на основі своєї дисертації або написанням нових наукових статей у міжнародних журналах.

✓ *Розвиток академічної кар'єри.* Успішний захист дисертації відкриває можливість для здобувача продовжити академічну кар'єру, зайнявши позиції викладача або наукового співробітника в університеті чи науково-дослідній установі. Здобувача варто залучати до викладання курсів, керівництва студентськими роботами, організації наукових семінарів та конференцій, а також до підготовки нових здобувачів наукових ступенів.

✓ *Інтеграція результатів дослідження у практику.* Якщо результати дослідження мають практичне значення, здобувач повинен працювати над їх впровадженням у практику, співпрацюючи з промисловими або державними організаціями. Це включає розробку нових технологій, удосконалення методів роботи або створення нових інструментів для вирішення проблем у певній галузі. Пілотні моделі, розроблені під час дослідження, повинні бути використані для розробки нових продуктів або рішень у практичній сфері, що підвищує їх цінність.

Підготовка до захисту дисертації: практичні поради для здобувача

На етапі завершення другого року навчання здобувач має продовжити підготовку до публічного захисту своєї дисертації. Це один із найвідповідальніших етапів, оскільки саме від того, наскільки якісно буде підготовлено захист, залежить визнання здобувача науковою спільнотою та отримання наукового ступеня.

Ряд ключових порад, які допоможуть здобувачу наукового ступеня успішно пройти цей етап:

✓ *Ретельне вивчення вимог до захисту.* Здобувачу треба ознайомитися з вимогами свого закладу/інституту чи наукового

центру щодо захисту дисертації, що включає не лише формат подачі дисертації, але й процедури, терміни та вимоги до документів, необхідних для подання дисертації на захист.

✓ *Структурування основних тез захисту.* Необхідно підготувати чіткі та логічні тези доповіді, які будуть презентовані під час захисту. Важливо включити ключові результати дослідження, аргументувати їх наукову новизну та практичне значення. Тези повинні бути короткими і зрозумілими, акцентуючи увагу на головних висновках роботи. Варто також підготувати відповіді на можливі запитання опонентів.

✓ *Підготовка презентації.* Створення слайдів для презентації є ключовим елементом підготовки до захисту. Презентація повинна бути чіткою, структурованою, ілюструвати основні результати дослідження та підкріплювати висновки, зроблені у дисертації. Необхідно забезпечити баланс між текстовою та графічною інформацією: графіки, діаграми, таблиці роблять презентацію зрозумілішою та привабливішою для аудиторії.

✓ *Репетиція захисту.* Репетиція захисту дозволить здобувачу відчути себе впевненіше під час виступу. Важливо спробувати провести захист перед колегами, які можуть виступити в ролі опонентів і поставити критичні запитання. Практика допоможе підвищити навички публічних виступів, навчить дотримуватися регламенту часу та дозволить опрацювати відповіді на складні запитання.

✓ *Комунікація з опонентами.* Заздалегідь ознайомлення з дослідницькими роботами потенційних опонентів дозволить передбачити, які запитання вони можуть поставити. Здобувачу варто підготувати аргументовані відповіді на можливі критичні зауваження та підкріпити свої висновки доказовою базою.

✓ *Управління стресом та концентрація.* Підготовка до захисту є стресовим етапом, тому здобувачу треба вміти керувати своїми емоціями. Техніки релаксації, правильний розподіл часу на

підготовку та підтримка наукового керівника допоможуть зберегти спокій і зосередженість.

Підтримка наукового керівника в процесі підготовки до захисту

✓ *Оцінка готовності дисертації.* Науковий керівник допомагає здобувачу оцінити готовність дисертації до захисту, перевіряючи її на відповідність вимогам та стандартам, наукову новизну та логічність структури. Керівник надає рекомендації щодо поліпшення тексту дисертації, виділення ключових результатів та підготовки висновків.

✓ *Підготовка до можливих питань.* Керівник, маючи досвід захисту дисертацій, допомагає здобувачу передбачити можливі питання, які можуть виникнути під час захисту. Він радить, як найкраще підготуватися до відповіді на складні запитання або критику з боку опонентів.

✓ *Репетиція захисту.* Науковий керівник може організувати внутрішню репетицію захисту, залучивши колег і студентів до обговорення доповіді, що дозволить здобувачу оцінити якість підготовки, виявити слабкі місця та внести корективи.

✓ *Мотиваційна підтримка.* Науковий керівник надає моральну підтримку здобувачу, допомагаючи йому впоратися з хвилюванням перед публічним виступом. Він сприяє створенню позитивної атмосфери, що підвищує впевненість здобувача наукового ступеня у власних силах.

РОЗДІЛ V

ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Третій рік навчання здобувача наукового ступеня є завершальним етапом у підготовці дисертаційної роботи. Він відзначається впровадженням наукових та науково-технічних результатів, отриманих у процесі дослідження, в різні сфери діяльності. Важливо не тільки успішно завершити дослідження, але й знайти можливості для практичного застосування його результатів, що включає впровадження отриманих знань та розробок у наукову діяльність, навчальні програми та виробничі процеси.

У цьому розділі розглядаються три ключові напрями впровадження результатів дослідження:

1. *Впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у наукову (науково-технічну) діяльність*, де основна увага приділяється поширенню нових знань та технологій у науковому середовищі. Це досягається через публікації у наукових журналах, участь у конференціях та розвиток нових наукових проєктів.

2. *Впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у навчальну діяльність*, яке передбачає інтеграцію результатів дослідження у навчальні програми університетів або інших освітніх установ. Це сприяє підготовці здобувачів наукового ступеня до реальних викликів та знайомить їх із сучасними дослідницькими тенденціями.

3. *Впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у виробництво* (прикладну сферу, що стосується адаптації наукових розробок для промислового чи бізнесового застосування. Це дозволяє реалізувати практичну цінність наукових досягнень, сприяючи інноваціям та розвитку відповідних галузей економіки.

Завершальний рік навчання передбачає не лише підготовку до публічного захисту дисертації, але й активну роботу над тим, щоб

наукові результати мали конкретне застосування та зробили внесок у розвиток науки, освіти та виробництва.

Рекомендації щодо третього року навчання здобувача наукового ступеня

Третій рік навчання здобувача наукового ступеня є вирішальним етапом, коли результати наукових досліджень впроваджуються у науково-технічну, освітню та виробничу діяльність. На цьому етапі здобувач повинен підготувати наукові результати до публікації, презентації до практичного застосування. Важливо забезпечити правильне впровадження отриманих знань у відповідні сфери, що дозволить не тільки закріпити наукові досягнення, але й підготувати здобувача до захисту дисертації.

Рекомендації для здобувача наукового ступеня

1. *Завершення наукового дослідження та підсумок результатів*. На третьому році здобувач повинен підсумувати основні результати свого наукового дослідження. Необхідно переконатися, що всі етапи дослідження завершені, а отримані дані систематизовані й готові до публікації та презентації. Необхідно також провести аналіз можливих варіантів подальшого розвитку досліджень або їхнього розширення для більшого впливу на наукову та практичну діяльність.

2. *Підготовка наукових статей та публікацій*. Здобувачу рекомендується підготувати наукові статті для публікацій у рецензованих журналах. Це дозволить представити наукові результати науковій спільноті, отримати рецензії та зауваження, які допоможуть покращити роботу перед захистом дисертації. Слід обирати авторитетні видання, які мають відповідні вимоги до новизни і якості досліджень, що забезпечить високий рівень визнання результатів.

3. *Презентація наукових результатів на конференціях.* Здобувачу варто активно брати участь у наукових конференціях, семінарах і форумах, щоб презентувати свої результати. Це допоможе апробувати результати дослідження, отримати зворотний зв'язок від інших науковців та розширити коло наукових контактів. Участь у міжнародних конференціях дозволить здобувачу презентувати свої досягнення на глобальному рівні та інтегруватися у світову наукову спільноту.

4. *Впровадження наукових результатів у науково-технічну діяльність.* На третьому році здобувач повинен зосередитися на тому, як його наукові розробки можуть бути впроваджені в науково-технічну діяльність. Це включає розробку нових методик, алгоритмів або інструментів, що здатні бути використані іншими дослідниками для подальших наукових досягнень. Здобувач також повинен розглянути можливості для співпраці з іншими науковими установами або організаціями для подальшого розвитку своєї наукової роботи.

5. *Апробація та впровадження результатів у освітню діяльність.* Якщо наукові результати здобувача здатні бути корисними для освітнього процесу, варто розглянути можливість їхньої апробації та інтеграції в навчальні програми. Це створення нових курсів або модулів, підготовка методичних матеріалів для викладачів або студентів. Участь у викладанні допоможе здобувачу набути педагогічного досвіду та отримати зворотний зв'язок від студентів щодо зрозумілості та практичної цінності його наукових досягнень.

6. *Впровадження наукових результатів у виробництво.* Якщо результати наукових досліджень мають прикладний характер, здобувач повинен зосередитися на їхньому впровадженні у виробничі процеси. Це розробка нових технологій, продуктів або матеріалів, що будуть використані на підприємствах. Здобувачу слід розробити прототипи або пілотні моделі та провести тестування цих розробок у реальних виробничих умовах. Успішне впровадження результатів підвищить наукову й економічну цінність дослідження.

7. *Підготовка до захисту дисертації.* Оскільки третій рік є завершальним етапом підготовки до захисту дисертації, здобувачу необхідно почати працювати над структурою й остаточним текстом дисертації. Важливо систематизувати наукові результати, формулювати висновки та підготувати матеріали для захисту. Здобувачу варто підготувати презентацію та тези для захисту, що дозволить чітко і логічно представити свої результати під час публічного виступу.

8. *Залучення зовнішніх ресурсів і підтримки.* Для успішного впровадження результатів у різні сфери діяльності здобувачу варто шукати зовнішню підтримку у вигляді грантів, співпраці з підприємствами або інвесторами. Це допоможе забезпечити додаткове фінансування для впровадження розробок, патентування технологій або масштабування результатів. Участь у міжнародних програмах та наукових проєктах значно розширює можливості для подальшого розвитку наукових досліджень.

Рекомендації для наукового керівника

✓ *Постійний моніторинг прогресу здобувача.* Науковий керівник повинен регулярно зустрічатися зі здобувачем для обговорення прогресу досліджень, аналізу отриманих результатів та надання рекомендацій щодо подальшої роботи. Необхідно забезпечити постійну підтримку та допомогу здобувачу на всіх етапах впровадження результатів, включаючи підготовку до публікацій, презентацій і захисту дисертації.

✓ *Підтримка у впровадженні результатів у практичну діяльність.* Науковий керівник має допомогти здобувачу визначити перспективні напрями для впровадження його результатів у науково-технічну, освітню або виробничу діяльність (наприклад, підтримка у встановленні контактів з підприємствами або науковими установами). Керівник також сприяє адаптації результатів до практичних вимог

відповідних галузей і забезпечує консультації з підготовки технічної документації або методичних матеріалів.

✓ *Підготовка до захисту дисертації.* Науковий керівник допомагає здобувачу у підготовці до захисту дисертації, рецензує її текст, надає рекомендації щодо покращення аргументації та структури роботи. Важливо, щоб керівник підготував здобувача до можливих питань під час захисту і допоміг сформулювати чіткі та логічні відповіді.

Отже, третій рік навчання здобувача наукового ступеня є вирішальним етапом, коли результати наукових досліджень повинні бути впроваджені в науково-технічну, освітню або виробничу діяльність. Здобувачу слід активно працювати над публікаціями, апробацією результатів, підготовкою до захисту дисертації та забезпеченням практичного застосування своїх наукових досягнень.

5.1. Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність

Впровадження наукових та науково-технічних результатів у наукову діяльність є одним із ключових етапів роботи здобувача наукового ступеня, оскільки саме на основі отриманих результатів можна зробити вагомий внесок у розвиток наукової галузі. Після завершення основного етапу дослідження здобувач зобов'язаний не лише підсумувати отримані результати, але й активно інтегрувати їх у загальний науковий контекст. Впровадження результатів дозволяє підвищити рівень наукового дослідження, сприяти його апробації, і розширити межі практичного застосування нових знань.

Етапи впровадження наукових результатів

1. Публікація результатів у наукових журналах. Один із основних способів впровадження результатів дослідження в наукову діяльність – це публікація у рецензованих журналах. Публікації дозволяють представити результати досліджень науковій спільноті, забезпечуючи їхню оцінку і рецензування незалежними експертами. Важливо обирати наукові видання, що мають високий імпаکت-фактор, що сприятиме поширенню результатів серед фахівців галузі. Публікація статей дозволяє підтвердити наукову новизну дослідження та підвищити його цінність.

2. Участь у наукових конференціях та семінарах. Презентація результатів досліджень на конференціях, семінарах та круглих столах є ключовим етапом їх впровадження в наукову діяльність. Це надає можливість здобувачу представити свої результати науковій спільноті, отримати зворотний зв'язок від колег та експертів, а також обговорити перспективи подальших досліджень. Участь у таких заходах допомагає апробувати наукові результати, обговорити їх із широким колом фахівців та отримати нові ідеї для розвитку наукового проєкту.

3. Розробка та вдосконалення методик і моделей. Результати дослідження використовуються для вдосконалення існуючих методик та моделей у відповідній науковій галузі. Це включає розробку нових теоретичних підходів, методологічних підходів до вирішення наукових проблем або створення інноваційних інструментів для проведення досліджень. Впровадження нових методик сприяє розвитку науки, адже дозволяє підвищити ефективність досліджень та поліпшити якість отриманих результатів.

4. Ініціювання нових наукових проєктів. Впровадження результатів стає основою для запуску нових наукових проєктів або грантів. Здобувач ініціює нові дослідження, які базуватимуться на його досягненнях, розширюючи сферу впровадження наукових

результатів та сприяючи подальшому розвитку обраної галузі. Такі проекти отримують фінансову підтримку через національні або міжнародні гранти, що дозволяє не лише продовжити наукову роботу, але й зробити вагомий внесок у розвиток відповідної науки.

5. Колаборація з науковими установами та інституціями. Важливим елементом впровадження наукових результатів є співпраця з іншими науковими установами та інституціями (наприклад, спільні дослідження, публікації або обмін результатами досліджень між різними науковими колективами). Така співпраця дозволяє підвищити рівень дослідження, сприяє міжнародній інтеграції результатів та розширює коло можливих сфер застосування отриманих знань.

6. Розробка наукових рекомендацій та аналітичних звітів. На основі результатів дослідження здобувач розробляє наукові рекомендації для науковців або аналітичні звіти для інституцій, що займаються дослідженнями у відповідній галузі. Такі матеріали є корисними для впровадження нових підходів у наукові дослідження, а також для формування політики у відповідній сфері. Аналітичні звіти мають велике значення для інформування наукової спільноти про нові тренди, відкриття та інновації, що впливають на розвиток галузі.

Виклики впровадження наукових результатів у наукову діяльність

✓ *Конкуренція в науковій спільноті.* Успішне впровадження результатів стикається з високою конкуренцією у науковій спільноті. Публікація у престижних журналах часто потребує багато часу через складний процес рецензування та високі вимоги до новизни досліджень.

✓ *Необхідність подальшого дослідження.* Часто результати, отримані у процесі дослідження, потребують додаткової перевірки або

вдосконалення перед тим, як їх можна буде впровадити в наукову практику. Це вимагає проведення нових експериментів або розширення дослідницької бази.

✓ *Відповідність міжнародним стандартам.* Для того щоб впровадження наукових результатів мало міжнародне значення, здобувач повинен забезпечити відповідність свого дослідження міжнародним стандартам якості та наукової етики. Це включає правильний вибір методології, відкритість даних та відповідність міжнародним нормам публікації.

Дії наукового керівника щодо провадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність

Науковий керівник відіграє ключову роль у впровадженні наукових і науково-технічних результатів здобувача наукового ступеня в наукову діяльність. Його підтримка та керівництво допомагають здобувачу правильно інтегрувати отримані результати в науковий контекст і забезпечити їх високу наукову цінність. Дії наукового керівника спрямовані на оптимізацію процесу впровадження результатів та їх ефективну апробацію.

Основні дії наукового керівника

✓ *Консультації з підготовки наукових публікацій.* Науковий керівник допомагає здобувачу підготувати наукові статті для публікації у престижних наукових журналах. Він надає рекомендації щодо структури статті, чіткого викладу результатів дослідження та дотримання вимог до наукових публікацій. Керівник також оцінює наукову новизну матеріалу та дає поради, як вдосконалити аргументацію, щоб результати виглядали максимально переконливими для рецензентів.

✓ *Сприяння у виборі наукових журналів.* Науковий керівник допомагає здобувачу обрати відповідні наукові видання для публікації результатів дослідження. Вибір журналу є важливим, оскільки потрібно враховувати репутацію видання, його імпакт-фактор та відповідність темі дослідження. Керівник надає рекомендації щодо вибору журналів із міжнародним охопленням, що підвищить вплив публікації та сприятиме інтеграції результатів у світову наукову спільноту.

✓ *Оцінка та редагування наукових статей.* Науковий керівник рецензує чернетки статей здобувача, звертаючи увагу на наукову аргументацію, логічність викладу та відповідність академічним стандартам. Він допомагає виявити слабкі місця та вдосконалити зміст статті. Після отримання зворотного зв'язку від журналів чи рецензентів керівник допомагає здобувачу коригувати статтю відповідно до зауважень і порад.

✓ *Підтримка у підготовці до наукових конференцій.* Науковий керівник рекомендує здобувачу наукові конференції, семінари та круглі столи, на яких можна представити результати дослідження. Він допомагає підготувати доповіді та презентаційні матеріали, сприяючи ясному та структурованому викладу наукових досягнень. Керівник проводить репетиції виступів, надає зворотний зв'язок і допомагає вдосконалити презентацію результатів перед публічною апробацією.

✓ *Допомога у розробці нових методик та моделей тощо.* Науковий керівник консультує здобувача у процесі розробки нових методик або моделей, що базуються на отриманих результатах. Він допомагає визначити, як найкраще адаптувати результати дослідження для подальшого їх використання у науковій практиці або для розвитку нових дослідницьких напрямів. Керівник надає практичні поради щодо вдосконалення методик, їхньої адаптації до сучасних умов і впровадження в наукову діяльність.

✓ *Координація співпраці з іншими науковими установами.* Якщо здобувач планує співпрацювати з іншими науковими

установами, науковий керівник ініціює контакти, організовує спільні проекти або конференції. Така колаборація сприяє ширшому впровадженню наукових результатів, отриманих здобувачем. Керівник допомагає у створенні мережі наукових контактів, сприяє встановленню співпраці з колегами з інших наукових інституцій та країн, що сприяє міжнародній апробації наукових досягнень здобувача.

✓ *Сприяння у написанні грантових заявок.* Науковий керівник допомагає здобувачу знайти можливості для фінансування подальших досліджень через гранти та наукові конкурси. Він надає консультації щодо написання грантових заявок, формулювання наукових цілей та визначення можливих джерел фінансування. Керівник оцінює перспективи наукового проекту та допомагає вдосконалити заявку, щоб вона відповідала критеріям конкурсу.

✓ *Аналіз ефективності впровадження результатів.* Керівник допомагає оцінити вплив впровадження результатів дослідження в наукову діяльність, що включає аналіз цитувань публікацій, відгуків наукової спільноти та оцінку результатів апробації на наукових заходах. Спільний аналіз із здобувачем дозволяє зрозуміти, наскільки вдало були впроваджені результати і чи є необхідність у додатковій роботі над методиками або теоретичними підходами.

✓ *Моральна підтримка та розвиток критичного мислення.* Науковий керівник забезпечує моральну підтримку здобувачу в процесі впровадження результатів, допомагає долати труднощі та адаптуватися до критичних зауважень з боку наукової спільноти. Керівник сприяє розвитку критичного мислення у здобувача, навчаючи аналізувати відгуки, виявляти слабкі місця у своїх дослідженнях і знаходити шляхи їх вдосконалення.

Такі дії наукового керівника у процесі впровадження наукових та науково-технічних результатів у наукову діяльність є невід'ємною складовою успіху здобувача. Керівник забезпечує наукову підтримку, консультує з питань публікацій, презентацій, розвитку нових методик

і проектів. Він допомагає здобувачу знайти можливості для міжнародної апробації своїх досягнень і сприяє успішному впровадженню результатів у наукову практику, що підвищує якість дисертаційної роботи та науковий рівень здобувача.

Дії здобувача наукового ступеня щодо впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність

Впровадження наукових та науково-технічних результатів у наукову діяльність є важливою частиною завершального етапу підготовки здобувача наукового ступеня. Це дозволяє не лише апробувати отримані результати досліджень, але й сприяти розвитку науки, відкриттю нових напрямків досліджень і розширенню наукового впливу. Основне завдання здобувача на цьому етапі – забезпечити застосування своїх наукових досягнень у реальній науковій/науково-технічній діяльності.

Основні дії здобувача наукового ступеня

✓ *Публікація наукових результатів у рецензованих виданнях.* Здобувач активно готує статті на основі своїх наукових результатів для публікації у рецензованих наукових журналах. Це дає змогу поширити досягнення серед наукової спільноти, отримати рецензії та зворотний зв'язок від експертів у галузі. Статті мають висвітлювати ключові аспекти дослідження: наукову новизну, методологію, результати та їхнє значення для розвитку науки. Публікації в авторитетних журналах сприяють визнанню результатів здобувача та інтеграції його роботи у світовий науковий контекст.

✓ *Презентація результатів на наукових конференціях та семінарах.* Здобувач бере участь у наукових конференціях, семінарах та форумах, де презентує результати своїх досліджень. Це

дозволяє апробувати наукові результати, отримати зворотний зв'язок від інших науковців та розширити коло наукових контактів. Під час конференцій здобувач представляє ключові досягнення, пояснює наукову новизну та потенціал своїх результатів для подальших досліджень і практичного застосування. Це водночас відкриває можливості для співпраці з іншими науковцями.

✓ *Інтеграція наукових результатів у колективні наукові проекти.* Здобувач може долучитися до колективних наукових проектів або ініціювати власні проекти на основі своїх результатів. Це дозволяє поширити впровадження наукових досягнень у ширшому контексті, залучаючи до роботи інших дослідників і установи. Участь у колективних проектах сприяє зміцненню наукових контактів, підвищенню ефективності досліджень та дає можливість продовжити роботу над науковими темами на основі отриманих результатів.

✓ *Розробка та вдосконалення методик і моделей.* На основі своїх наукових досліджень здобувач розробляє нові методики або вдосконалює існуючі наукові підходи. Це теоретичні або практичні моделі, нові методи дослідження або інструменти для аналізу даних. Важливо, щоб ці методики були апробовані та перевірені, що дозволить використовувати їх у подальших наукових дослідженнях, а також для вирішення практичних завдань у відповідній галузі науки.

✓ *Написання науково-технічних звітів та аналітичних матеріалів.* Здобувач готує науково-технічні звіти або аналітичні матеріали на основі своїх досліджень для наукових установ, державних органів або бізнесу. Такі матеріали мають практичну цінність і повинні бути використані для розробки нових технологій, процесів або стратегій. Аналітичні звіти, у свою чергу, стають основою для отримання нових грантів або фінансування подальших досліджень, оскільки вони демонструють значущість наукових результатів і можливість їх практичного застосування.

✓ *Співпраця з іншими науковими інституціями.* Здобувач активно співпрацює з іншими науковими інституціями, університетами та дослідницькими центрами (спільна розробка нових проєктів, обмін результатами досліджень або проведення спільних наукових експериментів). Така співпраця дозволяє розширити вплив наукових результатів здобувача, забезпечуючи їх впровадження на міжнародному рівні та підвищуючи значущість досліджень.

✓ *Апробація нових наукових підходів та технологій.* Пріоритетним завданням здобувача наукового ступеня є апробація нових наукових підходів або технологій, розроблених під час дослідження (наприклад, тестування нових методів у лабораторних умовах або впровадження експериментальних моделей у науково-технічну діяльність). Успішна апробація підтверджує ефективність наукових досягнень здобувача та дає змогу застосовувати ці підходи для подальшого розвитку науки або промисловості.

✓ *Отримання патентів та авторських прав.* Якщо результати науково-технічної діяльності здобувача мають інноваційний характер і можуть бути використані в промисловості або на практиці, він повинен подати заявки на патенти або зареєструвати авторські права. Це забезпечує захист інтелектуальної власності та дозволяє здобувачу використовувати свої розробки в подальшій професійній діяльності. Отримання патентів підвищує комерційну цінність досліджень і сприяє залученню інвесторів або фінансування для подальших розробок.

✓ *Моніторинг впровадження результатів у науково-технічну діяльність.* Після впровадження наукових результатів здобувач повинен здійснювати моніторинг їхнього застосування у науково-технічній діяльності, що дозволить оцінити ефективність впровадження, виявити ймовірні проблеми або недоліки, а також внести корективи у разі потреби. Моніторинг допомагає оцінити, як впроваджені результати впливають на розвиток науки, які нові

напрями досліджень вони відкривають і які можливості для подальшої роботи надають.

Такі дії здобувача наукового ступеня у процесі впровадження наукових та науково-технічних результатів у наукову діяльність мають вирішальне значення для поширення його досягнень та підвищення їхнього наукового впливу, що включає публікації, участь у наукових конференціях, розробку нових методик, співпрацю з іншими науковими установами та апробацію нових підходів у науково-технічній діяльності. Завдяки ефективному впровадженню отриманих результатів здобувач робить значний внесок у розвиток науки та забезпечує практичну цінність своїх досліджень.

**ЗРАЗОК* АКТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ
ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ (ПРИКЛАДНИХ)
РЕЗУЛЬТАТІВ
У НАУКОВУ (НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ) ДІЯЛЬНІСТЬ**

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів
у наукову (науково-технічну) діяльність

Дата: «_» ____ 20__ року

Місце складання: _____

Ми, що нижче підписалися:

1. _____ (ПІБ), посада _____,
представник установи _____ (назва установи),

2. _____ (ПІБ), посада _____, здобувач
наукового ступеня _____ (назва навчального закладу /
наукової установи),

склали цей акт про наступне:

ПРЕДМЕТ АКТА:

На підставі аналізу наукових та (або) науково-технічних результатів, отриманих здобувачем наукового ступеня _____ (ПІБ здобувача) за темою дисертаційного дослідження _____ (назва теми), було вирішено впровадити зазначені результати в наукову (науково-технічну) діяльність установи _____ (назва установи).

ЗМІСТ НАУКОВИХ ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ:

Результати дисертаційного дослідження, проведеного здобувачем, включають:

1. _____
(короткий опис результатів, включаючи наукові досягнення, розробки або технології);
2. _____;
3. _____.

МЕТА ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ:

Впровадження зазначених наукових (або науково-технічних) результатів спрямоване на:

- Підвищення ефективності науково-дослідних робіт у галузі _____;
- Розробку нових методик/технологій для _____;
- Оптимізацію наукового процесу у сфері _____;
- Вдосконалення методів аналізу/дослідження _____.

ОБСЯГ ВПРОВАДЖЕННЯ:

Результати дослідження будуть використані в межах наукових або науково-технічних проєктів/планів установи, зокрема у:

1. _____ (назва проєкту або програми);

2. _____ (додаткові проєкти або сфери застосування).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ:

Очікувані результати впровадження включають:

- підвищення наукової обґрунтованості проведених досліджень;
- оптимізація витрат на проведення науково-дослідних робіт;
- зростання кількості публікацій у фахових виданнях, впровадження наукових результатів у практику.

СТОРОНИ АКТА:

З боку наукової установи: _____ (ПІБ, посада, підпис).

З боку здобувача наукового ступеня: _____ (ПІБ, підпис).

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ:

Даний акт засвідчує, що наукові результати дисертаційного дослідження здобувача були успішно впроваджені в наукову (науково-технічну) діяльність установи, і їх використання дасть змогу досягти визначених цілей.

**ЗРАЗОК* АКТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ
ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ (ПРИКЛАДНИХ)
РЕЗУЛЬТАТІВ У НАУКОВУ (НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ) ДІЯЛЬНІСТЬ**

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність

Дата: «_» ____ 20__ року

Місце складання: _____

Ми, що нижче підписалися:

1. _____ (ПІБ), посада _____, представник _____ (назва установи),

2. _____ (ПІБ), здобувач наукового ступеня _____ (назва навчального закладу/наукової установи), склали цей акт про впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у рамках дисертаційного дослідження здобувача.

1. Опис результатів впровадження

Наукові та (або) науково-технічні результати, що підлягають впровадженню, були отримані в результаті дисертаційного дослідження на тему «_____» (назва теми дисертації) під науковим керівництвом _____ (ПІБ наукового керівника).

Дослідження виконувалося у рамках програми _____ (назва програми/проєкту, якщо є), що має на меті _____ (опис основної мети). Отримані результати стосуються:

- _____ (короткий опис наукових чи технічних досягнень);
- _____ (опис основних положень, що впроваджуються);
- _____ (інформація _____ про інноваційність/унікальність результатів).

2. Мета та обґрунтування впровадження

Метою впровадження зазначених результатів є підвищення ефективності досліджень у галузі _____ (назва галузі) шляхом використання нових методів, моделей або технологій, розроблених у рамках дисертаційного дослідження. Впровадження результатів дозволить:

- оптимізувати існуючі наукові методики/технології;
- підвищити точність або ефективність процесів/досліджень;

- застосувати нові підходи у практичних наукових або технічних завданнях.

3. Процедура впровадження

Зазначені наукові (або науково-технічні) результати будуть використані в науковій діяльності установи _____ (назва установи) у наступних проєктах/програмах:

- _____ (назва проєкту/програми) – застосування результатів у роботі над _____;
- _____ (додаткові сфери застосування, якщо є);
- удосконалення поточних досліджень або методологій у межах _____.

Впровадження результатів здійснюється шляхом:

- внесення змін до методичних підходів науково-дослідної роботи;
- використання нових моделей/розробок у лабораторних дослідженнях;
- адаптації науково-технічних досягнень для проведення експериментів.

4. Оцінка ефективності впровадження

Очікуваний ефект від впровадження:

- підвищення рівня наукової обґрунтованості проведених досліджень у галузі _____;
- оптимізація наукових процесів і зниження витрат на їх реалізацію;
- збільшення наукових публікацій за результатами досліджень у високореєтингових виданнях.

5. Підсумок впровадження

Впровадження наукових (або науково-технічних) результатів здобувача _____ (ПІБ здобувача) у наукову (науково-технічну) діяльність установи _____ (назва установи) офіційно

підтверджується цим актом. Отримані результати використовуватимуться у подальших дослідженнях і проєктах установи з метою підвищення ефективності науково-дослідної діяльності.

Представник установи: _____ (ПІБ, посада, підпис)

Здобувач: _____ (ПІБ, підпис)

Науковий керівник (за потреби): _____ (ПІБ, посада, підпис)

*Такі документи є офіційним підтвердженням впровадження результатів наукової роботи в практичну діяльність та служать основою для подальшої атестації здобувача наукового ступеня.

5.2. Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність

Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність є важливим етапом, який сприяє інтеграції сучасних досягнень науки в освітній процес, що дозволяє студентам отримати доступ до актуальних знань та методологій, а також забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, які будуть готові до вирішення складних професійних завдань.

Здобувачі наукового ступеня, які досягли значних результатів у своїх дослідженнях, мають можливість адаптувати ці результати для навчальних програм, курсів та освітніх заходів, що сприяє розвитку освітніх програм і підвищенню рівня викладання в закладах вищої освіти.

Етапи впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність

1. Адаптація наукових результатів для освітніх програм. Наукові результати, отримані здобувачем у процесі дослідження, адаптуються для включення в освітні програми (бакалаврські, магістерські). Здобувач розробляє навчальні матеріали на основі своїх досліджень, які можуть включати нові концепції, методології або підходи. Використання наукових результатів дозволяє студентам ознайомитися з сучасними досягненнями науки, а також розуміти, як ці результати можна застосовувати на практиці. Це сприяє розвитку критичного мислення у студентів.

2. Створення спеціалізованих навчальних курсів. На основі своїх наукових розробок здобувач може розробити спеціалізовані навчальні курси або окремі модулі, які інтегрують новітні досягнення у відповідній галузі науки. Наприклад, курси, що присвячені новим технологіям, сучасним дослідницьким методам або інноваційним підходам до вирішення професійних завдань. Спеціалізовані курси є частиною міждисциплінарних програм, що дозволяє студентам отримати ширше бачення наукової проблематики і її зв'язку з іншими галузями знань.

3. Використання наукових розробок у практичних заняттях. Результати наукових досліджень повинні бути використані в практичних заняттях для студентів. Це дозволяє студентам випробувати нові методи і підходи на практиці, отримати досвід роботи з сучасними інструментами та технологіями. Здобувач розробляє лабораторні роботи, практичні завдання або кейс-стаді на основі своїх досліджень, що дає студентам можливість застосовувати знання у реальних умовах, розвивати свої навички та глибше зрозуміти сутність наукових проблем.

4. Підготовка навчальних посібників та методичних рекомендацій. Здобувач готує навчальні посібники, підручники

або методичні рекомендації на основі результатів своїх досліджень. Тобто матеріали, що пояснюють нові методики дослідження, результати експериментів або нові теоретичні підходи. Такі матеріали використовуються в навчальному процесі для полегшення засвоєння складних наукових понять, а також для забезпечення якісного супроводу самостійної роботи студентів.

5. Інтеграція результатів у магістерські та дипломні проекти. Наукові результати здобувача повинні бути використані у дипломних та магістерських проектах студентів, що дає змогу студентам проводити дослідження на основі актуальних наукових досягнень та використовувати передові методології. Здобувач здатен виступати консультантом або керівником для студентів, допомагаючи їм застосовувати наукові розробки в їхніх власних дослідженнях і проектах.

6. Використання наукових результатів у міждисциплінарних проектах. Наукові розробки знаходять своє застосування в міждисциплінарних проектах, де результати здатні бути інтегрованими з іншими науковими галузями. Це сприяє створенню комплексних навчальних програм і курсів, що охоплюють різні аспекти науки та техніки. Використання результатів досліджень у міждисциплінарному підході дозволяє студентам краще зрозуміти, як наукові досягнення можуть бути застосовані для вирішення комплексних проблем у різних галузях.

Виклики впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність

✓ *Необхідність адаптації наукових знань для освітнього процесу.* Одним із ключових викликів є адаптація складних наукових концепцій та результатів до рівня студентів, які лише починають навчання. Це вимагає спрощення викладу без втрати сутності наукових досягнень, що є складним завданням для здобувача. Важливо

знайти баланс між академічною строгістю та доступністю навчальних матеріалів, щоб зробити їх зрозумілими для студентів.

✓ *Підготовка студентів до нових методик.* Впровадження нових методик та технологій у навчальний процес вимагає додаткової підготовки студентів, які не мають необхідних знань для розуміння складних наукових інструментів. Здобувачу слід враховувати рівень підготовки студентів і підготувати додаткові навчальні матеріали або консультації для допомоги студентам у засвоєнні нових знань.

✓ *Обмеженість ресурсів.* Впровадження нових наукових досягнень у навчальний процес потребує додаткових ресурсів, таких як спеціальне обладнання, програмне забезпечення або доступ до баз даних. Це стає викликом для здобувача, оскільки не завжди заклади освіти мають можливість забезпечити всі необхідні інструменти для впровадження нових методів.

✓ *Інтеграція між науковою та навчальною діяльністю.* Поєднання наукової та навчальної діяльності вимагає від здобувача додаткових зусиль для організації та координації обох процесів. Це вимагає належного планування, щоб ефективно використовувати наукові результати у навчальному середовищі.

Отже, впровадження наукових та науково-технічних результатів у навчальну діяльність є важливим кроком, який дозволяє підвищити якість освіти, інтегруючи сучасні наукові досягнення у навчальний процес. Це забезпечує студентів актуальними знаннями та навичками, сприяє розвитку їхнього критичного мислення та підготовці до реальних викликів у професійній діяльності. Здобувачі наукового ступеня, що успішно впроваджують свої наукові розробки в освітній процес, роблять вагомий внесок у підготовку майбутніх фахівців та розвиток освітніх програм.

Дії наукового керівника щодо впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність

Науковий керівник відіграє ключову роль у процесі впровадження наукових та науково-технічних результатів здобувача в навчальну діяльність. Його завдання полягає в забезпеченні ефективної інтеграції наукових здобутків у освітній процес, наданні методологічної підтримки та сприянні підготовці навчальних матеріалів на основі результатів дослідження.

Основні дії наукового керівника

✓ *Консультації з адаптації наукових результатів для навчальних програм.* Науковий керівник допомагає здобувачу визначити, які результати досліджень мають найбільший потенціал для інтеграції в навчальні програми. Він консультує з питань адаптації складних наукових концепцій та методик до рівня студентів, забезпечуючи їх доступність та зрозумілість. Керівник дає поради щодо структурування навчальних матеріалів, вибору ключових тем і методологій, які повинні бути включені в освітній процес.

✓ *Рецензування навчальних матеріалів.* Після підготовки здобувачем навчальних матеріалів на основі результатів досліджень, науковий керівник проводить рецензування цих матеріалів. Він перевіряє, чи відповідають матеріали навчальним цілям, чи є вони достатньо структурованими, а також чи враховують вони наукові результати здобувача. Керівник допомагає вдосконалити стиль подачі матеріалу, щоб зробити його більш інтерактивним і ефективним для студентів.

✓ *Підтримка у розробці спеціалізованих курсів та модулів.* Якщо здобувач планує створити новий навчальний курс або модуль, науковий керівник допомагає у розробці його концепції, визначенні

навчальних цілей та методик викладання. Він сприяє вибору відповідної навчальної літератури та ресурсів. Науковий керівник допомагає здобувачу визначити, як найкраще включити наукові результати у викладання, та надає рекомендації щодо побудови курсу з урахуванням найновіших досягнень у науці.

✓ *Сприяння впровадженню результатів у практичні заняття.* Науковий керівник консультує здобувача з питань використання наукових результатів у практичних заняттях, що включає розробку лабораторних робіт, практичних завдань або кейс-стаді на основі проведених досліджень. Керівник допомагає організувати процес навчання так, щоб студенти могли застосовувати отримані знання на практиці та отримати досвід роботи з новими методиками та інструментами.

✓ *Консультації щодо підготовки навчальних посібників.* Якщо здобувач має намір підготувати навчальні посібники або методичні рекомендації на основі своїх досліджень, науковий керівник надає поради щодо структури, змісту та оформлення цих матеріалів. Керівник забезпечує, щоб посібники відповідали вимогам навчальних програм і сприяли засвоєнню студентами складних наукових концепцій.

✓ *Оцінка ефективності впровадження наукових результатів.* Науковий керівник допомагає оцінити ефективність використання наукових результатів у навчальному процесі, що включає аналіз того, як студенти засвоюють нові знання, наскільки ефективні нові методи навчання, а також отримання зворотного зв'язку від студентів і викладачів. Керівник допомагає здобувачу внести корективи в навчальні матеріали та методи на основі результатів цієї оцінки.

✓ *Підтримка у проведенні міждисциплінарних занять.* Якщо наукові результати будуть використані у міждисциплінарних програмах, науковий керівник сприяє організації таких занять, консультує щодо інтеграції знань з різних дисциплін у один навчальний курс або модуль. Керівник допомагає організувати

співпрацю з викладачами інших дисциплін для ефективного впровадження міждисциплінарного підходу.

✓ *Моральна та мотиваційна підтримка.* Впровадження наукових результатів у навчальний процес є складним завданням для здобувача, тому науковий керівник забезпечує моральну підтримку та допомагає впоратися з труднощами, які можуть виникати в процесі роботи. Керівник мотивує здобувача до вдосконалення своїх викладацьких навичок та допомагає зберігати баланс між науковою і навчальною діяльністю.

Такі дії наукового керівника у процесі впровадження наукових результатів у навчальну діяльність є вирішальними для успішної інтеграції сучасних наукових досягнень в освітній процес. Керівник допомагає здобувачу адаптувати результати досліджень до рівня студентів, розробляти нові курси та методики, контролює якість підготовлених матеріалів. Завдяки підтримці керівника здобувач ефективно впроваджує свої наукові розробки у навчальний процес, сприяючи розвитку освітніх програм і підвищенню якості підготовки студентів.

Дії здобувача наукового ступеня щодо впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність

Впровадження наукових та науково-технічних результатів у навчальну діяльність є важливим етапом для здобувача наукового ступеня. Цей процес вимагає від здобувача не лише глибоких знань у досліджуваній галузі, але й здатності адаптувати наукові досягнення до навчальних програм і методик, зробити їх доступними та зрозумілими для студентів.

Основні дії здобувача наукового ступеня

✓ *Аналіз можливостей для впровадження наукових результатів.* Першим кроком здобувача є аналіз результатів свого дослідження з точки зору їхнього потенціалу для використання у навчальному процесі. Здобувач повинен оцінити, які аспекти дослідження повинні бути інтегровані в освітні програми, курси або практичні заняття. Здобувач має врахувати специфіку навчальної програми, рівень підготовки студентів та актуальність наукових досягнень для їхньої майбутньої професійної діяльності.

✓ *Розробка навчальних матеріалів на основі наукових результатів.* Здобувач готує навчальні матеріали, які базуються на його наукових дослідженнях. Це лекційні матеріали, презентації, методичні рекомендації, посібники або спеціалізовані курси. Важливо, щоб матеріали були структурованими, логічними та зрозумілими для студентів. Здобувач повинен адаптувати складні наукові концепції до навчального рівня, використовуючи простіші приклади та пояснення, а також забезпечити зв'язок теоретичних знань із практичними застосуваннями.

✓ *Інтеграція наукових результатів у навчальні програми.* Здобувач, у співпраці з викладачами та адміністрацією закладу освіти, інтегрує свої наукові результати у навчальні програми. Це включає створення нових курсів, оновлення існуючих програм або включення окремих модулів до навчального процесу. Здобувач пропонує нові підходи до викладання дисциплін, що базуються на його дослідженнях, і забезпечує їх ефективне впровадження у навчальний процес.

✓ *Розробка практичних завдань та лабораторних робіт.* На основі своїх досліджень здобувач розробляє практичні завдання, лабораторні роботи та кейс-стаді для студентів. Ці завдання дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання на практиці, випробувати нові методи та технології, які були розроблені під час

досліджень. Здобувач має забезпечити, щоб практичні завдання були актуальними, викликали інтерес у студентів і сприяли їхньому професійному розвитку.

✓ *Викладання та презентація наукових результатів студентам.* Здобувач проводить лекції та практичні заняття, на яких презентує студентам свої наукові досягнення. Він пояснює значення отриманих результатів, їхню практичну цінність та можливі напрямки застосування у професійній діяльності. Викладаючи свої наукові результати, здобувач повинен бути готовим до обговорення та відповідей на запитання студентів, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

✓ *Підготовка навчальних посібників та методичних рекомендацій.* Здобувач створює навчальні посібники та методичні рекомендації на основі своїх наукових досліджень. Ці матеріали допоможуть студентам глибше зрозуміти тему, ознайомитися з новими методиками та технологіями, а також підготуватися до самостійної роботи. Підготовка таких матеріалів включає їхнє детальне опрацювання, створення схем, таблиць, графіків та інших наочних матеріалів, що полегшують сприйняття інформації.

✓ *Участь у міждисциплінарних проєктах та навчальних заходах.* Якщо результати досліджень здобувача мають потенціал бути корисними для інших дисциплін, він може брати участь у міждисциплінарних навчальних проєктах. Це дозволить інтегрувати його наукові досягнення у ширший контекст та показати студентам, як різні галузі знань взаємодіють між собою. Здобувач здатен організувати та проводити наукові семінари, воркшопи або конференції для студентів, де буде представлено його наукові результати.

✓ *Збір зворотного зв'язку від студентів.* Здобувач активно взаємодіє зі студентами, отримуючи зворотний зв'язок щодо своїх навчальних матеріалів та методик, що дозволяє йому оцінити ефективність впровадження наукових результатів і внести необхідні

корективи в навчальний процес. Аналіз зворотного зв'язку допомагає покращити навчальні матеріали, зробити їх більш доступними та зрозумілими для студентів, адаптувати підходи до навчання відповідно до потреб аудиторії.

✓ *Адаптація матеріалів для різних форматів навчання.* Здобувач повинен врахувати різні формати навчання, такі як очне, дистанційне або змішане навчання. Це включає підготовку матеріалів для онлайн-платформ, створення відеолекцій, інтерактивних завдань та тестів, що дозволить студентам отримувати доступ до знань у зручній для них формі. Важливо забезпечити, щоб матеріали були зрозумілими та доступними незалежно від формату навчання.

✓ *Підготовка студентів до дослідницької роботи.* Наукові результати здобувача здатні стати основою для студентських досліджень, дипломних та магістерських робіт. Здобувач може виступати консультантом або керівником таких робіт, допомагаючи студентам використовувати сучасні наукові підходи у їхніх дослідженнях. Здобувач також може організувати студентські наукові групи або лабораторії, де студенти зможуть працювати над проєктами, що базуються на результатах його досліджень.

Такі дії здобувача наукового ступеня у процесі впровадження наукових результатів у навчальну діяльність спрямовані на підвищення якості освіти та забезпечення студентів актуальними знаннями та навичками. Здобувач, адаптуючи свої наукові досягнення до навчальних програм, сприяє розвитку навчального процесу, готує студентів до викликів професійної діяльності та підвищує рівень їхньої підготовки. Впровадження наукових результатів у навчання є ключовим етапом у науковій кар'єрі здобувача, що підкреслює його внесок у розвиток освіти та науки.

**ЗРАЗОК* АКТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ
ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ (ПРИКЛАДНИХ)
РЕЗУЛЬТАТІВ
У НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

АКТ ПРОВАДЖЕННЯ

наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів
у навчальну діяльність

Дата: «_» ____ 20_ року

Місце складання: _____

Ми, що нижче підписалися:

1. _____ (ПІБ), посада _____,
представник _____ (назва навчального закладу),
2. _____ (ПІБ), здобувач наукового ступеня
_____ (назва навчального закладу/наукової установи), склали
цей акт про впровадження наукових та (або) науково-технічних
результатів у навчальну діяльність на основі дисертаційного
дослідження здобувача.

1. Предмет впровадження

Наукові та (або) науково-технічні результати, що підлягають
впровадженню у навчальну діяльність, були отримані у рамках
дисертаційного дослідження на тему «_____» (назва теми
дисертації), яке виконане під науковим керівництвом _____
(ПІБ наукового керівника).

Зазначені результати стосуються:

- _____ (опис наукових або технічних
досягнень, що впроваджуються у навчальний процес);

- _____ (інноваційні методики, розробки або
освітні технології);
- _____ (вдосконалення методичних підходів
у навчанні).

2. Мета та обґрунтування впровадження

Метою впровадження є підвищення якості навчального
процесу в навчальному закладі через інтеграцію сучасних наукових
результатів у освітню діяльність. Основними завданнями
впровадження є:

- удосконалення навчальних програм та дисциплін
за рахунок нових наукових розробок;
- використання нових технологій і методик для
підвищення ефективності навчання;
- забезпечення інтеграції практичних навичок у
навчальний процес через застосування інноваційних підходів.

3. Опис впроваджуваних результатів

До впровадження підлягають такі наукові та (або) науково-
технічні результати:

1. Методики викладання:

- нова система методик навчання на основі дослідження
_____ (назва розробок або підходів) з урахуванням сучасних
наукових досягнень.
- практичне застосування цих методик дозволить
підвищити зацікавленість студентів у навчальному процесі та
ефективність засвоєння матеріалу.

2. Навчальні матеріали. Оновлені навчальні матеріали,

підручники та посібники, розроблені на основі результатів
дослідження. Їх використання сприятиме кращому розумінню
студентами основних теоретичних положень та практичних аспектів
дисциплін.

3. Інтерактивні технології. Впровадження інтерактивних навчальних платформ, заснованих на результатах наукових досліджень здобувача, що дозволяють ефективніше залучати студентів до активного навчання.

4. Процедура впровадження у навчальну діяльність

Зазначені результати будуть використані в навчальних програмах та дисциплінах, зокрема у:

- _____ (назва навчальної дисципліни, програми), де впроваджуються нові методики викладання;
- _____ (додаткові курси або освітні програми, у яких використовуватимуться результати досліджень);
- Проведення практичних занять та лабораторних робіт за новими технологіями.

Впровадження передбачає:

- оновлення освітніх програм згідно з отриманими результатами;
- підготовку та проведення лекцій і семінарів з використанням нових підходів;
- використання нових освітніх ресурсів та інтерактивних технологій для забезпечення якісної освіти.

5. Оцінка ефективності впровадження

Очікуваний ефект від впровадження:

- підвищення рівня зацікавленості студентів у навчальному процесі;
- поліпшення результатів навчання через використання сучасних науково обґрунтованих методик;
- розвиток практичних навичок у студентів через застосування інтерактивних і технологічних рішень;
- підвищення якості навчального процесу та збільшення кількості студентів, які успішно засвоюють матеріал.

6. Підсумок впровадження

Наукові та (або) науково-технічні результати, отримані здобувачем _____ (ПІБ здобувача) у процесі дисертаційного дослідження, були успішно впроваджені у навчальну діяльність навчального закладу _____ (назва навчального закладу). Їх застосування сприяє підвищенню якості освіти, ефективності викладання та результативності навчального процесу.

Представник навчального закладу: _____ (ПІБ, посада, підпис)

Здобувач: _____ (ПІБ, підпис)

Науковий керівник (за потреби): _____ (ПІБ, посада, підпис)

**ЗРАЗОК* АКТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ
ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ (ПРИКЛАДНИХ)
РЕЗУЛЬТАТІВ
У НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність

Дата: «_» ____ 20__ року

Місце складання: _____

Ми, що нижче підписалися:

1. _____ (ПІБ), посада _____, представник _____ (назва навчального закладу),

2. _____ (ПІБ), здобувач наукового ступеня _____ (назва навчального закладу / наукової установи), склали цей акт про впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у навчальну діяльність навчального закладу.

1. Загальні положення

Цей акт засвідчує факт впровадження результатів наукових та (або) науково-технічних досліджень, отриманих здобувачем _____ (ПІБ здобувача), у рамках дисертаційного дослідження на тему «_____» (назва теми дисертації), виконаного під науковим керівництвом _____ (ПІБ наукового керівника).

Наукові результати, які підлягають впровадженню, включають нові методики, технології, та освітні інновації, що можуть бути інтегровані у навчальний процес з метою підвищення його ефективності.

2. Мета впровадження

Метою впровадження наукових результатів у навчальну діяльність є оптимізація навчальних процесів, підвищення якості викладання та надання студентам актуальних знань та навичок. Зокрема, мета включає:

- інтеграцію інноваційних освітніх методик у навчальні дисципліни;
- забезпечення використання сучасних технологій у навчальному процесі;
- підготовку навчальних матеріалів на основі нових наукових розробок.

3. Опис результатів, що впроваджуються

До навчальної діяльності впроваджуються такі результати наукових досліджень:

1. **Освітні методики.** Впровадження нових підходів до викладання дисциплін, зокрема інтерактивних методик, що базуються на результатах дослідження здобувача. Вони спрямовані на поліпшення сприйняття навчального матеріалу студентами та підвищення рівня залученості в навчальний процес.

2. **Модернізовані навчальні програми.** Оновлення навчальних програм відповідно до отриманих наукових результатів, що дозволяють студентам краще зрозуміти сучасні тенденції у відповідній галузі та сприятиме розвитку в них аналітичного мислення і практичних навичок.

3. **Практичні кейси та навчальні матеріали.** Підготовка нових практичних кейсів, вправ, лабораторних робіт та інших матеріалів на основі сучасних досліджень, що дозволять студентам оволодіти сучасними технологіями та рішеннями у відповідних галузях.

4. **Інтерактивні навчальні платформи.** Впровадження технологічних рішень для дистанційного навчання та взаємодії зі студентами через цифрові освітні платформи. Це допоможе створити інтерактивний навчальний процес, який адаптується до потреб студентів і викладачів.

4. Процес впровадження

Впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у навчальну діяльність буде здійснюватися у таких напрямках:

1. **Оновлення освітніх програм.** Внесення змін до навчальних програм та дисциплін відповідно до результатів наукових досліджень здобувача. Це включає розробку нових модулів, практичних завдань та адаптацію існуючих курсів до сучасних вимог ринку.

2. **Методичні рекомендації.** Підготовка методичних рекомендацій для викладачів щодо використання нових підходів у навчальному процесі, зокрема використання інтерактивних інструментів для лекцій та семінарів.

3. **Проведення практичних занять.** Організація навчальних практик, тренінгів, лабораторних робіт та семінарів із застосуванням нових наукових розробок. Це дозволить студентам

оволодіти сучасними практиками та методами у відповідних галузях знань.

5. Очікувані результати впровадження

Впровадження наукових результатів здобувача у навчальний процес сприятиме:

- підвищенню рівня підготовки студентів через використання інноваційних методик викладання та сучасних матеріалів;
- покращенню практичних навичок студентів, особливо у застосуванні новітніх технологій;
- оптимізації процесу навчання шляхом інтеграції інтерактивних та дистанційних форм навчання.

6. Оцінка ефективності впровадження

Ефективність впровадження буде оцінюватися за такими показниками:

- рівень засвоєння студентами нового матеріалу;
- покращення навчальних результатів та рівня зацікавленості студентів у навчанні;
- збільшення кількості випускників, які володіють актуальними знаннями та практичними навичками.

7. Підсумок

Наукові та (або) науково-технічні результати дисертаційного дослідження здобувача _____ (ПІБ здобувача) впроваджені у навчальну діяльність навчального закладу _____ (назва навчального закладу). Їхнє застосування сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу та покращенню підготовки студентів.

Представник навчального закладу: _____ (ПІБ, посада, підпис)

Здобувач: _____ (ПІБ, підпис)

Науковий керівник (за потреби): _____ (ПІБ, посада, підпис)

*Такі документи є офіційним підтвердженням впровадження результатів наукової роботи в практичну діяльність та служать основою для подальшої атестації здобувача наукового ступеня.

5.3. Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво (тощо)

Впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво є важливим етапом, що забезпечує практичну реалізацію наукових досягнень. Цей процес передбачає адаптацію наукових розробок для вирішення конкретних виробничих, промислових або технологічних завдань, що сприяє інноваціям у виробництві та підвищенню його ефективності. Наукові та прикладні дослідження впливають на розвиток нових продуктів, процесів і технологій, що сприяють економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Етапи впровадження наукових та науково-технічних результатів у виробництво

1. Аналіз можливостей для комерціалізації наукових результатів. Першим кроком для впровадження результатів у виробництво є оцінка їхнього потенціалу для комерціалізації. Наукове відкриття або технологічна розробка повинні мати прикладну цінність для підприємств, сприяти вирішенню існуючих

проблем або створенню нових продуктів чи технологій. Здобувач аналізує ринкові потреби, перевіряє можливість адаптації своїх наукових результатів до вимог конкретних галузей та визначає сфери, де його розробки можуть бути впроваджені.

2. Розробка прототипів та пілотних моделей. Наступним кроком є створення прототипів або пілотних моделей на основі наукових результатів, що дозволяє перевірити теоретичні розробки в реальних умовах виробництва та виявити можливі недоліки або потребу в корекції технологічних рішень. Пілотні моделі є необхідним етапом перед повномасштабним впровадженням, оскільки вони дозволяють протестувати нову технологію на практиці та оцінити її ефективність.

3. Випробування нових технологій на виробництві. Після розробки пілотних моделей наукові результати повинні бути впроваджені на виробництві для проведення тестування та вдосконалення, що дозволяє в реальних умовах оцінити ефективність нових технологій, їхню економічну доцільність та потенційний вплив на виробничі процеси. Тестування дозволяє виявити проблеми, що виникають при впровадженні нових технологій, і знайти шляхи для їхнього вирішення до масштабної імплементації.

4. Співпраця з промисловими підприємствами. Для успішного впровадження наукових результатів у виробництво здобувач співпрацює з промисловими підприємствами та організаціями, що включає підписання договорів про співпрацю, проведення спільних досліджень і розробок (R&D) та надання підприємствам доступу до інноваційних технологій. Співпраця з бізнесом дозволяє здобувачу використовувати ресурси підприємств для масштабування своїх розробок та тестування їх на виробничих потужностях.

5. Підготовка технічної документації. Одним із важливих етапів впровадження є підготовка технічної документації, що описує нові технології, процеси або продукти. Документація має містити

детальні інструкції щодо використання технологій, технічні вимоги, рекомендації щодо адаптації розробок до різних виробничих умов. Така документація є основою для впровадження нових рішень у виробничий процес, допомагає підприємствам швидше адаптуватися до нових технологій і уникнути можливих технічних проблем.

6. Патентування розробок. Якщо наукові розробки мають інноваційний характер, здобувач подає заявки на патентування своїх технологій або продуктів. Патенти забезпечують правовий захист інтелектуальної власності та дозволяють здобувачу отримувати ліцензійні платежі за використання його розробок у промисловості. Патентування також допомагає залучити інвесторів або компанії, що зацікавлені у впровадженні нових технологій у свої виробничі процеси.

7. Отримання ліцензій та сертифікацій для впровадження технологій. Для того щоб наукові розробки були впроваджені на підприємствах, вони повинні відповідати вимогам галузевих стандартів та нормативно-правовим актам. Здобувач повинен забезпечити отримання необхідних ліцензій, сертифікацій та дозволів на використання своїх розробок у промисловості, що включає проведення випробувань для підтвердження відповідності технологій стандартам якості, безпеки та екологічних норм.

8. Впровадження нових технологій у виробничий процес. Після успішного тестування та патентування здобувач може впровадити свої наукові результати у повномасштабне виробництво. Це передбачає інтеграцію нових технологій у виробничі цикли, модернізацію обладнання або процесів та навчання персоналу для роботи з новими технологіями. Важливим етапом є оцінка економічної ефективності впровадження, що включає розрахунок потенційних вигод, підвищення продуктивності та зниження витрат.

9. Модернізація виробничих процесів та обладнання. Впровадження наукових результатів часто вимагає модернізації виробничих процесів та обладнання. Здобувач допомагає адаптувати

нові технології до існуючих умов виробництва, забезпечуючи їхню інтеграцію без значних збоїв у роботі підприємств. Це включає розробку спеціального програмного забезпечення, оновлення устаткування або зміни в організації виробничих процесів для підвищення ефективності.

10. Моніторинг та вдосконалення впроваджених рішень. Після впровадження наукових розробок у виробництво здобувач проводить моніторинг їхньої ефективності, що дозволяє виявити можливі проблеми у використанні нових технологій та вдосконалювати їх на основі отриманих даних. Моніторинг також включає аналіз економічних та технічних показників впроваджених рішень, що дозволяє підтвердити їхню доцільність та ефективність.

Виклики впровадження наукових результатів у виробництво

✓ *Адаптація наукових розробок до виробничих умов*. Часто наукові розробки потрібно адаптувати до специфічних виробничих умов, що вимагає додаткових тестувань і модифікацій технологій. Це може призводити до затримок або додаткових витрат.

✓ *Фінансування впровадження*. Реалізація наукових розробок на виробництві вимагає значних фінансових ресурсів. Для успішного впровадження здобувач має шукати інвесторів або підприємства, готові фінансувати впровадження нових технологій.

✓ *Сприйняття інновацій у виробництві*. Виробничі компанії виявляють скептицизм щодо нових технологій або розробок, оскільки впровадження інновацій пов'язане з ризиками. Здобувач має бути готовим пояснити переваги своїх розробок і навести аргументи для переконання компаній у їхній ефективності.

Отже, впровадження наукових та науково-технічних результатів у виробництво є важливим етапом, що дозволяє наукові розробки перетворити в реальні інновації та продукти, які здатні змінювати виробничі процеси і підвищувати ефективність підприємств.

Здобувач, який успішно інтегрує свої наукові результати у виробництво, робить значний внесок у розвиток технологій, підвищує конкурентоспроможність промисловості та сприяє економічному зростанню.

Дії наукового керівника щодо впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво (тощо)

Науковий керівник відіграє ключову роль у впровадженні наукових і науково-технічних результатів у виробництво. Його завдання полягає в наданні консультацій здобувачу наукового ступеня, забезпеченні якісної наукової підтримки на всіх етапах цього процесу та допомозі у взаємодії з промисловими підприємствами. Впровадження результатів досліджень у виробництво вимагає чіткої стратегії, наукової обґрунтованості та адаптації наукових розробок до практичних потреб виробничих компаній.

Основні дії наукового керівника

1. Оцінка наукового потенціалу результатів для виробництва. Науковий керівник допомагає здобувачу оцінити потенціал наукових результатів для впровадження у виробництво. Він аналізує наукові досягнення здобувача, звертаючи увагу на їхню прикладну цінність і можливість адаптації до умов конкретних виробничих процесів. Керівник сприяє визначенню перспективних напрямів, у яких наукові розробки можуть бути використані в промисловості, а також допомагає знайти найкращі шляхи для їхньої комерціалізації.

2. Консультації щодо адаптації розробок до виробничих умов. Науковий керівник допомагає здобувачу адаптувати наукові результати до специфічних вимог виробництва. Це включає консультації щодо того, як найкраще модифікувати технології,

розроблені у лабораторних умовах, для їх успішного впровадження на виробничих потужностях. Керівник надає поради щодо вирішення технічних або методологічних проблем, які виникають під час адаптації розробок до реальних виробничих умов.

3. Сприяння у співпраці з підприємствами. Науковий керівник допомагає встановлювати контакти з підприємствами, що зацікавлені у впровадженні наукових розробок. Він підтримує здобувача у пошуку промислових партнерів, організації зустрічей та переговорів з компаніями. Керівник виступає посередником між науковими та промисловими структурами, сприяючи взаєморозумінню між ними та забезпечуючи прозорість процесу співпраці.

4. Підтримка в розробці пілотних моделей і тестуванні. Керівник надає консультації під час розробки прототипів та пілотних моделей, що є необхідним етапом перед впровадженням технологій у повномасштабне виробництво. Він допомагає здобувачу правильно організувати тестування нових технологій, оцінити їхню ефективність і внести необхідні корективи. Керівник стежить за відповідністю тестування виробничим стандартам, що дозволяє знизити ризики при впровадженні технологій на підприємствах.

5. Контроль якості технічної документації. Науковий керівник перевіряє технічну документацію, що готує здобувач для впровадження технологій у виробництво. Він стежить за тим, щоб документація була чітко структурованою, відповідала технічним вимогам і була зрозумілою для інженерного та управлінського персоналу підприємств. Керівник також допомагає здобувачу у підготовці звітів і рекомендацій для підприємств щодо використання нових технологій, забезпечуючи коректне й зрозуміле пояснення процесів.

6. Консультації щодо патентування і захисту інтелектуальної власності. Якщо наукові результати мають інноваційний характер і можуть бути запатентовані, науковий керівник консультує здобувача з питань патентування. Він допомагає з підготовкою

документів для подання патентних заявок і забезпечує дотримання прав на інтелектуальну власність. Керівник сприяє розробці стратегії захисту інтелектуальної власності здобувача, що допоможе уникнути ризиків втрати прав на розробки під час їх впровадження у виробництво.

7. Підтримка в отриманні сертифікацій та ліцензій. Науковий керівник консультує здобувача з питань отримання необхідних сертифікацій та ліцензій для впровадження технологій на підприємствах. Він допомагає здобувачу оцінити відповідність розробок галузевим стандартам і вимогам регуляторних органів. Керівник консультує щодо проходження процесу сертифікації продуктів і технологій, що забезпечить їх офіційне визнання та правове використання на ринку.

8. Оцінка економічної ефективності впровадження. Науковий керівник допомагає здобувачу провести аналіз економічної ефективності впровадження наукових результатів у виробництво. Це включає розрахунки витрат на впровадження, очікувану віддачу від інвестицій, а також можливі економічні переваги для підприємств. Керівник сприяє підготовці аналітичних матеріалів, які можуть бути представлені інвесторам або керівництву підприємств, що приймають рішення щодо впровадження нових технологій.

9. Моніторинг впровадження та вдосконалення технологій. Науковий керівник здійснює моніторинг процесу впровадження наукових результатів на виробництві. Він допомагає здобувачу аналізувати вплив нових технологій на виробничі процеси, виявляти можливі проблеми та вдосконалювати розробки на основі отриманих даних. Керівник підтримує здобувача у процесі постійного вдосконалення технологій, забезпечуючи їхню ефективну адаптацію до виробничих умов.

10. Моральна та організаційна підтримка. Впровадження наукових результатів у виробництво є складним і тривалим процесом. Науковий керівник забезпечує моральну підтримку здобувачу,

допомагаючи йому справлятися з викликами і знаходити оптимальні рішення для подолання труднощів. Керівник сприяє в організації процесів впровадження, забезпечуючи комунікацію між усіма учасниками проєкту та координацію їхніх дій.

Такі дії наукового керівника у процесі впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво мають ключове значення для успішної адаптації наукових розробок до практичних потреб підприємств. Керівник підтримує здобувача на кожному етапі – від оцінки наукового потенціалу результатів до їхнього повномасштабного впровадження. Завдяки своїй експертизі і науковій підтримці керівник допомагає здобувачу забезпечити високий рівень впровадження технологій, їхню економічну ефективність і відповідність виробничим стандартам.

Дії здобувача наукового ступеня щодо впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво (тощо)

Впровадження наукових та науково-технічних результатів у виробництво є важливим етапом для здобувача наукового ступеня. Це дозволяє трансформувати теоретичні розробки та наукові досягнення у практичні рішення, що здатні бути використані у промисловості, бізнесі або інших сферах діяльності. Основне завдання здобувача полягає у тому, щоб забезпечити практичне застосування своїх досліджень та сприяти їх ефективному впровадженню у виробничі процеси.

Основні дії здобувача наукового ступеня

✓ *Аналіз можливостей для впровадження наукових результатів.* Здобувач проводить аналіз результатів своїх наукових досліджень з метою визначення їхнього потенціалу для

впровадження у виробництво. Він оцінює прикладну цінність своїх розробок та їхню відповідність вимогам конкретних галузей або виробничих процесів. На цьому етапі здобувач також визначає сфери, де його наукові досягнення повинні бути використані для вирішення існуючих проблем або для створення нових продуктів чи технологій.

✓ *Розробка прототипів та пілотних моделей.* Для того щоб продемонструвати прикладну цінність своїх розробок, здобувач створює прототипи або пілотні моделі на основі своїх наукових досліджень (нові технології, пристрої або матеріали, які можуть бути протестовані у виробничих умовах). Створення прототипів дозволяє здобувачу перевірити, наскільки ефективно працює його розробка у реальних виробничих процесах, і виявити можливі недоліки або потребу в корекції.

✓ *Випробування та тестування розробок на виробництві.* Після розробки пілотних моделей здобувач проводить випробування нових технологій на виробництві, що дозволяє оцінити їхню ефективність, продуктивність та економічну доцільність у реальних умовах виробництва. Здобувач контролює процес тестування, аналізує результати та вносить необхідні зміни, якщо технологія потребує вдосконалення перед її впровадженням у повному масштабі.

✓ *Співпраця з підприємствами та організаціями.* Для успішного впровадження своїх наукових результатів у виробництво здобувач співпрацює з підприємствами, що можуть бути зацікавлені у нових технологіях або продуктах. Він організовує переговори з бізнесом, укладає договори про співпрацю та забезпечує передачу технологій для їхнього використання у виробничих процесах. Здобувач ініціює спільні дослідження та розробки з підприємствами для подальшого вдосконалення своїх технологій.

✓ *Підготовка технічної документації.* Для впровадження наукових розробок у виробництво здобувач готує технічну документацію, що детально описує нові технології або продукти. Документація повинна містити інструкції щодо використання

технологій, технічні вимоги до їх впровадження та рекомендації для адаптації до умов конкретних підприємств. Ця документація є необхідною для підприємств, оскільки допомагає інженерам та технічному персоналу впроваджувати нові рішення на практиці.

✓ *Патентування розробок та захист інтелектуальної власності.* Якщо наукові розробки мають інноваційний характер, здобувач подає заявки на патентування своїх технологій або продуктів. Це дозволяє захистити інтелектуальну власність здобувача та отримати правовий захист на ринку. Патентування також сприяє залученню інвесторів та партнерів для впровадження нових технологій у виробництво, що підвищує їхню комерційну цінність.

✓ *Отримання ліцензій та сертифікацій.* Для того щоб нові технології могли бути впроваджені у виробництво, здобувач повинен забезпечити відповідність своїх розробок галузевим стандартам та нормативним вимогам. Це включає отримання сертифікацій, ліцензій та дозволів на використання нових технологій у промисловості. Здобувач організовує випробування для підтвердження відповідності стандартам якості, безпеки та екологічних норм.

✓ *Впровадження технологій у виробничі процеси.* Після успішного тестування та отримання всіх необхідних дозволів здобувач впроваджує свої розробки у виробничі процеси. Це передбачає інтеграцію нових технологій у виробничі цикли, модернізацію обладнання та навчання персоналу підприємств для роботи з новими технологіями. Здобувач контролює процес впровадження, стежить за його ефективністю та забезпечує підтримку підприємствам на всіх етапах інтеграції нових рішень.

✓ *Оцінка економічної ефективності впроваджених рішень.* Після впровадження наукових розробок здобувач проводить аналіз їхньої економічної ефективності, що включає оцінку продуктивності нових технологій, їхнього впливу на скорочення витрат, підвищення якості продукції або збільшення прибутку підприємств. Економічна

оцінка дозволяє довести підприємствам доцільність впровадження нових технологій і сприяє їх подальшому поширенню.

✓ *Моніторинг та вдосконалення впроваджених технологій.* Здобувач продовжує моніторинг впроваджених технологій після їхнього запуску у виробничі процеси. Він стежить за їхньою ефективністю, збирає дані про роботу нових технологій та виявляє можливі проблеми або недоліки. На основі отриманих даних здобувач вносить корективи у свої розробки, забезпечуючи постійне вдосконалення технологій для підвищення їхньої продуктивності та надійності.

Отже, дії здобувача наукового ступеня у процесі впровадження наукових і науково-технічних результатів у виробництво є критично важливими для забезпечення успішної адаптації наукових досягнень до реальних умов виробництва. Здобувач працює над розробкою прототипів, співпрацює з підприємствами, готує технічну документацію, здійснює патентування та проводить тестування своїх розробок. Завдяки цим діям здобувач сприяє трансформації наукових досліджень у реальні продукти або технології, що здатні змінити виробничі процеси, підвищити ефективність підприємств та сприяти розвитку інновацій в економіці.

**ЗРАЗОК* АКТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ
ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ (ПРИКЛАДНИХ)
РЕЗУЛЬТАТІВ У ВИРОБНИЦТВО**

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

наукових та (або) науково-технічних (прикладних)
результатів у виробництво

Дата: «_» ____ 20__ року

Місце складання: _____

Ми, що нижче підписалися:

1. _____ (ПІБ), посада _____,
представник підприємства _____ (назва
підприємства/організації),

2. _____ (ПІБ), здобувач наукового ступеня
_____ (назва навчального закладу / наукової установи),
склали цей акт про впровадження наукових та (або) науково-
технічних результатів у виробничу діяльність підприємства
_____ (назва підприємства).

1. Предмет впровадження

Наукові та (або) науково-технічні результати, що підлягають
впровадженню у виробництво, були отримані в рамках
дисертаційного дослідження на тему «_____» (назва теми
дисертації), яке виконано під науковим керівництвом _____
(ПІБ наукового керівника).

До впровадження належать такі результати:

- _____ (короткий опис результатів
дослідження, які впроваджуються у виробничий процес);
- _____ (інноваційні технології, методи
або процеси, що розроблені на основі наукових досліджень);

- _____ (нові технічні рішення, що
вдосконалюють виробничий процес).

2. Мета та обґрунтування впровадження

Метою впровадження наукових та (або) науково-технічних
результатів є:

- підвищення ефективності виробничого процесу;
- оптимізація ресурсів та зменшення витрат на
виробництво;
- впровадження інноваційних технологій для покращення
якості продукції або підвищення продуктивності праці.

Зазначені результати спрямовані на поліпшення
технологічних процесів у виробництві _____ (опис
конкретного виду продукції або діяльності).

3. Опис впроваджуваних результатів

1. **Нова технологія виробництва.** Впровадження
технології _____, розробленої у ході дисертаційного
дослідження, що дозволяє покращити процес виробництва продукції
за рахунок зменшення часу виробничого циклу або оптимізації
використання сировини.

2. **Оптимізація виробничих процесів.** На основі
результатів дослідження здобувача було розроблено методики
оптимізації окремих етапів виробництва, зокрема впроваджено
вдосконалені способи контролю якості та зниження енергетичних
витрат.

3. **Інноваційні матеріали або компоненти.** Впровадження
нових матеріалів/компонентів, що забезпечують підвищену
надійність або зменшення вартості продукції без втрати її якості.

4. Процес впровадження

Впровадження наукових результатів у виробничий процес підприємства буде здійснено у таких етапах:

1. **Попереднє тестування та адаптація.** Проведення попереднього тестування технологій на виробничих потужностях підприємства з метою адаптації до існуючих умов виробництва та перевірки ефективності нововведень.

2. **Внесення змін у виробничий процес.** Оновлення виробничих ліній, обладнання або впровадження нових стандартів на окремих етапах виробництва відповідно до результатів досліджень.

3. **Навчання персоналу.** Підготовка та навчання персоналу підприємства щодо застосування нових технологій або методів, що впроваджуються.

4. **Моніторинг та контроль.** Запуск процесу моніторингу ефективності впроваджених технологій, зокрема аналіз показників продуктивності, економічності та якості продукції.

5. Очікувані результати впровадження

Очікувані результати від впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів:

- підвищення продуктивності підприємства на __% за рахунок оптимізації виробничих процесів;
- зменшення витрат на сировину та енергію на __% завдяки впровадженню нових технологій;
- покращення якості продукції за рахунок застосування інноваційних матеріалів та процесів контролю якості;
- зниження часу виробничого циклу на __%, що сприятиме зменшенню термінів постачання продукції.

6. Оцінка ефективності впровадження

Ефективність впровадження буде оцінюватися за такими показниками:

- збільшення обсягів виробництва;
- зменшення виробничих витрат;
- покращення якості продукції та зростання рівня задоволеності клієнтів;
- вдосконалення екологічних показників за рахунок зниження викидів або зменшення використання ресурсів.

7. Підсумок впровадження

Наукові та (або) науково-технічні результати дисертаційного дослідження здобувача _____ (ПІБ здобувача) успішно впроваджені у виробничий процес підприємства _____ (назва підприємства). Впровадження забезпечить оптимізацію виробничих потужностей, покращення якості продукції та підвищення економічної ефективності підприємства.

Представник підприємства: _____ (ПІБ, посада, підпис)

Здобувач: _____ (ПІБ, підпис)

Науковий керівник (за потреби): _____ (ПІБ, посада, підпис)

ЗРАЗОК* АКТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ ТА (АБО) НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ (ПРИКЛАДНИХ) РЕЗУЛЬТАТІВ У ВИРОБНИЦТВО

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
наукових та (або) науково-технічних (прикладних)
результатів у виробництво

Дата: «__» _____ 20__ року

Місце складання: _____

Ми, що нижче підписалися:

1. _____ (ПІБ), посада _____, представник підприємства _____ (назва підприємства),
2. _____ (ПІБ), здобувач наукового ступеня _____ (назва навчального закладу / наукової установи), склали цей акт про впровадження наукових та (або) науково-технічних результатів у виробничу діяльність підприємства _____ (назва підприємства) на основі результатів дисертаційного дослідження здобувача.

1. Опис результатів, що впроваджуються

Наукові та (або) науково-технічні результати, отримані в рамках дисертаційного дослідження здобувача _____ (ПІБ здобувача), на тему «_____» (назва теми дослідження), під науковим керівництвом _____ (ПІБ наукового керівника), будуть впроваджені в роботу підприємства _____ (назва підприємства).

До впровадження підлягають:

- **Нова технологія виробництва** Розроблена інноваційна технологія дозволить оптимізувати виробничі процеси та зменшити енергетичні витрати на _%.
- **Модернізація обладнання.** Впровадження нових технічних рішень сприятиме покращенню ефективності роботи виробничих ліній та підвищенню продуктивності на _%.
- **Поліпшення якості продукції.** Нові методи контролю якості, розроблені у рамках дослідження, забезпечать зниження кількості бракованої продукції на _%.

2. Мета впровадження

Основною метою впровадження є підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства на ринку

та зменшення витрат на виробництво. Зокрема, впровадження науково-технічних результатів дозволить досягти наступних завдань:

- збільшення обсягів виробництва без додаткових витрат на розширення виробничих площ;
- підвищення точності виробничих процесів через впровадження нових методів автоматизації та контролю;
- оптимізація витрат ресурсів, зокрема зниження споживання енергії та сировини.

3. Процедура впровадження

1. **Підготовчий етап.** Проведення внутрішнього аудиту виробничих процесів для визначення можливих зон впровадження нових технологій. Здійснення попереднього тестування інноваційних підходів на базі окремих виробничих ліній.

2. **Навчання персоналу.** Проведення навчальних семінарів для персоналу підприємства щодо використання нових технологій і технічних рішень, що дозволить швидко адаптуватися до нових вимог і підвищити кваліфікацію працівників.

3. **Пілотне впровадження.** Впровадження науково-технічних рішень на одній з виробничих ліній підприємства для перевірки їх ефективності. Після успішного тестування – масштабування впровадження на весь виробничий процес.

4. **Аналіз результатів.** Після впровадження нових рішень буде проведено аналіз економічної ефективності впровадження, зокрема оцінка зниження витрат, підвищення якості продукції та скорочення часу на виробничі цикли.

4. Ефективність впровадження

Очікується, що впровадження наукових результатів здобувача призведе до наступних результатів:

- **Зниження собівартості виробництва** на __% за рахунок впровадження нових технологій та оптимізації витрат сировини та енергії;

- **Збільшення продуктивності праці** на __%, що дозволить підприємству збільшити обсяги виробництва без залучення додаткових ресурсів;

- **Підвищення якості продукції**, що знизить кількість рекламацій та повернень товару на __%, покращуючи репутацію підприємства та зміцнюючи його позиції на ринку.

5. Висновки та підсумки впровадження

Наукові та (або) науково-технічні результати, отримані здобувачем _____ (ПІБ здобувача), успішно впроваджені у виробничу діяльність підприємства _____ (назва підприємства). Зазначені рішення сприятимуть підвищенню ефективності виробництва, зменшенню витрат на виробництво та покращенню конкурентоспроможності продукції на ринку.

Представник підприємства: _____ (ПІБ, посада, підпис)

Здобувач: _____ (ПІБ, підпис)

Науковий керівник (за потреби): _____ (ПІБ, посада, підпис)

*Такі документи є офіційним підтвердженням впровадження результатів наукової роботи в практичну діяльність та служать основою для подальшої атестації здобувача наукового ступеня.

РОЗДІЛ VI

ЗАВЕРШЕННЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Завершення навчання здобувачів наукового ступеня є ключовим етапом, коли всі результати досліджень систематизуються, підсумовуються та оформлюються в остаточному вигляді. Після тривалого процесу збору емпіричних даних, аналізу та апробації, здобувачі переходять до підготовки підсумкової частини свого дослідження та написання дисертації. На цьому етапі необхідно правильно оцінити досягнуті результати, сформулювати наукові висновки та представити їх у чіткій, логічній і науково обґрунтованій формі. Основна мета цього розділу - підсумувати ключові досягнення дослідження і забезпечити якісне оформлення дисертаційної роботи відповідно до вимог наукових стандартів.

У підрозділі Підведення підсумків дисертаційного дослідження здобувачів наукового ступеня наголошується, що здобувач повинен зосередитися на підсумуванні основних результатів дослідження. Це включає формулювання висновків, узагальнення наукових досягнень та оцінку внеску в розвиток відповідної галузі науки. Підведення підсумків є важливим кроком, що демонструє, як дослідження відповідає науковим питанням та досягло поставлених цілей.

У підрозділі Оформлення дисертаційного дослідження здобувачів наукового ступеня підкреслюється, що оформлення дисертації є завершальним етапом підготовки здобувача до захисту. Це включає належне структурне оформлення роботи, дотримання вимог щодо стилю і формату, а також підготовку всіх необхідних додатків. Якісне оформлення дисертації є однією з умов успішного захисту, оскільки воно забезпечує чіткість та зрозумілість наукової аргументації й представлення результатів.

Завершення навчання здобувачів наукового ступеня передбачає не тільки підведення підсумків проведеної роботи, але й підготовку до

публічного захисту, що є ключовим моментом у науковій кар'єрі здобувача.

6.1. Підведення підсумків дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня

Підведення підсумків дисертаційного дослідження є важливим етапом, на якому здобувач наукового ступеня систематизує отримані результати та аналізує досягнення поставлених цілей. Цей процес полягає в узагальненні всіх ключових висновків, що були зроблені протягом дослідження, і демонстрації того, як вони відповідають науковим завданням, поставленим на початку роботи. Необхідно забезпечити цілісне розуміння дослідження, його наукового значення та практичного внеску в обрану галузь знань.

Основні елементи підведення підсумків

✓ *Оцінка виконання завдань дослідження.* У цьому розділі необхідно чітко зазначити, як були виконані всі завдання, поставлені на початку дисертаційного дослідження. Кожне завдання повинно бути підкріплене отриманими результатами та науковими висновками, що демонструють відповідність отриманих даних початковим цілям дослідження. Важливо не лише узагальнити результати, але й показати, яким чином дослідження вирішує наукові проблеми та відповідає на сформульовані запитання.

✓ *Аналіз отриманих результатів.* На цьому етапі здобувач проводить критичний аналіз результатів свого дослідження. Необхідно порівняти отримані дані з існуючими теоріями та дослідженнями, продемонструвавши наукову новизну та оригінальність отриманих результатів. Необхідно чітко сформулювати, у чому полягає новизна роботи, які нові наукові

підходи були застосовані або розроблені під час дослідження, і як вони можуть бути корисні для подальшого розвитку галузі.

✓ *Внесок у науку та практику.* Одним із ключових елементів підведення підсумків є демонстрація внеску дисертаційного дослідження в наукову галузь. Здобувач повинен показати, як його робота допомагає вирішити актуальні наукові проблеми, розширює межі існуючих знань або пропонує нові рішення для практичного застосування. Крім того варто відзначити можливі сфери практичного застосування отриманих результатів (наприклад, вдосконалення методології, розробка нових технологій, покращення управлінських процесів або інших аспектів, де результати дослідження здатні бути впроваджені).

✓ *Оцінка обмежень дослідження.* Кожне наукове дослідження має певні обмеження, і здобувач повинен визнати їх у підсумковій частині (наприклад, методологічні труднощі, обмеження у вибірці, доступі до даних або інших ресурсах). Важливо показати, як ці обмеження були враховані у дослідженні, та пояснити, як вони могли вплинути на отримані результати. Це допоможе іншим науковцям розуміти, яким чином можна вдосконалити подібні дослідження у майбутньому.

✓ *Рекомендації для подальших досліджень.* Здобувач повинен надати рекомендації для подальших наукових досліджень на основі отриманих результатів (наприклад, пропозиції щодо нових напрямів досліджень, вдосконалення існуючих методологій або розширення теми дослідження на інші аспекти або сфери). Рекомендації мають бути логічно пов'язані з висновками дослідження та демонструвати можливості для подальшого розвитку наукової проблематики.

✓ *Підсумковий висновок.* Заключний етап підведення підсумків дисертаційного дослідження полягає у стислому формулюванні основних висновків та досягнень роботи. Здобувач повинен підсумувати, яким чином його дослідження зробило внесок у розвиток науки, та чому ці результати мають значення для подальших

наукових або практичних досліджень. Підсумковий висновок має бути чітким, стислим і акцентувати на головних наукових досягненнях дослідження.

Отже, підведення підсумків дисертаційного дослідження є ключовим моментом у підготовці до захисту дисертації. На цьому етапі здобувач наукового ступеня повинен узагальнити всі свої досягнення, критично проаналізувати отримані результати та продемонструвати їхній внесок у науку. Підсумки роботи повинні відображати повну картину дослідження, його значущість для обраної наукової галузі, а також можливості для подальшого розвитку та практичного застосування.

Дії наукового керівника щодо підведення підсумків дисертаційного дослідження здобувачем наукового ступеня

✓ *Надання загальних рекомендацій щодо підсумків дослідження.* Науковий керівник допомагає здобувачу структурувати процес підсумування дослідження. Він надає рекомендації щодо того, як найкраще узагальнити отримані результати, висвітлити новизну роботи та визначити її науковий внесок. Керівник звертає увагу на ключові аспекти, які здобувач міг пропустити.

✓ *Рецензування та аналіз висновків.* Керівник ретельно рецензує підсумкові висновки дисертаційного дослідження, перевіряючи їхню чіткість, логічність та обґрунтованість. Він оцінює, наскільки добре здобувач виконав поставлені завдання, і чи повністю результати відповідають науковим цілям дослідження. Науковий керівник вказує на слабкі місця або недоліки у висновках і пропонує коригування для поліпшення якості підсумкових висновків.

✓ *Консультації щодо демонстрації внеску в науку.* Науковий керівник допомагає здобувачу чітко визначити наукову новизну і значущість результатів дослідження. Він надає поради, як правильно

акцентувати увагу на важливих досягненнях роботи, формулюючи їх у підсумкових висновках.

✓ *Оцінка можливих обмежень дослідження.* Керівник допомагає здобувачу об'єктивно оцінити обмеження дослідження. Він може вказати на можливі аспекти, які здобувач пропустив або не врахував у підсумках, і дати поради щодо їхньої правильного відображення у висновках.

✓ *Контроль за узгодженістю результатів із науковими цілями.* Науковий керівник стежить за тим, щоб усі підсумкові висновки дисертації відповідали основним науковим цілям і завданням, сформульованим на початку дослідження. Він допомагає здобувачу відкоригувати текст, якщо результати не узгоджуються із загальними науковими запитаннями.

✓ *Допомога у підготовці до захисту.* Керівник готує здобувача до представлення підсумків дослідження під час захисту. Він консультує, як правильно презентувати основні висновки та обґрунтувати наукову новизну й значення роботи.

Дії здобувача наукового ступеня щодо підведення підсумків дисертаційного дослідження

✓ *Систематизація отриманих результатів.* Здобувач збирає та узагальнює всі результати, отримані під час дослідження. Необхідно підсумувати ключові наукові досягнення, висвітлити основні відкриття або нові підходи, запропоновані в роботі. Здобувач має переконатися, що всі результати пов'язані між собою, утворюють цілісну картину дослідження та відповідають початково сформульованим завданням.

✓ *Формулювання підсумкових висновків.* Здобувач чітко і логічно формулює підсумкові висновки дисертаційного дослідження. У висновках необхідно продемонструвати, як отримані результати вирішують наукові проблеми, описати внесок у науку і визначити нові

підходи або методики, запропоновані у дослідженні. Слід сформулювати висновки таким чином, щоб вони відповідали основним завданням роботи і демонстрували наукову новизну та практичну значущість результатів.

✓ *Аналіз відповідності результатів науковим цілям.* Здобувач проводить аналіз того, як отримані результати співвідносяться з поставленими цілями дослідження. Якщо якісь аспекти роботи були недопрацьовані або не досягли бажаних результатів, це слід врахувати і об'єктивно відобразити в підсумкових висновках.

✓ *Оцінка наукового внеску та значущості.* Здобувач детально описує внесок свого дослідження в науку та практику. Він повинен продемонструвати, як результати роботи розширюють знання у певній галузі або вирішують конкретні наукові або практичні проблеми. Варто чітко сформулювати, у чому полягає оригінальність і новизна дослідження, та описати можливості для подальшого використання цих результатів.

✓ *Визнання обмежень дослідження.* Здобувач повинен визнати та описати обмеження свого дослідження, що могли вплинути на результати (наприклад, методологічні обмеження, доступ до даних або інші фактори, що вплинули на хід дослідження). Не менш важливо пояснити, як ці обмеження були враховані у висновках.

✓ *Підготовка рекомендацій для подальших досліджень.* Здобувач надає рекомендації щодо подальших досліджень у вибраній темі або суміжних галузях (наприклад, пропозиції щодо розширення теми, використання нових методик або дослідження аспектів, що залишилися поза межами поточного дослідження).

✓ *Підготовка до захисту.* Здобувач готує тези і ключові аргументи для представлення підсумків дисертації під час захисту. Необхідно чітко і лаконічно представити основні результати, висвітлити науковий внесок і підготувати відповіді на можливі питання, що можуть виникнути у членів ради.

Такі дії наукового керівника та здобувача наукового ступеня у процесі підведення підсумків дисертаційного дослідження спрямовані на забезпечення чіткого та логічного представлення результатів роботи. Науковий керівник надає консультації та підтримку, а здобувач систематизує і формулює висновки, акцентуючи увагу на науковій новизні та значущості дослідження.

Виклики під час підведення підсумків дисертаційного дослідження

Підведення підсумків дисертаційного дослідження є важливим етапом у завершенні наукової роботи здобувача наукового ступеня. На цьому етапі виникає низка викликів, пов'язаних із систематизацією результатів, формулюванням висновків та демонстрацією наукової новизни дослідження. Ці виклики є вирішальними, оскільки підсумки дослідження відображають загальний рівень виконаної роботи та визначають успішність захисту дисертації.

Основні виклики

1. *Чітке формулювання наукових висновків.* Одним із найбільших викликів для здобувача є чітке й логічне формулювання наукових висновків. Необхідно не лише узагальнити отримані результати, але й переконливо показати, як вони вирішують наукові проблеми та досягають цілей дослідження. Часто виникає проблема у перевантаженості висновків зайвою інформацією або, навпаки, недостатнім описом ключових аспектів, що ускладнює розуміння значення результатів для наукової спільноти.

2. *Оцінка новизни та наукового внеску.* Для здобувача наукового ступеня важливо переконливо продемонструвати новизну і значущість свого дослідження. Виявлення і формулювання наукової новизни є складним завданням, особливо у випадках, коли дослідження охоплює складні або міждисциплінарні питання.

Недостатньо виражена новизна або нездатність правильно визначити внесок у науку знижує цінність роботи в очах експертної ради під час захисту.

3. *Систематизація великої кількості даних.* Протягом тривалого часу дослідження накопичується велика кількість даних та аналітичних матеріалів, які потрібно правильно систематизувати для підсумків. Обсяг інформації є настільки великим, що здобувачу важко виділити найголовніше і уникнути зайвих деталей. Викликом є баланс між глибиною аналізу та чіткістю подання матеріалу, щоб забезпечити логічну послідовність та зрозумілість висновків.

4. *Об'єктивна оцінка обмежень дослідження.* Один із ключових моментів підведення підсумків – визнання обмежень дослідження. Часто здобувачам складно об'єктивно оцінити, які аспекти роботи не були до кінця розкриті, і описати, як ці обмеження могли вплинути на результати. Відсутність або недостатній аналіз обмежень викликає питання з боку експертної ради під час захисту дисертації.

5. *Баланс між теоретичними і практичними результатами.* Часто виникає проблема у знаходженні балансу між теоретичними висновками та їхнім практичним значенням. Дослідження є сильним у теоретичному аспекті, але слабким у практичній частині, або навпаки. Під час підведення підсумків слід чітко продемонструвати, як теоретичні результати можуть бути застосовані на практиці, або, якщо це фундаментальне дослідження, підкреслити його значення для подальших наукових розробок.

6. *Структуризація підсумкових висновків.* Здобувачу складно структурувати підсумкові висновки так, щоб вони були послідовними і логічно пов'язаними між собою. Висновки повинні охоплювати всі аспекти дослідження і водночас бути зрозумілими та доступними для читача. Без належної структури підсумкові висновки виглядають розрізненими або непов'язаними, що створює враження непослідовності або незавершеності роботи.

7. *Оцінка наукового внеску у контексті існуючих досліджень.* Здобувачу важливо правильно позиціонувати своє дослідження в контексті вже існуючих наукових робіт. Часто виникають труднощі в тому, щоб показати, як нові результати розширюють існуючі знання або вирішують наукові питання, які не були достатньо досліджені раніше. Здобувач стикається з викликами у формулюванні цього внеску, особливо якщо його дослідження перетинається з іншими галузями або дисциплінами.

8. *Підготовка рекомендацій для подальших досліджень.* Часто здобувачам складно запропонувати чіткі та обґрунтовані рекомендації для подальших наукових досліджень. Це вимагає глибокого розуміння перспектив розвитку обраної наукової теми та можливих напрямків для майбутніх досліджень. Рекомендації повинні базуватися на підсумках дослідження і бути реалістичними для подальшого впровадження.

Отже, підведення підсумків дисертаційного дослідження є складним і відповідальним етапом, що вимагає від здобувача високого рівня аналітичних та організаційних здібностей. Необхідно правильно сформулювати наукові висновки, продемонструвати новизну та внесок у науку, систематизувати результати та визнати обмеження дослідження. Здобувач повинен впоратися з цими викликами для успішного завершення дисертаційної роботи та її захисту.

6.2. Оформлення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня

Оформлення дисертаційного дослідження – це заключний етап підготовки здобувача наукового ступеня, який вимагає особливої уваги до деталей та дотримання встановлених вимог. Правильне оформлення дисертації є не менш важливим, ніж сам зміст наукового дослідження, оскільки саме форма подачі результатів впливає на їх

сприйняття спеціалізованою радою. У процесі оформлення здобувач повинен систематизувати свої наукові досягнення, дотримуватися вимог до структури роботи, стилістики, бібліографічного оформлення та технічних аспектів.

Основні аспекти оформлення дисертації

1. Структура дисертації. Дисертаційна робота повинна мати чітко визначену структуру, яка відповідає вимогам установи, де відбувається захист. Зазвичай структура дисертації включає:

- титульний лист (із зазначенням теми роботи, інформації про автора, наукового керівника та установу);
- зміст (перелік розділів і підрозділів із номерами сторінок);
- вступ (опис актуальності теми, наукової новизни, цілей і завдань дослідження);
- основна частина (розділи та підрозділи, що детально розкривають теоретичну й практичну складову дослідження);
- висновки (узагальнення результатів і висновки на основі проведеного дослідження);
- список використаних джерел (бібліографія);
- додатки (якщо є потреба в додаткових матеріалах, наприклад, таблицях, графіках, результатах експериментів).

2. Оформлення титульної сторінки та змісту. Титульна сторінка дисертації має бути оформлена згідно з вимогами закладу/установи. Важливо точно вказати повну назву теми, наукового керівника, заклад/установу, дату захисту та інші офіційні дані. Зміст повинен бути зрозумілим і послідовним, з правильним зазначенням назв розділів і сторінок. Це полегшує навігацію по роботі під час її рецензування та читання.

3. Вимоги до тексту. Текст дисертації повинен бути написаний у науковому стилі, без зайвої емоційності чи розмовної лексики. Слід дотримуватися логічної послідовності викладу

матеріалу, чіткості аргументації та формулювання висновків. Особлива увага приділяється оформленню цитат, посилань і формулювань. Усі використані джерела повинні бути відповідним чином процитовані та включені до списку використаної літератури.

4. Оформлення списку використаних джерел. Список використаних джерел має бути оформлений згідно з вимогами закладу/установи та міжнародними стандартами (наприклад, APA, MLA чи інші). Джерела повинні бути представлені в алфавітному порядку, а кожен запис має містити повну інформацію про автора, назву роботи, видавця, рік видання та сторінки. Важливо забезпечити точність і повноту інформації, оскільки помилки в оформленні джерел свідчать про недбалість у роботі та знижують її якість.

5. Оформлення таблиць, графіків і рисунків. Усі ілюстрації, таблиці, графіки та рисунки повинні бути чітко пронумеровані й мати підписи, що пояснюють їхній зміст. Необхідно забезпечити відповідність між текстом дисертації та даними в таблицях або графіках, щоб читач міг легко знайти необхідну інформацію. Дані в таблицях і графіках мають бути зрозумілими й легкими для сприйняття. Якщо результати аналізу представлені у вигляді графіків, вони повинні супроводжуватися відповідними поясненнями.

6. Стиль і мова. Текст дисертації повинен бути написаний науковою мовою, без використання жаргонізмів або неформальних висловлювань. Слід уникати довгих і складних речень, які ускладнюють сприйняття матеріалу. Науковий стиль передбачає використання термінології, що є загальноприйнятою у відповідній галузі знань, а також чітке й лаконічне викладення інформації.

7. Технічні вимоги. Дисертація повинна відповідати встановленим технічним вимогам, таким як шрифт, розмір шрифту, міжрядковий інтервал, поля сторінок, нумерація сторінок тощо. Зазвичай використовуються шрифти Times New Roman або Arial розміром 12-14, з міжрядковим інтервалом 1.5 або 2. Технічні аспекти оформлення повинні відповідати загальноприйнятим нормам і

стандартам, щоб забезпечити легкість читання і професійний вигляд роботи.

8. Перевірка на наукову етику. Здобувач повинен переконатися, що робота відповідає вимогам академічної доброчесності. Це означає, що всі запозичені ідеї, цитати чи дані мають бути правильно процитовані, а будь-які прояви плагіату є неприпустимими. Перед здачею дисертації на перевірку рекомендується провести аналіз на антиплагіат для впевненості у відповідності роботи науковим етичним стандартам.

9. Редагування та коректура. Останнім етапом перед поданням дисертації є її ретельне редагування та коректура. Здобувачу необхідно перевірити роботу на наявність граматичних, стилістичних і технічних помилок. Бажано, щоб дисертацію переглянули кілька осіб, включно з науковим керівником, щоб виявити можливі недоліки й виправити їх перед остаточним поданням роботи.

Отже, оформлення дисертаційного дослідження є важливим етапом у процесі підготовки здобувача наукового ступеня до захисту. Правильна структура, логічне подання матеріалу, коректне цитування та дотримання технічних вимог забезпечують позитивне сприйняття роботи. Здобувач має відповідально підійти до оформлення своєї дисертації, оскільки це є частиною загального враження від його наукової праці та підвищує шанси на успішний захист.

Дії наукового керівника щодо оформлення дисертаційного дослідження здобувачем наукового ступеня

✓ Консультації щодо структури дисертації. Науковий керівник надає рекомендації здобувачу щодо правильного формування структури дисертації відповідно до вимог закладу/установи. Він допомагає визначити, які розділи і підрозділи мають бути включені в роботу, а також надає поради щодо їх логічної

послідовності. Керівник пропонує зразки успішних дисертацій для прикладу.

✓ Рецензування тексту. Науковий керівник регулярно переглядає текст дисертації, перевіряючи, чи відповідає він вимогам наукового стилю, чи чітко сформульовані думки, висновки та чи дотримана логічна послідовність. Він звертає увагу на узгодженість висновків з цілями дослідження. Керівник оцінює ясність і чіткість викладу матеріалу, вказуючи на стилістичні або граматичні помилки.

✓ Перевірка цитування та списку використаних джерел. Керівник перевіряє коректність цитування у тексті дисертації та правильність оформлення списку використаних джерел. Він слідкує за тим, щоб усі запозичені ідеї і матеріали були відповідно процитовані, а формат бібліографічних посилань відповідав вимогам установи. Особливу увагу керівник приділяє етичним аспектам, попереджаючи здобувача про можливі прояви плагіату.

✓ Допомога у технічному оформленні. Науковий керівник консультує здобувача щодо технічних вимог до оформлення дисертації, включаючи шрифт, інтервали, поля сторінок, нумерацію сторінок і загальне форматування. Він допомагає правильно оформити таблиці, рисунки, графіки та додатки, щоб вони відповідали загальним стандартам і вимогам.

✓ Редагування і коректура. Керівник проводить фінальне редагування дисертації, звертаючи увагу на всі аспекти оформлення, від загальної структури до стилістичних і граматичних помилок. Він рекомендує здобувачу внести необхідні зміни перед поданням роботи на розгляд ради.

Дії здобувача наукового ступеня щодо оформлення дисертаційного дослідження

✓ Дотримання структури роботи. Здобувач повинен забезпечити чітку структуру дисертації, що включає всі необхідні

розділи: титульну сторінку, зміст, вступ, основні розділи, висновки, список літератури та додатки. Він зобов'язаний впорядкувати матеріали так, щоб вони були зрозумілими для читача і відповідали вимогам установи. Важливо, щоб кожен розділ логічно доповнював попередній і забезпечував цілісність дослідження.

✓ *Написання тексту з дотриманням наукового стилю.* Здобувач повинен використовувати науковий стиль викладу, уникаючи емоційних або суб'єктивних висловлювань. Текст має бути чітким, аргументованим і лаконічним, що дозволяє легко зрозуміти сутність дослідження та його висновки. Під час написання слід забезпечити логічну послідовність у викладі матеріалу і чітко формулювати висновки на основі отриманих результатів.

✓ *Коректне цитування джерел.* Здобувач повинен ретельно оформлювати цитати і джерела, використовувані в роботі, відповідно до академічних стандартів. Усі запозичені матеріали повинні бути чітко вказані, а цитати належним чином оформлені. Особлива увага приділяється списку використаних джерел, який має бути повним, без пропущених ключових робіт, і оформленим відповідно до вимог (наприклад, APA, MLA тощо).

✓ *Оформлення таблиць, рисунків і графіків.* Здобувач зобов'язаний правильно оформити всі графіки, рисунки та таблиці. Вони повинні бути нумеровані, мати підписи та бути чітко пов'язаними з текстом дисертації. Дані в таблицях мають бути представлені у зрозумілій формі, а графіки ілюструвати ключові результати дослідження. Слід забезпечити, щоб кожна таблиця або графік мали чітке пояснення, а не просто були додані до роботи без контексту.

✓ *Оформлення додатків.* У разі необхідності здобувач готує додатки, які можуть містити додаткові матеріали (великі таблиці, графіки, результати експериментів). Додатки мають бути чітко структуровані та позначені, щоб легко знайти відповідний матеріал.

Важливо, щоб додатки не дублювали основний текст, а доповнювали його, надаючи більш глибоку інформацію.

✓ *Дотримання технічних вимог.* Здобувач повинен дотримуватись усіх технічних вимог, таких як шрифт, інтервали, розміри полів, нумерація сторінок тощо. Варто слідкувати за тим, щоб форматування було однаковим протягом всієї роботи. Будь-які технічні помилки можуть негативно вплинути на сприйняття роботи, тому здобувач повинен ретельно перевірити всі ці аспекти перед поданням.

✓ *Перевірка на плагіат.* Здобувач має перевірити свою роботу на плагіат, щоб переконатися, що всі цитати правильно оформлені, а робота відповідає вимогам академічної доброчесності. Це дозволить уникнути непорозумінь та підтвердити оригінальність наукової роботи.

✓ *Фінальна коректура та редагування.* Здобувач має самостійно провести фінальну коректуру та редагування тексту, що включає перевірку граматичних, стилістичних та орфографічних помилок, а також узгодженість усіх елементів роботи. Важливо, щоб робота була без помилок, що підвищить її якість і забезпечить позитивне сприйняття радою.

Отже, оформлення дисертаційного дослідження є спільною відповідальністю наукового керівника та здобувача. Керівник забезпечує консультації та контроль за правильністю виконання всіх вимог, а здобувач відповідає за практичне виконання рекомендацій, дотримання наукового стилю і технічних норм.

Виклики у процесі оформлення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня

Оформлення дисертаційного дослідження є критично важливим етапом, на якому здобувач наукового ступеня може зіткнутися з низкою викликів. Цей процес вимагає дотримання суворих

академічних вимог і стандартів, які можуть відрізнятися залежно від закладу/установи або галузі дослідження. Помилки або неточності в оформленні негативно впливають на враження від роботи та її підсумкову оцінку під час захисту.

Основні виклики при оформленні дисертації:

1. *Дотримання академічних вимог та стандартів.* Кожен заклад/установа встановлює певні вимоги до структури та оформлення дисертації. Здобувачеві важко орієнтуватися у всіх деталях та відмінностях цих вимог. Навіть незначні відхилення від вимог здатні призвести до необхідності переробляти частини роботи. Викликом є також дотримання міжнародних стандартів для оформлення цитувань і бібліографії, таких як APA, MLA, Chicago та інші, особливо коли вимоги змінюються або є неясними.

2. *Організація великого обсягу матеріалу.* Дисертація зазвичай містить велику кількість тексту, даних, таблиць, графіків та інших матеріалів. Організація цих елементів у логічно структуровану роботу є викликом. Здобувачу складно забезпечити належну послідовність та узгодженість всіх частин роботи. Часта проблема полягає в тому, що окремі розділи написані в різний час або з різною глибиною, що призводить до різнобою в стилі та викладі матеріалу.

3. *Коректне цитування і запобігання плагіату.* Один із найбільших викликів під час оформлення дисертації – це коректне цитування джерел. Помилки у формуванні бібліографічних посилань або пропуски цитат призведуть до звинувачень у плагіаті, що негативно позначиться на репутації здобувача. Правильне оформлення цитат, зокрема у випадках із багатьма джерелами, забезпечення точності і повноти списку літератури, вимагає ретельної перевірки та уваги до деталей.

4. *Оформлення таблиць, рисунків і графіків.* Таблиці, графіки та інші візуальні елементи є невід'ємною частиною багатьох дисертацій, але їхнє оформлення є складним завданням. Слід

забезпечити, щоб вони були чітко пронумеровані, мали правильні підписи та були логічно пов'язані з текстом. Виникають проблеми з форматом таблиць і рисунків, їхньою читабельністю та узгодженістю з рештою тексту.

5. *Відповідність науковому стилю викладу.* Здобувачу часто важко підтримувати науковий стиль на всьому протязі роботи. Важливо уникати занадто емоційних або розмовних фраз, водночас зберігаючи чіткість і точність викладу. Дотримання наукового стилю вимагає відповідного рівня підготовки та досвіду. Під час редагування виникають проблеми з уніфікацією стилю, коли різні розділи написані в різні періоди, що впливає на загальну стилістичну цілісність роботи.

6. *Технічні вимоги до форматування.* Технічні аспекти форматування, такі як шрифт, міжрядковий інтервал, нумерація сторінок, поля та інші вимоги, є викликом. Невідповідність вимогам спричиняє повернення роботи на доопрацювання або навіть відтермінування захисту. Багато здобувачів стикаються з труднощами при застосуванні стандартів форматування у текстових редакторах, що вимагає додаткового часу і зусиль.

7. *Редагування та коректура.* Перевірка дисертації на граматичні, стилістичні та орфографічні помилки є виснажливою, особливо коли робота велика за обсягом. Складно виявити всі помилки самостійно, і здобувач часто потребує допомоги з боку, що затримує завершення оформлення. Часті зміни під час редагування призводять до втрати структури або порушення логічного викладу, що ускладнює завершення роботи.

8. *Часові обмеження.* Оформлення дисертації вимагає значного часу, а здобувачі часто працюють у межах строгих дедлайнів. Це створює додатковий тиск, і здобувачам важко встигати завершити роботу вчасно, особливо якщо виникають технічні або стилістичні проблеми. Наявність часу на фінальну коректуру, перевірку цитат та оформлення часто є обмеженим через загальне навантаження.

9. *Вимоги щодо антиплагіату.* Сучасні вимоги до антиплагіату висувають строгі обмеження на кількість запозичень та цитувань, що є присутні в роботі. Перевищення дозволених меж або невірне цитування спричиняє негативні наслідки для здобувача. Здобувачеві потрібно ретельно перевіряти всі цитати та використовувати програми для перевірки антиплагіату, щоб уникнути непорозумінь та можливих звинувачень.

Отже, оформлення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня є складним і багатогранним процесом, який вимагає уважності, точності та знання академічних стандартів. Серед основних викликів – дотримання вимог до структури і стилю, коректне оформлення джерел, належна організація таблиць і графіків, технічне форматування. Успішне подолання цих викликів вимагає часу, зосередженості та професійної підтримки з боку наукового керівника, а також навичок роботи з текстовими редакторами та бібліографічними програмами.

РОЗДІЛ VII ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

Публічний захист дисертаційного дослідження є завершальним етапом навчання здобувача наукового ступеня і має на меті підтвердження наукової кваліфікації, здатності здобувача проводити самостійні дослідження та формулювати нові наукові ідеї. Захист є критичним моментом, коли здобувач представляє свої дослідження перед науковою спільнотою, пояснює значущість отриманих результатів, відповідає на запитання та аргументує свої висновки. Успішний захист дисертації є необхідною умовою для отримання наукового ступеня.

Підготовка до публічного захисту

1. *Підготовка до виступу.* Здобувач повинен підготувати детальну презентацію своєї роботи, яка чітко та лаконічно розкриватиме основні аспекти дослідження. Презентація має містити такі елементи:

- вступ, де пояснюється актуальність дослідження;
- опис основних цілей та завдань роботи;
- наукова новизна дослідження;
- основні результати та висновки;
- практичне та теоретичне значення роботи.

Слід забезпечити, щоб презентація була структурованою та зрозумілою для слухачів, не перевантажуючи їх деталями.

2. *Підготовка до відповідей на запитання.* Під час захисту здобувач стикається з запитаннями від членів ради, експертів та присутніх. Підготовка до відповідей є важливою частиною підготовки до захисту. Здобувач повинен бути готовий аргументовано відповідати на запитання щодо методології, наукової новизни,

практичної значущості результатів та можливих обмежень дослідження. Рекомендується провести симуляцію захисту з науковим керівником або колегами для відпрацювання навичок відповідей на можливі запитання.

3. *Оформлення необхідних документів.* Перед захистом здобувач повинен підготувати всі необхідні документи, включаючи відгуки наукового керівника, рецензентів, а також протоколи попередніх апробацій роботи. Це дозволить організувати процес захисту згідно з вимогами закладу/установи. Необхідно перевірити, щоб усі документи були правильно оформлені та подані вчасно.

Процес публічного захисту

1. *Презентація дисертації.* Публічний захист починається з виступу здобувача, де він представляє свою дисертацію раді та аудиторії. Здобувач повинен чітко викласти мету і завдання дослідження, основні наукові результати, їх значущість та практичне застосування. Виступ має бути логічним і чітким, з акцентом на найважливіші аспекти дослідження. Варто не перевантажувати аудиторію занадто великою кількістю деталей, але при цьому чітко висвітлити наукову новизну і внесок у відповідну галузь знань.

2. *Обговорення і запитання від членів ради.* Після презентації відбувається обговорення роботи. Члени ради будуть задавати запитання щодо методології, теоретичних аспектів, наукової новизни та практичного значення результатів. Також вони можуть вимагати пояснення окремих положень дисертації або деталей дослідження. Здобувач повинен бути готовий до аргументованих відповідей на ці запитання. Слід залишатися спокійним, впевненим і чітко пояснювати свої висновки, демонструючи глибоке розуміння теми.

3. *Оцінка рецензентів та опонентів.* До захисту рецензенти та опоненти підготували письмові відгуки на дисертацію. Під час захисту вони публічно оголошують свої зауваження та висновки. Здобувач повинен бути готовий відповідати на ці зауваження і, за потреби, пояснювати або відстоювати окремі аспекти свого дослідження. Необхідно розуміти, що рецензії/відгуки можуть містити як позитивні моменти, так і критичні зауваження. Завдання здобувача – обґрунтовано пояснити або виправдати свої рішення і підходи.

4. *Відповіді на запитання аудиторії.* Під час публічного захисту присутні можуть задавати додаткові запитання. Це можуть бути колеги-науковці, студенти або інші зацікавлені особи. Важливо, щоб здобувач був готовий відповідати на такі запитання, демонструючи загальне розуміння своєї наукової галузі та теми дослідження.

5. *Підсумкове рішення ради.* Після обговорення та відповідей на запитання рада проводить обговорення, де вирішує, чи відповідає дисертаційне дослідження встановленим вимогам для отримання наукового ступеня. Оцінюється якість дослідження, його новизна, практичне значення та вміння здобувача захищати свої наукові позиції. Рада виносить своє рішення, яке оголошується публічно. У разі позитивного рішення здобувач отримує науковий ступінь, що є офіційним визнанням його наукових досягнень.

Основні виклики публічного захисту здобувача наукового ступеня

Публічний захист дисертації є вирішальним і відповідальним етапом у науковій кар'єрі здобувача наукового ступеня. Хоча здобувач провів кілька років над своїм дослідженням і здобув глибокі знання з теми, процес захисту супроводжується низкою викликів, що стосуються як психологічних, так і академічних аспектів. Вміння ефективно комунікувати свої результати, відповідати на запитання,

аргументувати свої висновки та реагувати на критику є ключовими для успішного захисту.

Основні виклики публічного захисту

✓ *Нервовий стрес та емоційне напруження.* Захист дисертації є надзвичайно важливою подією, і багато здобувачів відчувають сильний стрес через публічність процесу та усвідомлення, що від цього етапу залежить їх наукове майбутнє. Нервовий стрес впливає на здатність чітко викладати думки, знижувати концентрацію та призводить до помилок під час відповідей на запитання. У такій ситуації варто контролювати свої емоції, зберігати спокій та впевненість. Підготовка до можливих стресових ситуацій через симуляцію захисту або психологічні тренінги допомагає здобувачу краще впоратися з емоціями.

✓ *Чітка і лаконічна презентація матеріалу.* Один із найбільших викликів публічного захисту полягає в тому, щоб у відведений час представити досить об'ємне дослідження чітко і лаконічно, зосереджуючись на найважливіших аспектах роботи. Часто здобувачі мають бажання подати всі деталі дослідження, що призводить до перевантаження аудиторії та втрати уваги. Варто заздалегідь відпрацювати структуру презентації та вміти викладати основні ідеї чітко, з акцентом на наукову новизну та практичну значущість.

✓ *Відповіді на критичні запитання.* Під час захисту здобувачеві необхідно відповідати на запитання членів ради та рецензентів/опонентів, які можуть бути критично налаштовані щодо певних аспектів дослідження. Здобувачу складно передбачити всі можливі питання, тому виникає виклик у тому, щоб бути готовим до аргументованих відповідей на неочікувану критику. Слід залишатися професійним і не реагувати емоційно на критику, надаючи

чіткі, обґрунтовані відповіді, навіть якщо питання або зауваження здаються необґрунтованими.

✓ *Часові обмеження.* Під час захисту зазвичай встановлюється обмеження щодо часу для презентації, а також для відповідей на запитання. Здобувачеві складно вкластися у відведений час, оскільки він прагне представити якнайбільше інформації. Необхідно правильно розподілити час між основними блоками презентації, приділяючи увагу ключовим аспектам дослідження, та залишити час для відповідей на запитання.

✓ *Відповіді на запитання з різних галузей.* Часто публічний захист проходить перед аудиторією, яка складається з експертів у різних галузях знань. Це означає, що запитання можуть стосуватися не тільки вузької теми дисертації, але й більш загальних аспектів, суміжних дисциплін або навіть практичних застосувань. Здобувачеві варто показати свою компетентність і здатність відповідати на запитання з різних наукових галузей, що вимагає глибокого знання не тільки власної теми, а й суміжних сфер.

✓ *Аргументація наукової новизни та практичної значущості.* Одним із найбільших викликів під час захисту є переконливе обґрунтування наукової новизни роботи та її практичного значення. Часто критика стосується того, що отримані результати не достатньо інноваційні або мають обмежене практичне застосування. Здобувачу важливо підготувати чіткі аргументи, які підтверджують унікальність його дослідження та його внесок у науку або практичну сферу.

✓ *Відповіді на рецензії та критичні зауваження.* Під час захисту рецензенти оголошують свої зауваження щодо дисертації, і здобувач повинен аргументовано відповісти на них. Це складне завдання, оскільки рецензії містять критичні зауваження щодо методології, результатів або висновків дослідження. Необхідно вміти дипломатично реагувати на критику, визнавати певні недоліки, якщо вони справедливі, або аргументовано відстоювати свої позиції у випадку необґрунтованих зауважень.

✓ *Публічність процесу.* Для багатьох здобувачів викликом є публічність захисту, оскільки на заході присутні колеги, студенти або інші зацікавлені особи. Це створює додатковий тиск і збільшує рівень відповідальності за свої слова та аргументи. Необхідно зосередитися на науковому аспекті, не відволікаючись на аудиторію, та залишатися впевненим у своїх наукових досягненнях.

Отже, публічний захист здобувача наукового ступеня супроводжується низкою викликів, як психологічних, так і академічних. Успішне подолання цих викликів вимагає не лише глибокого знання теми дослідження, але й уміння ефективно комунікувати свої результати, аргументувати свої висновки, відповідати на критику і справлятися з емоційним навантаженням.

Дії наукового керівника та здобувача наукового ступеня під час публічного захисту

Публічний захист здобувача наукового ступеня є завершальним етапом дисертаційного дослідження, де здобувач повинен не тільки представити свої наукові досягнення, але й переконливо захистити їх перед спеціалізованою вченою радою та аудиторією. Науковий керівник відіграє ключову роль у підготовці здобувача до захисту, допомагаючи йому організувати матеріали, підготуватися до виступу та відповісти на критичні зауваження. Нижче описані основні дії наукового керівника та здобувача на етапі публічного захисту.

Дії наукового керівника

✓ *Підготовка здобувача до захисту.* Науковий керівник консультує здобувача щодо структури виступу, допомагає визначити ключові моменти, які потрібно висвітлити, і акцентує увагу на новизні та значущості дослідження. Він проводить репетиції виступу, допомагає здобувачу сформулювати чіткі та лаконічні тези для

презентації. Це включає рекомендації щодо розподілу часу на кожен розділ, щоб презентація була ефективною та структурованою.

✓ *Допомога у підготовці відповідей на запитання.* Керівник допомагає здобувачу підготуватися до можливих запитань, які можуть виникнути під час захисту. Він допомагає відпрацювати відповіді на критику, особливо якщо рецензенти вже висловили зауваження. Керівник організовує симуляції захисту, де він або колеги задають здобувачу запитання, щоб здобувач навчився відповідати спокійно і впевнено.

✓ *Консультації щодо рецензій та відгуків.* Якщо рецензенти та опоненти надали зауваження до дисертації, науковий керівник допомагає здобувачу підготувати аргументовані відповіді на ці зауваження. Він радить, як коректно відреагувати на критику та, за необхідності, допомагає внести зміни у дисертацію до її оприлюднення. Керівник допомагає здобувачу зрозуміти основні критичні моменти рецензій/відгуків та підготувати переконливі аргументи для захисту своїх наукових висновків.

✓ *Моральна підтримка під час захисту.* Науковий керівник присутній на публічному захисті як підтримка здобувача. Його завдання – забезпечити здобувача моральною підтримкою, допомогти з організаційними питаннями.

✓ *Підготовка до неочікуваних ситуацій.* Науковий керівник повинен підготувати здобувача до можливих неочікуваних ситуацій, які можуть виникнути під час захисту (несподівані запитання, проблеми з технічним обладнанням або навіть непередбачувану критику з боку членів ради). Керівник допомагає здобувачу сформулювати стратегії швидкого реагування на такі ситуації, щоб здобувач залишався спокійним і впевненим у собі.

✓ *Оцінка загального враження.* Після проведення захисту науковий керівник аналізує загальне враження від виступу здобувача. Він оцінює, наскільки вдало здобувач презентував свої результати, наскільки аргументованими були його відповіді на запитання та як він

справлявся з критикою. Якщо результати захисту були успішними, керівник дає поради щодо наступних кроків у науковій кар'єрі здобувача, наприклад, щодо публікацій наукових статей або участі в міжнародних конференціях.

✓ *Роль у формуванні рекомендацій.* Науковий керівник бере участь у формулюванні рекомендацій для здобувача після захисту. Якщо рада пропонує внести зміни або доопрацювання до дисертації, керівник надає поради щодо того, як найкраще виконати ці рекомендації. У випадку успішного захисту керівник допомагає здобувачу організувати публікацію результатів дослідження в наукових журналах або знайти можливості для продовження досліджень на постдокторському рівні.

Дії здобувача наукового ступеня

✓ *Створення презентації та підготовка виступу.* Здобувач повинен підготувати структуровану та лаконічну презентацію, яка охоплюватиме основні етапи його дослідження: актуальність теми, наукову новизну, методи дослідження, ключові результати та їх значення для науки або практики. Презентація має бути візуально зрозумілою і містити чіткі ілюстрації, таблиці чи графіки, що підкреслюють важливі моменти дослідження. Здобувач має репетирувати свій виступ, щоб відповідати часовим обмеженням.

✓ *Підготовка до відповідей на запитання.* Здобувач має підготуватися до відповідей на запитання ради та аудиторії. Для цього необхідно знати всі аспекти свого дослідження та бути готовим до аргументованого пояснення методів, результатів і висновків. Здобувач повинен передбачити можливі запитання щодо методології, теоретичних основ або практичного застосування його дослідження. Він має навчитися аргументовано та впевнено відповідати на критику.

✓ *Аналіз рецензій/відгуків і підготовка відповідей.* Здобувач має детально проаналізувати рецензії/відгуки, отримані на

дисертацію, і підготувати відповіді на всі критичні зауваження. Варто не просто відкидати критику, а аргументувати свої рішення або визнавати можливі недоліки роботи. Здобувач також повинен знати, як коректно реагувати на зауваження, зберігаючи професіоналізм і спокій під час публічного обговорення.

✓ *Емоційна підготовка до захисту.* Публічний захист є стресовим, тому здобувач має підготуватися психологічно. Слід зберігати впевненість у своїх силах і не дозволяти емоціям заважати чітко викладати думки під час виступу чи відповідей на запитання. Емоційна підготовка включає репетиції виступу, тренування навичок публічних виступів або використання методів для зниження стресу (наприклад, дихальні техніки).

✓ *Участь у дискусії.* Під час захисту здобувач повинен активно брати участь у дискусії, уважно слухати зауваження членів ради та запитання аудиторії. Необхідно реагувати професійно, не вступати в конфлікти та демонструвати глибоке знання своєї теми. Здобувач має вміти аргументувати свої висновки, особливо якщо рада ставить під сумнів певні аспекти дослідження.

✓ *Реакція на критику та гнучкість.* Здобувач повинен бути готовий до різних типів критики під час захисту, від конструктивної до більш агресивної. Слід реагувати на критику спокійно та дипломатично, намагаючись розуміти аргументи ради та відповідати на них чітко і логічно. Гнучкість у відповідях є важливою, тобто здобувач повинен вміти визнавати можливі слабкі місця свого дослідження, але водночас захищати свої ключові висновки.

✓ *Ведення записів під час захисту.* Під час захисту здобувач повинен фіксувати ключові зауваження та питання, які виникають у членів ради та аудиторії, що дозволить не забути ключові моменти, на які потрібно відповісти, і допоможе краще структурувати відповіді. Ведення записів також допоможе здобувачу врахувати ці зауваження під час доопрацювання роботи або підготовки майбутніх публікацій.

✓ *Аналіз захисту після його завершення.* Після завершення захисту здобувач повинен проаналізувати процес виступу і свою поведінку. Це дозволить зрозуміти, які аспекти були успішними, а над якими ще потрібно попрацювати. Варто відзначити, які питання викликали найбільший інтерес і критику, щоб використовувати ці знання для подальших наукових досліджень або публікацій.

✓ *Робота над доопрацюванням дисертації (за потреби).* Якщо під час захисту рада висловила рекомендації щодо вдосконалення роботи, здобувач повинен ретельно їх проаналізувати та виконати. Необхідно зберегти конструктивний підхід і прагнути покращити свою роботу на основі наданих порад. Здобувач може звернутися до наукового керівника за додатковими консультаціями щодо того, як найкраще реалізувати ці рекомендації та вдосконалити дисертацію.

✓ *Завершальний етап захисту.* Після завершення публічного обговорення здобувач повинен подякувати раді та аудиторії за їхню увагу і запитання. Варто завершити захист на позитивній ноті, підкресливши важливість свого дослідження та його внесок у науку.

✓ *Підготовка до публікації результатів.* Після успішного захисту здобувач повинен розпочати процес публікації своїх наукових результатів у наукових журналах. Він має підготувати наукові статті, ґрунтуючись на своїх дослідженнях, та обрати відповідні видання для публікації. На цьому етапі слід дотримуватися наукових стандартів публікації та врахувати можливі зауваження, які були висловлені під час захисту.

Такі дії наукового керівника та здобувача під час публічного захисту є ключовими для успішного завершення дисертаційного дослідження. Науковий керівник забезпечує підготовку здобувача, надає підтримку та допомагає з організаційними питаннями, а здобувач має професійно представити свої результати, аргументовано відповісти на запитання та захистити наукову новизну й значущість своєї роботи.

РОЗДІЛ VIII РОЗВИТОК ІМІДЖУ МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

8.1. Формування іміджу аспіранта

Для будь-якого вченого, особливо для молодого є формування іміджу. Необхідно усвідомлювати, що не лише для політиків, громадських діячів, працівників сфери мистецтва імідж є невід'ємною складовою їх успішної діяльності, але й для науковців імідж є складовою образу.

Формування іміджу аспіранта як науковця є важливим процесом, який допомагає створити позитивне сприйняття та визнання його перших наукових досягнень та професійного потенціалу.

Імідж є інструментом самопрезентації аспіранта як вченого. Імідж (англ. image – образ) – штучний образ, цілеспрямовано створюваний у суспільній чи індивідуальній свідомості та підсвідомості засобами масової комунікації і психологічного впливу³.

Імідж має дві складові:

- це зовнішній образ. Мова йдеться про стиль, одяг молодого вченого, як він/вона виглядає на публіці, як він/вона комунікує в суспільстві, його/її поведінка;

- це внутрішній образ. З цим аспектом складніше, оскільки зовнішній імідж сприймається одразу. Для сприйняття внутрішнього образу потрібен час та більш глибока співпраця та комунікація зі вченим. Внутрішній образ – це про цінності, які створює аспірант та його/її дослідження для суспільства.

Варто відмітити деякі ключові аспекти, які можуть допомогти в формуванні успішного іміджу аспіранта як науковця. Навчання та професійний розвиток говорить про те, що аспірантура – це час для активного навчання, розвитку власних навичок та освоєння нових дослідницьких методик. Варто постійно покращувати свої знання

³ <https://esu.com.ua/article-13264>

та навички в своїй галузі, брати участь у конференціях, семінарах та наукових заходах, а також публікувати свої дослідження у наукових журналах. Беручи участь у конференціях, аспірант заявляє про себе в академічній спільноті за окремим напрямком.

Основною складовою формування іміджу аспіранта є підкреслення унікальності! Унікальності як людини та унікальності дослідження. Саме ця унікальність допоможе вибудувати ланцюжок:

Унікальність – ідентифікація – впізнаваність.

Необхідно підкреслити важливість участі аспіранта у різних проєктах та конкурсах. Подача заявок на стипендії та гранти, отримання наукових відзнак, публікації у наукових журналах – всі ці фактори сприяють створенню позитивного іміджу науковця. Участь у міжнародних проєктах одразу розширює коло комунікації та потенційних партерів, рецензентів, колег для майбутньої наукової діяльності аспіранта.

Співпраця й мережі – для аспіранта важливо побудувати контакти та співпрацювати з іншими вченими та науковими групами. Активна участь у наукових колективах, співробітництво з відомими науковцями та участь у проєктах можуть позитивно вплинути на імідж аспіранта. У цьому аспекті корисною порадою буде участь аспіранта у громадських об'єднаннях за професійним спрямуванням (наприклад, Українська асоціація економістів-міжнародників, Національна психологічна асоціація, Асоціація інженерів-консультантів України), у радах молодих вчених свого закладу вищої освіти або наукової установи, а також у регіональному об'єднанні молодих учених. Це розширює коло контактів та комунікації для майбутньої наукової роботи аспіранта.

Волонтерство – окремий важливий напрям для ефективного іміджу вченого. Допомога в різних аспектах та проявах, комунікація з однодумцями, участь у благодійних заходах – це необхідно для створення ціннісно-наповненого образу аспіранта.

Комунікація та презентації – навички ефективної комунікації та публічних виступів є визначальними для іміджу науковця. Вміти чітко і зрозуміло передавати свої дослідження та ідеї, як у письмовій, так й в усній формі допоможе отримати визнання та сприяє позитивному сприйняттю. За певних обставин можна пройти курс ораторського мистецтва для ефективної презентації своїх досліджень у публічних виступах.

Репутація та доброчесність виступають основою позитивного іміджу аспіранта. Дотримання наукової етики та високої репутації є ключовими аспектами успішного іміджу науковця. Дотримання академічної доброчесності, високих стандартів наукової чесності та етики допоможуть вибудувати майбутні наукові відносини на основі довіри та співпраці.

Власні соціальні мережі та веб-сторінки – важливий інструмент формування іміджу аспіранта. Активна присутність в соціальних мережах, створення особистого веб-сайту або наукового профілю, участь у наукових блогах та інших медійних проєктах можуть допомогти підвищити видимість та вплив аспіранта в суспільстві як вченого.

Усі наведені вище складові формування іміджу аспіранта разом з розумною саморекламою (у власних соціальних мережах, Інтернет-ресурсах, під час участі у різних наукових заходах тощо) дозволять сформувати позитивний образ аспіранта як науковця у суспільстві.

Завдяки сформованому іміджу молодий вчений може заявити про себе на весь світ, стати лідером, інфлюенсером та популяризувати науку в суспільстві.

Крім того, варто пам'ятати, що формування іміджу – це процес, який вимагає часу й послідовності. Необхідно систематично працювати над своїм розвитком, будувати взаємовідносини з колегами, публікувати свої дослідження й продовжувати навчатися, щоб підвищити свої шанси на успіх як вченого. Основа ефективного іміджу – це сміливість, не треба боятися нового та змін!

8.2. Цифрові інструменти для розбудови іміджу аспіранта та молодого вченого

Сучасна цифрова трансформація суспільства та вдосконалення цифрових технологій вимагають від сучасних вчених докладання зусиль і в цьому напрямку. Необхідною є розбудова власного цифрового іміджу, що є не модним трендом, а ключовою складовою успішної наукової кар'єри. Розглянемо це питання детальніше, відповідаючи на низку запитань.

Якими є основні складники іміджу вченого?⁴

Нині однією із особливостей цифрового суспільства є швидкий потік наукових даних, одержаних в результаті наукових досліджень. Це зумовлює зростання вимог до їх якості та рівня розвитку цифрової компетентності вчених. Не менш важливою є розбудова іміджу вченого, що є складовою його фахового визнання, наукової кар'єри, оскільки безпосередньо впливає на присудження наукових ступенів, отримання вчених звань, отримання різноманітних грантів, премій, стипендій та ін⁵⁶.

Коновець О.Ф.⁷ зазначає, що іміджетворчою домінантою є кількість публікацій вченого, а також, влучний вибір каналу комунікації, цільової аудиторії, авторитетність та рівень наукових видань. У науковому середовищі є критерії професійного статусу вченого: науковий ступінь,

⁴ Яцишин А. В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

⁵ Яцишин А.В. Особливості розбудови іміджу молодого вченого із використанням цифрових відкритих систем. Цифрова освіта в природничих університетах: зб. матеріалів V Міжнар. наук. конф., 17-18 жовт. 2018 р. Київ, 2018. С. 89-92.

⁶ Яцишин А.В. Розбудова іміджу науково-педагогічних працівників із використанням цифрових відкритих систем. Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності: тези доповідей наук.-практ. конф., 16-17 листоп. 2018 р. Київ, 2018. С. 102.

⁷ Коновець О.Ф. Фахова та публічна репутація вченого: комунікативний аспект. Наукові записки Інституту журналістики. Том 28. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=book.index&book=262>

вчене звання, кількість публікацій та кількість їх цитування іншими дослідниками, відгуки, рецензії, академічні та державні нагороди та ін. Імідж вченого можна виміряти у кілька способів: 1) за допомогою експертного опитування та визнання його результатів у вигляді премій, нагород, надання грантових пріоритетів, інших форм публічного визнання; 2) залучення спеціальних, так званих кількісно-якісних методів – контент-аналізу, індекс-цитування, імпаکت-фактору, на основі чого складаються рейтинги науковців за цими шкалами; 3) використання соціологічних методів дослідження громадської думки: опитування, інтерв'ю, анкетування.

В умовах цифровізації суспільства імідж вчених досліджують та вимірюють за рейтингом їх наукових публікацій у різних цифрових відкритих системах. Погоджуємося із закликком зробленим у статті⁸: «Прагнете ефективно представити власні наукові публікації, знайти нових колег, відкрити нові можливості для фінансування, дізнатись свої наукометричні показники? – Розпочніть розбудовувати свій віртуальний профіль науковця просто зараз!».

Особливості формування іміджу фахівців різних спеціальностей розглянуті у низці досліджень, проте, у цих роботах не було здійснено комплексного розгляду основних напрямів використання цифрових систем для розбудови іміджу вчених. Констатуємо, що проблема розбудови іміджу вчених перебуває лише в стадії розробки і потребує спеціального дослідження, оскільки наукових розвідок, присвячених її вирішенню недостатньо⁹.

Першочергово розглянемо поняття «імідж» і його складові. Впродовж останніх десятиліть поняття «імідж» набуло широкого розповсюдження та було залучено до різних сфер соціального життя, спочатку в галузі реклами та маркетингу, що відбулося завдяки

⁸ Ярошенко Т., Борисова Т. Наукова комунікація в цифрову епоху: з точки зору дослідників, видавців, бібліотекарів. Вісник Книжкової палати. 2015. № 4. С. 44-49.

⁹ Яцишин А. В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

пожвавленню сфер бізнесу та торгівлі, де імідж є чинником впливу на масову свідомість споживача. Згодом це поняття стали застосовувати в психології, соціології, культурології, педагогіці та менеджменті. Наразі поняття «імідж» є міждисциплінарним, таким, що синтезувало особливості різних сфер людського існування та водночас є особливим для кожного окремого наукового напрямку¹⁰.

В сучасних умовах продовжується становлення іміджелогії як науково-прикладної галузі знань, що виникає на межі психології, економіки, соціології, філософії, культурології, педагогіки, політології та інших наук, про що свідчить зростання кількості наукових публікацій і досліджень з проблем іміджу та активне залучення категорії «імідж» до понятійного апарату різних наук¹¹.

Відсутність єдиного тлумачення іміджу призводить до того, що дослідники по-різному підходять до визначення його типології, структури, а також виконуваних ним функцій¹². Загальнопоширені визначення терміну «імідж»: 1) рекламний, представницький образ кого-небудь (наприклад, громадського діяча), що створюється для населення; 2) цілеспрямовано формований образ (особи, явища, предмета), покликаний здійснити емоційно-психологічний вплив з метою популяризації, реклами тощо; 3) образ, зображення, реальний або уявний вигляд, ставлення до них на підставі їхньої популярності та успіху, довіри та симпатії людей; 4) спеціально проєктований та цілеспрямовано впроваджуваний образ предмета чи явища; 5) самореклама та ін.¹³ Спорідненими до терміну «імідж» є кілька понять,

¹⁰ Бондаренко В.І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету: дис. ... доктора педагогічних наук : 13.00.07. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ, 2016. 489 с.

¹¹ Бондаренко В.І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету: дис. ... доктора педагогічних наук : 13.00.07. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ, 2016. 489 с.

¹² Новік Л.О. Психологічний аналіз змістових компонентів позитивного іміджу психолога. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 30. С. 427-436.

¹³ Бондаренко В.І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету: дис. ... доктора педагогічних наук : 13.00.07. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ, 2016. 489 с.

зокрема, «стереотип», «образ», «репутація», «уявлення», «авторитет» та «бренд».

У дослідженні¹⁴ зазначено, що уявлення про людину як фахівця, майстра своєї справи дозволяє створити професійний імідж, ключовою складовою якого виступає особистісний імідж, що сприяє реалізації професійних функцій особистості, її кар'єрному зростанню та досягненню майстерності у певній галузі діяльності. Імідж виступає інструментом спілкування з аудиторією, результатом свідомої роботи, особливо це стосується ситуацій, коли імідж виступає частиною професійного успіху. Тому імідж, в тому числі і професійний є складним соціально-психологічним феноменом, який важко оцінювати якісно за певними об'єктивними критеріями, хоча реальна потреба у цьому достатньо висока. Позитивний професійний імідж, на нашу думку, можна розглядати як показник якісної реалізації фахівця у певній галузі діяльності, який залежить від його готовності до створення такого образу¹⁵. Тому пріоритетом є цілеспрямоване формування іміджу з огляду на здатність людини змінювати властивості там якості, які створюють її імідж за допомогою модифікації діяльності, зовнішнього вигляду, розвитку певних здібностей, зміни поведінкових моделей тощо¹⁶.

Вченими з різних галузей знань розроблено низку практичних рекомендацій щодо застосування спеціальних прийомів, засобів, за допомогою яких можливо створювати та розбудовувати, як особистий імідж, так і імідж організації. Проаналізуємо детальніше специфіку поширення відомостей про вчених, напрями розвитку, прийоми і засоби, що доцільно застосовувати для розбудови іміджу вченого в сучасних умовах цифрової трансформації суспільства.

¹⁴ Новік Л.О. Психологічний аналіз змістових компонентів позитивного іміджу психолога. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 30. С. 427-436.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Бондаренко В.І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету: дис. ... доктора педагогічних наук : 13.00.07. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ, 2016. 489 с.

У публікації¹⁷ висвітлено проблему діяльності особистості в науці, визначено її внесок у світову скарбницю знань. Розкрито аспекти фахового та публічного визнання вченого. Основну увагу приділено аналізу сучасних критеріїв і методів оцінки діяльності науковців. Проаналізовано світовий досвід побудови наукометричних показників і особливості їх застосування в Україні. Розглянуто наукову біографію як феномен визнання вченого.

Дисертаційне дослідження¹⁸ розкриває об'єктивні та суб'єктивні чинники, що сприяють або перешкоджають реалізації наукового потенціалу молодих учених. Уточнено концептуальну інтерпретацію наукового потенціалу, що уможлиблює його емпіричне вимірювання. Враховано два рівні теоретизування (макро- та мікрорівень), однак науковий потенціал мікрорівня є більш доцільним, оскільки базується саме на суб'єктивній складовій наукового потенціалу та дозволяє вивчати науковий потенціал суб'єктів наукової діяльності, тобто молодих учених. В основі макрорівневого підходу лежить неінституційна парадигма суспільного розвитку та ресурсний підхід, які акцентують увагу на ресурсній та інституційній складових наукового потенціалу. Емпірично визначено та досліджено чинники реалізації наукового потенціалу молодих учених¹⁹.

У дослідженні²⁰ проаналізовано культурологічний аспект природи віртуальної реальності як об'єкта дослідження та сфери самопрезентації науковця. Визначено особливості трансформації статусу індивіда як споживача різного роду інформації в мережі. З'ясовано кризові аспекти комунікації «користувач-віртуальне середовище-користувач». Зроблено спробу окреслити значення новітніх змін у сфері культури, пов'язаних з розвитком та поширенням віртуальної реальності.

¹⁷ Критерії визнання вченого / ред.: О. Ф. Коновець; Осередок Наук. Т-ва ім. Шевченка в Києві, Ком. історії і техніки НТШ. Київ: НТШ, 2008. 98 с.

¹⁸ Шелестун К.Ю. Реалізація наукового потенціалу молодих вчених в сучасному суспільстві : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2015. 19 с.

¹⁹ Там само.

²⁰ Кандзюба М. Трансформація статусу науковця в умовах віртуалізації культури: культурологічний аспект. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2010. Вип. 27. С. 341-349.

На рис. 1 узагальнено та схематично представлено головні складники іміджу вченого.

Рис. 1. Головні складники іміджу вченого

Чому цифровий імідж аспіранта і молодого вченого важливий?²¹

Аналіз наукової літератури та власний досвід дозволив сформулювати кілька основних аспектів, які підтверджують важливість розбудови цифрового іміджу аспіранта та молодого вченого:

✓ по-перше, це впливає на «видимість у науковій спільноті», оскільки доступність результатів наукових досліджень безпосередньо впливає на можливість бути поміченим. Цифровий імідж та наукова комунікація допомагають встановлювати персональні контакти та зв'язки з іншими дослідниками, створювати міжнародні команди та залучати ресурси для виконання власних проєктів;

✓ по-друге, для створення професійного бренду. Розбудова цифрового іміджу пов'язана із тим, як Вас сприймають колеги, установи, громадськість. До прикладу, пріоритетним є: публікації у відкритому

²¹ Яцишин А. В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

доступі, наявність наукових профілів у Google Scholar, Scopus, активність у спеціалізованих соціальних мережах для вчених (ResearchGate, Academia.edu). Все перелічене вище створюють позитивне враження про вас як про дослідника;

✓ по-третє, залучення грантів і ресурсів. Значна кількість організацій чи донорів оцінюють не тільки наукові здобутки, а й активність дослідника у цифровому середовищі. Зокрема, публічність, відкритість та висока цитованість, можуть бути вирішальними факторами для отримання додаткового фінансування.

Які основні поради та рекомендації для розбудови іміджу аспірантів і молодих вчених?

Колектив вчених²² наголошує, що на формування бренду вченого впливають: доступність інформації про вченого і академічну або наукову організацію, до якої він належить; наукометричні індекси; використання глобальних ідентифікаторів для підвищення точності при розрахунку показників; публікації вченого в журналах з високим імпаکت-фактором; публікації в ресурсах, для яких забезпечено видимість у світовому інформаційному просторі; залучення до світової системи комунікацій; рівень компетентності.

Ключовим кваліфікаційним механізмом доведення наукової значущості доробку вчених, довіри до отриманих ними результатів є наявність дисертаційних робіт, учнів, монографій і постійних публікацій у профільних наукових журналах, рейтингових за імпаکت-фактором, наукометричних системах, створення наукової школи вченого або причетність до цієї школи, а також участь у різних проектах, програмах, наукових конференціях, що засвідчує затребуваність ученого. Водночас, важливим є забезпечення вільного доступу до наукової творчої спадщини вченого та його школи, що формує високий ступінь довіри до

²² Семененко Л.П., Главчев М.І., Главчева Ю.М. Формування бренду вченого. Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства: матеріали 6 міжнар. наук.-практ. конф., 10–15 вересня 2015 р.. Львів, 2015. С. 22–26.

авторитету вченого та підтримує його та його учнів. У цьому аспекті, завдяки інформаційним технологіям, відкриваються нові можливості підвищення статусу та довіри до результатів його наукових досліджень. Необхідним є створення персональних веб-сторінок (портфоліо) у глобальній мережі, що дає можливість поширювати інформацію не лише у своїй країні, а й за її межами, у світовому науковому співтоваристві²³. Вчені, які сьогодні розуміють значущість системи цитування, самі прагнуть до глибокого представлення результатів своєї наукової діяльності та їх постійного розвитку. Додаються бібліографічні відомості, цифрові копії публікацій, анотації праць, посилання на електронні публікації в Інтернеті, гіперпосилання на галузеві сайти, звукові файли з інтерв'ю, тексти лекцій, рецензій, відгуків²⁴.

Наразі цифрові технології та інструменти відкритої науки розширили можливість представити міжнародній науковій спільноті відомості про свою діяльність, наукові результати та ідеї у вигляді опублікованих і неопублікованих наукових праць, що значно допомагає аспірантам і молодим вченим у створенні власного цифрового іміджу.

У науковій праці²⁵ описано масштабне дослідження видимості в науковій соціальній мережі ResearchGate американських та європейських університетів. Інституційна видимість у ResearchGate сильно пов'язана з кількістю академічного персоналу. Присутність публікацій у Web of Science є достатньою умовою для наявності інституційного профілю в ResearchGate. Для ЗВО і наукових установ у мережі Інтернет оцінка ResearchGate більше співвідноситься з кількістю публікацій, ніж із впливом цитування. Оцінка ResearchGate не повинна використовуватися для порівняння установ за якістю досліджень. ResearchGate став найпопулярнішим веб-сайтом серед

²³ Пастушенко О. Розвиток системи персоніфікації вченого в інформаційному середовищі інтернет. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2015. Вип. 41. С. 295-309.

²⁴ Пастушенко О. Розвиток системи персоніфікації вченого в інформаційному середовищі інтернет. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2015. Вип. 41. С. 295-309.

²⁵ Lepori B., Thelwall M., Hoorani B. Which US and European Higher Education Institutions are visible in ResearchGate and what affects their RG score? Journal of Informetrics. 2018. Vol. 12(3). P. 806–818.

академічних соціальних мереж з точки зору постійних користувачів, але не всі установи приєдналися, і тому оцінки, що присвоюються вченим та установам, є суперечливими. Для закладів, що мають докторські програми, присутність в ResearchGate була тісно пов'язана з кількістю публікацій Web of Science. Отже, інституційні результати в ResearchGate відображають обсяг досліджень більше, ніж наочність; цей показник сильно корелює з кількістю публікацій Web of Science²⁶²⁷.

Отже, рекомендуємо аспірантам і молодив вченим створити та наповнювати персональні профілі у різних наукометричних системах і спеціалізованих соціальних мережах та застосовувати такі системи для наукової комунікації і розбудови персонального іміджу.

Нині, в умовах розвитку цифрового суспільства і вдосконалення цифрових технологій, підготовка дослідників нової технологічної ери і, зокрема, підготовка аспірантів потребує значного оновлення із застосуванням для окреслених цілей цифрових систем та інструментів відкритої науки. Вважаємо, що важливим є підвищення кваліфікації вчених та майбутніх PhD щодо застосування цифрових технологій не тільки для проведення наукових досліджень, а й з метою розбудови персонального іміджу. Розбудова іміджу вченого є ключовою складовою його наукової кар'єри і першочергово впливає на його рейтинги у різноманітних наукометричних системах, на отримання різноманітних грантів, премій, стипендій чи додаткового фінансування досліджень.

На рис. 2 схематично представлено авторське бачення взаємозв'язку розбудови іміджу вченого та організації, в якій він працює чи навчається (аспірантура, докторантура).

²⁶ Там само

²⁷ Яцишин А. В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

Рис. 2. Взаємозв'язок розбудови іміджу вченого та організації

Які цифрові технології застосовувати для розбудови іміджу аспірантів і молодих вчених?

На основі власного досвіду й аналізу наукової літератури обґрунтовано рекомендації для аспірантів і молодих вчених щодо розбудови персонального цифрового іміджу:

1. *Цифровий ідентифікатор вченого ORCID.* Унікальний цифровий ідентифікатор автора, що вирішує проблему правильного визначення документів конкретного автора. Задля економії часу є доцільним проведення обміну інформацією між профілями та імпорту-експорту бібліографічних записів з профілів та інших ресурсів, використання можливостей спеціалізованих систем управління бібліографією (Mendeley, EndNote).

Система обліку ORCID надає дослідникам дві основні можливості: отримання унікального ідентифікатора і контроль за результатами дослідницької роботи; використання інтерфейсу прикладного програмування для передачі даних між різними системами обліку та встановлення авторства наукових робіт у кожній із них. Після реєстрації учаснику проекту надається унікальний ідентифікатор

і персональний профіль в реєстрі ORCID. Це надає можливість контролювати дані власних результатів дослідницької роботи, які можна вводити в реєстр ORCID, редагувати свою персональну інформацію, передавати дані з однієї системи обліку в інші та встановлювати авторство наукових робіт у кожній із них, налагоджувати комунікацію з іншими дослідниками або організаціями²⁸.

2. *Відомості про аспіранта/вченого на офіційному сайті організації де навчається/працює дослідник.* Одним з різновидів персоналізацій науки є створення таких сторінок на сайтах офіційних установ, які пов'язані з діяльністю вченого. Важливим атрибутом сторінок на сайтах офіційних установ є посилання до повнотекстових ресурсів інституційних репозитаріїв. Це дає змогу збільшити помітність вченого в науковому просторі, підвищити показники цитованості його робіт²⁹.

На персональних сторінках учених слід, також, зазначати інформацію про інтернет-адреси особових профілів у науково-інформаційних системах (Google Scholar Citations, Microsoft Academic Search, ORCID, Scopus, Publons та ін.), що дасть змогу дослідити мережу цитування вченого, встановити зв'язки між ученими певного напрямку досліджень. Отже, повнота представлення та оцінки персонального внеску вченого залежить від багатьох складових. Оскільки у світовому науковому середовищі поширеними методами є бібліометричні та статистичні, тому найголовнішим принципом є залучення широкої джерельної бази для проведення бібліографічної ідентифікації особистого внеску та розвитку наукових шкіл. Самі вчені мають бути зацікавленими в представленні таких джерел, як автореферати дисертацій, наукові праці, які підлягають насамперед

²⁸ Новицька Т.Л., Марченко О.О. Інтеграція ідентифікаторів ORCID з інституційними системами підтримки науково-дослідної діяльності. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. №6(56). С. 192-203. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1495/1105>.

²⁹ Пастушенко О. Розвиток системи персоніфікації вченого в інформаційному середовищі інтернет. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2015. Вип. 41. С. 295-309.

бібліометричному аналізу. Важливим елементом метаданих персональних веб-сторінок учених мають бути інші форми активності вченого, зокрема, членство в редакційних колегіях журналів (назви журналів), пов'язані науковими зв'язками особи (наукові керівники, опоненти, редактори, рецензенти, учні, співавтори, професійні колеги), представники наукової династії, список усіх публікацій вченого та публікації про його життя і творчість із зазначенням посилань до електронних версій документів³⁰.

В Україні реалізовано цікавий проєкт, який має назву «Науковці України»³¹, що є одним з інформаційних блоків комплексного проєкту «Science of Ukraine: access to knowledge» (<http://www.nbuv.gov.ua/node/3565>). Також система «Scientists of Ukraine» є систематизованим за галузями знань, науковими ступенями і званнями, регіонами, відомчим та інституційним підпорядкуванням реєстром науковців України. До реєстру науковців може вноситись ретроспективна інформація та інформація про науковців, які не мають наукового ступеня, але мають наукові публікації. Пошукові та інформаційні можливості системи дають змогу: знайти колег, що займаються відповідним напрямом наукових досліджень; добирати списки науковців за місцем роботи, місцем захисту дисертації, установою, відомством, містом; переглядати список публікацій науковця: автореферати, дисертації, книги, наукові статті; завантажувати наявні повні тексти наукових публікацій; отримувати інформацію щодо наявних інформаційних джерел довідкового та біографічного характеру; визначати коло науковців, пов'язаних науковими та родинними зв'язками; переглядати інформацію бібліометричних профілів вчених; користуватись автоматично створеним списком співавторів. Нам імпонує звернення, що зазначене на головні сторінці системи назву «Науковці України», а

³⁰ Пастушенко О. Розвиток системи персоніфікації вченого в інформаційному середовищі інтернет. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2015. Вип. 41. С. 295-309.

³¹ Система «Науковці України». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?C21COM=F&I21DBN=SAUA&P21DBN=SAUA>

саме «Сподіваємося з вашою допомогою зробити кращим імідж науки України!»³².

3. Самоархівування наукових результатів (Електронні бібліотеки, депозитарії та ін.). Власні наукові роботи (статті, монографії, посібники, експериментальні дані, аудіозаписи різних наукових заходів, електронні презентації та тези доповідей тощо) варто розміщувати (самоархівувати) в електронних бібліотеках чи інституційних репозитаріях. Під «самоархівуванням» розуміється розміщення автором безкоштовного примірника електронного документу у всесвітній мережі з метою забезпечення відкритого доступу до нього. Переважно цей термін відноситься до самоархівування статей наукових рецензованих журналів та матеріалів конференцій, а також дисертацій, результатів наукових досліджень та ін. для підвищення його доступності, використання та цитування. У різних електронних бібліотеках є розділ статистики, за допомогою якого можливо виконати оперативний зріз даних щодо використання інформаційних ресурсів. Вчений може відстежити динаміку використання власних наукових праць, з якою частотою цікавляться результатами наукових досліджень, а отже оцінити на скільки актуальною є проблема над якою він працює, або працюють його колеги³³.

4. Персональні профілі в наукометричних системах (Google Scholar, Scopus, WoS та ін.). Створивши особистий профіль у цій системі, може відстежувати бібліографічні посилання на свої публікації, переглядати цитування, графіки цитувань своїх публікацій. Використовуючи ці системи, можливо здійснювати кількісне і якісне оцінювання наукових результатів як окремих дослідників, так і наукових колективів чи організації. Дійсно, «індекс-цитування» є своєрідною рейтинговою шкалою, що визначає кількісно-якісний внесок ученого в науку. Однак незважаючи на те, що цей критерій є формалізованим і, таким чином, ніби меншою мірою залежить від

³² Там само.

³³ Яцишин А.В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

суб'єктивних впливів, усе ж його не можна визнати як єдино достовірний. Більшість експертів вважає, що індекс-цитування – це лише один із показників наукового рівня, якого досяг вчений³⁴.

На рис. 3 зацентровано увагу на тому, що однойменні індекси (h-індекс) у різних наукометричних базах даних і наукових соціальних мережах мають різні значення. Значення показника (h-індекс) розраховується на основі даних, що містяться в конкретній базі.

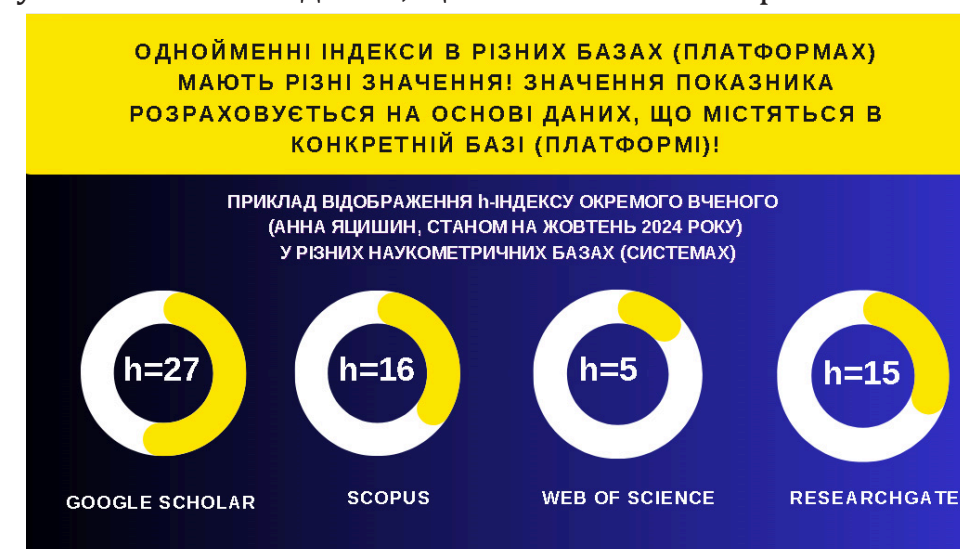

Рис.3. Приклад відображення h-індексу окремого вченого

5. Електронні соціальні та професійні мережі (ResearchGate, Mendeley, Academia.edu, Facebook та ін.). Вважаємо, саме електронні соціальні та професійні мережі, завдяки зручності їх інструментів і сервісів стали основними для швидкого зворотного зв'язку з громадськістю та поширенням власних наукових результатів. До прикладу є електронні соціальні мережі, що створені спеціально для наукової спільноти, а саме: ResearchGate, Ukrainian Scientists Worldwide, Computer Science Student Network, LinkedIn, Scientific Social Community, SciPeople та ін. Напрями застосування електронних соціальних мереж вченими та майбутніми PhD: самопрезентація вченого; пошук наукового матеріалу та відстеження новин про наукові

³⁴ Коновець О.Ф. Фахова та публічна репутация вченого: комунікативний аспект. Наукові записки Інституту журналістики. Том 28. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=book.index&book=262>.

масові заходи; підтримка наукових контактів і організації тематичних груп чи сторінок; оцінка та моніторинг ефективності власних наукових робіт.

Рекомендації щодо застосування електронних соціальних і наукових мереж для розбудови іміджу аспірантів і молодих вчених³⁵
363738:

1) важливим є пошук наукового матеріалу та відстеження новин про наукові масові заходи. Здійснити в ній реєстрацію, створити приватну сторінку, розмістити дані про себе та здійснити налаштування. Можна мати особисті сторінки у різних соціальних мережах, все залежить від вашої мети: спілкування з іншими науковцями чи пошук наукових контактів заходів тощо. Кожного дня у світі проводяться багато наукових масових заходів: конференції, семінари, круглі-столи, майстер-класи, тренінги та ін. на теми пов'язані із вашим науковим дослідженням, публікуються нові книги і журнали. Дослідники намагаються поширити свої наукові результати серед колег розміщуючи посилання на них чи оголошуючи де їх можна переглянути чи завантажити. У наукових соціальних мережах, як і в звичайних, варто підписатися на обрану людину чи тематичну сторінку і нові надходження відобразатимуться у вашій стрічці новин. Якщо ви проводите наукове дослідження спробуйте щодня переглядати новини і ви будите дійсно знати, і орієнтуватися у наукових розвідках з обраної проблеми;

³⁵ Iatsyshyn A.V., Popov O.O., Kovach V.O., Deinega I.I., Kovalenko V.V. Formation of the scientist image in modern conditions of digital society transformation. Journal of Physics: Conference Series, 2021, Vol.1840(1), DOI:10.1088/1742-6596/1840/1/012039.

³⁶ Kovach V., Deinega I., Iatsyshyn Anna, Iatsyshyn Andrii, Kovalenko V., Buriachok V.: Electronic Social Networks as Supporting Means of Educational Process in Higher Education Institutions. CEUR Workshop Proceedings. 2020. Vol. 2588. P. 418-433. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2588/paper35.pdf>.

³⁷ Яцишин А.В. Особливості розбудови іміджу молодого вченого із використанням цифрових відкритих систем. Цифрова освіта в природничих університетах: зб. матеріалів V Міжнар. наук. конф., 17-18 жовт. 2018 р. Київ, 2018. С. 89-92.

³⁸ Яцишин А.В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

2) для підтримки наукових контактів, презентації себе і організації тематичних груп чи сторінок. Розміщуючи відомості про себе на персональній сторінці, варто щоб інформація була вичерпною, потрібно згадати про нагороди, дипломи і сертифікати. Тому академічні соціальні мережі є найкращим простором для встановлення професійних контактів. Можна написати повідомлення автору, публікація якого вас зацікавила та поставити додаткові запитання. Електронні соціальні і професійні мережі через свою популярність можуть бути гарним засобом, дозволяючи використовувати різні методи: робота в групі, дискусія, вирішення та аналіз ситуаційних задач, отримання консультації тощо. Також, за допомогою електронних соціальних і професійних мереж може бути здійснено значний інформаційний вплив, що призведе до розширення свідомості зміни світогляду користувачів цих мереж. Можна створити тематичну групу, запросити до неї учасників і разом досліджувати певну проблему, обмінюватися досвідом, презентувати результати досліджень тощо;

3) для проведення певних частин експериментальних досліджень (опитувань, анкетувань, тестувань) чи виконання спільного проекту. Функціонал соціальних мереж дозволяє створювати закриті і відкриті групи, до яких можуть входити тільки визначені адміністратором учасники, тому у закритій групі можливо розміщувати необхідний матеріал, інформацію, а саме: тексти, відео, зображення, посилання, опитування, анкетування та ін.³⁹ Окрім цього є можливість проводити опитування, незалежне оцінювання результатів навчання усіма користувачами групи та здійснювати обговорення, ділитися досвідом, та просто спілкуватися із однодумцями. Вважаємо, що електронні соціальні мережі можуть стати потужним засобом для проведення певних аспектів науково-дослідної роботи;

³⁹ Яцишин А. В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

4) для оцінки та моніторингу ефективності власних наукових робіт. Наукові дослідження мають активно обговорюватись ще у процесі їх виконання, а не лише після публікації отриманих результатів – це і є їх апробацією. Бажання дослідника поділитися власними напрацюваннями у професійних мережах є чудовою нагодою почути відгуки про свою наукову роботу. З цією метою також варто використати інструменти статистики, що пропонуються у більшості соціальних мереж. Отримані аналітичні звіти покажуть які з публікацій привертають найбільшу увагу і отримали схвалення та з яких країн користувачі цікавилися вашими дописами, публікаціями⁴⁰. Наголошуємо, що сучасному вченому варто здійснювати професійну активність у електронних і академічних соціальних мережах.

6. *Апробація результатів наукових досліджень (доповіді, виступи, вебінари, відеозаписи, участь у наукових масових заходах).* Важливу роль у формуванні іміджу науковця відіграє його діалог із громадськістю – як безпосередньо під час зустрічей, так і через засоби масової комунікації. Це участь у суспільних, наукових дискусіях, відкритих круглих столах, семінарах, прес-конференціях, а також у таких іміджевих заходах, як Дні науки, виставки, семінари, фестивалі, інтелектуальні та науково-пізнавальні ігри, ток-шоу на телебаченні та ін.

Нині використання цифрових технологій є актуальним і вимушеним заходом, оскільки широка громадськість зможе ознайомитися із науковими результатами, що вплине на розбудову наукового іміджу вченого та іміджу установи, у якій навчається чи працює дослідник. З власного досвіду та узагальнивши відомості на інформаційних ресурсах, було підготовлено рекомендації щодо покращення персональних цифрових профілів вчених (рис.4).

⁴⁰ Kovach V., Deinega I., Iatsyshyn Anna, Iatsyshyn Andrii, Kovalenko V., Buriachok V.: Electronic Social Networks as Supporting Means of Educational Process in Higher Education Institutions. CEUR Workshop Proceedings. 2020. Vol. 2588. P. 418-433. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2588/paper35.pdf>.

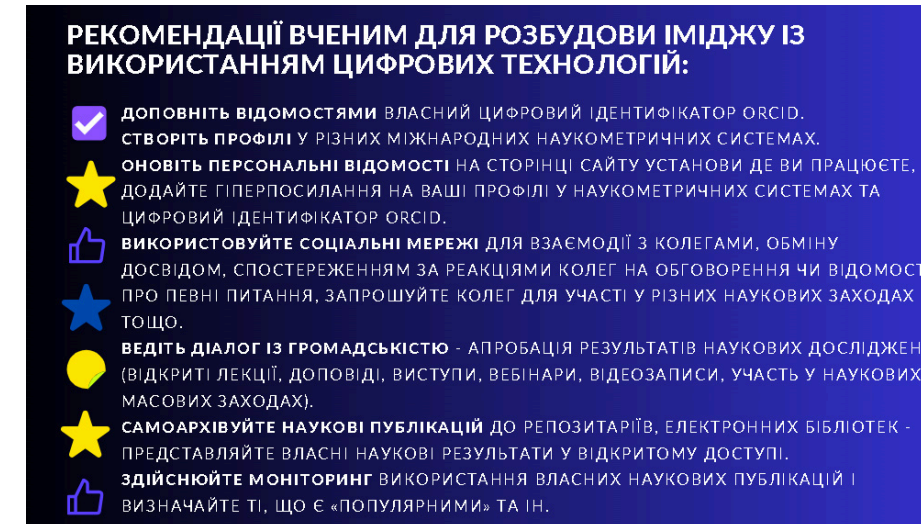

Рис. 4. Рекомендації щодо покращення персональних цифрових профілів вчених

Слід наголосити, що вчені розуміють важливість самопрезентації в соціальних мережах, проте персональні сторінки та сайти часто не містять повної інформації. Крім того, наявність численних цифрових профілів на різних платформах ускладнює їх актуалізацію.

Як створити ефективний цифровий імідж аспіранта і молодого вченого?

На підставі аналізу наукової літератури та власного досвіду сформульовано рекомендації для розбудови власного цифрового іміджу аспіранта і молодого вченого:

- ✓ по-перше, важливо підтримувати інформацію у ваших цифрових профілях в актуальному стані. Варто створити ORCID та зареєструватися у наукометричних базах даних і регулярно оновлювати інформацію;
- ✓ по-друге, забезпечити відкритий доступ до ваших публікацій. Рекомендовано публікувати статті у відкритому доступі та самоархівувати результати досліджень у репозиторіях;
- ✓ по-третє, використовуйте спеціалізовані соціальні мережі для вчених. Створіть профіль у ResearchGate та LinkedIn;
- ✓ по-четверте, демонструйте та візуалізуйте результати своїх

наукових досліджень. Варто створювати інфографіку, презентації про вашу наукову діяльність - це доповнить Ваш цифровий імідж.

Розбудова іміджу аспіранта і молодого вченого є багатоаспектним і цілеспрямованим процесом, що спрямований на фахове визнання та публічну активність. Тому, рекомендуємо використовувати цифрові технології та інструменти відкритої науки, використання яких позитивно впливає на розбудову персонального цифрового іміджу та іміджу організації у якій працюють вчені чи навчаються аспіранти.

Водночас, розбудова цифрового іміджу має бути не разовим кроком, а постійним та цілеспрямованим процесом. Наголосимо на перевагах, які дає розбудова цифрового іміджу: кар'єрний розвиток, залучення міжнародної співпраці і мотивація та натхнення для інших.

Також, було визначено та обґрунтовано напрями і засоби для розбудови іміджу аспірантів і молодих вчених в умовах цифрової трансформації суспільства. Сформовано рекомендації для розбудови іміджу із використанням цифрових технологій та інструментів відкритої науки: 1) створіть авторський цифровий ідентифікатор ORCID; 2) створіть профілі у різних міжнародних наукометричних системах; 3) оновіть персональні відомості на сторінці сайту установи де ви працюєте, додайте гіперпосилання на ваші профілі у наукометричних системах та цифровий ідентифікатор ORCID; 4) використовуйте соціальні мережі для взаємодії з колегами, обміну досвідом, спостереженням за реакціями колег на обговорення чи відомості про певні питання, запрошуйте колег для участі у різних наукових заходах тощо; 5) представляйте власні наукові результати у відкритому доступі, а саме, самоархівуйте наукові публікації до електронних бібліотек; 6) здійснюйте моніторинг використання власних наукових публікацій і визначаєте ті, що є «популярними» та ін.⁴¹

⁴¹ Яцишин А. В. Цифрові відкриті системи у підготовці аспірантів і докторантів: монографія / Анна Володимирівна Яцишин. – Київ: ЦП «Компринт», 2020. – 416 с.

ПІСЛЯМОВА ПРОДОВЖЕННЯ НАУКОВОЇ (НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ

Захист дисертації є лише першим етапом для формування наукової кар'єри молодого вченого. Продовження наукової або науково-технічної діяльності після захисту дисертації аспірантом залежить від особистих цілей, планів і можливостей. Важливим є те, що навіть не залишаючись працювати в університеті або в науковій установі, він може і надалі займатись науковою діяльністю. Наведемо кілька напрямків щодо продовження наукової або науково-технічної діяльності після захисту:

✓ *Публікації.* Продовження публікації своїх досліджень в наукових журналах, конференціях та збірниках. Можна приділити увагу зауваженням та пропозиціям, які виникли під час захисту, продовжити розвивати та поглиблювати свою наукову тему. Це допоможе збільшити наукову репутацію й визнання, і сприятиме подальшому фінансуванню й співпраці з іншими вченими.

✓ *Гранти і стипендії.* Позитивним аспектом є можливість отримання грантів і стипендій для фінансування своїх подальших наукових проєктів. Це може включати національні гранти, міжнародні стипендії або програми фінансування від університетів чи дослідницьких організацій.

✓ *Мережа контактів.* Підтримувати зв'язки з іншими науковцями і спеціалістами у конкретній науковій галузі, продовжувати комунікацію з науковим керівником, а також вченими, з якими познайомився аспірант під час захисту. Участь у конференціях, семінарах та робочі групи, де є можливість зустріти нових колег та встановити партнерські відносини для спільних досліджень і проєктів.

✓ *Постдокторські стажування.* Можливість здобуття постдокторського стажування для поглиблення своїх наукових знань

і вмінь. Це дозволить працювати під керівництвом визнаних експертів у кожній окремій галузі й отримати нові дослідницькі перспективи.

✓ *Викладацька діяльність.* Після захисту дисертації завжди є можливість отримання посади викладача або доцента в університеті. Це дозволить поєднувати наукову роботу з навчанням та наставництвом молодих вчених.

✓ *Робота в наукових установах.* Можна розпочати роботу в системі НАН України або інших наукових установах, підприємствах тощо, зайняти позицію дослідника або наукового співробітника в наукових організаціях, наукових лабораторіях або дослідницьких центрах. Такі місця надають можливість продовжувати виконання дослідницьких проектів та співпрацювати з іншими вченими.

✓ *Міжнародна співпраця.* Є можливість участі в міжнародних дослідницьких проектах та співпраці з вченими з інших країн. Це допоможе розширити горизонти своєї діяльності, обмінюватися знаннями та використовувати ресурси, недоступні на національному рівні.

✓ *Проведення подальших досліджень.* Після захисту дисертації можна продовжувати наукову роботу в тому ж напрямку або розширювати його. Можна почати працювати над докторською дисертацією. Є можливість проводити додаткові дослідження, аналізувати нові дані, публікувати свої результати в наукових журналах і брати участь у конференціях та семінарах.

Це лише кілька можливих шляхів для продовження наукової кар'єри після захисту дисертації. Важливо зробити план дій і визначити свої цілі, а потім активно працювати над їх досягненням. Для молодого вченого необхідно завжди займатися своїм науковим розвитком, шукати можливості для професійного зростання та працювати заради майбутнього України.

ДОДАТОК А

Зразок 1

Стратегія підготовки здобувача наукового ступеня

Мета стратегії. Розвиток здобувача як висококваліфікованого науковця з глибокими знаннями в обраній науковій галузі, здатного до проведення самостійних досліджень, генерації інноваційних ідей та їх практичного впровадження, а також підготовка його до викладацької діяльності та інтеграції у міжнародну наукову спільноту.

Завдання стратегії:

1. Формування наукових компетенцій:

- визначення актуальної наукової теми, що відповідає сучасним викликам у галузі досліджень.
- розробка детального плану наукового дослідження, включаючи ключові етапи, терміни виконання, необхідні ресурси.
- проведення систематичних досліджень у межах обраної тематики з використанням сучасних методів і технологій.

2. Розвиток публікаційної активності:

- підготовка та публікація наукових статей у рецензованих наукових журналах, участь у конференціях, написання розділів у монографіях.
- активна участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах для представлення результатів своїх досліджень.
- використання міжнародних наукових платформ для публікацій результатів досліджень і поширення наукових знань.

3. Розвиток навичок міждисциплінарного співробітництва:

- участь у міждисциплінарних дослідницьких групах, співпраця з фахівцями з інших галузей науки.

- розширення наукового кругозору шляхом інтеграції знань із різних дисциплін у межах власного дослідження.

- організація та участь у спільних наукових проєктах, що передбачають об'єднання зусиль науковців з різних галузей.

4. **Участь у грантових програмах:**

- підготовка та подання заявок на участь у національних та міжнародних грантових програмах для фінансування наукових досліджень.

- розвиток навичок управління науковими проєктами, включаючи планування бюджету, координацію діяльності та звітування.

- використання можливостей для участі у стажуваннях, наукових обмінах та програмах академічної мобільності.

5. **Розвиток педагогічних компетенцій:**

- залучення до викладацької діяльності через проведення лекцій, семінарів, практичних занять.

- розробка навчальних матеріалів, курсів, програм для здобувачів, що враховують сучасні методики викладання.

- підготовка до викладацької діяльності шляхом участі у тренінгах з педагогічної майстерності.

6. **Дотримання наукової етики:**

- ознайомлення з етичними нормами та стандартами у наукових дослідженнях.

- уникання плагіату, фабрикації даних та інших форм недоброчесної наукової поведінки.

- дотримання принципів прозорості, відповідальності та доброчесності у всіх аспектах наукової та викладацької діяльності.

7. **Інтеграція у міжнародну наукову спільноту:**

- участь у міжнародних наукових конференціях, семінарах, симпозіумах.

- встановлення контактів із зарубіжними колегами, участь у міжнародних наукових мережах.

- публікація наукових статей у іноземних/міжнародних журналах, участь у редакційних колегіях.

8. **Забезпечення сталого розвитку та самовдосконалення:**

- постійне оновлення знань та навичок шляхом участі у навчальних курсах, тренінгах, майстер-класах.

- залучення до самоосвіти, читання наукової літератури, аналізу новітніх досліджень у відповідній галузі.

- розвиток критичного мислення, здатності до самостійного прийняття рішень та вирішення наукових проблем.

Етапи реалізації стратегії:

1. **Перший рік підготовки:**

- визначення наукової теми, формулювання цілей та завдань дослідження.

- розробка індивідуального плану наукової роботи.

- початковий етап збору та аналізу літератури, підготовка першої наукової публікації.

2. **Другий рік підготовки:**

- активне проведення досліджень, збір та аналіз даних.

- участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах.

- публікація результатів досліджень у наукових журналах.

3. **Третій рік підготовки:**

- завершення емпіричних досліджень, формулювання висновків.

- підготовка дисертаційного дослідження, його апробація на наукових форумах.

- оформлення та подання дисертації до захисту.

4. **Четвертий рік підготовки (за наявності):**

- захист дисертації, публікація основних результатів у монографіях або наукових журналах.

- підготовка до викладацької діяльності, завершення педагогічної практики.

- планування подальшої наукової кар'єри, участь у постдокторських програмах.

Оцінка та моніторинг реалізації стратегії:

- щоквартальні зустрічі з науковим керівником для обговорення прогресу та внесення коригувань до плану роботи.
- періодичне оцінювання досягнень за допомогою захисту звітів, презентацій, участі у наукових заходах.
- постійний моніторинг якості виконання наукового дослідження, відповідності запланованим цілям та завданням.

ДОДАТОК Б

Зразок 2

Стратегія підготовки здобувача наукового ступеня

1. Мета та завдання підготовки

Мета. Забезпечити високий рівень наукової та професійної підготовки здобувача наукового ступеня, спрямований на формування його як компетентного дослідника, здатного здійснювати самостійні наукові дослідження та інтегрувати результати досліджень у практичну діяльність.

Завдання:

- розвиток навичок науково-дослідницької діяльності, включаючи формулювання наукових проблем, проведення емпіричних досліджень та аналіз результатів.
- формування компетенцій у галузі наукової комунікації через публікацію результатів досліджень, участь у наукових конференціях, семінарах та інших заходах.
- розвиток педагогічних навичок для можливого подальшого залучення до викладацької діяльності.
- забезпечення дотримання академічної доброчесності та етичних норм у науковій діяльності.
- створення умов для успішного захисту дисертації та отримання наукового ступеня.

2. Основні етапи підготовки:

Етап 1: Вступ та орієнтація (1 рік навчання):

- вибір наукового керівника та визначення теми дисертації.
- формування індивідуального плану науково-дослідницької роботи.
- вивчення основних методологічних підходів та сучасних тенденцій у галузі досліджень.

- початковий етап збору наукових джерел та формулювання наукової проблеми.

- початок підготовки до викладання та участь у семінарах з педагогіки.

Етап 2: Дослідницька діяльність (2-3 роки навчання):

- проведення емпіричних досліджень відповідно до плану.
- аналіз і систематизація отриманих даних, розробка наукових гіпотез.

- публікація перших результатів досліджень у наукових журналах.

- участь у наукових конференціях, семінарах, презентація результатів досліджень.

- розвиток навичок роботи у міждисциплінарних групах та участь у міжнародних наукових обмінах.

Етап 3: Завершення наукової роботи (4 рік навчання):

- оформлення та узагальнення результатів дослідження у вигляді дисертації.

- підготовка до публічного захисту дисертації.

- останні публікації результатів досліджень у наукових журналах та збірниках конференцій.

- завершення педагогічної практики та підготовка звіту за результатами викладацької діяльності.

3. Розвиток наукових компетенцій:

- поглиблення знань у вибраній галузі через регулярний аналіз сучасних наукових публікацій.

- підвищення кваліфікації через участь у тематичних курсах, семінарах, майстер-класах.

- навчання ефективному використанню сучасних інформаційних технологій у дослідженнях (аналіз даних, робота з базами даних, програмування).

4. Публікаційна та презентаційна діяльність:

- планування та публікація наукових статей у рецензованих журналах (національних та міжнародних).

- підготовка до участі у наукових конференціях, симпозіумах, воркшопах.

- презентація проміжних результатів досліджень на внутрішніх семінарах кафедри чи наукових груп.

5. Педагогічна підготовка:

- проходження педагогічної практики під керівництвом досвідченого викладача.

- розробка та проведення лекційних та практичних занять.

- розробка навчальних матеріалів та методичних рекомендацій для студентів.

- оцінка якості педагогічної діяльності через зворотній зв'язок від студентів та колег.

6. Етика та академічна доброчесність:

- впровадження етичних норм у науково-дослідницьку діяльність.

- навчання дотриманню правил академічної доброчесності, уникненню плагіату та фабрикації даних.

- залучення до обговорення етичних дилем у науці та пошуку рішень через участь у відповідних семінарах.

7. Міжнародна мобільність та грантова підтримка:

- активне залучення до програм академічної мобільності (Erasmus+, Fulbright, Horizon Europe тощо).

- участь у грантових конкурсах для фінансування наукових досліджень.
- пошук міжнародних наукових партнерів та участь у спільних дослідницьких проєктах.

8. Оцінка та моніторинг прогресу:

- регулярний аналіз виконання індивідуального плану роботи разом із науковим керівником.
- перегляд та коригування плану в разі необхідності, залежно від досягнутих результатів та нових обставин.
- ведення портфоліо здобувача, що включає всі наукові досягнення, публікації, участь у конференціях та інших наукових заходах.

9. Підготовка до захисту дисертації:

- оформлення тексту дисертації відповідно до вимог.
- обговорення та внесення корективів на основі зауважень наукового керівника та рецензентів.
- попередній захист дисертації на кафедрі або в науковій групі.
- підготовка до публічного захисту: розробка презентації, тренування виступу, підготовка до відповідей на запитання.

10. Післядипломна підтримка:

- підтримка контактів із науковим керівником та науковою спільнотою після завершення підготовки.
- планування подальшої наукової та викладацької кар'єри.
- пошук можливостей для публікації монографії або інших форм представлення результатів досліджень.

ДОДАТОК В

Зразок 3

Універсальна зразкова стратегія підготовки здобувачів наукового ступеня

1. Мета підготовки. Забезпечення якісної наукової та професійної підготовки здобувачів, що включає розвиток дослідницьких навичок, компетентності у науковій та викладацькій діяльності, а також здатність до самостійного проведення досліджень і захисту дисертації для отримання наукового ступеня.

2. Основні завдання

- Формування навичок самостійного наукового дослідження.
- Розвиток навичок публікаційної діяльності та наукової комунікації.
- Забезпечення ефективного використання методології та інструментів досліджень.
- Підвищення кваліфікації у викладацькій діяльності.
- Вивчення етичних принципів у науці та академічної доброчесності.
- Підготовка до захисту дисертації та публічного представлення результатів досліджень.

3. Основні етапи підготовки

Етап 1: Початковий (1 рік)

- Вибір наукового керівника та визначення теми дослідження.
- Ознайомлення з основними джерелами літератури з теми дослідження.
- Розробка індивідуального плану роботи.

- Вивчення основних методологічних принципів дослідження.
- Підготовка перших наукових статей для публікації (огляд літератури, теоретичні аспекти).

Етап 2: Дослідницький (2-3 роки)

- Проведення емпіричних досліджень або експериментів.
- Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.
- Публікація проміжних результатів у наукових журналах.
- Участь у наукових конференціях, симпозіумах, семінарах.
- Апробація результатів дослідження на внутрішніх наукових заходах.
- Підготовка звітів про виконану роботу.

Етап 3: Завершальний (4 рік)

- Оформлення результатів дослідження у вигляді дисертації.
- Обговорення результатів з науковим керівником.
- Публікація ключових результатів у фахових журналах.
- Підготовка до публічного захисту дисертації (розробка презентації, тренування виступу).
- Захист дисертації та отримання наукового ступеня.

4. Публікаційна та презентаційна діяльність

- Публікація статей у рецензованих наукових журналах (щонайменше 3-5 статей за час підготовки).
- Участь у наукових конференціях, симпозіумах, воркшопах з представленням результатів досліджень.
- Підготовка тез доповідей для конференцій.

- Публікація монографії або спільного наукового збірника (за потреби).

5. Педагогічна діяльність

- Проходження педагогічної практики під керівництвом викладача (за можливості).
- Проведення лекційних та семінарських занять для студентів.
- Розробка методичних матеріалів і навчальних програм.
- Аналіз результатів педагогічної діяльності на основі зворотного зв'язку від студентів.

6. Етика та академічна доброчесність

- Вивчення етичних норм у науковій діяльності (наукова етика, конфіденційність, запобігання плагіату).
- Дотримання принципів академічної доброчесності під час публікацій та досліджень.
- Ознайомлення з нормативними документами щодо наукової етики.
- Участь у семінарах та тренінгах з етичних аспектів наукової діяльності.

7. Оцінка та моніторинг прогресу

- Щорічне оцінювання виконання індивідуального плану здобувача.
- Регулярні зустрічі з науковим керівником для обговорення прогресу.
- Внесення коректив до плану роботи за необхідності.
- Оцінка проміжних результатів дослідження через презентації науковій спільноті.

8. Підготовка до захисту дисертації

- Оформлення тексту дисертації відповідно до вимог закладу/установи.
- Попередній захист дисертації на кафедрі або в науковій групі.
- Підготовка до публічного захисту (розробка презентації, тренування відповідей на питання).
- Публічний захист дисертації та отримання наукового ступеня.

9. Подальший розвиток

- Планування післядипломної наукової діяльності.
- Пошук можливостей для грантової підтримки подальших досліджень.
- Участь у наукових колективах та дослідницьких проєктах.
- Публікація результатів наукової діяльності після захисту дисертації.

ДОДАТОК Г

Приклад плану дисертаційної роботи 1 Дисертаційна робота у галузі права

Тема: Правові аспекти захисту прав людини в умовах цифрової трансформації

План:

Вступ

- Актуальність теми дослідження.
- Мета і завдання роботи.
- Об'єкт і предмет дослідження.
- Методи дослідження.
- Структура дисертації.

Розділ I: Теоретико-правові основи захисту прав людини в цифрову епоху

- Поняття та основні принципи прав людини.
- Вплив цифрових технологій на права людини.
- Нормативно-правове регулювання захисту прав людини у цифровому середовищі.

Розділ II: Правові виклики цифрової трансформації

- Конфіденційність та захист персональних даних.
- Проблеми кібербезпеки та права людини.
- Інтернет-свободи та їх обмеження: правові аспекти.

Розділ III: Міжнародний досвід захисту прав людини в умовах цифрової трансформації

- Аналіз практики Європейського суду з прав людини.

- Порівняльний аналіз законодавства країн ЄС та США.
- Рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства.

Розділ IV: Перспективи розвитку правового регулювання захисту прав людини у цифровому середовищі

- Прогнозування правових тенденцій у контексті цифрової трансформації.
- Пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази.

Висновки

- Основні результати дослідження.
- Практичні рекомендації.
- Напрями подальших досліджень.

Список використаних джерел

- Перелік літератури та нормативних актів.

Додатки

- Додаткові матеріали, таблиці, схеми, діаграми.

ДОДАТОК Д

Приклад плану дисертаційної роботи 2 Дисертаційна робота у галузі економіки

Тема: Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах глобалізації

План:

Вступ

- Актуальність дослідження.
- Мета і завдання роботи.
- Об'єкт і предмет дослідження.
- Методи дослідження.
- Структура роботи.

Розділ I: Теоретико-методологічні засади стратегічного управління

- Поняття стратегічного управління.
- Основні підходи до формування стратегії підприємства.
- Вплив глобалізації на стратегію підприємств.

Розділ II: Аналіз стратегічного управління підприємствами в умовах глобалізації

- Особливості стратегічного планування в глобальних компаніях.
- Оцінка впливу глобалізаційних процесів на конкурентоспроможність підприємств.
- Аналіз практик стратегічного управління в міжнародних корпораціях.

Розділ III: Моделі та інструменти стратегічного управління для підприємств в умовах глобалізації

- Моделі SWOT, PEST та аналіз конкурентних сил.
- Використання стратегічних карт для оцінки ефективності.
- Інструменти управління змінами та ризиками в умовах глобальних викликів.

Розділ IV: Розробка стратегії розвитку національних підприємств в умовах глобалізації

- Рекомендації щодо розробки стратегічних планів.
- Практичні інструменти для впровадження стратегії.
- Оцінка ефективності стратегічного управління на прикладі конкретного підприємства.

Висновки

- Висновки та узагальнення результатів дослідження.
- Практичні рекомендації для підприємств.

Список використаних джерел

- Перелік наукової літератури та інших джерел.

Додатки

- Додаткові матеріали, таблиці, схеми, графіки.

ДОДАТОК Е

Приклад плану дисертаційної роботи 3 Дисертаційна робота у галузі педагогіки

Тема: Формування професійних компетенцій у майбутніх вчителів засобами інтерактивних технологій

План:

Вступ

- Актуальність дослідження.
- Мета і завдання роботи.
- Об'єкт і предмет дослідження.
- Методи дослідження.
- Структура дисертації.

Розділ I: Теоретичні засади формування професійних компетенцій у майбутніх вчителів

- Поняття та структура професійних компетенцій.
- Теоретичні підходи до формування компетенцій у педагогів.
- Вплив інтерактивних технологій на процес навчання.

Розділ II: Інтерактивні технології у підготовці майбутніх вчителів

- Аналіз сучасних інтерактивних методів навчання.
- Використання цифрових технологій у підготовці педагогів.
- Оцінка ефективності інтерактивних технологій у формуванні компетенцій.

Розділ III: Методика використання інтерактивних технологій у формуванні професійних компетенцій

- Розробка методики використання інтерактивних технологій.
- Апробація методики на базі навчального закладу.
- Аналіз результатів впровадження та оцінка ефективності.

Розділ IV: Рекомендації щодо вдосконалення підготовки майбутніх вчителів

- Пропозиції щодо впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес.
- Рекомендації для педагогічних навчальних закладів.
- Перспективи подальших досліджень у галузі педагогіки.

Висновки

- Узагальнення результатів дослідження.
- Практичні рекомендації для педагогів.

Список використаних джерел

- Перелік наукової літератури, нормативних актів та інших джерел.

Додатки

- Додаткові матеріали, анкети, опитувальники, результати експериментів.

ДОДАТОК Ж

Приклад плану дисертаційної роботи 4 Дисертаційна робота у галузі природничих наук

Тема: Вплив кліматичних змін на біорізноманіття в умовах урбанізованих територій

План:

Вступ

- Актуальність теми дослідження.
- Мета і завдання роботи.
- Об'єкт і предмет дослідження.
- Методи дослідження.
- Структура роботи.

Розділ I: Кліматичні зміни та їх вплив на екосистеми

- Огляд сучасних досліджень кліматичних змін.
- Вплив глобального потепління на природні екосистеми.
- Особливості кліматичних змін у міських умовах.

Розділ II: Оцінка біорізноманіття в умовах урбанізованих територій

- Методики оцінки біорізноманіття.
- Аналіз стану біорізноманіття в урбанізованих районах.
- Вплив урбанізації на флору та фауну.

Розділ III: Моделювання впливу кліматичних змін на біорізноманіття

- Розробка моделей прогнозування змін біорізноманіття.
- Аналіз сценаріїв розвитку екосистем у міських умовах.

- Оцінка адаптаційних можливостей флори та фауни.

Розділ IV: Заходи щодо збереження біорізноманіття в умовах урбанізації

- Розробка рекомендацій для міського планування.
- Пропозиції щодо створення зелених зон та біокоридорів.
- Оцінка ефективності заходів зі збереження біорізноманіття.

Висновки

- Основні результати дослідження.
- Практичні рекомендації.

Список використаних джерел

- Перелік наукової літератури, нормативних актів, статистичних даних.

Додатки

- Графіки, таблиці, карти, фотографії.

ДОДАТОК 3

Приклад плану дисертаційної роботи 5

Вступ

- Актуальність теми дослідження.
- Мета і завдання роботи.
- Об'єкт і предмет дослідження.
- Гіпотеза дослідження (якщо актуально).
- Наукова новизна та практична значущість дослідження.
- Методи дослідження.
- Огляд літератури та стан досліджуваної проблеми.
- Структура дисертації.

Теоретичні основи дослідження

- Огляд ключових теорій, концепцій та підходів, пов'язаних з темою дослідження.
- Аналіз існуючих досліджень та їх вплив на обрану тему.
- Визначення основних понять та категорій, що використовуються у дослідженні.
- Систематизація наукових підходів до вивчення проблеми.
- Узагальнення теоретичних основ дослідження.

Методологія дослідження

- Вибір методів та методик дослідження, їх обґрунтування.
- Опис процесу збору даних.
- Інструментарій дослідження (анкети, опитувальники, експериментальні установки тощо).
- Методи аналізу даних.

- Оцінка надійності та валідності застосованих методів.

Аналіз результатів дослідження

- Представлення та опис отриманих результатів.
- Порівняльний аналіз результатів із існуючими даними (якщо актуально).
- Визначення закономірностей, тенденцій та взаємозв'язків.
- Інтерпретація результатів з точки зору теоретичних основ дослідження.
- Критичний аналіз отриманих даних.

Обговорення

- Порівняння отриманих результатів із гіпотезою дослідження.
- Обговорення значущості отриманих результатів для теорії та практики.
- Розгляд можливих обмежень дослідження.
- Пропозиції щодо подальших досліджень.

Висновки

- Узагальнення основних результатів дослідження.
- Висновки щодо досягнення поставлених цілей і вирішення завдань дослідження.
- Визначення наукової новизни та практичної значущості результатів.
- Рекомендації для практичного застосування результатів дослідження.

Список використаних джерел

- Повний перелік літературних джерел, нормативних актів, статистичних даних та інших матеріалів, використаних у роботі.

Додатки

- Додаткові матеріали, які не увійшли до основного тексту, але є важливими для розуміння проведеного дослідження (графіки, таблиці, результати експериментів, програмний код, анкети тощо).

ДОДАТОК К

Напрями застосування цифрових сервісів для наукової діяльності

Напрями застосування	Найменування чи клас цифрових сервісів
Визначення актуальних напрямів для проведення наукових досліджень. Пошук, критичний добір наукових даних і наукової літератури, оприлюднення й розповсюдження освітніх та наукових матеріалів. Аналіз наукових публікацій, які є найбільш цитованими. Аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду з досліджуваної проблеми.	1. Електронні бібліотеки та репозитарії (Zenodo, EBSCO, DBLP, Електронна бібліотека НАПН України, Електронна бібліотека ЗВО, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Educational resources information center); 2. Електронні наукові видання; 3. Наукометричні бази даних (Google Scholar, Scopus, Web of Science, Open Ukrainian Citation Index (OUCI)); 4. Національний репозитарій академічних текстів; 5. Пошукові системи мережі Інтернет (Google, Yahoo!)
Наукова комунікація з колегами, науковим керівником чи консультантом, з професорсько-викладацьким складом та адміністрацією ЗВО/наукової установи. Пошук партнерів для спільних наукових проєктів та співпраці.	1. Соціальні та професійні електронні мережі (Facebook, LinkedIn, Publons, ResearchGate); 2. Месенджери (Telegram, Viber, WhatsApp) 3. Системи для відеоконференцзв'язку (Zoom, Microsoft Teams, Skype) 4. Цифровий ідентифікатор ORCID.
Для опрацювання кількісних даних та визначення статистичної рівнозначності між групами досліджуваних об'єктів.	Google таблиці, Microsoft Excel, Statistica, StatGraphics, orange.biobab.si.

Для складання бібліографічних описів у пристатейних списках наукових джерел.	EndNote, Mendeley, Biblioexpress, Zotero.
Для розробки і складання тестів, анкет, опитувальників.	Google Форми, MyTest, Knowing, Quizlet, Proprofs, Kahoot!, ClassMarker, PLICKERS, Easy Test Maker
Для організації та участі у масових заходах (конференції, вебінари та ін.). Для організації і проведення навчальних занять, вебінарів, майстер-класів, презентацій та ін.	Системи для відеоконференцзв'язку (Zoom, Microsoft Teams, Skype, Google Meet, Google Клас, OpenMeetings, BigBlueButton та ін.).
Для підготовки цифрових презентацій (візуалізація отриманих наукових результатів), для виступів на наукових заходах (апробації наукових результатів) і захисту дисертаційної роботи.	Програмні засоби для створення презентації та відеоматеріалів: Microsoft PowerPoint, Canva, Prezi, Google презентації, uvScreenCamera, VideoCap, CamStudi, Windows Movie Maker, Apple Keynote, LibreOffice / OpenOffice / NeoOffice Impress, ProShow Producer, Corel Presentations, Lotus Freelance Graphics, Lotus Symphony Presentations, SoftMaker, Ability Presentations, GoBe Productive, Thinkfree Show, KPresenter.
Для віддаленого контролю цифрових пристроїв, обміну файлами між керуючою та керованою машинами, для спільної (одночасної) роботи: з текстом рукопису дисертації спільно з науковим керівником чи підготовкою наукової публікації та ін.	1. Програми віддаленого управління (TeamViewer, Any Desk, Ammy Admin та ін.) 2. Google Документи, Office 365, Google Диск та ін.
Для безпечного використання цифрових технологій та захисту даних.	1. Антивірусні програми (Avast AntiVirus, AVG AntiVirus, Avira AntiVirus). 2. Хмарні сховища (Dropbox, Google Диск). 3. Архіватори (WinRAR).

Планування науково-дослідницької діяльності та управління науковими проектами.	Google Календар, Trello, MeisterTask, Asana, Any.DO, Todoist, TickTick та ін.
Для організації та автоматизації процесу управління науковим масовим заходом (конференція, семінари). З метою забезпечення рецензування та збереження матеріалів наукового заходу.	Morressier, EasyChair, COMS - Conference Management Software, notso.easyscience.education
Для перевірки унікальності наукових текстів (запобігання академічного плагіату).	Unicheck, Content-watch, Advego, Plagiarisma та ін.
Організація і проведення опитувань, презентацій результатів наукових досліджень, організація тематичних груп та ін.	Facebook, Telegram, Viber, YouTube, сайти ЗВО/наукових установ, блоги та спеціалізовані сайти з проблематики дослідження
Для проведення аналітики, моніторингу, отримання наукометричних і вебметричних даних про оприлюднені результати дослідження. Для визначення рейтингів вчених, наукових колективів та ЗВО/наукових установ.	Scopus, Web of Science, Google Scholar, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), статистичні сервіси Електронних бібліотек, ResearchGate, Бібліометрика української науки, Портал «Наука України: доступ до знань», Webometrics та ін.
Для верифікації фото та відео матеріалів.	1. Верифікація фото (Google Chrome, Tineye, Baidu, Google Maps, Google Street View та ін.) 2. Верифікація відео (YouTube DataViewer, Wolfram Alpha, InVID та ін.)
Для розбудови іміджу вченого потрібно мати особисті профілі у різних наукометричних системах.	1. ORCID, Scopus, Web of Science, Google Scholar. 2. ResearchGate, Facebook та ін.

Варто презентувати свої досягнення і підтримувати наукову комунікацію з колегами через соціальні та професійні мережі.	
--	--

ДОДАТОК Л

РЕЦЕНЗІЯ

на колективну **МОНОГРАФІЮ**

**«Науковий керівник: мистецтво наставництва: монографія /
Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.; за ред.
Лемещенко-Лагода В.В. К.: Рада молодих учених, 2025. 225 с.**

Роль наукового керівника як викладача та наставника є надзвичайно значущою та багатогранною в процесі навчання й наукової діяльності аспірантів. Він не лише сприяє засвоєнню освітніх компонентів, а й відіграє ключову роль у формуванні особистісних і професійних якостей здобувачів, необхідних для успішної наукової кар'єри в сучасному світовому академічному середовищі. Крім того, науковий керівник є важливим джерелом знань, досвіду та професійної підтримки, що забезпечує якісну підготовку аспіранта до захисту дисертації та подальшої діяльності в науковій сфері.

Рецензована монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» є ґрунтовним дослідженням, присвяченим цій проблематиці. Видання, підготовлене авторським колективом у складі Олесі Ващук, Михайла Шепітька, Олександра Торбаса, Анастасії Сімахової та Анни Яцишин, складається з передмови, восьми розділів, післямови та дев'яти додатків.

Однією з ключових особливостей цієї колективної монографії є її концептуальна цілісність, яка простежується у послідовному розгляді всього процесу підготовки здобувачів – від вступу до аспірантури чи докторантури до прилюдного захисту дисертації. Окрему увагу приділено визначенню ролі наукового керівника в контексті роботи із

здобувачами наукового ступеня на кожному з етапів цього процесу, що робить монографію актуальним та цінним джерелом для науково-педагогічних працівників.

Перший розділ монографії «Організація підготовки здобувачів наукового ступеня» є корисним методичним орієнтиром для тих, хто вступає до аспірантури чи докторантури. У доступній і логічно структурованій формі автори висвітлюють ключові етапи — від вступу та формулювання наукової теми до організації прилюдного захисту й отримання наукового ступеня.

Особливу увагу в розділі приділено важливості правильного планування наукової діяльності здобувача, раціонального використання часу та ефективного пошуку необхідних ресурсів. З цією метою автори акцентують увагу на розробці індивідуальної стратегії підготовки, що включає комплекс методологічних, науково-дослідних та організаційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності та результативності всього процесу здобуття наукового ступеня.

Ключовим компонентом цієї стратегії є індивідуальний план роботи, який слугує основним документом для контролю та оцінки прогресу дослідження. Він охоплює структуровані, організаційні та послідовні дії здобувача, включаючи чіткий розподіл етапів дослідження, виконання конкретних наукових завдань, контроль їхньої якості, визначення часових рамок, наукову апробацію результатів, а також написання й оформлення остаточної версії дисертації.

Завершальним етапом реалізації індивідуального плану є підготовка здобувача до прилюдного захисту, що є кульмінаційним

моментом його наукової діяльності. Саме завдяки ретельно вибудованій стратегії та системному підходу здобувач досягає поставлених цілей у встановлені терміни.

У першому розділі монографії автори Михайло Шепітько та Олеся Ващук приділяють особливу увагу питанням етики в освіті, особливостям спілкування з науковим керівником та взаємодії з колегами й іншими учасниками освітнього процесу. Ці аспекти є надзвичайно важливими не лише для успішного проходження етапу аспірантури чи докторантури, а й у ширшому контексті формування майбутніх науковців. У розділі презентовано ключові етичні складники, які мають бути дотримані під час здійснення наукової діяльності та здобуття наукового ступеня.

Другий розділ присвячено аналізу нормативно-правових документів, що регламентують процес здобуття наукового ступеня. Автор двох підрозділів Олександр Торбас розглядає нормативно-правову базу, яка визначає вимоги до навчання, проведення наукових досліджень та процедуру захисту дисертацій. Представлені нормативні документи формують систему, яка сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців у сфері науки й освіти, регулюючи їхні права, обов'язки та критерії оцінки наукових результатів.

Розділи третій «Перший рік навчання здобувача наукового ступеня», четвертий «Другий рік навчання здобувача наукового ступеня», п'ятий «Третій рік навчання здобувача наукового ступеня», шостий «Завершення навчання здобувача наукового ступеня» та сьомий «Публічний захист здобувача наукового ступеня» послідовно висвітлюють основні етапи підготовки аспіранта чи докторанта до

захисту дисертації. Авторка цих розділів Олеся Ващук детально аналізує особливості кожного року навчання, починаючи з початкового етапу, коли здобувач обирає наукового керівника та визначається з темою дослідження, й закінчуючи завершальним етапом, що включає оформлення дисертації та підготовку до її прилюдного захисту.

Протягом навчання здобувачі, поряд із виконанням навчального плану, активно займаються науковою діяльністю: здійснюють експериментальні дослідження, працюють з науковою літературою, аналізують отримані відомості та розробляють концептуальні підходи, гіпотези й наукові результати.

Шостий та сьомий розділи монографії присвячено завершальним етапам підготовки здобувачів наукового ступеня. Авторка аналізує процес представлення основних наукових результатів у вигляді дисертаційного дослідження, оформленого відповідно до академічних вимог. Окремо розкрито питання підготовки до прилюдного захисту, який передбачає презентацію основних наукових здобутків перед спеціалізованою вченою радою та відповіді на запитання членів комісії. Після успішного захисту здобувач отримує науковий ступінь, що відкриває перед ним перспективи подальшої академічної чи наукової кар'єри.

Протягом усього періоду навчання здобувача наукового ступеня відчутним є супровід наукового керівника, на чому авторка п'яти розділів Олеся Ващук акцентує увагу. Детально розглядаються ключові аспекти ролі наукового керівника на всіх етапах підготовки здобувача: менторська підтримка та спрямування, розвиток наукового

мислення, формування практичних і дослідницьких навичок, консультування щодо наукової роботи, оцінка прогресу, підготовка до захисту, а також моральна підтримка й мотивація. Важливим аспектом є орієнтація наукового керівника на подальший академічний розвиток здобувача, зокрема через рекомендації щодо продовження наукових досліджень на постдокторському рівні.

Окрему увагу авторка приділяє ролі наукового керівника у наданні моральної, психологічної та соціальної підтримки здобувачеві, особливо в умовах наукових невдач, стресових ситуацій або непередбачуваних обставин під час дослідницької діяльності та захисту дисертації. Наставник не лише сприяє подоланню труднощів, а й допомагає здобувачеві подолати страхи та невпевненість, які можуть виникнути на шляху до здобуття наукового ступеня.

Восьмий розділ монографії «Розвиток іміджу молодого вченого» присвячено питанням формування наукової репутації аспіранта та його позиціонування в академічному середовищі. Анастасія Сімахова наголошує, що науковий імідж є важливим елементом професійної самореалізації дослідника та значною мірою залежить від його наукових досягнень. Зокрема, публікації у рецензованих наукових журналах, участь у конференціях, семінарах та успішна реалізація дослідницьких проєктів сприяють утвердженню молодого науковця у професійній спільноті.

Особливий акцент зроблено на важливості активної участі аспірантів у міжнародних наукових спільнотах, підтриманні контактів із колегами як у межах власної країни, так і за кордоном. Участь у наукових асоціаціях, професійних організаціях, форумах і

конференціях дозволяє здобувачам ознайомитися з новітніми тенденціями у своїй галузі та знайти потенційних партнерів для співпраці.

Цікавою є теза авторів щодо волонтерства як одного з інструментів формування наукового іміджу. Залучення до популяризації науки, публічні виступи та особистий науковий бренд сприяють донесенню наукових ідей до широкої аудиторії, що має важливе значення не лише для академічного середовища, а й для суспільства загалом.

Окремо розглянуто роль цифрових технологій у розбудові наукової репутації. Використання соціальних мереж та спеціалізованих наукових платформ сприяє поширенню результатів досліджень і встановленню професійних контактів. Анна Яцишин наголошує на важливості створення та ведення персональних профілів у наукометричних системах і спеціалізованих академічних мережах, що сприяє розширенню наукових комунікацій та зміцненню професійного іміджу молодого вченого.

Отож позитивними сторонами монографії є:

-актуальність теми (приміром питання формування іміджу молодого науковця є надзвичайно важливим у сучасному академічному просторі);

-логічна структура – текст чітко поділено на розділи та підрозділи, що дозволяє легко зорієнтуватися в матеріалі, а додатки є приємним бонусом для здобувача;

-практичні рекомендації – наведені конкретні поради щодо розвитку професійного іміджу. Акцент на академічній доброчесності

та високих стандартах наукової діяльності є особливо важливим, а звернення уваги на соціальні мережі, веб-сторінки та наукові платформи є актуальним для сучасного наукового середовища.

Однак є побажання та рекомендації щодо додаткових правок та уточнень.

1. Назва монографії «Науковий керівник: мистецтво наставництва», на перший погляд, може викликати певне здивування, оскільки правомірність назви залежить від змісту монографії. Якщо вона здебільшого стосується ролі наукового керівника та його методів наставництва, то назва – цілком слушна. Проте лише п'ята частина монографії акцентує увагу на наставництві наукового керівника (див. сторінки: 38-39, 64-73, 80-81, 89-90, 102-103, 108-109, 113-114, 115-116, 119-121, 124-126, 130-133, 140, 143-145, 155-157, 170-172, 184-185, 192, 201-203). Фокус змісту припадає більше на здобувача наукового ступеня. Якщо зміст роботи справді зорієнтований на аспірантів, але в назві акцент зроблено на «наукового керівника», то назва може бути сприйнята як дещо зміщена або неповна. У такому разі можна було б розглянути коригування заголовка, наприклад, уточнивши, що йдеться про наставництво в контексті роботи з аспірантами, оскільки такою є основна мета роботи. Наприклад, «Науковий керівник: аспекти наставництва в контексті роботи з аспірантами».

2. Бажано було б додати короткі відомості про авторів монографії та їхні світлини.

3. На п'ятій сторінці в двох реченнях передмови «Завдяки цьому виданню ви зможете глибше зрозуміти потреби здобувачів, уникати професійного вигорання та розвивати стійкі моделі роботи.

Підсумовуючи, монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» покликаний допомогти вам не лише стати ефективним наставником, але й зробити значний внесок у розвиток науки.» вживається звертання «ви», «вам», що не корелює з іншими формами звертання у цій передмові (див. с. 5). Не зрозуміло, до кого звертається, очевидно, колектив авторів: до читача?, до наукового керівника?

4. Наприкінці передмови бажано було б вказати автора чи колектив авторів передмови та місце і дату її написання.

5. На мою думку, варто було б в умовах воєнного стану додати ще один розділ «Як уникати професійного вигорання?» Було б доречно додати приклади або пояснення механізму запобігання професійного вигорання, про що бігло йшлося у передмові. А також розширити перший розділ, присвячений етичним питанням у наставництві, додавши питання конфлікту інтересів або кордонів особистісних взаємовідносин в контексті наукової роботи. Очевидно, це і буде перспективою подальших розвідок.

Проте, на жаль, робота не позбавлена недоліків:

1. Необхідно ліквідувати граматичну неузгодженість.

У абзаці на п'ятій сторінці: «Ця монографія є корисним інструментом для наукових керівників з різним рівнем досвіду. Він надає практичні рекомендації, які допоможуть ефективніше підтримувати інтелектуальну допитливість, критичне мислення та креативність здобувачів.» речення починається з «монографія є корисним інструментом», а далі використовується займенник «він», що суперечить граматичній узгодженості. Якщо ж мова йде про

інструмент (він), то інструмент не може надати практичні рекомендації. Коректніше було б замінити «він» на «вона».

У реченні «Підсумовуючи, монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» покликаний допомогти вам не лише стати ефективним наставником, але й зробити значний внесок у розвиток науки.» (с. 5) слід замінити «покликаний» на покликана.

Необхідно узгодити «підкреслити важливість участь аспіранта» (с. 207); «і наукових соціальній мережі» (с. 219).

2. Слід уникати термінологічну неузгодженість:

Варто більш чітко визначити поняття: замість «навчальний процес» використовувати тільки «освітній процес», замість «наукова складова» – «наукова складова частина або науковий складник», замість «публічний захист» – «прилюдний захист».

Уникати повторення одного і того ж пояснення в різних частинах тексту.

3. Слід уникати неоднозначне формулювання деяких речень:

У деяких випадках конструкції речень є надто складними або тавтологічними, що може ускладнювати сприйняття тексту.

Наприклад, речення «Етичні аспекти підготовки здобувачів також включають формування відповідального ставлення до використання ресурсів, зокрема, природних, фінансових та людських, що передбачає розвиток у здобувачів екологічної свідомості, економного та відповідального використання ресурсів, а також розуміння глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, збереженням біорізноманіття та стійким розвитком.» (с. 17) можна зробити більш лаконічним.

Простежуємо повтори:

-пунктів 2 і 4: «Загальнопоширені визначення терміну «імідж»: 1) рекламний, представницький образ кого-небудь (наприклад, громадського діяча), що створюється для населення; 2) цілеспрямовано формований образ (особи, явища, предмета), покликаний здійснити емоційно-психологічний вплив з метою популяризації, реклами тощо; 3) образ, зображення, реальний або уявний вигляд, ставлення до них на підставі їхньої популярності та успіху, довіри та симпатії людей; 4) цілеспрямовано формований образ (якоїсь особи, явища, предмета), покликаний справити емоційно-психологічний вплив на когось з метою популяризації, реклами тощо» (с. 210).

-«Комунікація та презентації – навички ефективної комунікації та публічних виступів є важливими для іміджу науковця. Вміти чітко і зрозуміло передавати свої дослідження та ідеї, як у письмовій, так й в усній формі допоможе отримати визнання та сприяє позитивному сприйняттю.» (с. 207).

У тексті монографії часто повторюються слова «також» (с. 12 – сім разів) і «важливий» (с. 24 – чотири рази, с. 20-21 – десять разів), що створює враження одноманітності та перевантаженості. Рекомендую урізноманітнити лексику, використовуючи синоніми або перефразовуючи речення для підвищення стилістичної виразності тексту.

Рекомендую замінити слово «також» синонімами або альтернативними конструкціями, наприклад: «крім того», «до того ж», «окрім цього», «водночас».

Рекомендую зменшити повторення слова «важливий», використовуючи синоніми відповідно до контексту: «значущий», «ключовий», «суттєвий», «фундаментальний», «пріоритетний», «необхідний».

Слід перефразувати речення, щоб уникнути тавтології. Наприклад, замість «важливий аспект дослідження» можна використати «ключовий елемент дослідження» або «суттєва характеристика аналізу».

Бажано було б переглянути логіку побудови речень – можливо, деякі повторення виникають через однакову структуру висловлювань. Варто урізноманітнити синтаксис, об'єднувати або розбивати речення для кращого ритму тексту. Такі зміни зроблять текст більш динамічним, природним і приємним для читання.

4. Звернути увагу на покликання на джерела у монографії.

Зокрема, у тексті другого розділу є лише два покликання (с. 36 і с. 61), що є недостатнім для наукової роботи. Було б доречно додати більше академічних джерел тощо, які підтверджують наведені тези.

5. Щоб зробити матеріал більш живим та наочним, було б доцільно зробити акцент на практичні приклади.

Адже розділи містять загальні рекомендації. Було б корисно доповнити їх реальними прикладами (не)успішних молодих науковців, які (не)ефективно сформувавши свій імідж. У монографії – відсутні приклади відомих наставників.

6. Очевидною залишається потреба в узагальнюючих висновках.

Наприкінці розділів та монографії варто підсумувати ключові аспекти, виділити основні кроки та можливі помилки.

7. Простежуємо стилістичні та друкарські огріхи: «ступні» (с. 37); див. нумерацію (с. 72); «цінностно-наповненого» (с. 207); «бережіть допоможуть вибудувати майбутні наукові відносини на основі довіри та співпраці» (с. 208); «У дослідження описано масштабне дослідження» (с. 215); «вадливість» (с. 213); замість «там» – та (с. 217); відсутня кома (с. 224); «зайняття посади викладача» (с. 225); «Важливим є те, що навіть не залишаючись працювати в університеті або в науковій установі, продовжувати наукову діяльність.» (с. 225).

Загалом, монографія є цінним джерелом для аспірантів і докторантів на різних етапах їхнього наукового шляху. Вона є корисною не лише для тих, хто вже перебуває у процесі здобуття наукового ступеня, а й для тих, хто лише розпочинає свій шлях у науці.

Монографія становить собою валідний внесок у розвиток теорії та практики наукового наставництва, пропонуючи корисні рекомендації для удосконалення наукового процесу.

Рекомендую монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» до друку.

Рецензент:
докторка філософії, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

О. Б. Галицька

ДОДАТОК М

РЕЦЕНЗІЯ

На монографію: Науковий керівник: мистецтво наставництва: монографія / Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.; за ред. Лемещенко-Лагода В.В. К.: Рада молодих учених, 2025. 225 с.

Зміна моделі підготовки наукових кадрів, яка розпочалася у 2014 році, вочевидь зумовила оновлення ролі наукового керівника при підготовці здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. Адже здобувач, згідно Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502) має право на отримання методичного і змістовного наукового консультування (керівництва) щодо власного дослідження від наукового консультанта (керівника/керівників). Науковий керівник здійснює наукове керівництво за науковою роботою аспіранта (ад'юнкта) над дисертацією, проведенням його власного наукового дослідження, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта (ад'юнкта), контролює виконання індивідуального плану наукової роботи і відповідає перед вченою радою закладу за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника.

Разом з тим, незважаючи на таку важливу роль наукового керівника, відомих рецензентці розробок, порадників, методичних рекомендацій щодо діяльності наукового керівника – немає.

У 2023 році було проведено пілотну програму підвищення кваліфікації для наукових керівників PhD «Інноваційний науковий керівник». Програма реалізована під егідою Інноваційного університету у межах реалізації проєкту «Інноваційний університет і лідерство». Фаза VI «Моделі академічної автономії та університет в системі освіти протягом життя». Співорганізаторами та розробниками Програми виступили: від Львівського державного університету внутрішніх справ – Ірина Гловюк; від Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» – Лариса Колісник; від Донецького національного університету імені Василя Стуса – Анна Осмолівська; від ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» – Ганна Музиченко; від Національного університету «Львівська політехніка» – Уляна Садова; від Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України – Наталія Авшенюк; від Інституту цифровізації освіти НАПН України – Анна Яцишин.

Отже, для освітньо-наукової спільноти відчувається брак розробок, які стали б «дорожньою картою» для наукових керівників. Виданням, яке здатне ліквідувати цю «лакуну», є монографія: Науковий керівник: мистецтво наставництва: монографія / Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.; за ред. Лемещенко-Лагода В.В. К.: Рада молодих учених, 2025.

Рецензована монографія має цікаву та логічну структуру, складається з восьми розділів, що містять 20 підрозділів, і загалом дає потрібний обсяг інформації для наукових керівників.

Розділ I «ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ» присвячений дослідженню таких питань:

- організаційні складові здобуття наукового ступеня;
- етичні складові здобуття наукового ступеня;
- стратегія та план роботи при підготовці здобувача наукового ступеня;
- індивідуальна стратегія підготовки здобувача наукового ступеня.

Слід підтримати авторський виділ основних організаційних етапів здобуття ступеня; розкриття освітніх організаційних складових здобуття ступеня; зміст наукової складової стратегії при підготовці здобувача. Надзвичайно важливими є етичні складові здобуття ступеня, і автори слушно приділяють ґрунтовну увагу етиці досліджень та академічній доброчесності. Утім, у цій частині не вистачає покликань на ресурси з цих питань, до яких міг би звернутись як сам науковий керівник, так і порадити їх здобувачам, а також покликань на Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX.

Слушно приділена увага і етичності комунікації між учасниками освітнього процесу.

Слід підтримати думку авторів про те, що «Стратегія підготовки здобувачів повинна базуватися на комплексному підході, що враховує всі аспекти процесу підготовки. Вона включає такі ключові елементи, як визначення навчальних цілей і завдань, розробка змісту навчальних програм, вибір методів і форм навчання, організація навчального процесу, оцінка результатів навчання та забезпечення постійного

розвитку професійних компетенцій здобувачів. Стратегія повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, нових вимог ринку праці та потреб здобувачів наукового ступеня» (с. 19).

Логічним є і розуміння індивідуальної стратегії підготовки здобувача, що включає «визначення ключових етапів наукового дослідження, послідовність їх виконання, контроль за дотриманням вимог і графіку, а також забезпечення необхідних ресурсів для досягнення цілей. Основою стратегії є науковий план дослідження, визначення методів його реалізації та підготовка здобувача до публічного захисту» (с. 26), та її змісту.

З порад стосовно цього розділу можливо надати такі:

1. Зважаючи на термінологію Закону України «Про вищу освіту» та те, що за цим законом, доктор філософії - це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра; ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи, доречніше було б вживати формулювання «ступінь доктора філософії».

2. У якості елемента наукової складової слід доречно розглянути пошук наукових джерел та їх обробку та питання методології дослідження.

Розділ II «НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ» концентрується на таких аспектах:

- нормативне закріплення на національному рівні здобуття наукового ступеня;

-нормативне закріплення на рівні ЗВО (НУ) здобуття наукового ступеня.

У цьому розділі загалом вичерпно охарактеризовано нормативне забезпечення здобуття ступеня. З порад до цього розділу можна висловити хіба що відсутність аналізу проблемних формулювань Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), які висвітлені, наприклад, у публікації: Балинська О.М., Гловюк І.В. Зміни у підготовці докторів філософії та порядку їх атестації: юридичний погляд .

Розділ III «ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ» розкриває питання:

- пошукові запити здобувача (аспіранта, ад'юнкта): бібліографія, стан ринку;
- емпіричні дослідження здобувача наукового ступеня;
- висунення первинних гіпотез та їх апробація здобувачами наукового ступеня;
- наукові праці та пілотні моделі здобувача наукового ступеня.

Слід підтримати рекомендації щодо організації роботи наукового керівника та здобувача наукового ступеня у перший рік навчання (встановлення чітких цілей і плану роботи; регулярні консультації та зворотний зв'язок; огляд та аналіз наукової літератури; підтримка в розробці методології дослідження; організація та проведення емпіричних досліджень; підтримка у написанні наукових праць; розвиток навичок публічних виступів та апробація результатів;

підтримка мотивації та подолання труднощів; оцінка прогресу та корекція плану роботи) (с. 64-67).

Слід погодитись з виділеними та проаналізованими викликами для наукового керівника та здобувача у перший рік навчання, хоча їх перелік, без сумніву, можна було б продовжити. Слушними є і сучасні тенденції для наукового керівника та здобувача наукового ступеня у перший рік навчання.

Методологічно вірними є виділені етапи проведення емпіричних досліджень. Логічним є і розгляд етичних аспектів емпіричних досліджень.

З порад до цього розділу можна висловити включення до ролі наукового керівника у контексті апробації результатів консультування з метою запобігти використанню неетичних апробацій (конференцій, які проводяться виключно для отримання коштів від учасників, журналів, де обіцяють гарантовану швидку публікацію тощо). Крім того, у контексті методів, пілотних моделей не вистачило посилань на більш спеціальну літературу з цих питань.

Розділ IV «ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ» містить дані про:

- емпіричні дослідження другого року навчання здобувача наукового ступеня;
- формування висновків та їх апробація здобувачем наукового ступеня;
- наукові праці, пілотні моделі тощо на другому році навчання здобувача наукового ступеня.

Слід повністю підтримати рекомендації до другого року навчання для здобувача та наукового керівника, хоча вони не є вичерпними. Слід погодитись з виділеними та проаналізованими викликами для наукового керівника та здобувача у другий рік навчання, хоча їх перелік, як і стосовно першого року навчання, можна було б продовжити.

Цікавими є етапи апробації висновків та виклики при формуванні та апробації висновків, дії наукового керівника щодо формування висновків та їх апробації здобувачем.

Важливими є поради стосовно розвитку наукової кар'єри та внеску у наукову спільноту та ролі публікацій у науковій репутації здобувача.

До цього розділу є, як і до попереднього, є порада, що у контексті методів, пілотних моделей не вистачило посилань на більш спеціальну літературу з цих питань.

Розділ V «ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ» деталізує такі аспекти:

-впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність;

-впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність;

-впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у виробництво.

У розділі сформульовано слушні рекомендації для здобувача ступеня, наукового керівника, етапи та виклики впровадження наукових результатів.

Запропоновано дії наукового керівника щодо провадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність, хоча вони стосуються більше підготовки результатів, а не впровадження. Це стосується і дій здобувача.

Слід підтримати виділені етапи впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у навчальну діяльність, у виробництво та очікувані виклики.

Важливими є пропоновані зразки актів впровадження.

З порад до цього розділу можна виділити питання про нормативну обов'язковість впровадження наукових та (або) науково-технічних (прикладних) результатів у наукову (науково-технічну) діяльність. Крім того, мова має йти не про отримання авторських прав, а про їх реєстрацію (с. 147).

У розділі VI «ЗАВЕРШЕННЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ» розкрито:

-підведення підсумків дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня;

-оформлення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня.

У монографії правильно розкрито сутність основних елементів підведення підсумків та дії наукового керівника на цьому етапі.

Слід погодитись і з виокремленими викликами під час підведення підсумків дисертаційного дослідження.

У контексті оформлення дисертації бажано було б додати перевірку наявності запозичень за допомогою програмного забезпечення.

З порад щодо цього розділу: після речення «особлива увага приділяється списку використаних джерел, який має бути повним, без пропущених важливих робіт, і оформленим відповідно до вимог (наприклад, APA, MLA тощо)» - додати покликання на приклади оформлення та програми, які допомагають у такому оформленні (с. 193, аналогічна порада – с. 195).

Розділ VII «ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ ЗДОБУВАЧА НАУКОВОГО СТУПЕНЯ» розкриває питання підготовки до публічного захисту, процесу публічного захисту, основних викликів публічного захисту, дії наукового керівника та здобувача наукового ступеня під час публічного захисту, дії здобувача.

Разом з тим, до двох рекомендацій є певні питання.

1. Сформульовано таку дію здобувача: «Робота над доопрацюванням дисертації (за потреби) (с. 204). Якщо під час захисту рада висловила рекомендації щодо вдосконалення роботи, здобувач повинен ретельно їх проаналізувати та виконати. Важливо зберегти конструктивний підхід і прагнути покращити свою роботу на основі наданих порад. Здобувач може звернутися до наукового керівника за додатковими консультаціями щодо того, як найкраще реалізувати ці рекомендації та вдосконалити дисертацію.» Коли роботу вже захищено, то мова про доопрацювання саме дисертації йти не може, хіба що тексту дослідження для підготовки, наприклад, монографії за підсумками захисту дисертації.

2. Також виокремлено таку дію здобувача: «Підготовка до публікації результатів. Після успішного захисту здобувач повинен розпочати процес публікації своїх наукових результатів у наукових журналах. Він має підготувати наукові статті, ґрунтуючись на своїх дослідженнях, та обрати відповідні видання для публікації. На цьому етапі важливо дотримуватися наукових стандартів публікації та врахувати можливі зауваження, які були висловлені під час захисту». Зважаючи на правила стосовно недопустимості самоплагіату, то вочевидь, що ці наукові статті після захисту мають містити результати, яких немає у дисертації. Тому навряд таку рекомендацію можна підтримати.

РОЗДІЛ VIII «РОЗВИТОК ІМІДЖУ МОЛОДОГО ВЧЕНОГО» присвячений дослідженню питань:

- формування іміджу аспіранта;
- цифрові інструменти для розбудови іміджу аспіранта та молодого вченого;

У розділі слушно виділені опції, які допоможуть формуванню іміджу аспіранта. Велика і цілком обґрунтована увага присвячена застосуванню для цієї мети цифрових інструментів. Цікавими є поради та рекомендації для розбудови іміджу аспірантів і молодих вчених, у тому числі щодо ефективного цифрового іміджу. Зокрема, йдеться про таке: 1) створіть авторський цифровий ідентифікатор ORCID; 2) створіть профілі у різних міжнародних наукометричних системах; 3) оновіть персональні відомості на сторінці сайту установи де ви працюєте, додайте гіперпосилання на ваші профілі у наукометричних системах та цифровий ідентифікатор ORCID; 4) використовуйте

соціальні мережі для взаємодії з колегами, обміну досвідом, спостереженням за реакціями колег на обговорення чи відомості про певні питання, запрошуйте колег для участі у різних наукових заходах тощо; 5) представляйте власні наукові результати у відкритому доступі, а саме, самоархівуйте наукові публікації до електронних бібліотек; 6) здійснюйте моніторинг використання власних наукових публікацій і визначайте ті, що є «популярними» та ін. (с. 224).

У післямові монографії викладено можливості для продовження наукової (науково-технічної) діяльності.

До загальних порад щодо удосконалення монографії можна віднести розгляд питань використання ШІ для здійснення наукового керівництва та надання покликань на джерела для більш глибокого дослідження викладених у монографії питань.

Аналіз монографії свідчить про те, що вона, без сумніву, буде корисна науковим керівниками при здійсненні наукового керівництва. У ній розкриті усі важливі сучасні аспекти такої діяльності наукового керівника.

**Рецензентка, д.ю.н., проф.
професорка кафедри
кримінального-правових дисциплін ННІПД
Львівського державного університету
внутрішніх справ**

Ірина ГЛОВЮК

ДОДАТОК Н

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію:

«Науковий керівник: мистецтво наставництва»

**Автори: Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.;
за редакцією: Лемещенко-Лагоди В. В.**

Монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» є всебічним і практично орієнтованим дослідженням, присвяченим комплексному висвітленню процесу підготовки здобувачів наукового ступеня. Видання має чітку структуру, що відображає ключові етапи наукової діяльності та наставництва.

Монографія містить вісім розділів:

Розділ I – Організація підготовки здобувачів наукового ступеня. У цьому розділі автори детально розглядають основні аспекти організації навчання та формування індивідуальних освітньо-наукових траєкторій. Відзначено значення ефективної взаємодії між здобувачами і їхніми науковими керівниками.

Розділ II – Нормативне закріплення. Цей розділ аналізує законодавчі та нормативні вимоги до підготовки наукових кадрів в Україні, розкривається огляд актуальних регламентів і стандартів, що регулюють захист дисертацій та процедуру присудження наукових ступенів.

Розділи III–V – Перший, другий і третій роки навчання здобувача наукового ступеня. Кожен із цих розділів присвячений поетапному висвітленню навчального процесу здобувача. Описано особливості формулювання наукової проблематики, вибору методології досліджень, а також ключові виклики, з якими стикаються здобувачі на різних етапах. Особливу увагу приділено важливості публікацій наукових результатів та формуванню академічних компетентностей.

Розділ VI – Завершення навчання здобувача наукового ступеня. У цьому розділі розглянуто підсумкові етапи підготовки дисертаційної роботи, рекомендації щодо її структури та змісту. Надано корисні поради щодо підготовки до захисту.

Розділ VII – Публічний захист здобувача наукового ступеня. У цьому розділі детально висвітлено процедуру захисту дисертації, включно з порадами щодо презентації результатів дослідження та роботи із запитаннями від членів наукової ради.

Розділ VIII – Розвиток іміджу молодого вченого. Цей розділ розкриває важливість формування професійного іміджу молодого дослідника. Автори наводять практичні рекомендації щодо створення академічного портфолію, роботи над публічними виступами та налагодження контактів у науковій спільноті.

Отже, монографія є цінною науковою працею як для здобувачів наукового ступеня, так і для їхніх наставників. Чітка структура та практичні рекомендації роблять її важливим інструментом у підготовці майбутніх науковців.

Таким чином, рецензована монографія є цілісним, ґрунтовним науковим дослідженням, яка буде корисною для широкого кола

читачів: аспірантів, докторантів, їхніх наукових керівників, а також працівників закладів вищої освіти, які забезпечують підготовку наукових кадрів.

Рецензент:

**доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
управління персоналом і маркетингу
Запорізького національного університету**

ІРИНА ДАШКО

ДОДАТОК П

Рецензія на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва»

Науковий керівник: мистецтво наставництва: монографія / О.Ващук О.,Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.; за ред. Лемещенко-Лагода В.В. – К.: Рада молодих учених, 2025. – 225 с.

Монографія, написана О. Ващук, М. Шепітько, О. Торбас, А. Сімаховою та А. Яцишин, є значним внеском у розвиток педагогічної та наукової діяльності в контексті підготовки здобувачів наукових ступенів. У часи війни, коли наука стикається з великими викликами, важливо зберігати та підтримувати науковий потенціал країни, а також залучати нові таланти до дослідницької сфери. Це завдання стає ще важливішим, якщо врахувати, що в умовах постійних змін і нестабільності для майбутніх науковців необхідно мати не лише глибокі знання, але й вміння адаптуватися, підтримувати мотивацію та розвивати свої лідерські якості. Монографія охоплює всі ключові аспекти цієї підготовки, допомагаючи не лише аспірантам і докторантам, а й їх науковим керівникам, ефективно організувати науково-дослідницьку діяльність.

Особливу увагу варто приділити організаційним і етичним аспектам здобуття наукового ступеня, які висвітлені в першому розділі. Автори детально аналізують стратегії роботи з здобувачами, визначають індивідуальні стратегії підготовки, що дозволяє вченим ефективно рухатися до мети та подолати труднощі, що виникають під

час дослідження. Актуальність цих тем не викликає сумнівів, оскільки для успішного проведення наукового дослідження необхідно мати чітке уявлення про етичні стандарти, які важливі не лише на етапі розробки дисертації, але й у процесі її захисту.

Другий і третій розділи монографії акцентують увагу на нормативно- правовому закріпленні процесу здобуття наукового ступеня, що є важливим у контексті забезпечення відповідності міжнародним та національним стандартам. Цей аспект дозволяє дослідникам бути впевненими у правовій основі їх діяльності та створює наукове середовище, де дотримуються загальноприйнятих норм і стандартів. Розглядаючи етапи підготовки дисертацій, автори зосереджуються на висуванні гіпотез, емпіричних дослідженнях, апробації результатів, що є важливими для ефективної організації роботи молодих науковців.

Монографія також акцентує увагу на розвитку лідерських якостей, необхідних для успішної наукової кар'єри. Четвертий розділ, присвячений лідерським стратегіям та груповій динаміці, розкриває важливість ефективної взаємодії між науковими керівниками та здобувачами наукових ступенів, а також роль підтримки особистісного розвитку здобувачів. Лідерство в науці – це не лише здатність до самостійної роботи, але й вміння мотивувати, підтримувати і наставляти молодих дослідників на всіх етапах їхньої професійної діяльності.

Окрему увагу заслуговує останній розділ монографії, який розглядає важливість постійного саморозвитку науковця, саморефлексії та адаптації до нових умов. В умовах динамічного

розвитку наукової сфери молоді науковці мають постійно вдосконалювати свої знання, шукати нові підходи до проведення досліджень і адаптувати їх до сучасних викликів.

Монографія відзначається високим рівнем фаховості авторів. Кожен розділ глибоко розкриває тему, що дозволяє як аспірантам, так і досвідченим науковцям ефективно працювати з матеріалом. Високий рівень наукової обґрунтованості, логічність викладу та зрозумілість роблять книгу корисною для широкого кола читачів. Зокрема, наукові керівники та працівники закладів вищої освіти знайдуть у монографії практичні рекомендації, що допоможуть їм краще організувати процес підготовки науковців.

Монографія відповідає усім сучасним вимогам до оформлення наукових робіт і є важливим джерелом для розвитку наукової діяльності в Україні. Вона має значний потенціал у підготовці майбутніх науковців, формуванні лідерських якостей та розвитку іміджу молодого вченого. Це важлива книга, яка не тільки задовольняє потреби молодих дослідників, але й стимулює до подальшого розвитку науки в Україні.

Вважаємо, що монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва» доцільно рекомендувати до друку. Робота є важливою та актуальною, зокрема в умовах сучасних викликів у науковій сфері. Автори продемонстрували високий рівень професіоналізму у розкритті теми, а також врахували всі необхідні аспекти, що стосуються організації та етики наукової діяльності. Книга має велику практичну цінність для аспірантів, докторантів та наукових

керівників, а також сприяє розвитку наукового потенціалу молодих вчених.

Рецензент:

**доктор філософії у галузі педагогіки
доцент кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національної академії сухопутних військ
Імені гетьмана Петра Сагайдачного**

Анна ЖУКОВА

ДОДАТОК Р

Рецензія

**на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставника»,
автори: О. Ващук, А. Сімахова, О. Торбас, М. Шепітько А.
Яцишин**

Представлена на розгляд монографія артикулює проблему інституту наставництва в парадигмі підготовки науково-педагогічних працівників в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема воєнного стану на території України. Завдяки розширенню трансформації освітнього середовища та інтеграції в міжнародний науковий простір, ефективність наукового супроводу аспірантів та докторантів визначає конкурентоспроможність національної наукової школи.

Дослідження вирізняється міждисциплінарним підходом до аналізу феномену наукового наставництва. Авторами комплексно розглянуто організаційні, етичні, філософські, нормативні, психологічні та наукові виміри процесу підготовки учених кадрів, з особливою увагою до уніфікування траєкторії професійного зростання здобувачів та підтримки їхньої наукової мотивації.

Монографічна праця складається з восьми тематичних розділів, що відображають поетапну динаміку підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня. Зміст дослідження характеризується побудовою логічної структури та акцентуацією на ключових детермінантах успішної наукової кар'єри: організації освітнього процесу на рівнях аспірантури / докторантури (від етапу зарахування до процедури захисту дисертаційного дослідження), етичних регулятивних наукової діяльності, включно з імперативами академічної

доброчесності та формування репрезентативного професійного іміджу молодого науковця в контексті цифрової ери.

Рецензована праця має виражений практичний характер і пропонує комплекс методичних рекомендацій, адресованих широкому колу фахівців, задіяних у системі підготовки наукових кадрів. Результати дослідження можуть бути імплементовані в освітній процес на рівні аспірантури та докторантури, а також використані науковими керівниками та науково-педагогічними працівниками для оптимізації процесів наукового наставництва.

З метою підвищення практичної цінності монографії, дозволимо запропонувати внесення певних корективів до її змісту. Зокрема, деталізувати розділи, присвячені практичним аспектам взаємодії наукового керівника та здобувача в кризових умовах, що дозволить більш ефективно використовувати результати дослідження в реальній практиці. Крім того, для кращого засвоєння матеріалу та ілюстрації запропонованих методик, доцільно доповнити текст прикладами з практики, що, на нашу думку, сприятиме кращому осмисленню та застосуванню отриманих знань. Авторам монографічного видання варто перевірити деякі орфографічні та пунктуаційні огріхи в реченнях, які можна усунути протягом короткого часу, ще до презентації науково-методичної праці широкому колу фахівців.

Отже, монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» репрезентує собою важливий етап розвитку наукового дискурсу щодо інституту наставництва в контексті підготовки науково-педагогічних кадрів. Дослідження характеризується методологічною ґрунтовністю,

безсумнівною актуальністю в нинішніх умовах трансформації освітнього середовища та багатоаспектним аналізом ключових детермінант ефективного наукового керівництва. Рекомендовано до впровадження в освітньо-науковий процес закладів вищої освіти та наукових установ.

Враховуючи усі вище викладені позитивні та рекомендаційні настанови, монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» може бути рекомендовано до друку як видання і план у роботі над дисертаційним дослідженням та його поступеним виконанням.

Рецензент:
доцент кафедри музичного мистецтва
ПЗВО «Київський міжнародний університет»,
Заслужений артист естрадного мистецтва України Кочержук Д. В.

ДОДАТОК С

Рецензія **на монографію «Науковий керівник: мистецтво** **наставництва» (Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А.,** **Яцишин А.; за ред. Лемещенко-Лагода В.В.)**

Монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» пропонує детальний опис ролі та відповідальності керівника наукового дослідження рівня доктора філософії. Автори видання визначили такі розділи:

1. Організація підготовки здобувачів наукового ступеня.
2. Нормативне закріплення.
3. Перший рік навчання здобувача наукового ступеня.
4. Другий рік навчання здобувача наукового ступеня.
5. Третій рік навчання здобувача наукового ступеня.
6. Завершення навчання здобувача наукового ступеня.
7. Публічний захист здобувача наукового ступеня.
8. Розвиток іміджу молодого вченого.

Також, у якості післямови розглядаються питання продовження наукової (науково-технічної) діяльності дослідника після набуття наукового ступеня.

Перевагою монографії є охоплення широкого кола питань, дотичних до процесів підготовки докторів філософії в сучасних умовах, з точки зору ролі та місця наукового керівника як наставника, порадника, критика, провідника. Автори, крім суто практичних аспектів роботи наукового керівника, акцентують увагу також і на нормативних аспектах процесу здобуття наукового ступеня (розділ 2).

Слід також підкреслити, що автори окремо звертають увагу на питання формування іміджу молодого вченого та описують цифрові інструменти для розбудови іміджу аспіранта та молодого вченого (розділ 8, авторки А. Сімахова та А. Яцишин). Це винятково важливе та актуальне питання, якому зазвичай приділяється недостатньо уваги як на рівні теоретичної розробки, так в практиці підготовки здобувачів наукового ступеня.

Структура та зміст монографії дають підстави визначати її як актуальне видання, яке на високому рівні розкриває проблематику діяльності наукового керівника здобувача наукового ступеня як багатогранного і складного творчого процесу.

В якості побажань та перспектив подальших пошуків можна було б запропонувати авторам розглядати питання особливостей відкритих наукових практик, які набувають актуальності у світовій науковій спільноті.

Видання може бути корисним як для досвідчених керівників здобувачів наукового ступеня, так і для науковців, які тільки розпочинають шлях наставництва молодих науковців.

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент

Завідувачка кафедри філософії і педагогіки

Національного технічного університету

«Дніпровська політехніка»

ОЛЬГА НЕСТЕРОВА

ДОДАТОК Т

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію

**Науковий керівник: мистецтво наставництва: монографія /
Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.;
за ред. Лемещенко-Лагода В.В.**

Актуальність монографічного дослідження «Науковий керівник: мистецтво наставництва» є беззаперечною у сучасному освітньому та науковому просторі. В умовах постійного розвитку науки і технологій, роль наукового керівника не обмежується лише формальним керівництвом науковою роботою здобувача. Він стає наставником, який передає не тільки знання, але й свій досвід, формує у науковців-початківців дослідницьку культуру, сприяє їх професійному зростанню та допомагає інтегруватися у наукове середовище.

Ефективне наставництво є запорукою успіху наукового дослідження та становлення молодого вченого. Воно сприяє розвитку критичного мислення, креативності, вміння формулювати наукові питання та знаходити шляхи їх вирішення. Науковий керівник-наставник допомагає здобувачеві усвідомити відповідальність за власне навчання та наукову діяльність, розвиває його самостійність та ініціативність. На сьогодні в науковому світі існує потреба у підготовці саме покрокового путівника для аспіранта та наукового керівника, що дуже вдало реалізували автори даної монографії.

Структура монографії є продуманою та логічно побудованою. Автори вдало скомпонували основні визначення, правові поняття та особливості підготовки дисертаційної роботи, що сприятиме кращому сприятиме кращому розумінню вимог до дисертаційної роботи, її

структури та змісту, що є запорукою успішного виконання та захисту наукового дослідження.

Варто відзначити, як позитив комплексний підхід авторського колективу до етичних проблем наукової діяльності. У монографії охоплено широкий спектр етичних питань, від академічної доброчесності та поваги до інтелектуальної власності до забезпечення рівних можливостей, конфіденційності, етичної комунікації, етики наукових досліджень, відповідального використання ресурсів та громадянської відповідальності.

Як позитив хочу відзначити що в монографії основна увага зосереджується не лише на теоретичних знаннях, але й на розвитку практичних навичок, необхідних для успішної наукової діяльності, таких як проведення досліджень, аналіз даних, написання наукових публікацій та презентація результатів досліджень. Підкреслюється важлива роль наукового керівника у формуванні наукової компетентності здобувача, його допомога у виборі теми дослідження, розробці плану роботи та підтримка на всіх етапах дослідження. Наголошується на важливості розвитку навичок наукової комунікації, зокрема, через участь у наукових конференціях та публікацію результатів досліджень у наукових виданнях.

Як висновок хочу відзначити, що дослідження ролі наукового керівника у підготовці аспіранта є надзвичайно актуальним та має важливе значення для підвищення якості підготовки наукових кадрів та розвитку науки в цілому.

Тому монографія за редакцією В. В. Лемещенко-Лагода «Науковий керівник: мистецтво наставництва» підготовлена авторським

колективом Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А. є особливо важливою та своєчасною, враховуючи сучасні виклики, що стоять перед наукою. Автори продемонстрували глибоке розуміння теми та професійно розкрили всі ключові аспекти організації та етичних засад наукової діяльності. Дана праця має значний практичний потенціал для аспірантів, докторантів та наукових керівників, а також сприятиме розвитку наукового потенціалу нового покоління вчених.

**Професор кафедри
цивільного права та процесу
Державного податкового університету,
д.ю.н., професор**

Наталія НОВИЦЬКА

ДОДАТОК У

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва»

В сучасному науковому просторі вкрай мало методичних матеріалів і видань, які присвячені темі наукового керівництва. Дане видання охоплює всебічні аспекти цієї діяльності, яка виходить далеко за межі формальної передачі знань.

Маємо наголосити, що у пропонованій роботі акцентується увага на теоретичних та практичних засадах для комплексного ознайомлення з процесом підготовки здобувачів наукових ступенів, охоплюючи такі теми, як організація навчання, нормативне забезпечення, розробка індивідуальних стратегій, етичні стандарти проведення наукових досліджень тощо.

На основі ознайомлення з монографією можна зазначити, що робота має чітку, логічну структуру, побудовану за принципом послідовного розгляду досліджуваного явища «від загального до конкретного». Окрім фундаментально висвітлених теоретичних і практичних засад, які висвітлені в I-VII розділах, варто зазначити на новаторському матеріалі щодо формування іміджу науковця (VIII розділ).

Монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» справляє позитивне враження від майстерно виконаної завершеної роботи, авторським колективом якої є Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.; за редакцією Лемещенко-Лагоди В.В.. В цілому, можемо сміливо стверджувати, що матеріал монографії є

доцільним для сучасного застосування, має практичну цінність, а відтак дає усі підстави стверджувати, що монографія може бути рекомендована для використання в навчальних цілях вищих навчальних закладів в межах спеціальних курсів та дисциплін з наукової діяльності та для успішної роботи аспірантів, докторантів і їх наукових керівників. Варто зазначити, що видання надзвичайно важливе для практичних цілей, як посібник та своєрідна “інструкція” для сучасного наукового керівника з усіх галузей знань, а також для розвитку наукознавства в цілому.

Підсумовуючи усе вищевикладене зазначимо, що монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» є переконливим виданням та заслуговує схвалення у зв’язку з введенням до наукового обігу об’ємного фактологічного матеріалу зазначеної теми. Робота написана на високому професійному рівні, має логічну побудову, характеризується достовірністю й обґрунтованістю наукових положень, висновків і результатів та може бути рекомендована до друку.

**Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва естради
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені
Павла Чубинського»**

В. Г. Овсянніков

ДОДАТОК Ф

РЕЦЕНЗІЯ

**на монографію «Науковий керівник: мистецтво наставництва»
автори Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А.,
за ред. Лемещенко-Лагода В.В.**

Монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» авторами якої є Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А., Яцишин А., ред. Лемещенко-Лагода В.В. є актуальною, змістовною та комплексною працею, що відповідає запитам здобувачів наукових ступенів, які прагнуть максимально ефективно організувати свою наукову діяльність і досягти високих результатів у дослідженнях. Видання створено з урахуванням сучасних викликів у науковій сфері та має значний практичний потенціал для підтримки здобувачів на всіх етапах їхнього академічного шляху.

Монографія логічно структурована за тематичними розділами, що дозволяє читачеві послідовно опанувати матеріал. Розділи монографії знайомлять читача з основними елементами організації підготовки здобувачів наукового ступеня, нормативним закріпленням; у монографії широко зацентровано увагу на особливостях організації першого, другого, третього років навчання здобувача наукового ступеня; розкрито основні аспекти завершення навчання здобувача наукового ступеня; окреслено специфіку публічного захисту здобувача наукового ступеня; схарактеризовано

особливості розвитку іміджу молодого вченого та логічно простудійовано продовження наукової (науково-технічної) діяльності.

Однією з основних переваг монографії є її практикоорієнтованість. У виданні прописано конкретні кроки щодо підготовки дисертацій, що є дуже цінною та доречною інформацією для здобувача, який планує готуватися до публічного захисту дисертаційного дослідження. Авторам вдалося гармонійно поєднати теоретичні положення з практичними порадами, що робить монографію корисною у науковій діяльності та сприяє розвитку як академічних, так і практичних навичок здобувачів.

Варто зацентувати увагу на розділі VIII, що присвячений розвитку іміджу молодого вченого та містить два ключові підрозділи: «8.1. Формування іміджу аспіранта», де ґрунтовно проаналізовано основні компоненти створення позитивного академічного іміджу та зацентровано увагу на формуванні унікального образу аспіранта, де підкреслюється важливість виявлення як особистої, так і наукової унікальності, що створює основу для ланцюжка «унікальність – ідентифікація – впізнаваність». Позитивно вирізняється комплексним підходом до розбудови цифрового іміджу молодого вченого підрозділ «8.2. Цифрові інструменти для розбудови іміджу аспіранта та молодого вченого». У цьому підрозділі зосереджено увагу на використанні цифрових інструментів для встановлення нових контактів і розширення кола співпраці, що є ключовим для міжнародної інтеграції та фінансування досліджень. Загалом, розділ демонструє сучасний, багатогранний підхід до формування цифрового іміджу, який сприяє

підвищенню професійного статусу та відкриває нові можливості для кар'єрного зростання молодих науковців.

Монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» буде корисною для аспірантів, молодих науковців, викладачів, наукових керівників і всіх, хто прагне до професійного зростання в академічному середовищі.

Вважаємо за доцільне доповнити монографію інтерактивними елементами, зокрема включити QR-коди або посилання на відеоматеріали, вебінари чи подкасти з експертами, які висвітлюють актуальні аспекти наукового керівництва та розбудови іміджу молодого вченого. Це дозволить розширити межі сприйняття матеріалу, забезпечить його практичну орієнтованість і зробити зміст більш динамічним та доступним для цільової аудиторії.

Резюмуючи вищевикладене зазначимо, що монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» є ґрунтовним науковим дослідженням, що поєднує теоретичні засади з практичними рекомендаціями, спрямованими на підтримку професійного розвитку молодих учених. Авторам вдалося розкрити важливі аспекти формування особистісного та наукового іміджу аспірантів і молодих науковців, підкресливши значення унікальності дослідника, активної участі в наукових проєктах, а також важливість академічної доброчесності.

Вважаємо, що монографія «Науковий керівник: мистецтво наставництва» автори Ващук О., Шепітько М., Торбас О., Сімахова А.,

Яцишин А., за редакцією Лемещенко-Лагода В.В. може бути рекомендована до друку.

Рецензент:

**доктор філософії зі спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки,
доцент, доцент кафедри дошкільної
та спеціальної освіти
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького**

Юлія СОЛОВЕЙ

Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: МИСТЕЦТВО НАСТАВНИЦТВА

Наукове видання

**Олеся Ващук, Михайло Шепітько, Олександр Торбас,
Анастасія Сімахова, Анна Яцишин**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
МИСТЕЦТВО НАСТАВНИЦТВА**

Монографія

Під редакцією: Вікторія Лемещенко-Лагода